

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ZORUNLU İÇ VE DIŞ GÖÇLE GELEN NÜFUSUN KENTSEL YAŞAM
DENEYİMLERİ VE ADAPTASYON SÜREÇ ANALİZİNDE
KAPSAYICI KENT MODELİ: HATAY ÖRNEĞİ**

Zehra GÜNGÖRDÜ

DOKTORA TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Danışman

Prof. Dr. Buket Ayşegül ÖZBAKIR

Temmuz, 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ZORUNLU İÇ VE DIŞ GÖÇLE GELEN NÜFUSUN KENTSEL YAŞAM
DENEYİMLERİ VE ADAPTASYON SÜREÇ ANALİZİNDE KAPSAYICI
KENT MODELİ: HATAY ÖRNEĞİ**

Zehra GÜNGÖRDÜ tarafından hazırlanan tez çalışması 8.07.2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Buket Aysegül ÖZBAKIR
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. B. Aysegül ÖZBAKIR, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İclal DİNÇER, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr.Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Gülden ERKUT, Üye
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN, Üye
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Danışmanım Prof. Dr. Buket Ayşegül ÖZBAKIR sorumluluğunda tarafımda hazırlanan Zorunlu İç ve Dış Göçle Gelen Nüfusun Kentsel Yaşam Deneyimleri ve Adaptasyon Süreç Analizinde Kapsayıcı Kent Modeli: Hatay Örneği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Zehra GÜNGÖRDÜ

İmza

Bu alışma, TÜBİTAK 1003-ncelikli Alanlar AR-GE Projeleri Destekleme Programı'nın 117K826 kodlu projesi ile desteklenmiştir.

HASAN NACİ-ŞENGÜL GÜNGÖRDÜ

Hatay Kent ve Kır Araştırmaları

Akademik Platformuna

TEŞEKKÜR

Hayatın yaşam boyu öğrenme süreci olarak tanımlandığına inananlardanım. Yaşam boyu öğrenme sürecinin başından bugüne hayatımda iz bırakmış tüm öğretmenlerime minnetimi sunarım. Ancak geçtiğimiz yıl ani bir kayıpla kaybettiğim başta Babam Hasan Naci GÜNGÖRDÜ olmak üzere, Annem Şengül GÜNGÖRDÜ'ye, kardeşim Mehmet Nuri GÜNGÖRDÜ'ye yaşam boyu öğrenme sürecimde beni hiç yalnız bırakmadıkları için minnetlerimi sunarım.

Lisans eğitimimden bugüne beni hiç yalnız bırakmayan dostlarım Hatice KORKULU, Gonca Nurgül MAHREBEL ve Sıla YILDIZ'a, her zaman bir telefon kadar yakın olup soru sorabildiğim değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Sn. Erhan KURTARIR'a, desteklerini hiç esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Sn. Bilge ÇAKIR'a ve Umut Seren YARIM ALTUNAY'a minnetlerimi sunarım.

Doktora tezimin her türlü gelişimine katkı sunan, tez izleme sürecinin değerli jüri üyeleri danışmanım Prof. Dr. Sn. Ayşegül ÖZBAKIR, Prof. Dr. Sn. İclal DİNÇER ve Prof. Dr. Sn. Gülden ERKUT'a minnetlerimi sunarım. Jüri üyesi olarak tezime katkı sunan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Sn. Savaş Zafer ŞAHİN'e, Prof. Dr. Sn. Zeynep ENLİL'e ve Dr. Öğretim Üyesi Sn. Olgu KARAN'a minnetlerimi sunarım.

Zehra GÜNGÖRDÜ

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	11
1.2 Tezin Amacı	13
1.3 Hipotez	14
2 ZORUNLU GÖÇ VE KONUTA ERİŞİM	16
2.1 Zorunlu Göç	16
2.2 Kapsayıcı Planlama.....	44
2.3 Konut Hakkı.....	54
2.4 Konut Erişimi ve Elde Edilebilirliği	63
2.5 Kente Zorunlu Göç Koşullarında Konutun Önemi	66
2.6 Bölüm Değerlendirme	73
3 ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	77
4 ÇALIŞMANIN YÖNTEMSEL ÇERÇEVESİ	84
5 BULGULAR	97
5.1 Zorunlu Dış Göç Sürecinde Konuta Erişim	97
5.2 Zorunlu İç Göç Sürecinde Konuta Erişim	125
5.3 Bölüm Değerlendirme	145
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	148
KAYNAKÇA	160
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	173

KISALTMA LİSTESİ

GKK	Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler
HABİTAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1	Literatür araştırması dağılımı	12
Şekil 2.1	İskân kurumları.....	21
Şekil 2.2	The Dream Neighborhood Projesi'nin yeri.....	30
Şekil 2.3	Canopy Housing Projesi Facebook sayfasından bir görüntü	31
Şekil 2.4	Proje ile ilgili haber sayfası	32
Şekil 2.5	GrandHotel Projesinin web sayfasından bir görüntü	33
Şekil 2.6	Hoost Projesi ile ilgili bir haber.....	34
Şekil 2.7	Globaler Hof Projesindeki konut birimleri	35
Şekil 2.8	Proje ile ilgili bir haber	36
Şekil 2.9	Proje ile ilgili bir haber	37
Şekil 2.10	Proje sayfasından konut birimlerine dair bir görüntü	38
Şekil 2.11	Desteğe dair bilgilendirme notu	39
Şekil 2.12	Provivienda web sitesinden bir görüntü	40
Şekil 2.13	Welcommon Projesi ile ilgili bir haber	41
Şekil 2.14	Gelişmekte olan 31 ülkede mültecilerin konumları	45
Şekil 3.1	Sürdürülebilir kalkınma amaçları.....	77
Şekil 3.2	Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının tez çalışması ile ilişkisi	79
Şekil 3.3	Tezin özgün kavramsal çerçevesi.....	80
Şekil 4.1	Araştırma çizelgesi.....	86
Şekil 4.2	Antakya ilçesi Suriyeli mülteciler mülakat noktaları	87
Şekil 4.3	Kırıkhan ilçesi Suriyeli mültecilerle mülakat noktaları	88
Şekil 4.4	Reyhanlı ilçesi Suriyeli mültecilerle mülakat noktaları.....	88
Şekil 4.5	Survey123 sisteminde mülakat sayfası görüntüsü	90
Şekil 4.6	Yöntemsel Çerçeve	96
Şekil 5.1	Suriyeliler'in yaş gruplarına göre dağılımı	98
Şekil 5.2	Mülakata katılan Suriyeliler'in Türkiye'ye giriş yaptıkları iller	99
Şekil 5.3	Suriyeliler'in Türkiye'ye giriş yaptıkları yıllar	100
Şekil 5.4	"Gündelik iletişiminizi nasıl sağlıyorsunuz?"	101
Şekil 5.5	İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler'in çocuk sayıları.....	102

Şekil 5.6 Mülakata katılan Suriyeliler'in eğitim durumu.....	103
Şekil 5.7 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler'in meslekleri	103
Şekil 5.8 Göç sürecine kiminle katıldıkları sorusuna verdikleri cevaplar	104
Şekil 5.9 Türkiye'den taşınma sorusuna verdikleri yanıtlar.....	106
Şekil 5.10 “Kentin en sevdiğiniz yeri neresidir?” sorusuna verdikleri yanıtlar	107
Şekil 5.11 Mülakata katılan Suriyeliler'in ilçede sık kullandıkları mekânlar	108
Şekil 5.12 Mülakata katılan Suriyeliler'in aylık gelir durumları	109
Şekil 5.13 “Yaşadığınız mahallede insanlarla ilişkiniz nasıldır?”	110
Şekil 5.14 Suriyeliler'in komşularından memnuniyet durumları.....	111
Şekil 5.15 Suriyeliler'e göre yaşadıkları mahallenin en önemli üç problemi.....	111
Şekil 5.16 Suriyeliler'e göre mahallenin ilçeler özelinde en önemli üç problemi	112
Şekil 5.17 Görüşmecilerin yaşadıkları konuttan memnuniyet durumları.....	113
Şekil 5.18 Suriyeli görüşmecilerin yaşadıkları konutların kira bedelleri	113
Şekil 5.19 Suriyeli görüşmecilerin yaşadıkları konutta yaşam süreleri.....	114
Şekil 5.20 Türkiye'de ayrımcılıkla karşılaşma durumlarına verdikleri cevaplar .	115
Şekil 5.21 Suriyeliler'in ev ararken karşılaştıkları temel zorluklar	116
Şekil 5.22 “Oturduğunuz evde kaç aile yaşıyor?” sorusuna verdikleri cevaplar...	117
Şekil 5.23 Türkiye'de göçmenlerin karşılaştığı en problemli konular	117
Şekil 5.24 Suriyeliler'in Türkiye'de duygu durumu değişimleri	118
Şekil 5.25 Konut algı atölyesi'nden bir fotoğraf Tarih:22.12.2019	119
Şekil 5.26 Konut algı atölyesi fotoğrafı, Tarih:22.12.2019	120
Şekil 5.27 Konutun fiziksel boyutu ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019	121
Şekil 5.28 Konutun ekonomik boyutu ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019	121
Şekil 5.29 Konutun sosyo-kültürel boyutu ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019	122
Şekil 5.30 Konutun psikolojik boyutu ile ilgili çizim.....	123
Şekil 5.31 Konutun anlamları ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019	124
Şekil 5.32 408 Evler Mahallesi göç öyküsü.....	129
Şekil 5.33 Online mülakata katılanların cinsiyet dağılımı	131
Şekil 5.34 Katılımcıların Çaykara'daki hangi köylerden geldiklerinin dağılımı....	131
Şekil 5.35 Katılımcıların yaş dağılımı.....	131
Şekil 5.36 Katılımcıların meslek dağılımı.....	132
Şekil 5.37 Katılımcıların çocuk sayısı	132
Şekil 5.38 Hanede yaşayan kişi sayısı.....	133

Şekil 5.39	Katılımcıların yaşadıkları evde bulunma süreleri.....	133
Şekil 5.40	Katılımcıların mahallede yaşam süreleri.....	134
Şekil 5.41	Katılımcılara göre konut ve ev kavramı arasındaki ayrım	134
Şekil 5.42	Katılımcılara göre ev kelimesinin anlamı.....	135
Şekil 5.43	Katılımcıların ev büyüklüklerinin dağılımı.....	136
Şekil 5.44	Katılımcıların evlerinin oda sayısı yeterlilik durumu.....	136
Şekil 5.45	Katılımcıların güneşlenme sorusuna verdikleri cevapların dağılımı ...	137
Şekil 5.46	Elektrik ve su tesisatı ile ilgiliyi soruya cevapların dağılımı.....	137
Şekil 5.47	İnternet altyapısı sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	137
Şekil 5.48	Bina mesafeleri sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	138
Şekil 5.49	Evin havalandırma özellikleri sorusuna cevapların dağılımı	138
Şekil 5.50	Evde geçirilen zaman sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	139
Şekil 5.51	Katılımcıların boş vakit sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	139
Şekil 5.52	Evin kent merkezi mesafesi sorusuna verdikleri cevapların dağılımı .	140
Şekil 5.53	Sağlık kuruluşu erişimi sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	140
Şekil 5.54	Katılımcıların ev esnekliği sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	141
Şekil 5.55	Mahalle memnunşyeti sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	142
Şekil 5.56	Mahallede ayrımcılık sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	142
Şekil 5.57	Katılımcıların ideal konut sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	143
Şekil 5.58	Çaykara'ya geri dönüş sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	144
Şekil 5.59	Kırıkhan'da yaşam sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	144

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Zorunlu göçmenlere yönelik uygulanan konut çözümleri.....	29
Tablo 2.2 Refah devleti rejimine göre ülke karşılaştırması	43
Tablo 2.3 Kente Uyum Göstergeleri.....	87
Tablo 5.1 408 Evler Mahallesi Görüşmeci Profili	126
Tablo 5.2 Zorunlu göçmenlerin yaşadıkları konutların değerlendirilmesi.....	147

Zorunlu İç ve Dış Göçle Gelen Nüfusun Kentsel Yaşam Deneyimleri ve Adaptasyon Süreç Analizinde Kapsayıcı Kent Modeli: Hatay Örneği

Zehra GÜNGÖRDÜ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. B. Ayşegül ÖZBAKIR

Zorunlu göç, pek çok farklı boyutuyla kentlerin mevcut durumunu ve geleceğini etkileyen ve iyi yönetilemediği durumlarda birçok krize yol açabilen bir süreçtir. Bu sürecin doğru yönetilebilmesinin anahtar konuları olarak eğitim, sağlık, istihdam gibi konular ön plana çıkmakla birlikte temel ihtiyaç olan barınma sorununun çoğu kez göz ardı edildiği bilinmektedir. Barınma ihtiyacı, zorunlu göçün niteliğine göre geçici ya da kalıcı konut sunumu ile ülkelerin konut ve göç politikası doğrultusunda karşılanmaktadır. Ancak zorunlu göçmenlerin barınma sorununa çözüm geliştirmemek de bir politika olarak benimsenmektedir. Öte yandan söz konusu politikalar zorunlu iç ve dış göç ile gelenler arasında da farklılaşmaktadır. Ülkemizde yasal statü olarak her ne kadar Geçici Koruma Kapsamında (GKK) olarak nitelendirilseler de zorunlu göçmen olarak tarif edebileceğimiz Suriyeli nüfus için geçici barınma dışında bir barınma politikası benimsenmemiş olması bu durumun en can alıcı örneğidir. Bir diğer boyutuyla ise ülkemizde iskân politikası çerçevesinde barınma politikası benimsenmiş zorunlu göç deneyimleri de mevcuttur. Bu tez çalışmasında zorunlu göç; iç ve dış olarak iki boyutuyla zorunlu göçmenlerin konut deneyimleri üzerinden ele alınmaktadır.

Çalışma zorunlu dış göçmenler olarak değerlendirilen GKK statüsüne sahip Hatay ilinde yaşayan Suriyeliler ile zorunlu iç göçmenler olarak değerlendirilen 26.06.1961 tarihli kararname ile Trabzon'un Çaykara ilçesinden Hatay'a yerleştirilen Karadenizlileri kapsamaktadır. Çalışmanın odağında; her iki grubun yaşadıkları konutlardaki barınma deneyimleri kapsayıcı konut politikaları kavramsal bakış açısıyla konut hakkı temelinde irdelenmiştir. Tez çalışması "Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi" başlıklı, 117K826 Kodlu ve TÜBİTAK 1003- Öncelikli Alanlar AR-GE Projeleri Destekleme Programı kapsamında tamamlanmış projenin saha çalışmaları ve yaşayan laboratuvar deneyinden yararlanarak, zorunlu dış göçmenler olarak nitelendirilen Suriyeliler'in konuta erişimi ve konut beklentilerini irdelenmiştir. Aynı zamanda projeden bağımsız olarak "Karadenizliler" olarak nitelendirilen Çaykara ilçesinden zorunlu iç göçle Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yerleştirilen zorunlu iç göçmenlerle de saha araştırması aracılığı ile göç öyküleri ve hak temelli bir konutta yaşamlarının var olup olmadığının izlerini araştırmıştır. Böylelikle zorunlu iç ve dış göçle aynı kent mekânını paylaşan göçmenlerin tanımlamalarıyla kapsayıcı bir kentte olması gereken konut politikasının çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Kapsayıcı bir kentte zorunlu göçmenler için olması gereken konut politikası; paydaş katılımı, ekonomik destek, psiko sosyal destek mekanizması, konum, kültürel elverişlilik, hizmetlere erişilebilirlik, elverişli fiziksel tasarım olmak üzere toplam yedi boyutuyla tanımlanmış ve açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu göç, kapsayıcı kent, konut erişimi, konut hakkı, konut politikası.

The Urban Life Experiences of The Forced Domestic and International Migrant Population and The Inclusive Urban Model in Adaptation Process Analysis: The Case of Hatay

Zehra GÜNGÖRDÜ

Department of Urban and Regional Planning

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Prof. Dr. B. Ayşegül ÖZBAKIR

Forced migration is a process that affects the current situation and future of cities with its many different dimensions and can lead to many crises if not managed well. While issues such as education, health and employment come to the fore as the key issues for the correct management of this process, it is known that the basic need for shelter is often overlooked. The need for shelter is met in line with the housing and immigration policies of the countries, with the provision of temporary or permanent housing depending on the nature of the forced migration. However, not developing a solution to the housing problem of forced immigrants is also adopted as a policy. On the other hand, these policies also differ between those who come with forced internal and external migration. The most crucial example of this situation is the fact that a shelter policy other than temporary accommodation has not been adopted for the Syrian population, which we can describe as forced immigrants, although they are described as under Temporary Protection (GKK) in terms of their legal status. In another dimension, there are also experiences of forced migration in our country, which has adopted a housing policy within the framework of the settlement policy. In this thesis, forced

migration; It is discussed through the housing experiences of forced immigrants in two dimensions as internal and external. The study includes Syrians living in Hatay province, which has the status of GKK, which is considered as forced foreign immigrants, and Black Sea residents who were settled in Hatay from Çaykara district of Trabzon with the decree dated 26.06.1961, which is considered as forced internal immigrants. In the focus of the study; The housing experiences of both groups in the houses they live in were examined on the basis of the right to housing from the conceptual point of view of inclusive housing policies. The thesis work, titled “A New Perspective on Adaptation and Adaptation Processes of Urban Refugees: Social Innovation Experiment for Inclusive City Construction”, Code 117K826 and TÜBİTAK 1003- Priority Areas R&D Projects Support Program, benefiting from the field studies and living laboratory experiment of the completed project, The access to housing and housing expectations of Syrians, who are described as external migrants, were examined. At the same time, independent of the project, with the forced internal migration from the Çaykara district, which is described as "Black Sea people", and the forced internal immigrants who were settled in the Kırıkhan district of Hatay province, through field research, the migration stories and the traces of their existence in a right-based residence were investigated. Thus, the framework of the housing policy that should be in an inclusive city has been tried to be drawn with the definitions of immigrants who share the same urban space with forced internal and external migration. Housing policy for forced migrants in an inclusive city; It is defined and explained with seven dimensions in total: stakeholder engagement, economic support, psycho-social support mechanism, location, cultural availability, accessibility to services, and convenient physical design.

Keywords: Forced migration, inclusive city, housing accessibility, housing right, housing policy.

1

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21. Yüzyılda göç hareketleri büyüklük, oluşum sebepleri, çıkış ve varış noktaları açısından pek çok değişken içermektedir. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte ise insan ve bilgi dolaşımı hızla artmaktadır. Göç; ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal ve doğal nedenlerle ortaya çıkabilmekte ve zorunlu ya da gönüllü olarak gerçekleşebilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) 'nin açıkladığı istatistiklere göre; 2020 yılı itibariyle 79.5 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Bu insanların 45.7 milyonu kendi ülkeleri içinde, 26 milyonu mülteci, 4.2 milyonu sığınmacı kişilerden oluşmaktadır [1]. Çevresel afetler ile yerel, bölgesel ve küresel çatışmalar arttıkça, zorunlu göç eden insan sayısı artmıştır. Hızla gerçekleşen göçler ise kentlerde barınma sorununu gündeme taşımakta, özellikle kitlesel göçler kentte uyum tartışmalarını başlatmaktadır. Kitlesel olarak gerçekleşmiş olan göçlere hazırlıksız yakalanan kentler, göç ve göçmen politikasına sahip olup olmama durumlarına göre farklılıklar göstererek süreçle başa çıkmaktadırlar. Göçü gerçekleştiren gruplar ise ilgili ülkedeki yasal statülerine göre; mülteci, sığınmacı, geçici koruma kapsamı, göçmen olarak farklı tanımlar çerçevesinde kentsel haklardan faydalanmakta ve kimi durumda oldukça zor koşullar altında kentsel hayatta var olmaktadır.

Yaşadığımız çağın belirleyici özelliği olarak gerçekleşen zorunlu göçler, ülkeler arasında devam eden çatışmalar, iklim değişikliği, gıda güvenliği gibi tartışılan konuların eşiğinde küresel eşitsizliklerin kısılacında siyasi olarak tartışılan konuların başında gelmekte, zorunlu göç eden mülteciler, sığınmacılar, geçici koruma kapsamındaki insanlar tehdit olarak algılanmaktadır. Bu çalışma kapsamında zorunlu olarak yer değiştirenler “zorunlu göçmen” olarak tanımlanmıştır.

2015 yılından bu yana, zorunlu göçmenleri Avrupa şehirlerine yeniden yerleştirme politikaları, göç yönetişimi konusunu farklı şekillerde gündeme getirmiştir. Avrupa politikaları ve ulusal politikalar, büyük şehirlerde veya sınır bölgelerinde yoğunlaşma noktalarından kaçınmak için zorunlu göçmenleri dağıtan politikaları

benimsemektedir. Küçük ve orta büyüklükteki şehirler, konut piyasalarındaki boşluklar nedeniyle konut erişimi fırsatları için yerler olarak algılanmakta ve zorunlu göçmenlerin tercih ettikleri yerleşmeler olmaktadır. Bununla birlikte, zorunlu göçmenlerin konut erişimi hakkında çok az şey bilinmektedir[2]. Bir diğer boyutuyla da zorunlu göçmenlerin kente uyum süreçlerinin konut boyutunu keşfetmek de günümüz göç hareketlerinin niteliği açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü günümüzde mülteciler ve sığınmacılar, kısıtlayıcı bir sosyal yaşam ve ekonomik çalışma bağlamıyla karşı karşıyadır. Eğitim, yerel kültür, dil öğrenme ve istihdamın yanı sıra barınma hizmeti gibi diğer sosyal içerme biçimleri, zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecinde öncü bir rol üstlenmektedir. Ancak günümüz konut politikalarının zorunlu göçmenleri kapsayıcılığı oldukça tartışmalıdır.

Günümüz konut politikalarını yönlendiren önemli belgeleri sunan III. HABİTAT Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı'nın sonuç bildirgesine göre konut politikaları kentsel eşitlik ve sürdürülebilir bir kentsel çevre için konutu merkeze alan yaklaşımları benimsemiştir. Özellikle konut politikalarında "kapsayıcılık" ve "dayanıklılık" ilkelerinin yönlendirici olması gerektiği savunulmuştur [3]. Konut politikası kendi başına yeterli ve uygun fiyatlı konutları garanti edemez. Göçmenlik, sağlık, eğitim ve sosyal yardım dâhil olmak üzere diğer birçok politika alanıyla güçlü bağlantılar olmalıdır. Başarılı sosyal konut politikası, daha geniş bir sosyal ve ekonomik politikanın bütünleşik bir bileşeni olmalıdır.

HABİTAT III ile benzer biçimde 2015 yılında Avrupa Birliği Üye Devletleri tarafından da imzalanan Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na (SKA'lar) göre, göçmenlerin ve sürdürülebilir kalkınmaya göçün olumlu katkısı Yeni Kentsel Gündem'de (New Urban Agenda 2030) önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin imzalamış olduğu bildirgeye göre; göçmenler yerel kalkınmanın kilit aktörleri olabilir ve sürdürülebilir kalkınma için hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların yararına olacak biçimde göç olgusunun kentsel dinamiklerle beraber getirdiği değişim ve dönüşümün iyi analiz edilmesi gerekliliği gittikçe önem kazanmaktadır [4]. 2030 Gündemine paralel olarak, SKA'ların uygulanması, hak temelli göç politikalarının mekânsal ve sosyal

olarak ihtiyaçların yeniden vurgulanması ve uzun vadeli kalkınma hedefleriyle tutarlılığını arttırması için bir fırsat olarak görölmektedir. Söz konusu yeni gündemin, ölkemiz açısından da ele alındığında, konut politikaları oluşumu süreçlerinde göç dinamiklerinin de göz önünde bulundurulduğu kapsayıcı bir çerçevede tasarlanması gerektiğı ortaya çıkmaktadır.

Diğer bir politika belgesi olarak ölkemiz 11. Kalkınma Planı Konut Politikaları Özel İhtisas Komisyon Raporu'na göre; "konut kavramı, insan hakları ve temel özgürlükler çerçevesinde, sağlıklı, sürdürülebilir ve kaliteli yaşam çevreleri oluşturulmasını da içermektedir. Diğer bir ifadeyle konut, sadece barınılan binalar olarak değil, insanın fiziksel, kültürel, çevresel, ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının da dikkate alındığı, yapı ve çevresiyle birlikte değerlendirilen, uygun ve sürdürülebilir kentsel mekânların üretildiğı yerlerdir. İnsana yakışır konutlara erişim, insan sağlığı ve refahı için çok önemlidir. Uygun fiyatlı ve dayanıklı konutların mevcudiyeti, mahallelerin yaşanabilir ve şehirlerin kapsayıcı olup olmadığını da etkiler. Yeterli, uygun ve uygun fiyatlı konut, göçmenlerin bir topluma uyum sürecinde elde edilmesi gereken temel ihtiyaçlardan biridir" [5]. Konut zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecinin en önemli bileşenlerinden biri olarak yorumlanmıştır.

Özellikle merkezi ya da yerel yönetimin sunduğı geçici barınma merkezinden kiralık konut piyasasına geçiş sürecinde yaşananlar, bir zorunlu göçmenin kente uyum sürecinde ilerlemesinin de göstergesi olarak yorumlanabilir. Zorunlu göçmenin nerede ve nasıl barındığı, ev sahibi toplumla iletişimini de etkiler. Örneğin ağırlıklı olarak zorunlu göçmenlerden oluşan mahalelerde yaşamak, kenti ve toplumu öğrenmeyi, kente uyum süreçlerini zorlaştırır. Kentin çeperinde toplu taşıma olanakları olmadan yaşamak, günlük yaşamı ve işgücü piyasasına erişimi zorlaştırır. Dahası, konutun türü ve boyutu toplumun zorunlu göçmen algısını etkiler. Zorunlu göçmenlerin kalabalıklar halinde yaşaması, yerel sakinler arasında zorunlu göçmenlere yönelik olumsuz tutumları besler. Mahalle ölçeğinde zorunlu göçmenlerden oluşan yoğun gruplar halinde yaşamak, karşılıklı uyum süreçlerini geciktirdiğinden yerel yönetim ve yerel halk arasında çatışmalara neden olur [6]. Uygun fiyatlı konutlara erişim zorunlu göçmen grubu olarak tanımladığımız

Ülkemizde yaşayan GKK Suriyeli nüfus için büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Barınma koşulları, konum, kira düzenlemeleri ve büyük haneler için yeterli sayıda odası bulunan konut birimlerinin eksikliği, Suriyeli zorunlu göçmenlerin ev sahibi topluma aidiyet sürülerini geciktirmekte ve kente uyumlarını engellemektedir.

Genel olarak yaşam kalitesini etkileyen temel bir mesele olan göçmenlerin barınması, göçmenlerin uyum sürecinin oldukça önemli bir bileşenidir. Bir yandan, bir kentteki göçmenlerin barınma durumlarına göre durumu, ev sahibi toplumdaki yapısal bütünleşme durumunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Öte yandan, konut politikaları yerel düzeyde genel sosyal politikanın önemli bir parçasıdır ve göçmenlerin uyum süreçleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Konut sadece insanların günlük yaşamının önemli bir alanı değil, aynı zamanda farklı yaşam fırsatları için bir araçtır. Belli bir konum herhangi bir konutla bağlantılıdır ve belirli bir sosyoekonomik durum, imaj ve altyapı bu konumla ilişkilendirilir. Göçmenler şehir içinde bilgi, altyapı ve fırsatlardan mahrum kaldıkları bölgelere taşınabilirler veya toplumun ayrılmaz bir parçası oldukları alanlarda yaşayabilirler. Sürdükleri yaşam barındıkları konutla doğrudan ilişkilidir. Yaşanılan konutun özellikleri kenti algılama biçimini ve kente uyumu doğrudan etkilemektedir. Göçmenler için konut, bir barınaktan daha fazla anlam taşımaktadır [7].

Konut ve barınma, bireylerin ve ailelerin evre ve toplumla bağlantı kurması için bir geçittir. Zorunlu göçmenler için yeterli ve uygun fiyatlı konutlara erişiminin, zorunlu göçmenlerin aile refahı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çünkü adil bir konuta erişim zorunlu göçmenlerin bağımsız yaşama kapasitesinin gelişimini de etkileyecektir. Adil bir konut, zorunlu göçmenlerin ev sahibi ülkelerdeki istihdam olanakları veya yeni bir hayata başlamak için dil öğrenimi gibi hizmetlere ve fırsatlara erişmeleri için güçlü bir temel oluşturabilir.

Bir zorunlu göçmen kaldığı konutta kendini güvende hissettiğinde, yeni bir yaşam kurmaya başlamak için temel ihtiyaçlardan biri yerine getirilmiş olur. Bununla birlikte, önemli olan tek şey barınmanın kendisi değildir. Bir evin konumu istihdama, kamu hizmetlerine, eğitim fırsatlarına, boş zamana, arkadaşlar ve akrabalara erişim üzerinde de etkiye sahiptir. Nitelikli konutlara erişim yeteneği,

zorunlu göçmenin sağlık hizmetlerine, iş olanaklarına ve eğitim hizmetlerine erişmesine olanak tanır. Yalnızca konutun durumu değil, aynı zamanda konumu da olanaklara, hizmetlere ve fırsatlara erişimi etkilemektedir. Uygun fiyatlı bir konut edinmek imkânı zorunlu göçmen için önemli bir unsurdur. Bununla birlikte, konutun kalitesi, konumu veya diğer özelliklerinin maliyeti gibi birçok özellik de yeterli bir yaşam standardı sağlayabilir.

Uluslararası insan hakları çerçevesi, herkese yeterli barınma için yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkını tanır. Bu hakkın küresel hukuk sistemi içindeki merkezi konumuna rağmen, bir milyardan fazla insan yaşamını nitelikli sürdürebilecek şekilde barındırılmamaktadır. Dünya çapında milyonlarca insan yaşamı veya sağlığı tehdit eden koşullarda, aşırı kalabalık gecekondular mahallelerinde ve gayri resmi yerleşimlerde yaşamaktadır. Her yıl milyonlarca insan evlerinden zorla tahliye edilmekte ya da zorla tahliye edilme riski altındadır [3]. Zorunlu göç ile yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalan göçmenler de konut erişiminde pek çok zorlukla karşı karşıya kalmakta ve elverişli bir yaşam sürememektedirler.

Elverişli konut bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü elverişli bir konutun fiziksel bir barınaktan daha fazlası olduğunu ve bir konutun “fiziksel özelliklerin dışında mahremiyeti koruyan, ekonomik ve psikolojik refaha katkıda bulunan, sakinlerinin gelişimi ve sosyal uyumunu sağlayan” bir yer olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda Dünya Sağlık Örgütü, konutun fiziksel niteliğinin dışında, konutun anlamını içeren ve mahallenin sosyal, kültürel, fiziksel özelliklerini içeren dört katmanlı bir konut modeli önermektedir. Bu modele göre özelliklerin her biri birbiriyle bağlantılıdır. Bu özelliklerin hepsi bireysel ve toplumsal sağlığı etkilemektedir. Konutun fiziksel olarak nitelikli olması, emniyet ve güvenlik sağlaması, temiz su ve teknik altyapıya sahip olması, uygun fiyatlı, erişilebilir olması kullanım güvencesi sunmakta ve değişen koşullara karşı koruma sağlamaktadır[8].

Zorunlu göçmenlerin konut arama sürecindeki önemli bir sorun, sınırlı miktarda uygun fiyatlı kiralık konut sunan konut piyasaları bağlamında çoğu hanenin düşük geliridir. Özellikle, büyük göçmen aileler genellikle uygun barınma bulmakta

zorluklarla karşılaşmaktadır. Arama ve başvuru süreci, dil sorunları ve yerel kiralama pazarındaki sınırlı deneyim nedeniyle daha da karmaşık hale gelmektedir. Daha iyi barınma arayışında olan birçok zorunlu göçmen, en sonunda uygun konut bulmadan önce birkaç kez taşınmak durumundadır. Zorunlu göçmenler olarak tanımlanan kitle birbiri içerisinde farklılık gösteren gruplardan oluşsa da, zorunlu göçmenlerin bir kısmı toplumdaki tüm sosyal gruplar arasında en düşük gelire ve barınma koşullarına sahiptir. Zorunlu göçmenlerin barınma ihtiyaçları, çok nadir durumlarda konut sunumunun içinde değerlendirilir. Zorunlu göçmenler, konut arayışlarını kısıtlayıcı düzenlemeler, zorlu piyasa koşulları gibi birçok sınırlandırıcı faktörle gerçekleştirmektedirler. Zorunlu göçmenler, barınma sürecinde kente birçok yeni gelen insandan daha fazla mücadele etmektedir. Zorunlu göçmenlerin barınma seçenekleri daha sınırlı ve kısıtlayıcıdır. Konuta erişimde ayrımcılık, zorunlu göçmenlerin barınma sürecinde en çok karşı karşıya kaldığı sorunlardan biridir. Bu nedenle zorunlu göçmenlerin konut ihtiyacını anlamak ve yeni yaşadıkları kentte bu konuda yardım sağlayacak politikalar üretmek gerekmektedir.

Zorunlu olarak yer değiştirmiş göçmen grubu için iyi tasarlanmış uygun fiyatlı konut, güvenli, nezih ve ucuz barınak sağlamak kent yönetiminin merkezinde olması gereken bir konudur. Kapsayıcı bir kentin kapsayıcı bir konut politikasının sınırları, konutun fiziksel boyutuna ek olarak; sosyal ekonomik, çevresel ve politik ilişkileri içeren faktörleri de dikkate almayı gerektirir. Kentin zorunlu göçmen gruplarına konut sunabilme kapasitesi politikalarının kapsayıcılığıyla ilişkilidir.

Konut insanların yaşamlarında etkili olan birçok özelliğe sahiptir. Bu doğrultuda kapsayıcı bir kentin konut politikalarının kapsayıcılığı zorunlu göçmenler için önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü kapsayıcı bir kentte konut, kente zorunlu göç edenlerin uyum sürecinde sosyal ve medeni haklardan yararlanmanın, kentsel hizmetlerden faydalanılabilmenin ön koşuludur. Konutun kente uyum sürecindeki rolünün önemi hakkında bir uzlaşma var gibi görünse de, politika olarak merkezi ve yerel olarak nasıl etkinleştirileceği konusunda hala çok az bir değerlendirme vardır. Zorunlu göçmenlere ve konut ihtiyacı bulunan diğer kişilere barınma tahsis edilmesine ilişkin konut politikası; yasal statü, ihtiyaç, savunmasızlık ve korumaya

ilişkin söylemler ile değerlendirmelerle bağlantılıdır. Barınma önündeki bu engellerin üstesinden gelmek için devletin ilkesel olarak benimsemesi gereken vizyon; kente uyum için temel ön koşul zorunlu göçmenin toplum içinde yaşayabileceği elverişli bir konuta erişmiş olmasıdır.

Merkezi veya yerel düzeyde zorunlu göçmenleri barındırmanın çeşitli yolları bulunmaktadır. İtalya, İspanya ve Danimarka gibi ülkelerde, her belediye zorunlu göçmenlerin nerede ve nasıl barındırılacağına karar verir. Her belediye, konutları kendi kaynaklarına ve konut yönetmeliğine göre tahsis ettiğinden, Avrupa genelinde farklı bir konut politikası karşımıza çıkmaktadır. İspanya, İtalya ve Yunanistan şu anda zorunlu göçmenleri barındırmak için kamu ve özel sosyal konutlardaki mevcut boş dairelerden yararlanmaktadır. Almanya ise yeterli konutu bulunmadığı için yeni konut projeleri geliştirmeye çalışmaktadır. Zorunlu göçmenlerin barınmasıyla ilgili en çok tartışılan konulardan biri, onların konuta olan erişimlerinin toplumsal yapılar tarafından sınırlandırılmış olmasıdır. Zorunlu göçmenler, konut piyasasında ayrımcı uygulamalarla karşı karşıyadır ve birçok şehirde fiziksel olarak kötü durumda olan konutlardan oluşan mahallelerde ikamet etme eğilimindedirler. Ayrıca, konut tercihlerini etkileyen yerel konut piyasası hakkında daha az bilgiye sahiptirler [9]. Farklı göçmen gruplarının aksine zorunlu göçmenler yeni bir ülkeye geldiklerinde sınırlı mali kaynaklara sahiptirler. Güvenilir ve uygun fiyatlı bir konuta erişim için yardıma ihtiyaç duyarlar. Eğer ülkenin göçmen ve konut politikasında zorunlu göçmenler için bir yerleştirme programı yoksa barınma süreci zorlu bir süreçtir. Kente uyum sürecini de olumsuz etkiler. Ancak ülkelerin politikalarını etkileyen potansiyel iki zorluk vardır. Bunlardan ilki; kaliteli ve uygun konut stoğunun mevcudiyetidir. İkincisi ise; zorunlu göçmenlere konut kiralamak isteyen ev sahiplerinin var olup olmamasıdır.

Zorunlu göçmenlerin yeniden yerleşim deneyimlerindeki en yaygın zorluklardan biri konut istikrarsızlığıdır. Konut istikrarı kalıcı, güvenli, ödenebilir ve yeterli konut anlamına gelmektedir. Konut istikrarsızlığı bu kriterlerden bir veya daha fazlasının eksikliğini ifade eder. Ülke politikalarında zorunlu göçmenler için, güvenli ve uygun fiyatlı konut sunmak yerel halka kıyasla daha zordur. Konut erişiminde yaşanan ayrımcılıklar, zorunlu göçmenlerin güvensiz ve niteliksiz

mahallelerde kalacak yer bulmalarına neden olur [10]. Zorunlu göçmenler için akrabalık ilişkileri ya da yakın bağlar genellikle işgücü ve konut piyasasına uyum için bir araçtır. Böylelikle bağlarının yoğunlaştığı, kültürel ve sosyo ekonomik benzerliklerin yoğunlaştığı mahallelerde yaşamaktadırlar [11]. Kalabalık halde ve aynı mahallede yaşamaları konut istikrarsızlığını gideren bir süreç olmaktadır.

Konutun zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecine olan etkisi hakkında yapılmış çok az araştırma vardır. Oysa ki zorunlu göçmenlerin konuta olan erişimleri fiziksel ve duygusal refahlarını etkiler, ev sahibi toplumda kendi evlerinde gibi hissetmelerine katkıda bulunur. Konutun konumu toplumun zorunlu göçmenlere olan tutumunu da etkiler. Örneğin zorunlu göçmenlerin kalabalık halde aynı mahallelerde yaşamalarının veya merkezi ya da yerel yönetim tarafından yerleştirilmelerinin yerel halk arasında zorunlu göçmenlere yönelik olumsuz tutumların beslenmesine neden olduğu kanıtlanmıştır. Aynı mahallede yoğun bir şekilde zorunlu göçmenlerin barınması, o mahallenin etiketlenmesine yol açabilir. Bu da zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecinin önünde önemli bir engel teşkil eder [12]. Dolayısıyla zorunlu göçmenlerin yaşadıkları konutların ve mahallelerin, kapsayıcı bir bakış açısıyla konut politikaları açısından değerlendirilmesi bu tez çalışmasının ana odağıdır.

Ülkemiz özelinde zorunlu göçlerin bugünkü durumuna bakıldığında; 2012 yılında Suriye’de yaşanan iç çatışmalar sonrası sınırdan başlayan kitlesel göçler sonrası Türkiye yaklaşık olarak 3.7 milyon Suriyeliye geçici koruma statüsü çerçevesinde ev sahipliği yapmaktadır. 3.7 milyon Suriyeli nüfusun sadece %2 si geçici barınma merkezlerinde yaşamlarına devam etmekte, %98’i kentlerde, herhangi bir barınma ve iskân politikası olmadan, kendi imkânlarıyla yaşam sürmektedir.

Ülkemizde bulunan Suriyeli nüfus için herhangi bir yerleştirme politikası benimsenmemiştir. 81 il farklı oranlarda Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nden edinilen bilgilere göre Suriyeli nüfusun yoğun yaşadıkları ilk 5 il; İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana’dır. Ancak nüfusundan fazla Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapan Kilis örneğinde olduğu gibi, özellikle sınır kentlerinde yerleşik nüfusa oranla yoğunluğun olduğu yerleşmeler bulunmaktadır. Suriye’den bu yerleşmelere yaşamaya yeni gelenler, özellikle konut

sorunlarını çözebilmek için düşük maliyetli konutlara erişim göstermeye çalışmışlardır. Bu yerleşmelerde yaşayan zorunlu göçmen olarak tanımlayabileceğimiz Suriyeli nüfusun konuta nasıl eriştikleri, hangi niteliklere sahip konutlarda yaşadıkları ve yaşamaya elverişli bir konutta yaşama sahip olup olmadıklarını araştırmak bu tez çalışmasının ele aldığı ilk araştırma grubudur.

Suriyeliler 'in Türkiye'de kentlere olan yoğun akışlarının, çeşitli sosyal ve ekonomik sonuçları bulunmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde sadece %2 si için barınma hizmeti sunulmuş Suriyeliler, Türkiye'de kiralık konut piyasasına dâhil olmuşlardır. Daha çok düşük nitelikli konutlara erişen Suriyeliler yüksek kiralar ödedikleri mahallelerde yaşam sürmektedirler [13]. Barınma, Suriyeliler' in kent deneyiminin merkezi bir bileşenidir. Olumlu bir barınma durumu, kente uyumun birçok yönünü kolaylaştırabilir. Ancak bütçenin karşılayamadığı, kalabalık, güvenli olmayan konutlar, tüm kent deneyimi sürecinde aksaklıklara neden olabilir.

Konut, zorunlu göçmenlerin sağlığı için de önemli bir bileşendir. Bu doğrultuda çalışmanın odaklandığı bir diğer araştırma grubu da; politik, doğal afet, gelişim projeleri gibi gerekçelerle ve yasal mevzuatıyla iskân politikası kapsamında Türkiye'de zorunlu iç göçle yerleştirilen nüfus, yaşadıkları konutların kente uyum sürecinde oynadığı roldür. Kente zorunlu iç ya da dış göçle gelme durumlarına göre konuta erişim süreci farklılık gösteren bu grupların elverişli bir konutta yaşayıp yaşamama durumları ve kente uyum süreçlerinin incelenmesi tez çalışmasının kapsamındadır.

Bu doğrultuda tezin birinci bölümü olan giriş bölümünde; çalışmanın literatür özeti, hedef ve kapsamı, araştırma soruları ve hipotezler bölümüne yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümü olan "Zorunlu Göç ve Konuta Erişim" bölümünde çalışmanın kavramsal yapısını oluşturan; Zorunlu Göç, Zorunlu Göç ve Türkiye'de Konut Politikası, Zorunlu Göçmenlere Farklı Ülkelerin Uyguladıkları Konut Çözümleri, Kapsayıcı Planlama, Konut Hakkı, Konut Erişimi ve Elde Edilebilirliği, Zorunlu Göç Koşullarında Konut başlıkları literatürdeki araştırmalar ile ele alınmıştır. Bu bölümün sonunda zorunlu göç ve konuta erişim alanında ulusal ve uluslararası

literatür değerdendirilerek, tezin kavramsal boyutta hangi alanlarda katkı koymayı hedeflediğı özetlenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, bir önceki bölümde özetlenen literatür değerdendirmesinde tespit edilen eksiklik ve öneriler doğrultusunda bu araştırmanın kendisine özgü olan kavramsal çerçeve tasarımına yer verilmiş ve literatürde birbirinden bağımsız olarak tanımlanan kavramların zorunlu göç ve konut erişimi üzerinden birbirleri ile ilişkilendirilerek yeniden tanımlandığı açıklanmıştır.

Tezin dördüncü bölümü olan çalışmanın yöntemsel çerçevesi bölümünde; bir önceki bölümde araştırmanın özgün yanı olan “zorunlu göçmenlere yönelik kapsayıcı konut politikası kavramsal çerçeve tasarımı” ile test edilmek istenen hipotezlerin ülkemiz koşullarında analiz edilmesine olanak sağlayacak bir “Yöntem Şeması” özetlenmiştir. Bu kapsamda, araştırma boyunca hangi yöntemlerin birbirleri ile ilişkili olacak biçimde nasıl kullanıldığına ve saha takvimine dair akış şemasına detaylı olarak yer verilmiştir. Tezin yöntemsel çerçevedeki özgün yanı zorunlu göç ve barınma konularında ağırlıklı olarak kullanılan nitel yöntemler içerisine “yaşayan laboratuvar” deneyleri ile beraber saha çalışmalarında bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı tekniklerin entegre edilmesidir.

Tezin beşinci bölümü olan analiz sonuçları ve bulgular bölümünde; çalışma kapsamında tasarımı yapılan yöntem şemasına uygun olacak biçimde gerçekleştirilmiş araştırmaların sonuçları planlama disiplini açısından detaylı olarak irdelenerek sunulmuştur.

Tezin altıncı ve sonuncu bölümü olan sonuç ve öneriler bölümünde; zorunlu iç ve dış göçle gelen nüfusun kentsel yaşama uyum süreçlerinde kapsayıcı bir konut politikasının kavramsal çerçevesi ile buna yönelik hipotezlerin test edildiğı yöntem ve bulguların ülkemiz planlama çalışmalarına sağladığı önemli bulgular özetlenmiştir. Ayrıca çalışmanın limitleri ortaya konularak geleceğe yönelik araştırmalar için bazı ipuçları tartışılmıştır.

1.1 Literatür Özeti

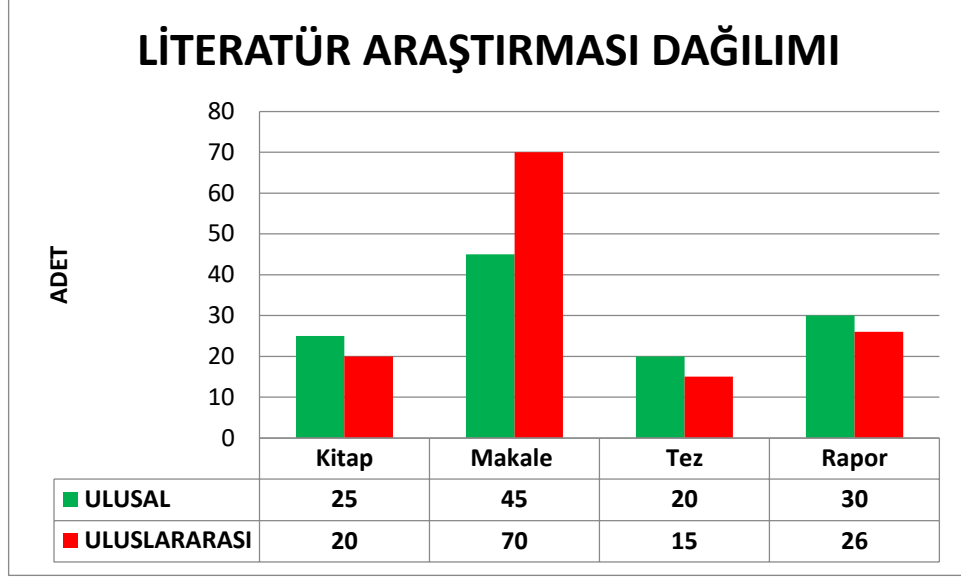
Bu tez çalışması kapsamında literatür taramasında ulaşılan kaynaklar türlerine göre şu şekilde sınıflandırılmaktadır: uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler, ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler, raporlar, gazete, dergi, kurumsal internet sitelerinden edinilen belgeler olmak üzere yedi gruba ayrılmaktadır.

Çalışmada kullanılan kaynaklara erişim ise; EBSCO, Google, Google Scholar, Web of Konowledge, Scopus, Proquest, Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Kütüphanesi ve Yükseköğretim Kurumu Tez Merkezi veri tabanları kullanılarak sağlanmıştır.

Kaynaklara erişim sağlanırken aranan anahtar kelimeler Türkçe ve İngilizce ise şu şekildedir:

- *Zorunlu Göç- Forced Migration,
- *Zorunlu Göçmen-Forced Migrant,
- *Kentsel Mülteci-Urban Refugee,
- *Konut Politikası-Housing Policy,
- *Konut Hakkı-Housing Right,
- *Konut Elde Edilebilirliği-Housing Affordability,
- *Konut Erişimi- Housing Accessibility,
- *İskân Politikası-Settlement Policy,
- *Sosyal Uyum-Social Integration.

Yukarıda listelenen anahtar kelimeler ile araştırma yapıldığında karşılaşılan çalışma sayısı ve türü Grafik 1 de özetlenmiştir.

Şekil 1.1 Literatür araştırması dağılımı

Grafik 1'e bakıldığında ulusal ve uluslararası olmak üzere toplam 115 makale, 45 kitap, 35 tez ve 56 rapor incelenmiştir. Kavramlar ile ilgili detaylı literatür araştırmasına Bölüm 2'de yer verilecektir. Bu bölümde literatür ile ilgili genel bilgilere ve güncel makalelerden elde edilen kısa bir özete yer verilecektir.

Literatür araştırmaları sonucunda tezin odaklandığı konu olan zorunlu göçmenlerin konuta erişimleri ile yapılan taramalarda zorunlu iç ve dış göçmenlerin birarada ele alındığı çalışmalara ne ulusal ne de uluslararası literatürde hiç rastlanmamıştır. Zorunlu göçmenlerin konuta erişimlerinin kente uyum sürecine olan etkisi ile ilgili olan çalışmalar ise web of knowledge ve scopusda yapılan taramaların son on yılı kapsayan bölümünde; çoğunun kentsel alanlara yoğunlaştığını ve Kanada merkezli araştırmaların yaygın olduğunu göstermiştir. Özellikle “Zorunlu Göçmen(Forced Migrant)- Kentsel Mülteci(Urban Refugee)” ve “Konut Politikası (Housing Policy)” kelime çiftleri karşılaştırıldığında sadece 35 adet uluslararası makale çalışmasına erişilmiş, bu çalışmaların 18'inin yani yaklaşık olarak %51'inin Kanada'dan olduğu tespit edilmiştir. Bu oranın Kanada'nın ülke olarak göçmen nüfusu ile kurulmuş bir ülke olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diğer 17 çalışma ise; Çin, ABD, Hollanda, Almanya, İngiltere, Rusya, İtalya gibi ülkelere edinilen bulgularla üretilmiştir.

Çalışmalarda kullanılan yöntem çoğunlukla mülakatlardan aktarılan sonuçların yansıtılmasıdır.

Türkiye’de ise zorunlu göçmenlerin konuta erişim süreçleri ve sosyal uyum süreci ile ilgili çalışmalara doğrudan rastlanamamakta, daha çok zorunlu dış göçün kente olan etkileri üzerine olan çalışmalara rastlanmaktadır [14, 15, 16, 17,18].

Litertatürde zorunlu göçmenlerin konuta erişimleri ile ilgili olarak referans verilen makalelerin başında gelen çalışması sonucunda Murdie (2008), zorunlu göçmenlerin Toronto’da konuta erişimde yaşadıkları sıkıntıların daha çok finansal olduğuna vurgu yapmıştır. Teixeira ve Drolet (2017), Kanada’da küçük ve orta ölçekli şehirlerde, zorunlu göçmenlerin konut erişiminde yaşadığı zorlukların başında; fiziksel olarak niteliği düşük konutlara yüksek ücret ödenmesinin geldiğini ifade etmiştir. Chisholm (2002), konutun kentte sosyal uyum süreci ile yakından bağlantısı olduğunu doğrulamıştır. Barınma koşullarının, zorunlu göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sürecinde olan etkisinin büyüklüğünü Carter ve Osborne (2009) tespit etmiştir. Philips (2006), zorunlu göçmenler için sağlıklı ve güvenli bir yaşam kurmada, zorunlu göçmenlerin konuta erişimlerinin temel bir belirleyici olduğunu ve sosyal uyum sürecinde yere aidiyet duygusunda kilit bir faktör olduğunu kabul etmektedir. Carter ve Polevychok (2004), elverişli bir konutta yaşam süremeyen zorunlu göçmenlerin barınma koşullarının, zorunlu göçmenlerin sosyal yaşam refahını, fırsatlara erişim yeteneklerini olumsuz yönde etkilediğine dair kanıtlar olduğunu belirtmektedir. Bolzoni ve arkadaşlarına göre (2015) zorunlu göçmenlerin konuta erişimi, yaşadıkları ülkeye ve kente sosyal uyumun temel bir aşamasıdır. Aynı zamanda ev sahibi ülkelerdeki sosyal yardımlara ve diğer hizmetlere erişmenin ön koşuludur. Dolayısıyla, zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecinde elverişli bir konuta erişim kritik öneme sahiptir.

1.2 Tezin Amacı

Bu tez çalışmasında konut, zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecinde merkezi bir unsur olarak ele alınmaktadır. Çünkü zorunlu göçmenler kente ilk geldiğinde, en temel ihtiyaçlarından biri barınmadır. Öte yandan literatürde zorunlu iç ve dış göç nüfusunun kentsel yaşamda uyum süreçlerini ve konut deneyimlerini birarada ele

alan çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tezin amacı; barınma ve konuta erişim sürecinde yaşanan sorunları zorunlu dış ve iç göçmenlerin penceresinden ele alarak, kapsayıcı bir kentte olması gereken kapsayıcı konut politikasının kriterlerini belirlemektir. Çalışma kapsamında aynı ilde yaşayan iki göçmen grubunun farklı barınma koşul ve deneyimleri ele alınması hedeflenilmiştir. Çalışma zorunlu göçmenleri dış ve iç olarak iki grupta ele almaktadır. Zorunlu dış göçmenler Hatay ili Antakya, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerinde yaşayan Suriyelileri, zorunlu iç göçmenler ise Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yaşayan Trabzon Çaykara'dan iskân ettirilen göçmenleri kapsamaktadır.

1.3 Hipotez

Tez çalışması kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu dış ve iç göçmenlere yönelik konut politikasının nasıl olması ve neleri içermesi gerektiğine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda tezin ana araştırma sorusu şu şekildedir:

“KAPSAYICI BİR KENT MODELİNDE, ZORUNLU GÖÇMENLERE YÖNELİK KONUT POLİTİKASI NASIL BİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE ELE ALINMALI VE BU ÇERÇEVE NELERİ İÇERMELİDİR?”

Ana araştırma sorusunun üzerinden geliştirilen araştırma soruları ise aşağıdaki gibi kurgulanmıştır:

- Zorunlu Göç Sürecinde Konutun Rolü Nedir?
- Zorunlu Göç Edenlere Yönelik Kapsayıcı Bir Konut Politikası Hangi Özellikleri İçermelidir?
- Zorunlu Göç Edenlere Yönelik Hak Temelli Bir Konut Politikası Hangi Boyutları İçermelidir?

Araştırma sorularından yola çıkarak kurgulanan hipotezler ise şu şekildedir:

- Hipotez 1. Zorunlu göç edenlerin yaşadıkları yere uyum gösterebilmeleri açısından konutun önemli bir rolü bulunmaktadır.
- Hipotez 2. Kapsayıcı bir kent modelinde üretilmesi gereken konut politikası, konutun barınma ihtiyacı yanında gündelik yaşamın pek çok ihtiyacının karşılandığı bir mekânsal niteliğe sahip olma özelliklerini içermelidir.

- Hipotez 3. Hak temelli bir konut; kullanım hakkının yasal güvenliği olan, ödenebilir, kültürel çeşitliliği sunan, hizmetlere erişilebilir konum olarak elverişli bir konuttur.

Bir sonraki bölümde tezin araştırma soruları ve hipotezleri doğrultusunda araştırılmış kavramların literatürdeki yerine ve sonucunda oluşturulmuş kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

ZORUNLU GÖÇ VE KONUTA ERİŞİM

2.1 Zorunlu Göç

Türk Dil Kurumu Sözlüğü' ne göre zorunluluk; "Olması gerekme, olduğundan başka olmama, zorunlu olma, mecburluk, mecburiyet, mecburilik, zaruret, ıztırar, zorunluk, zarurilik" anlamlarına gelmektedir [19].

Zorunluluk kavramı, Thomas Hobbes ve John Bramhall'ın felsefi ve teorik olarak tartıştıkları bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Hobbes – Bramhall özgürlük konusundaki tartışmalarından, erken modern felsefe tarihinde çarpıcı bir bölümü ele almışlardır. Dar bir şekilde yorumlandığında, Hobbes ve Bramhall arasındaki soru insan özgürlüğünün doğasıyla ilgilidir. Hobbes bir deterministtir ve ona göre her insan eylemi de dâhil olmak üzere her şeyin öncelikli nedenlerin gerekli etkisi yani bir zorunluluğun sonucunda gerçekleştiğini düşünmektedir. Bramhall, aksine, bazı insan eylemlerinin öncelikli nedenlerle gerçekleşen eylemlerin gerekli olmadığını düşünmekte; ona göre bunlar gerçekleştirdiğimiz ücretsiz eylemlerdir. Hobbes, serbest eylemler olduğunu kabul eder; ama özgürlüğü öyle mantıklı bir şekilde zorunlulukla mantıklı bir şekilde uyumlu kılar. Konumu, filozofların bugün uyumluluk dediği şeydir. Ancak Bramhall'ın görüşüne göre özgürlük, zorunlulukla tutarsızdır. Özgürlük ve zorunluluk uyumsuzdur. Bir uyumsuzun iki alternatifi vardır: zorunluluğu kabul etmek ve özgürlüğü bırakmak veya özgürlüğü korumak ve zorunluluğu reddetmek. Bramhall'ın tercih ettiği ikincisi olduğu için, pozisyonuna liberalizm denilmektedir [20].

Bu doğrultuda bakıldığında insan özgürlüklerini kısıtlayan zorunluluk koşulları vardır. Zorunlu göçler, salgın hastalıklar, olağanüstü hal ilan edilebilecek doğa olayları zorunluluk koşulları arasında yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında irdelenecek olan zorunluluk hali göçlerdir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin Küresel Eğilimler 2019 başlıklı hazırladığı rapora göre; zorla yerinden edilmiş küresel nüfus 2019 yılında 79,5 milyona ulaşmıştır. Bu rakamın 29,6 milyonunu mülteciler oluşturmaktadır. Mülteciler içerisinde ise 6,6 milyonu Suriyeliler oluşturmakta ve Türkiye 3,6

milyon Suriyeli 'ye ev sahipliği yaparak, en fazla mülteci barındıran ülke olmuştur [1]. Mülteciler; zorla yerinden edilme öncesinde, sırasında ve sonrasında farklı türden psikolojik stres faktörlerine maruz kalmışlardır [21]. Zorunlu göçler genellikle belirli insan gruplarını etkileyen belirli olayların başlattığı dalgalar biçimini alır. Bu, onları çoğu zaman sabit bir göçmen akışının olduğu diğer göçlerden ayırır. Geri dönüş göçü üçüncü ülke varış noktalarına gerçekleştirilebilir [22].

Zorunlu göç sürecini planlamak ve etkili bir şekilde yönetmek; üretken, sosyal açıdan kapsayıcı, dayanıklı ve sürdürülebilir şehirleri teşvik etmek için kritik öneme sahiptir. Bu sebeple konuya küresel ölçekte geliştirilen politika belgelerine ve çerçevelere ihtiyaç duyulmuştur. Buradan hareketle HABITAT III kapsamında getirilen bir dizi politika önerisi aşağıdaki gibidir [23]:

- Göç ile gelen nüfusu kapsayabilmek için; kentsel alanlarda acil durum planlaması ve hazırlığı yaparak, ulusal ve yasal politika çerçevesi, toplum kapasitesi, ekonomi, altyapı, idari yapı, hizmet sağlama sistemleri, konut, arsa ve diğer kaynakların değerlendirilmesi oldukça önemlidir.
- Yerel aktörlerin güvenilir veriye sahip olması ve veri toplama kapasitesinin artırılması, ayrımcılık da dâhil olmak üzere koruma zorluklarının belirlenerek ayrıştırılması, kent planlaması ve gelişimine vereceği katkı açısından önemlidir. Göçmenlerin ve mültecilerin nerede olduklarını, kim olduklarını bilmek ve daha önceden bilinmeyen sorunları ortaya çıkarmak, kayıt, dokümantasyon, koruma izleme, destek ve hizmetler alanında yaratıcı yaklaşımlar gerektirir.
- Afet riskinin azaltılmasına yönelik kent planlama kararlarında, özellikle riskli alanlarda yaşamak zorunda kalanlar veya yetersiz konut, su ve sıhhi tesisat hizmetleri alanlar olmak üzere, göçle gelenlerin potansiyel olarak yaşayabileceği olumsuz etkilere yönelik değerlendirmeler yapılmalıdır.
- Kapsayıcı kentleşme modeli için iyi uygulamaların saptanması ve teşvik edilmesi kritik öneme sahiptir. Bu yolda ilerlerken, süreci öğrenmeyi sağlamak ve yeni şehir gündeminin yenilikçi fikirleri ve iyi uygulamaları çoğaltması için yollar bulmak gerekir. Örneğin, insani yardım ve kalkınma kuruluşları, üniversiteler ve

diğer ortaklar, göçmenlerin ve mültecilerin yerel ekonomiler üzerindeki etkileri hakkında araştırma yapmaya devam etmelidir.

- Yerinden edilme durumlarında, mümkün olduğunca kampların alternatifi yöntemler izlenmelidir. Mültecilerin kentsel alanlara alınmasında yerinden olmuş insanların kırılganlıklarının tespiti yanı sıra şehirlerin ve mahallelerin içirme kapasitesini de göz önünde bulundurarak ulusal ve yerel makamlar desteklenmelidir

Zorunlu göç sürecini yönetmek için kapsayıcılık ilkelerini benimsemek önem arz etmektedir.

Göç, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği olarak tanımlanmaktadır. Hareketin uzaklığına veya hareketin gönüllü veya istemsiz niteliğine herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir ve dış ve iç göç arasında bir ayrım yapılmamıştır. Bu nedenle, salonda bir apartman dairesinden diğerine yapılan bir geçiş de, Hindistan'dan ABD'nin Iowa Eyaleti'ne kadar geçiş kadar bir göç eylemi olarak kabul edilir. Ancak bu tür hareketlerin başlatılması ve sonuçları büyük ölçüde farklıdır. Her türlü mekânsal hareketlilik bu tanımlamaya dâhil değildir. Örneğin, uzun süredir ikamet yeri olmayan göçebelerin yaz aylarındaki dağlara hareket etmesi ve göçmen işçilerin hareketleri gibi geçici hareketler dâhil değildir. Ne kadar kısa ya da ne kadar uzun, ne kadar kolay ya da ne kadar zor olursa olsun, her göç eylemi bir köken, bir hedef ve bir araya giren engeller kümesini içerir [24].

Günümüzde göç, karmaşıklık ve heterojenlik süreci olarak anlaşılmaktadır. Çeşitli açılardan ve farklı kavramsal çerçeveler veya paradigma içerisinde analiz edilebilir. Göç çalışmaları bireylere veya yapılara, mikro veya makro faktörlere odaklanabilir. Bu çalışmalar çok çeşitli tarihi süreçleri ve çağdaş durumları ele almaktadır. Göç bireyleri ilgilendirir ve bu nedenle birçok sürecin gerçek, potansiyel veya algılanan anlayışına verilen benzersiz tepkilerin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Yalnızca göçmen tarafından değil, hükümetler de gönüllü veya zorunlu olarak göçü yönlendirebilirler. Bu karmaşıklığı göz önünde bulundurarak, araştırmacılar hala göçü açıklamaya yönelik teoriler veya öngörüler için kullanılabilecek kuralları bulmaya çalışmaktadır. Farklı bilimsel disiplinler, düzenli yaşam veya göç süreçlerinin ardındaki geçerli fikirler konusunda farklı açılardan

uzmanlaşmıştır [25]. Bu doğrultuda insanları göç etmeye iten sert ve yumuşak faktörler olduğu iddia edilmektedir. Sert faktörler; insani krizler, savaşlar, çevresel felaketlerdir. Yumuşak faktörler ise; yoksulluk, sosyal dışlanma veya işsizlik gibi sert faktörlere oranla daha az kritik olan problemler olarak ele alınmıştır [25]. Ancak göçün gerçekleşmesinin nedenleri sert veya yumuşak faktörlerden biri olsa da her iki durumda da göçün bir zorunluluk neticesinde gerçekleştiği ifade edilmektedir.

Uluslararası göçün neredeyse bütün sanayileşmiş ülkelerin temel yapısal bir özelliği olarak ortaya çıkması, temel güçlerin gücüne ve tutarlılığına tanıklık etmektedir. Ancak bu güçleri anlamak için teorik temel zayıf kalır. Bu nedenle göçte son zamanlarda meydana gelen artış, vatandaşları, yetkilileri ve demografileri şaşırtmıştır ve uluslararası göç söz konusu olduğunda, popüler düşünce on dokuzuncu yüzyıl kavramlarında, modellerinde ve varsayımlarında yetersiz kalmaktadır. Şu anda, uluslararası göçün tek bir tutarlı tutarlılığı yoktur. Sadece büyük ölçüde birbirinden ayırıştırılmış, bazen de her zaman disiplin sınırlarıyla bölünmeyen bir dizi teori vardır. Bununla birlikte, göçteki mevcut modeller ve eğilimler, tek bir disiplinin araçlarına güvenerek veya tek bir analiz düzeyine odaklanarak, çağdaş göç süreçlerinin tam olarak anlaşılmasının mümkün olmayacağını göstermektedir. Aksine, karmaşık, çok yönlü yapıları, çeşitli bakış açıları, seviyeler ve varsayımlar içeren bütünlük bir teori gerektirir [26].

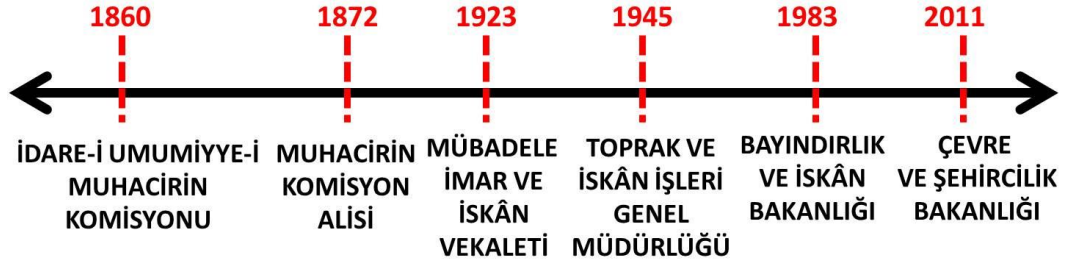
Göçü açıklamaya yarayan yaygın teorilerden biri göçmen ağları teorisidir. Göçmen ağları; göçmenleri, eski göçmenleri ve göçmen olmayan kişileri menşe ve hedef alanlardaki akrabalık, dostluk ve ortak topluluk menşei bağlarıyla birbirine bağlayan kişilerarası bağlar kümesidir. Bu bağlar sayesinde göçmenler uluslararası hareket olasılığını artırır, çünkü hareketin maliyetini ve riskini azaltırlar ve göç için beklenen net getirileri arttırırlar. Ağ bağlantıları, insanların yabancı istihdama erişim sağlamak için kullanabilecekleri bir sosyal sermaye biçimidir. Göçmenlerin sayısı kritik bir eşiğe ulaştığında, ağların genişlemesi, hareketin maliyetini ve riskini azaltır, bu da göçün artma olasılığını doğurur, bu da ağları daha da genişleten ek hareketlere neden olur ve bu da böyle devam eder. Zamanla göçmen davranışları gönderen topluluğun daha geniş kesimlerini kapsayacak şekilde dışa

doğru yayılır. Göçmen ağırları geliştirildiği zaman, çoğu topluluk üyesine kolay ulaşılabilecek bir hedef işi haline getirir, göçü güvenilir bir gelir kaynağı yapar. Bu nedenle, maliyetlerin aşamalı olarak azaltılmasıyla oluşan ağların kendi kendine devam eden büyümesi de, risklerin aşamalı olarak azaltılmasıyla teorik olarak açıklanabilir [26]. Göçmen ağırları sayesinde göçmen, barınacağı yer erişeceği konut hakkında fikir sahibi olarak yeni yaşamına başlamaktadır. Pek çok ülkede belirli bir göçmen grubundan oluşan mahallelerde göçmen ağlarının etkisi büyüktür. Özellikle zorunlu göçmenlerin bir yerleştirme politikası olmadığında da göçmen ağlarından yararlanarak yerleştikleri iddia edilmektedir.

Literatürde zorunlu göç ile ilgili tanımlamalara bakıldığında uluslararası düzeyde gerçekleşen göç ile ilgili açıklamalara rastlanmaktadır. Ancak bu tez çalışmasında zorunlu iç ve zorunlu dış göç ile ilgili iki ayrı araştırmaya yer verilecektir. Ülke sınırları içerisinde iskân kararı ile zorunlu göç ettirilen nüfus “zorunlu iç göç”, ülke sınırları dışından savaş nedeniyle ülkemize gelenler “zorunlu dış göç”ü temsil etmektedir. Tezin araştırma odağı olan zorunlu göçmenlere yönelik konut politikasına bir sonraki bölümde yer verilecektir.

2.1.1 Zorunlu Göç ve Türkiye’de Konut Politikası

Her ülkenin zorunluluk koşulları, göç dinamikleri, göçün gerçekleştiği dönemler birbirine benzerlik göstermeyebilir. Tez kapsamında bu bölümde Türkiye’de zorunlu göç süreci, ağırlıklı olarak cumhuriyet sonrası iskân politikaları çerçevesinde irdelenecektir. Öte yandan, ülkemizin tarihi boyunca bir göç coğrafyası olması sebebi ile söz konusu politikaların cumhuriyet dönemi öncesinden itibaren ele alındığı kurumsal bir zaman çizelgesi bu bölümde hazırlanmıştır (Şekil 2.1). Buna göre coğrafyamızda iskân sürecini oluşturan ilk kurum 1860 yılında kurulmuş “İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu” adlı kuruluştur. Cumhuriyetin kuruluş döneminde iskân işleri ile ilgili bir bakanlık kurulmuş daha sonrasında çeşitli bakanlıkların altında ilgili birimlerce yönetilmiş olan süreç günümüzde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü İskân İşleri Daire Başkanlığı tarafından yönetilmeye kadar evrilmiştir [27].

Şekil 2.1 Türkiye’de iskân politikasına dair kurumsallaşma süreci

İskân kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu’na göre; “bir kimseye veya bir topluluğa yurt sağlamak” ifade edilmiştir[19]. İskân hareketleri iç ve dış göçü kontrol eden, beşeri yerleşmeleri inşa eden süreci kapsamaktadır [28]. Kent Bilim Terimleri Sözlüğü’nde *yerleştirim* olarak Türkçeleştirilen kavram; “özellikle hükümetlerce uygulanan yöneltir sonucunda yerinden, yurdundan, barkından edilen bireylerin ve ailelerin yeni yerleşim yerlerine taşınmaları, oralarda konutlandırılıp, çalışma olanaklarına kavuşturulmaları” [29] şeklinde tanımlanmaktadır.

Özellikle göçmen ve mülteci yerleşimlerinin nasıl planlanacağına, konut sorunun nasıl çözüleceğine dair bize yol gösteren ülkemiz yasal düzenlemelerindeki yasalar 1934 yılında onaylanmış 2510 sayılı ve 2006 yılında onaylanmış 5543 sayılı İskân Kanunları’ dır. 2510 sayılı İskân Kanunun ve bu kapsamda izlenen göç politikaları Cumhuriyet Dönemi göç politikaları açısından başlıca üzerinde durulması gereken konuların başında gelmektedir.

2510 sayılı İskân Kanunu hükümlerine göre yerleşmek amacıyla ülkeye gelen Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı kişiler göçmen olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda 1934 yılı İskân Kanunu’nda iskân yardımı; Türk ırkından olanlar ve olmayanlar olarak ifade edilerek farklılık göstermektedir. Kanunun 7. Maddesi’nin A alt maddesine göre; “ Türk ırkından olup Hükümetten iskân yardımı istememeyi yazı ile bildiren muhacirler ve mülteciler Türkiye içinde istedikleri yerde yerleşmeye serbest bırakılırlar. Hükümetten iskân yardımı isteyenler hükümetin göstereceği yerlere gitmeye mecburlardır”, 7. Madde’nin B alt maddesine göre ise; “Türk ırkından olmayanlar, Hükümetten yardım istemeseler bile, Hükümetin göstereceği yerde yurt tutmaya ve Hükümetin izni olmadıkça buralarda kalmaya mecburlardır. İzinsiz başka yere gidenler ilk defasında yerlerine çevrilirler. Tekrarı

halinde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile vatandaşlıktan düşürülürler” [30]. Kanunun bu hükümleri iskânın kimleri nasıl kapsadığına dair ifadeler içermektedir. Kanunun 17. Maddesi ise iskânın nasıl gerçekleşeceğini anlatan hükümler içermektedir. Bu maddeye göre; “İskân bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarla ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır” [30]. Yasanın iskânı farklı mülkiyet tiplerini içerecek biçimde tariflediği; konutu ise bu mülkiyet tiplerinden biri olarak nitelendirdiği gözlemlenmektedir.

Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde gündeme gelen 5543 Sayılı 2006 yılında onaylanmış İskân Kanunu ise iskânın nasıl gerçekleşeceğini tarifini 9 Madde’nin 1. Alt Maddesi’nde yapmıştır. Bu maddeye göre; “Göçmen, göçebe, yerleri kamulaştırılanlar ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı; şehir, kasaba ve köylerde, Bakanlıkça hazırlanacak plan ve projesine uygun olarak;

- a) Öncelikle konut ve arsası,
- b) Esnaf, sanatkâr ve tüccarlara, geçimlerini sağlayacak işyeri ve arsası ile işletme kredisi,
- c) Çiftçilere tarımsal projesinde öngörülen arazi, gerekli tarımsal girdiler, tarımsal yapılar veya arsası ile aynî ve nakdî işletme ve donatım kredileri,
- ç) Hak sahiplerinin talepleri halinde, konut, işyeri ve tarım arazisi kendileri tarafından bulunarak teklif edilmesi ve

Bakanlıkça uygun görülmesi halinde toplu veya münferit olarak ailelere iskân kredileri, verilmek suretiyle bu Kanun hükümlerine göre borçlandırma yoluyla yapılır” [31]. Sonuç olarak İskân Kanunları; ülkemizin göçmen politikasının mekânsal yansımalarına referans vermekte, zorunlu iç göç süreçlerinin devlet eliyle hangi koşullar altında gerçekleşeceğine işaret etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş dönemini yönlendiren iskân politikaları olmuştur. Belirli bir iskân siyaseti çerçevesinde uygulanan göç politikaları

toplumsal yapı üzerinde etkisini göstermiş, ulus ve devlet inşasına doğrudan etki etmiştir [32]. Ülkemizde iskân politikasını yönlendiren birinci neden, ulus devletin inşa süreci olmuştur.

Göç sorunu, cumhuriyet dönemi boyunca ülke gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizin iskân politikasında büyük kitlesel dış göçler ve göçmenlerin yerleşim sorunlarının çözümü de yer tutmaktadır. Hatta göçmenler “iskânlı göçmen” ve “serbest göçmen” şeklinde iki grupta ele alınmıştır [33]. Cumhuriyet dönemi boyunca göçmen iskân politikaları ve uygulamaları büyük kitlesel göç hareketlerine bağlı olarak, 1923-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi ve 1980 sonrası olmak üzere üç dönemde incelenmektedir.

1923-1950 dönemini belirleyen göç; Türkiye-Yunanistan arasında yaşayan mübadeledir. 1923 yılında Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kurulmuş, mübadele sonucu göçmenler belirlenen 10 iskân bölgesine yerleştirilmiş yerleşim alanları kurulmuştur. 1950-1980 döneminde; 1950-1952 yılları arasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen toplu göç hareketi büyük önem taşımaktadır. İskânlı göçmen olarak gelen grup İskân Kanunu’na göre yapılan planlamalar sonucu kentsel alanda kentlere mahalleler eklenmek suretiyle veya çoğunlukla kırsal alanda mevcut köylere dağınık olarak veya mahalleler eklenmek suretiyle yerleştirilmiştir. 1980 sonrası dönemde; Bulgaristan’da yaşayan Türklere yönelik yaptırımlar büyük rol oynamıştır. 1989 yılında Bulgaristan Hükümeti tarafından Türk vatandaşların istedikleri takdirde Türkiye’ye gidebileceklerinin bildirilmesi üzerine Bulgaristan’dan serbest göçmen olarak çok sayıda göçmen gelmiştir [33]. Ülkemizde iskân politikasını yönlendiren ikinci neden kitlesel göç hareketleri olmuştur.

Ülkemiz, dünyanın önemli afet bölgelerinden biri olarak değerlendirilmekte, dolayısıyla zorunlu göç sürecine neden olan doğal afetler de iskân politikasını yönlendirmektedir [34]. Böylelikle; ülkemizde iskân politikasını yönlendiren üçüncü nedenin ise afetler olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanların zorunlu göç ile yer değiştirmelerinin üç farklı nedende özetlemek mümkündür. Bu göçler ve nedenleri; devletin bir amacı doğrultusunda gerçekleşen göçler, savaşlar sonucunda gerçekleşen göçler, doğal afetler sonucu gerçekleşen

göçler olarak özetlenebilir. Bu göçlerin ikisi devlet politikaları sonucu gerçekleşmektedir. Doğal afetler sonucu gerçekleşen zorunlu göçler ise çözümü devlet politikalarında aranan bir göç sürecidir [35]. Tüm bu göç süreçleri iskân politikası kapsamında ele alınan süreçlerdir.

Devlet, deprem, heyelan, yangın, su baskını, kaya düşmesi, çığ ve benzeri afetlerde zarar gören ve zarar görmesi olasılıklı yerlerde önlem almakla ve bu önlemler sonucu iskân kanunları sonucu yeni bir yere yerleştirme süreçleri ile doğrudan yetkilidir. Yeniden yerleştirme süreci genellikle yakın çevre içinde gerçekleşmektedir. Ancak kısa uzaklıklar içinde çözüme olanağı bulunmadığı durumlarda yeniden iskân, uzak mesafelerde gerçekleşmekte ve bu durum da yeni yerleşimlere ekonomik ve sosyal uyum sorunları çıkarmaktadır. Ancak iskân politikası sadece zorunlu göçmenin konut erişimini kapsamakta, ekonomik ve sosyal uyum sürecini kapsamamaktadır.

İskân sürecinin dışında ülkemizde konut politikasının genel durumu irdelendiğinde; ana hedef konut sahipliliğini arttırmaya yönelik olmakla birlikte farklı gelir gruplarının konuta erişiminde fırsat eşitliği bulunmamaktadır. Bu durum ülkemizin konut sorunu ile ilgili en göze çarpan durumlardan biridir. Özellikle Türkiye’de konut kredisi faiz oranlarının yüksek olması, konut kredisi sisteminin konut sahibi olmada özellikle alt-orta gelir grupları için yeni olanaklar sunmamasına neden olmaktadır. Eğer aileden kalan bir mal varlığı söz konusu değilse alt ve orta gelir grubu için konut sahibi olma şansı söz konusu bile değildir. Ülkemiz konut politikasında Toplu Konut İdaresi’nin ürettiği konutlar da alt ve orta gelir grubunun konuta erişiminde çözüm sunamamış, geniş gruplara hitap eden üretimler gerçekleşmemiştir. Konut sahibi olma dışında kiralama desteği sunan bir sosyal konut modeli de alt ve orta gelir grubuna yönelik çözümler arasında olsa da ülkemizde uygulanmamıştır. Ülkemizde ortaya çıkan kentsel rant farklı bölgelerde artan konut fiyatlarına ve kent bütünü içerisinde konut projelerinin yoğunlaştığı gözde mekânlara yol açmaktadır. Bazı kent mekânları içinde ise bu durumun tersi söz konusudur. Kentsel alanlardaki konuttan kaynaklanan bu ayrışma, bireylerin de gruplaşmasına neden olmaktadır. Bu durum gelir gruplarına göre ayrıştırılmış, birbirine temas etmeyen toplulukların

oluşumuyla sonuçlanmaktadır [36]. Oysa kapsayıcı bir kent çeşitliliği esas alır ve farklı grupların bir aradalığını sağlar. Konuta erişimde fırsat eşitliği sunar. Ülkemiz konut politikalarında zorunlu göçmenlere yönelik kapsayıcı bir politika geliştirilmemiştir. Kente uyum sürecinin en önemli bileşenlerinden biri olan konuta erişimin göçmenler ve farklılık gösteren dezavantajlı gruplara yönelik yaklaşımlarla konut politikasının oluşturulması beklenen bir durumdur.

2.1.2 Zorunlu Göçmenlere Farklı Ülkelerin Uyguladıkları Konut Politikaları ve Çözümleri

Zorunlu göç ve konut erişimi ülkelerin konut politikaları açısından incelendiğinde; her ülkenin zorunluluk koşulları, göç dinamikleri, göçün gerçekleştiği dönemler birbirinden farklılık gösterebilmektedir.

Ülkelerin göç deneyimlerinin, göç dinamiklerinin yanısıra zorunlu göçmenler için ortaya koydukları konut politikaları Gosta Esping-Andersen'in (1990) "The Three Worlds of Welfare Capitalism" adlı eserinde yer alan refah devleti sınıflamasına göre de değişebilmektedir. Esping-Andersen'e (1990) göre bu refah devleti sınıflandırması; sosyal hizmetlere erişimin devlet kontrolünde herkese açık olduğu "sosyal demokrat refah devletleri", devlet müdahalesinin asgari düzeyde tutulduğu ve piyasa odaklı "liberal refah devleti" ve yerel yönetimlerin güçlü olduğu, geleneksel yapının (aile, kilise) ve tabakalaşmanın korunduğu "muhafazakâr-korporatist refah devletleri" olmak üzere üç kategoride açıklanabilir. Bu ayrım baz alındığında Kanada, ABD, İngiltere liberal refah devleti içinde yer alırken Almanya, İtalya, Belçika, İspanya, Yunanistan muhafazakâr-korporatist kategoride, Hollanda ise sosyal demokrat refah devleti kategorisinde ele alınmaktadır [37].

Bu bölümde farklı göç deneyimi yaşayan Kanada, Hollanda ve Almanya'nın zorunlu göçmenlerin barınma politikalarına olan yaklaşımlarıyla, zorunlu göçmenler için farklı konut çözümlerini barındıran on iki örneğe yer verilmiştir. Bu örnekler projelerin özelliklerinin farklılık göstermesi nedeniyle seçilmiştir. Bununla birlikte ülkelerin zorunlu göçmenlere yönelik projelerine yer verildikten sonra ülkelerin refah devleti rejimlerine göre ortaya koydukları konut politikaları da değerlendirilmiştir.

Kanada'nın zorunlu göçmenlere olan bakış açısına göre: zorunlu göçmenler, haklı gerekçelere dayanan zulüm korkusu nedeniyle ülkelerinden kaçan insanlardır. Ülkelerine dönmeleri mümkün değildir. Pek çok sarsıntı görmüşlerdir veya deneyimlemişlerdir. Bir zorunlu göçmen, diğer koşullarla ülke değiştiren bir göçmenden farklıdır. Göçmen ise, başka bir ülkeye kalıcı olarak yerleşmeyi seçen kişidir ve Kanada'nın hâlihazırda nüfus politikasının büyük bir kısmı "ekonomik göçmen"ler üzerinden geliştirilmiştir. Zorunlu göçmenler ise yer değiştirmeye zorlanmıştır. Kanada zorunlu göçmen sisteminin iki ana bölümü vardır:

- Kanada dışından korunmaya ihtiyaç duyan kişiler için Mülteci ve İnsani Yeniden Yerleşim Programı ve
- Kanada içinden mülteci koruma taleplerinde bulunan kişilere yönelik Kanada İçi İltica Programı

Kanada'ya gelen zorunlu göçmenler evlerini terk ettikleri ve çoğu durumda yıllarca mülteci kamplarında yaşamak zorunda kaldıkları için Kanada'ya vardıklarında hayatlarına yeniden başlamak zorunda kalmaktadır. Bu durumda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), özel sponsorlarla birlikte yeniden yerleştirilecek zorunlu göçmenleri belirlemektedir. Ülke çapındaki fonlayıcı kuruluşlar (vakıf, dernek vb. diğer) da zorunlu göçmenlerin Kanada'ya yerleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Zorunlu göçmenleri desteklemek için Kanada Hükümeti ile sponsorluk anlaşmaları imzalayan bu gruplar, Sponsorluk Sözleşmesi Sahipleri olarak bilinir. Sponsorluk Sözleşmesi Sahipleri, zorunlu göçmenlere kendileri finansal destekleyici olabilir veya bunu yapmak için topluluktaki diğer kişilerle birlikte çalışabilir [38]. Kanada politikalarına göre konut bir insanlık hakkıdır. Ancak gelen zorunlu göçmenlere yönelik barınma ve özel hizmetlerin eksikliği, mevcut barınma sistemlerinde bir kriz yaratmakta ve evsizliği artırmaktadır. Dolayısıyla Kanada'da zorunlu göçmenlerin yerleştirmeleri sponsorluk anlaşmaları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Zorunlu göçmenler merkezi ya da yerel yönetim tarafından belirlenmiş yerlerde yaşam sürmemektedirler.

Hollanda'da da ise durum farklıdır. Hollanda'da zorunlu göçmenler devletin doğrudan onlar için inşa etmiş olduğu sosyal konutlarda yaşam sürmektedirler.

Hollanda’da oturma izni alan zorunlu göçmen ailenin, bir belediyeye taşınmasına izin verilmektedir. Hükümet hangi belediyede yaşanılacağını kendisi belirlemektedir. Bu belediye, bir ev sahibi olmayı sağlayacak ve zorunlu göçmenler için bir ev seçerken koşullarını dikkate almaya çalışacaktır. Prensip olarak, bu ev reddedilemez, başka bir ev tercih edilemez. İlk çıkan evin ihtiyaçlarını karşılama için pek çok belediye kredi vermektedir. Ne kadar kredi verileceği belediyenin koşullarına göre değişim göstermektedir [39].

Almanya’da ise; zorunlu göçmenlerin nerede ve nasıl yaşayacağı başlangıçta yasalar tarafından şekillendirilmektedir. Sığınma başvurusunda bulunan zorunlu göçmenler, başlangıçta ortak bir konaklama biriminde yaşamak zorundadır. Bu yükümlülük ancak en geç 24 ay sonra koruma statüsünün verilmesi ile sona erer. İltica prosedürü tamamlanmadan önce bile, sığınma başvurusunda bulunanların ortak barınma yerine bir belediyeye tayin edildikten sonra tek bir dairede kalmaları mümkündür. Bununla birlikte, ilgili düzenlemeler ve uygulamalar federal eyaletler arasında farklılık gösterir ve bu da bazı durumlarda konaklama türünde önemli farklılıklara yol açar. Menşe ülkelerine bağlı olarak, sığınma başvurusu sahipleri, ilk altı haftaya kadar, ancak altı aydan uzun olmamak üzere veya koruma statüsü verilene kadar, paylaşımlı konaklama olan bir kabul tesisinde yaşamakla yükümlüdür. Bununla birlikte, federal eyaletler, sığınma başvurusuna ilişkin karar verilene kadar veya ayrılıncaya kadar (sınır dışı etme dâhil), ancak en fazla 24 ay (sınır dışı etme dâhil) yabancıları kabullerinden sorumlu kabul tesisinde yaşamaya mecbur etme seçeneğine sahiptir Bu, temelde güvenli bir menşe ülkesinden gelen kişiler için geçerlidir. Bir kabul tesisinde kaldıktan sonra zorunlu göçmenler belediyelerin tahsis ettiği yerlere yerleştirilir. Bu noktada da, yasa başlangıçta paylaşımlı barınma yeri sağlar; artık burada bir zorunluluk yoktur, ancak yasa önerilen düzenlemeyi öngörmektedir. Bundan sonra, federal eyalete özgü düzenlemeler geçerlidir ve bunların bazıları birbirinden önemli ölçüde farklılık gösterir. Bazı federal eyaletlerde paylaşımlı konutlarda yaşarlarken, bazılarında tek kişilik konaklama yerlerinde barınırlar. Daha sonra Alman konut piyasasında paylaşımlı, çeşitli kurumlarca desteklenen ya da kendi imkânlarıyla konuta erişirler [40].

Avusturalya'da zorunlu göçmenlere yönelik barınma politikası; insani yardımı ön planda tutarak, kırsal alanda göçmen yerleşimlerinin oluşturulmasına dayanmaktadır. Ancak zamanla göçmenlerin kırsal alanlardan metropoliten bölgelere yer değiştirdiği gözlemlenmiştir [41].

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde zorunlu göçmenler için yerelde kâr amacı gütmeyen kuruluşlar aracılığı ile yeniden yerleştirme yapılmaktadır. Bu kuruluşlar, zorunlu göçmenlerin kabul ve yer tahsislerini düzenlemektedirler. Aynı zamanda belirli standartlara bağlı kalarak zorunlu göçmenlerin hem güvenli konuta erişimlerini hem de konutun kullanım süresi boyunca konutun güvenliğini sağlamakla yükümlüdür [42].

Ülkeler tarafından zorunlu göçmenlere yönelik bir yerleştirme politikası benimsenmiş olsa dahi zamanla zorunlu göçmenler, aynı ülke içinde farklı nedenlerle farklı alanlarda yaşamlarını sürdürmeyi istemektedirler.

Yukarıda farklı ülkelerin zorunlu göçmenlere yönelik uygulamakta olduğu iskân politikaları genel olarak değerlendirilmiş olmakla beraber kalıcı konut ihtiyacına yönelik ürettikleri çözümlerin daha detaylı incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Bu sebeple farklı kıtalardan farklı ülkelerin zorunlu göçmen deneyimine dayalı geliştirdikleri bazı projeler aşağıda özetlenmiş ve planlama açısından değerlendirilmiştir (Tablo 1). Bu ülkeler: ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, Avusturya, Sırbistan, Kanada, Belçika, İsviçre, İspanya ve Yunanistan'dır. Bununla birlikte projelerine yer verilen bu ülkelerin konut politikaları, refah devleti modeline göre sınıflandırılarak zorunlu göçmenlere yönelik konut çözümleri tartışılmıştır. Buna göre; liberal refah devleti rejimine sahip ülke kategorisinde ABD, İngiltere, Kanada, İsviçre'ye; sosyal demokrat rejime sahip ülke olarak Hollanda'ya; muhafazakâr-korporatist refah devleti rejimine sahip ülkeler olarak da Almanya, Belçika, İspanya, Yunanistan'a yer verilmiştir.

Tablo 2.1 Zorunlu göçmenlere yönelik uygulanan konut çözümleri

PROJENİN UYGULANDIĞI ÜLKE	PROJE ADI	PROJENİN ÖZELLİĞİ	PROJENİN HEDEF KİTLESİ
ABD	THE DREAM NEIGHBORHOOD	Terk edilmiş ve boş evlerin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yenilenmesi	140 zorunlu göçmen aile
İNGİLTERE	CANOPY HOUSING	Gönüllüler aracılığıyla ev ihtiyacı olanların birlikte eski evleri yenileyerek dekor etmesi	Evsiz olanlar, zorunlu göçmenler
İTALYA	COUNTRYSIDE RENEWAL	Satriona kasabasında yerel yönetimin nüfusu dengede tutmak için zorunlu göçmenleri kasabada yaşamaya teşvik etmesi	20 zorunlu göçmen
ALMANYA	GRANDHOTEL COSMOPOLIS	Proteston kilisesi'nin bir vakfı tarafından dönüştürülen huzurevinin konuta çevrilmesi	60 zorunlu göçmen
HOLLANDA	HOOST	Gönüllüler tarafından bir ofis binasının dönüştürülerek konuta çevrilmesi	Zorunlu göçmenler için 6 aylık geçici barınma imkanı
AVUSTURYA	GLOBALER HOF	Viyana'da yerel yönetim tarafından 141 konuttan oluşan dört konut blokları özel tasarlanmış bir alan	300 kişilik zorunlu göçmen grubu
SİRBİSTAN	SOCIAL HOUSING IN A SUPPORTIVE ENVIRONMENT	Sosyal hizmet merkezi ve ev sahibi aileler tarafından çeşitli sosyal destek mekanizmasının da bulunduğu sosyal konutlar	Zorunlu göçmenler
KANADA	400 RIEL-GATINEAU	Konut kooperatifi tarafından 34 ayrı evin zorunlu göçmenlere tahsisi	Zorunlu göçmenler
İSVİÇRE	CITY OF GENEVA	Prefabrik konutlardan oluşan çok kültürlü bir yaşam biçimi	Zorunlu göçmenler, evsizler, öğrenciler, yaşlılar
BELÇİKA	REHOUSING ALLOWANCE	Konut ödeneği	Zorunlu göçmenler

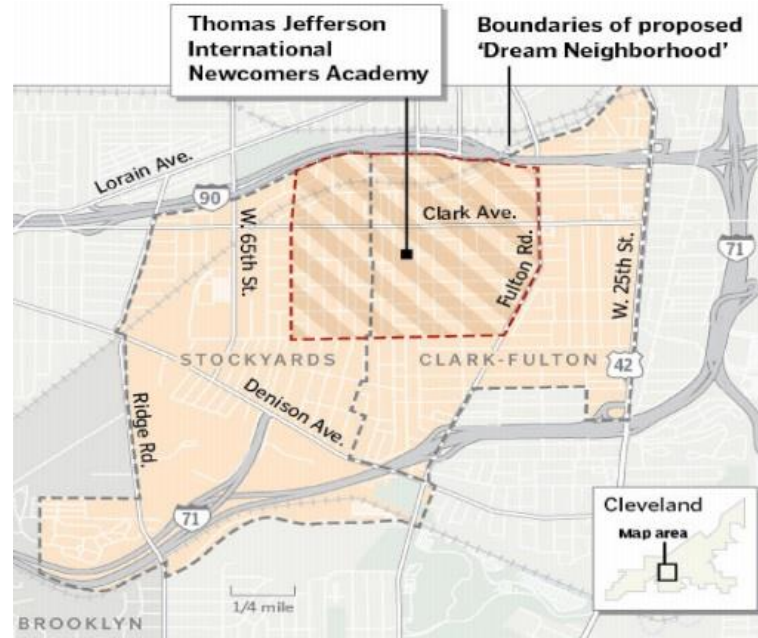
Tablo 2.1 Zorunlu göçmenlere yönelik uygulanan konut çözümleri(devamı)

İSPANYA	PROVIVIENDA	Zorunlu göçmenlere yönelik konut kira destek mekanizması	Zorunlu göçmenler
YUNANİSTAN	WELCOMMON	Bir kooperatif tarafından bir kliniğin zorunlu göçmenler için konuta dönüştürülmesi	200 kişilik zorunlu göçmen grubu

Tablo 2.1 de yer verilen projelere dair bilgiler başlıklar altında detaylandırılmıştır ve son olarak da refah devleti rejim modellerine göre sınıflandırılarak tartışılmıştır.

- The Dream Neighborhood Projesi, ABD

Projenin yaklaşımına göre bir mahallede bulunan boş konutlar yenilenerek ihtiyacı olan zorunlu göçmen ailelerin kullanımına sunulmuştur. Terk veya haczedilmiş boş evler yerel bir emlak bankasına ya da bir sivil toplum kuruluşuna verilerek yeni konut olarak satılarak kullanılır.

Şekil 2.2 The Dream Neighborhood Projesi'nin yeri [43]

Ancak Dream Neihborhood projesinde 140 tan fazla yenilenmeye hazır ev bulunmaktadır ve 140 zorunlu göçmen aile için kullanılmıştır. Evleri satın alan

veya yenileyenler bireyler ya da kuruluşlardır. Mahallede barınma desteğinin yanında sosyal destekler de mevcuttur. Projenin başlangıç noktası barınmadır. Ancak mahallede sunulan hizmetler anahtar bir rol görevi üstlenmiştir. Bu hizmetler komşularıyla bir arada bulunabilecekleri topluluk bahçeleri, istihdam olanağı sunan boş ticari gayrimenkullerin kullanımı, zorunlu göçmen ailelerin çocuklarının okul eğitimi gibi başlıkları içermektedir. Proje kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile hayata geçirilmiştir [43].

-Canopy Housing Projesi, İngiltere

Canopy Housing Projesinde, evsiz olan veya evsizlik tehdidi altındaki kişilere barınma olanakları sağlanmaktadır. Örneğin bu, yaşayacak hiçbir yeri olmayan veya aşırı kalabalık bir yerde yaşayabilecek biri olabilir. Çeşitli boyutlarda evler bulunmaktadır ve bu evlerden faydalanabilenler bekâr veya ailelerdir. Projeden faydalanan kiracılar, diğer tüm gönüllülerle birlikte yeni evlerini dekore etmek için gönüllü olurlar, bu da evlerinin nasıl görüneceğini seçme fırsatına sahip olabilecekleri anlamına gelir. Projeden faydalananların katılımı için olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 2.3 Canopy Housing Projesi Facebook sayfasından bir görüntü[44]

Evin dekorasyonu için işlerden bazıları sıva, boyama, dekorasyon, döşeme, duvar kağıdı, halı ve çok daha fazlasıdır. Kiracılar kendileri için yararlı olabilecek birçok iş ve beceriyi öğrenebilmektedir. Evlerini dekore etmeye gönüllü olduklarında,

evlerinin renkleri ve dekorasyonu hakkında kararlar verebileceklerdir. Bu durum da mekâna olan aidiyet duygularını geliştirmektedir. Projede yalnızca kira talep edilmekte, depozito veya peşin kira istenmemektedir. Canopy Konut Projesi'nin amacı, boş ve terk edilmiş konutları evsizleri ve zorunlu göçmenleri barındıracak şekilde yenilemektir. Proje bir sivil toplum kuruluşu projesidir [44].

-Countryside Renewal, İtalya

İtalya'nın Satriana kasabasının nüfusu, sakinleri yaşlandıkça azalmaktadır. Kasabada çok sayıda boş ev bulunmaktadır. Nüfusu 1000 kişinin altındadır. Avrupa'ya zorunlu göçmen akını başladığında kasabanın yerel yöneticileri bunu bir fırsat olarak nitelendirmiştir. Zorunlu göçmenleri bu kasabaya yerleştirmek ve uyum sürecini yönetmek için yerel yöneticiler süreci idare etmiştir. Çünkü mevcut yerli nüfusun git gide azalması ile okullar, sağlık klinikleri ve farklı kuruluşların kapatılması gerekmektedir.

Şekil 2.4 Proje ile ilgili haber sayfası [45]

Kasabadaki yerel yetkililer zorunlu göçmenleri öncelikle geçici barınaklara yerleştirmekte, onları iş sırasına koymakta ve sığınma başvurularında yardımcı olmaktadır. Böylelikle İtalya'nın daha kuzey bölgelerine ya da Almanya, İsveç gibi ülkelere gitmek yerine kasabada kalmayı tercih etmelerini beklemektedirler. Satriana Belediye Başkanı'nın yaklaşımına göre; "Zorunlu göçmenlerin varlığı kasabayı yeniden oluşturabilmek için bir fırsat"tır. Bu yerleşimdeki kapsayıcı politikaların varlığı farklı göçmen topluluklarının bir arada yaşama deneyimlerine fırsat sunmaktadır. Satriano'da zorunlu göçmenleri barındırma ve uyum sürecine

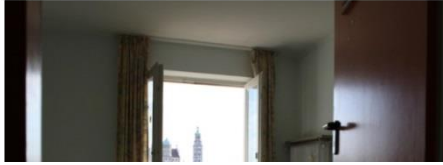
dâhil etme programı belediye adına sosyal kooperatif Mediazione Globale tarafından yürütülmektedir [45]. Ancak sadece 20 zorunlu göçmen kasabada yaşamına devam etmektedir.

-GrandHotel Cosmopolis, Almanya

Almanya'nın Ausburg kentinde eski bir huzurevinin dönüştürülerek zorunlu göçmenler için barınma mekânına çevrilmesiyle oluşturulan projedir. Projede bulunan huzurevi Proteston Kilisesi'nin bir hayır kurumu tarafından dönüştürülmüştür ve gönüllüler ile birlikte yürütülmektedir.

RÜCKBLICK UND MEILENSTEINE :: LE GRAND HISTORY

JULI 2011 // PROJEKTENTWICKLUNG UND ANEIGNUNG DES HAUSES
Drei Augsburger Kunst- und Kreativschaffende sind auf der Suche nach einem Gebäude zur Zwischennutzung und entdecken das leer stehende Pflegeheim im Springergässchen. Die Immobilie der Diakonie steht seit vier Jahren leer und bietet unglaublich viel Platz für Ideen. Die Pläne der Diakonie beinhalten zu der Zeit eine Nutzung des Hauses als Gemeinschaftsunterkunft für AsylbewerberInnen. Dieser Eckpfeiler inspiriert die Drei zur Entwicklung ihrer Aufwandslos zum letzten Grandhotel.

Şekil 2.5 GrandHotel Projesinin web sayfasından bir görüntü [46]

Toplam 60 kişinin barındırılabilceği projede, etkinlikler için bir seminer odası, birkaç sanatçı stüdyosu ve tüm sakinlerin gönüllüler tarafından hazırlanan yemekleri paylaştığı bir mutfak bulunmaktadır. Zorunlu göçmenler, kişisel yeteneklerine göre otelin işleyişine ve kültürel faaliyetlerine katılırlar. Ayrıca, şehre gelişlerini ve uyum sürecini kolaylaştırmak için resmi yönetim çalışmaları, çeviri ve araştırma konularında onlara yardımcı olan bir grup gönüllü olan Wilde 13 tarafından desteklenmektedirler [46].

-Hoost Projesi, Hollanda

Hoost Projesi Amsterdam'daki zorunlu göçmenler için acil sığınma evlerine katılan bir grup gönüllü tarafından kurulmuştur. Sığınma evinde eski bir gönüllü olan Lian Premius, sığınaklarda kötü koşullarda yaşandığını görünce bir gönüllü grubu

oluşturmuştur. Zorunlu göçmenler için belirlenen sığınma evlerinin hep şehir dışında olmasının yerel nüfusla bütünleşmeyi zorlaştıracağını düşünen grup, kentin merkezinde bir proje geliştirmiştir.

Features | Refugees

Part of the neighbourhood: Syrian refugees in Amsterdam

How a small shelter in the Netherlands is helping Syrian refugees to integrate into the community.

Şekil 2.6 Hoost Projesi ile ilgili bir haber[47]

Kent merkezinde bulunan boş bir ofis binasını yirmi küçük konut haline getiren grup, ticari kullanımı olan bir parseli konut işlevine dönüştürmüştür. Ancak proje 6 aylık bir barınma süreci için uygulanmıştır ve binayı barınma mekânına dönüştürülebilmesi için belediyenin mali imkânlarından yararlanırlarken eşyalar, projenin facebook takipçileri tarafından sağlanmıştır. Projedeki gönüllüler zorunlu göçmenlere dil kursu öğretimi, iş arama desteği ve tıbbi hizmet destekleri sunmuştur [47].

-Globaler Hof, Avusturya

Proje Avusturya'nın Viyana kentinde, 18 ülkeden yaklaşık 300 kişiyi barındıracak 141 konut sunan dört konut bloğundan oluşmaktadır. Proje çeşitlilik ve çok kültürlülük temeline dayanan bir sosyal konut örneğidir.

Şekil 2.7 Globaler Hof Projesindeki konut birimleri [48]

Projede zorunlu göçmenlerin Globaler Hof yapılarına başarılı bir şekilde uyum göstermeleri için bazı tasarım yaklaşımları benimsenmiştir. Örneğin, geniş koridorlarla birlikte geniş ortak mekânlar oluşturulmuş ve bu mekânlarda komşuluk duygusunun geliştirilmesi için projenin sakinleri arasında alışverişi kolaylaştıracak eylemler planlanmıştır. Bu mekânlar; çamaşırhaneler, çocuk oyun odaları, sakinlerin parti düzenleyebilecekleri alanlardır. Açık alanlar toplanma alanları olarak kullanılmaktadır [48].

-Social Housing in A Supportive Environment (SHSE), Sırbistan

Sosyal Hizmet Merkezi ve ev sahibi aileler tarafından geliştirilmiştir. Zorunlu göçmenlerin ihtiyacını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Ev sahibi olacak aileler yereldeki sosyal hizmet merkezi tarafından seçilmektedir. Seçilen kişiler, iletişim-çatışma yöntemi becerileri, zihinsel ya da fiziksel hastalığı olanlar olarak desteklenerek eğitilirler.

HOUSING SOLUTIONS FOR TWENTY SIX DISPLACED FAMILIES IN KRAGUJEVAC THANKS TO A DONATION FROM THE EUROPEAN UNION

Kragujevac, 15 April 2016 – Beneficiaries of twenty six EU-funded housing units in Kragujevac received the keys to their new apartments today. The keys were handed over by Radomir Nikolić, Mayor of the City of Kragujevac, Oskar Benedikt, Deputy Head of the Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, Ivan Gerginov, Assistant Commissioner for Refugees and Migrations of the Republic of Serbia, and Hans Friedrich Schodder, Representative of the UN High Commissioner for Refugees in a ceremony held in Velimira Stevanovića street, settlement Bresnica in Kragujevac.

Şekil 2.8 Proje ile ilgili bir haber [47]

Yerleştirilen kişiler zorunlu göçmen aileler veya yerinden edilmiş kişiler olabilir. Her konut için ev sahibi bir aile vardır. Her ev sahibi aile, diğer ailelerle birlikte yaşar ve onlara günlük yaşamlarında ihtiyaç duydukları desteği sağlamakla görevlidir. Böylelikle, ev sahibi aile dış organlarla temas ederek zorunlu göçmenlerin mahalleye uyum göstermesine yardımcı olabilmektedir. Ayrıyeten, ev sahibi aile ortak alanların korunmasından ve diğer sakinlerin kendi bakımlarına yardımcı olmaktan sorumludur. Belediye, her ev sahibi aileye hizmetler için tazminat vermektedir. Tazminat, kira, yaşam maliyetleri, emeklilik ve sağlık sigortasını kapsamaktadır. Ev sahibi aileler kira ödememekte sadece elektrik faturalarını ödemektedirler. Her yıl belediye yetkilileri, hangi sakinlerin kendi geçimini sağlamaya yetecek oranda durumunun iyileştiğini değerlendirmek için toplantı yapar. Yeterince bağımsız sayılabilecek ailelerin kendi barınma koşullarını güvence altına almaları beklenir. Projenin amacı yararlanıcıları kendilerine güvendirmeye yönelik değil, savunmasız bir nüfusa koruma sağlamaktır [47].

- 400 Riel – Gatineau, Kanada

Kanada’da konut kooperatifleri 1980’lerin ortalarından beri göçmenlere konut sağlamaktadır. Bu kooperatiflerin çoğu, ülkeye yeni gelenleri uyum süreci doğrultusunda barınma ve diğer programlar arasında bir bağlantı oluşturabilmek için farklı etnik topluluklar tarafından oluşturulmuştur.

Canada’s Co-operators commit to helping refugees

Canadian insurance and investment co-op, the Co-operators, has committed \$250,000 in funding to help welcome Syrian refugees to the country. The Canadian government announced that 25,000 refugees from...

Şekil 2.9 Proje ile ilgili bir haber [47]

1984 yılında kurulan 400 Riel kooperatifi, 34 ayrı evden oluşmaktadır. 2015 yılında üyeler, boş evlerden birini bir zorunlu göçmen aileye tahsis etmeye karar vermiştir. Evde dört yatak odası bulunmakta ve bu durum zorunlu göçmen ailelerin kalabalık olduğu düşünüldüğünde fiziksel nitelik olarak önemli bir fırsat olarak düşünülmektedir. Zorunlu göçmen ailelere evler bir yıllık düşük bir kira bedeli ile teklif edilmektedir. Proje zorunlu göçmenler bir istihdam olanağı bulana kadar, bir yıllığına barınma güvenliğinin sağlanmasına fırsat sunmaktadır. Projenin finansmanında fonlardan da faydalanılmaktadır [47].

-City of Geneva, İsviçre

Zorunlu göçmenler için tasarlanmış prefabrik bir konut projesidir. Zorunlu göçmen ailelere olabildiğince mahremiyet ve gündelik yaşamın gereğine uygun nitelikleri sunan şekilde bir tasarım gözetilerek inşa edilmiştir.

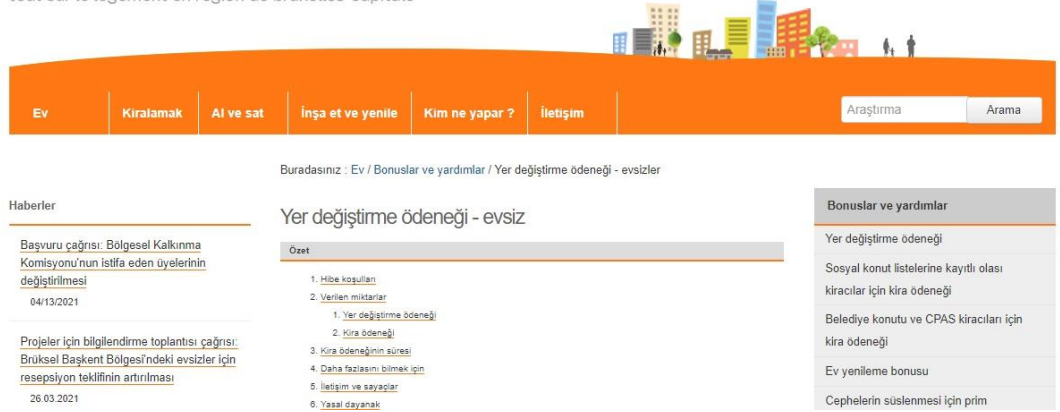

Şekil 2.10 Proje sayfasından konut birimlerine dair bir görüntü [47]

Zorunlu göçmenleri barındırma süreleri 5-40 yıl arasında değişmektedir. Konutlar daha sonra öğrenciler, yaşlılar ve evsizler gibi gruplar için kullanılabilecek şekilde düşünülmüştür. Böylelikle toplumsal çeşitliliğin sağlanabildiği bir yapı düşünülmektedir [47].

-Rehousing Allowance, Belçika

Belçika'ya vardıklarında, zorunlu göçmenler kabul merkezlerinde barındırılmaktadır. Zorunlu göçmenlerin kabulü ulusal bir kuruluş veya Kızıl Haç ya da Caritas gibi ortak bir kuruluş tarafından yönetilebilmektedir. Bir diğer seçenek olarak yerelde bir belediye de kabul girişiminin parçası olabilmektedir. Zorunlu göçmenlere kalacak yer bulabilmeleri için iki ay süre tanınmaktadır.

şekil 2.11 Desteğe dair bilgilendirme notu [47]

Zorunlu göçmenler, özel kira piyasası nedeniyle evsiz kalma riskiyle karşı karşıyadır. Bu doğrultuda Belçika’da “yeniden konut ödeneği” kapsamında zorunlu göçmenlere kabul merkezlerinden ayrılırken destek sunulmaktadır. Bu destek taşınma ve aylık kira ödeneği olmak üzere iki şekilde sunulmaktadır. Taşınma ödeneği 808,03 euro ve bu tutara ek 3 kişiyi geçmeyecek ek hane üyesi için %10’dur. Hane başına yalnızca bir kez tahsis edilmektedir. Aylık kira ödeneği ise 156, 56 euro, artı her ek hane üyesi 5 kişiyi geçmeyecek şekilde %10’dur. Beş yıllığına tahsil edilmektedir [47].

- Provivienda, İspanya

Provivienda, sınırlı mali imkânları olan insanlar için özel olarak kiralanan konutlara erişimi kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş bir aracı kuruluştur. Zorunlu göçmenleri de kapsayan faaliyetleri şunları içermektedir:

- . Kiralama piyasasında kalacak yer bulmak için güncel bilgi ve tavsiyelerin sağlanması,
- . İpotek temini,
- . Sigorta şirketleri aracılığıyla veya doğrudan garantör olarak hareket ederek çoklu risk sigorta teminatlarının sağlanması,
- . Kiracıların kira ödeyememesi durumunda kamu kaynakları aracılığıyla bir fonun yönetimi,

. Kira bedelini piyasa oranının %20 altına indirmeyi gönüllü olarak kabul eden bireyler aracılığıyla ya da Provivienda'nın bir ev sahibinin mülkünün yenilenmesini finanse etmesi yoluyla ev sahipleri ile ortaklıkların kurulmasıdır.

Şekil 2.12 Provivienda web sitesinden bir görüntü [47]

Ev sahibi dairesini sözleşmeyle kararlaştırılan bir süre boyunca Provivienda'nın yararlanıcılarına ayırmaktadır. Bir kiracı bulunduğunda, kira kontratı en az beş yıl geçerlidir. Provivienda'nın garantileri normalde yalnızca bir yıl için geçerlidir. İstisnai durumda beş yıla kadar uzatılabilmektedir. Provivienda, kuruluşundan bu yana 87.000 kişiyi barındırmıştır. Bu kapsamda zorunlu göçmenler de bulunmakta ancak oranı bilinmemektedir [47].

-Welcommon, Yunanistan

The Wind of Renewal Kooperatifi 2014 yılında kurulmuştur. Kooperatif, zorunlu göçmenlerin ev sahibi topluluklara uyumu, sosyal girişimlerin teşviki gibi bir dizi sosyal ve ekonomik hedefi ilerletmek için çalışmaktadır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için yerel yönetimler, AB kurumları, kooperatif hareketleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve araştırmacılar işbirliği ile çok çeşitli proje ve faaliyetlerde işbirliği yapmaktadır. Bu kooperatif 2016 yılında zorunlu göçmenlerin barınması ve sosyal içermesini teşvik eden yenilikçi bir topluluk olarak "Welcommon" ı kurmuştur.

Şekil 2.13 Welcommon Projesi ile ilgili bir haber [49]

Welcommon zorunlu göçmen barınma tesisi Atina’da eski bir kliniğin dönüştürülmesinden elde edilmiştir. Merkezi bir konumda yer alan tesis toplu taşıma ile kolay erişilebilir olduğu için zorunlu göçmenlerin toplumla bütünleşmesine ve yerel halkın faaliyetlerine katılımına imkân sunar. Welcommon, aileler için ayrılmış ayrı odalarıyla 200 kişiye kadar konaklama kapasitesine sahiptir. Yararlanıcılar, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği tarafından belirlenmekte ve hamilelere, çocuklu aileler ile yaşlılara öncelik tanınmaktadır [49]. Proje, zorunlu göçmenlerin tüm temel ihtiyacını karşılamakta ve yerel halkla işbirliğini kolaylaştırmak için çeşitli eğitimler ile etkinlikler düzenlemektedir.

- Farklı Refah Devleti Rejimlerindeki Ülkelerin Zorunlu Göçmenlere Uyguladıkları Konut Çözümlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde örnek olarak seçilen konut projelerinden yola çıkılarak ülkeler, Esping-Andersen’in refah devleti sınıflandırmasına göre ele alınmış ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Buna göre ABD, İngiltere, Kanada, İsviçre liberal refah devleti kategorisi içinde; Hollanda, sosyal demokrat refah devleti olarak; Almanya, Belçika, İspanya, Avusturya, Yunanistan ise muhafazakâr-korporatist refah devleti sınıflandırmasında ele alınmıştır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2 Zorunlu göçmenlere yönelik konut projelerinin refah devleti rejimine göre ülke karşılaştırması

ÜLKE	REFAH DEVLETİ REJİMİ	ÖZELLİK	UYGULAYICI
ABD İngiltere Kanada İsviçre	Liberal Refah Devleti Rejimi	Klasik Liberalizm Yardım Kültürü Piyasa	Sivil Toplum Yardım Kuruluşları Gönüllüler
Hollanda	Sosyal Demokrat	Sosyalist Yeniden Dağıtıcı Sosyal Konut	Devlet-Merkezi Yönetim
Almanya Belçika Avusturya İspanya Yunanistan	Muhafazakâr-Kooperatist	Muhafazakâr sosyal politika Destekleme	Yerel Yönetim Kooperatif Kilise

Piyasa mantığına göre şekillenmiş olan liberal refah devletinde konut konusu piyasa mantığına göre düzenlenmekte olup konut sağlamada merkezi yönetimin ya da yerel yönetimlerin etkisi çok düşük seviyede kalmaktadır. Dolayısıyla sosyal konut, var olan eşitsiz dağılımı ortadan kaldırmadan yalnızca dezavantajlı kesimlere (işsiz, engelli, göçmen) yönelik “yardım kültürü” adı altında uygulanan ve devletin yürüttüğü bir sosyal politika olmak yerine yardım kuruluşlarının ve sivil toplumun inisiyatifinde ele alınan bir meseledir [50].

İkinci sınıflandırmada yer alan sosyal demokrat refah devletlerinde merkezi yönetim sosyal konut konusunda aktif rol oynamakta ve ayırım yapmadan toplumun bütün kesimleri için iyi ve yeterli konutlar sağlama hedefi gütmektedir. Geleneksel yapıların, ailenin, kilisenin oldukça etkin olduğu muhafazakâr-kooperatist refah devletlerinde ise dezavantajlı kesimlere, zorunlu göçmenlere yönelik konut sağlama konusu yerel yönetimler ve kilise öncülüğünde yürütülmektedir [37].

Bu sınıflandırma doğrultusunda ülkelerin zorunlu göçmenlere yönelik ortaya koydukları projeler incelendiğinde liberal refah devleti rejimine sahip olan ABD ve İngiltere’de ya sivil toplumun ya da gönüllü insanların öncülüğünde yürütülen projeler göze çarpmaktadır. Yine liberal refah devleti rejimine sahip İsviçre’deki zorunlu göçmenler için tasarlanmış prefabrik konut projesinde zorunlu göçmen ailelere sunulan konutlar daha sonra öğrenciler, yaşlılar ve evsizler gibi gruplar

için kullanılabilecek şekilde düşünülmüştür. Sosyal konutların hedef kitlesi birçok nedenden dolayı konut piyasasına erişemeyen en alt düzeydeki dezavantajlı gruplarla sınırlandırılmış ve sosyal konut sistemi spesifik olarak belli bir kesimi hedef aldığından kapsayıcılık bakımından çeşitlilik hedefini tam olarak gerçekleştirememiştir.

Sosyal konut sağlama konusunda ihtiyacı olan herkesi hedefleyen sosyal demokrat rejime sahip Hollanda'da 2000 yılında hayata geçirilen Yabancılar Yasası'na göre; *"her belediyenin mülteciler için sosyal konut payını ayırması"* gerekmektedir (Avcu, 2000: 240). 1974 yılından beri göçmenlere karşı sorumlulukları olduğunu kabul eden Hollanda, özellikle barınma konusunu öncelik haline getirerek çalışmalara başlamıştır. Belediyeler, göçmenlerin sağlık ve eğitim hizmetleri ile sosyal yardımlara erişimini kolaylaştırmıştır [51]. Nitekim yukarıda detaylıca açıklanan HOOST projesinde de boş ofis binasının kaliteli ve nitelikli bir barınma mekânına dönüştürülebilmesi belediyenin mali imkânları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Bununla birlikte yine Hollanda'da Türkiye kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı Schiedam kentinde bir siyasi parti girişimiyle yaşlılar için sosyal konut inşa edilmiş yine bu inşa işlemi belediye aracılığıyla gerçekleştirilmiştir [52].

Son kategoride ise muhafazakâr-korporatist refah devleti rejimine sahip olan Almanya, Belçika, İspanya, Yunanistan, İtalya, Avusturya yer almaktadır. Geleneksel yapıların (aile, kilise) korunduğu bu refah devleti rejiminde kilisenin ve yerel yönetimlerin rolü konut sağlama konusunda oldukça fazladır. Muhafazakâr-korporatist refah devleti rejiminde sosyal haklar görece olarak liberal devletlere kıyasla daha yüksek olduğu için konut piyasası ne tamamen devletin elindedir ne de liberal rejimde olduğu gibi tam anlamıyla piyasaya bırakılmıştır [37].

Nitekim Belçika'da zorunlu göçmenler, özel kira piyasası nedeniyle evsiz kalma riskiyle karşı karşıya oldukları için "yeniden konut ödeneği" kapsamında zorunlu göçmenlere destek sunulmaktadır. Benzer şekilde İspanya'nın da Provivienda projesinde görüldüğü gibi zorunlu göçmenlere yönelik konut kira destek mekanizması bulunmaktadır. Yetersiz gelir nedeniyle piyasa koşullarında konut bulmakta zorlanan insanları sosyal konutlar aracılığıyla barındırma politikası ise muhafazakâr-korporatist rejimlerinde görülen piyasanın yıkıcı etkisini

hafifletmeye yönelik bir politikadır [37]. Muhafazakâr-korporatist olan İtalya ve Avusturya'nın projeleri incelendiğinde yerel yönetimlerin baskın olduğu Almanya'nın "Grandhotel Cosmopolis" projesinde ise Protestan Kilisesi'nin öncülüğü dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak ülkelerin kategorize edilmesi analiz etme açısından ve genel resmi görebilmek adına kolaylık sağlarken Esping-Andersen'in üçlü tipolojisinin rejim türlerini aşırı derecede basitleştirdiği için eleştirildiği unutulmamalıdır. Ülkeleri tek bir sınıflandırmanın içine hapsetmek ve sadece o kategorinin özelliklerini mükemmel şekilde taşıdığını söylemek realitede tam anlamıyla karşılığını bulmayabilir. Çünkü hiçbir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı zaman içerisinde durgun özellikler göstermediği gibi dönemin konjonktürü de değişebilmektedir. Bu açıdan sınıflandırmalar yapılırken bu sınıflandırmalar arası geçişkenliklerin olabileceği de not edilmelidir.

2.2 Kapsayıcı Planlama

Günümüzde göçün yönü belirgin bir şekilde kentseldir ve kentlerin göç konusundaki önemi geçici bir mesele değildir. Dünya Göç Raporunda (IOM, 2017) belirtildiği gibi, şehirlerin küresel göç akışlarından etkilenme düzeyi daha da artmıştır. Ekonomik fırsat, eğitim, kültür ve yenilikçi değişim merkezleri olarak şehirler iş imkânlarına, ekonomik refah ve sosyal gelişime erişim için daha büyük olanaklar sunmaktadır [53]. AB üyesi on bir ülkedeki yirmi bir şehirde yapılan anket ve saha çalışması sonuçlarında kent nüfuslarının % 20 ila 30'unun yurtdışında doğmuş bir veya iki ebeveyni ile birlikte "yabancı uyruklu" veya "göçmen kökenli" olduğu; bu oranın bazı şehirlerde % 40 ila 50'nin üzerinde olduğu ve sadece iki örnekte %10'dan az olduğu belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarında şehirlere mülteci ve göçmenlerin gelmesiyle ortaya çıkan en büyük üç zorluğun konut, eğitim ve istihdam olanaklarının yaratılması olduğu belirtilmiştir [54].

Mültecilerle ilgili hazırlanan uluslararası araştırma raporlarında, mültecilerin yer seçimleri, iş fırsatları ve kentsel alanları etkileyen önemli faktörler gözlenmiştir. Dünyada 22 milyondan fazla mülteci, ortalama on yılı aşkın bir süredir yerinden edilmiş ve çoğunlukla gelişmekte olan ülkelere (dünyadaki mültecilerin yaklaşık

istismara, sömürüye, baskıya ve alıkonulmaya karşı savunmasızdır. Bu gruplar seyahat kısıtlamasına, adalet, geçim kaynakları, yeterli barınma, sağlık ve eğitim gibi hizmetlere erişimde ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Yasal engeller olmasa bile bilgi eksikliği, bürokratik prosedürler ve dil bariyeri göçmenlerin ve mültecilerin bu haklara, hizmetlere ve fırsatlara erişimlerini zorlaştırmaktadır [56].

HABITAT III kapsamında tartışılan ve tarif edilen tüm bu sorunların giderilmesinin hedeflendiği “Yeni Kentsel Gündem ”in temel dayanakları kent planlamasında, tasarımı ve kentleşme sürecinde olumlu sonuçlar üretmek için gereken yasal çerçevelerde rehberlik sağlamaktadır. Giderek artan sayıdaki şehir yönetimi, göç politikalarını kent planlama ve kalkınma girişimlerine entegre etmektedir. Buna rağmen şehirler bu potansiyeli kullanmada kaynak ve kapasite eksikliğinden yakınmaktadırlar. Ayrıca, yerel yönetimler diğer yerel paydaşlarla etkin bir şekilde eşgüdüm sağlanması açısından önemli iş birliği engelleriyle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Göç konusunu, göçmenleri ve yerel etkilerini planlama sürecine dahil etmeyen/edemeyen şehir planları göçmenlerin yerel entegrasyonu konusunda sürecin de yönetilmesine katkıda bulunamamaktadır. Bazı kentsel alanlarda, son kırk yılın genel kentleşme modeli olarak uyum karşıtı ayrışma teşvik edilmiştir. Oysa kentler, göç süreçlerinin etkisiyle büyüdükçe, tüm kentlileri, göçmenleri, mültecileri ve ülke içinde yerinden olmuş kişileri (ÜİYOK) kapsayan “yaşam alanları” inşa edecek şekilde planlanmalıdırlar. Bu bağlamdaki bir kentleşme sürecini planlayabilmek için göçmenlerin ve mültecilerin kent ekonomisine ve sisteme tam katılımını engelleyen yasal ve pratik engelleri de ortadan kaldırmaya yönelik hem mekânsal hem de toplumsal düzenleyici araçlar geliştirilmelidir [56].

Buradan hareketle yerel yönetimlerin genel tutumları incelendiğinde, belediyelerin büyük ölçüde göç politikası süreçlerine dahil olmadığı, onları bu konuda destekleyecek kurumlarla ve gerekli uzmanlarla çok az temas kurdukları gözlenmektedir. Göçmenler, mülteciler ve ÜİYOK genellikle kentsel politikalara dahil edilmezler, bu da daha fazla korumaya ihtiyaç duymalarına karşın marjinalleşmeleri ve ayrımcılığa uğramaları ile sonuçlanır. Oysa güçlendirilmiş

ortaklıklar kurmak, merkezi hükümet, yerel yönetimler, akademi, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, insani yardım ve kalkınma alanındaki ortaklar arasında yaratıcı ve stratejik birlikteliklerin etkin bir şekilde koordinasyonunu gerektirir. Ulusal düzeyde sürdürülebilir ve sağlıklı göç ve uyum politikalarının geliştirilmesi ancak yerel ortakların katılımı sağlanırsa gerçekleşebilir.

Küresel yönetim ekseninde yerel yönetimlerin çıkarlarını temsil eden ve savunan Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UCLG), belediyelere kapsayıcı kamu politikaları tasarlama ve geliştirme amaçlı önemli temel politikalar sunmaktadır. Bu amaçlara ekonomik, sosyal ve kültürel adaletsizlikleri azaltan, eşitlikçi ilişkileri teşvik eden, sosyal çeşitliliği ve farklılık hakkını da eklemek gerekmektedir. Sosyal politikaların özellikle yoksulluğu azaltması ve istihdam imkânları sağlaması beklenmektedir. Buna ilave olarak sağlık ve eğitime erişim, “kentsel hizmetlerden eşit biçimde faydalanma” hususlarının da geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrımcılık, bu konuda önemli bir engeldir. Bu nedenle göç politikaları, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde (ülkemizde de çeşitli örnekleri görüldüğü üzere) yerel yönetimlerin ve toplumun mültecilere, kent yoksullarına ve enformel sektöre karşı düşmanca duruşunu değerlendirerek ele almalıdır. Kapsayıcı uygulamaların eksikliği hem resmi hem de fiili olarak ayrımcı pratiklerden beslenmektedir. Kapsayıcı politikalar etnik köken veya diğer nedenlere dayalı toplumsal kutuplaşmayı önleyici, dışlanmayla ve mekânsal ayrışmayla mücadele eden, sosyal çeşitliliğe uyumlu ve saygılı bir kentsel politikayı hedeflemelidir. Bu nedenle yerel yönetimlerin hedef ve faaliyetlerinin yeni toplumsal taleplere sürekli olarak uyarlanabilir olması gerekir. Somut olarak, kültürlerarası politikaların, farklılıkların tanınması ve ortak sivil değerlere dayalı “bir arada yaşama”nın birleştirilerek oluşturulması gerekmektedir. Bu birliktelik için de ortak ilke olarak insan hakları ilkeleri ve özellikle kentli hakları temel alınmalıdır [57; 56].

İdeal kent şemalarının ortaya çıkışından beri, kaçınılmaz olarak ve hatta varoluşsal bir gerçeklik olarak kentsel mekânlar, kavramsal, sosyal ve fiziksel alanlarda hızlı dönüşümler geçirmektedirler. Bu değişimlere doğal iç etkenler sebep olduğu gibi, bazı dış etkenler de değişime ve dönüşüme sebep olabilmektedirler. Özellikle küreselleşme ortamının yarattığı nüfus hareketleri, ulus aşırı göçler ve gittikçe

önemi ve etkisi artan “sivil toplum” hem kent gündemini hem de kente ilişkin uzmanlık alanlarının gündemini değiştirmiştir. Toplum göçlerle gittikçe çeşitlenmektedir. Bu çeşitlilik “toplumun tümü için tek bir doğru” belirleme alışkanlıklarından vazgeçilme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Çeşitlenme ve farklılaşma artık her alanda eskisinden daha fazla hissedilir hale gelmektedir. Özellikle öne çıkan farklılaşma alanları dil, din, yaş grupları, engellilik ve yapabilirlik, cinsel tercihler ve eğilim, sınıf, etnisite farklılıkları olarak karşımızda durmaktadır. Böylesi bir toplumsal yapıda, geçmiş modernist yaklaşımların çeşitlenen toplumsal talepler karşısında yetersiz kalması hem planlama hem de tasarım alanında “çeşitlilik”, “farklılık” ve “eşitlik” konularının daha ön plana çıkmasını ve kentsel politikaları belirleyen disiplinlerde yeni bir yaklaşıma doğru geçilmesini hızlandırmıştır [48; 49;58].

Burada en önemli nokta, bu değişim ve dönüşüm ortamında, hem kurumlar, hem uzmanlar, hem de toplumsal bileşenler olarak değişime ve sebep olan etkenlere ne kadar hakim olduğumuz ve sürecin dinamiklerini nasıl yönettiğimizdir. Ayrıca bu dinamiklerin ne kadarını bizlerin yarattığı, bizleri nasıl etkilediği ve sonunda kayıpların mı kazancın mı bizi beklediği soruları da önemlidir. Çünkü hem kent konusunda uzmanlaşan meslek insanları, hem kent yöneticileri, hem de kentliler bu değişimin hem öznesi hem de nesnesi olmaktadır [58; 59]. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm süreçlerin yerel bir yansıması olarak yerel topluluklar gittikçe farklılaşan, çeşitlenen ve daha karmaşıklaşan bir yapıya sahip olmaktadır. Bu sebeplerle uluslararası alanda da kültürel çeşitlilik, ortak kültürel miras, insan hakları ve kent hakkı gibi alanlarda yürütülen tartışmalar artmıştır.

Kent planlama disiplininin serüveninde ise 1960’lar sonrasında çeşitlilik meselesinin literatürde daha fazla yer almaya başladığı görülür. Daha öncesinde ise teknokrat kent plancılarının vizyonu içinde kültür homojen, önceden tanımlanmış ve planlama tekniğine içkin bir kavramdır. Ana soru, nasıl bir kent sorusudur. Hausmann, Paris’i (1853) ve Burnham Chicago’yu (1909) planlarken kentin, sermayenin güvenli karargâhı ve hayranlık uyandıran sergi mekânı olması gerektiğini savunmaları da bunu yansıtır [61; 62]. Ebenezer Howard ve Patrick Geddes (Hall, 1990) teknokrat plancıların aklındaki modern kentten farklı

modeller de olabileceğini öne sürerler. E. Howard, Bahçe Şehir modeliyle modern ve büyük kent anlayışına bir alternatif sunar. P. Geddes ise, yeni yüzyılın başında, işlevsel kent planları yapabilmek için orada yaşayanların toplumsal, kültürel özelliklerini bilmek gerektiğini savunarak, plan öncesi sosyo-ekonomik ve kültürel analizler yapmanın öncüsü olur. Ama yine de, 1950'li yıllara dek kültür olgusu kent plancılar için homojen bir modern kent tasarımının bileşenidir.

Kentin içindeki farklı yaşam biçimlerinin dikkat çekmesi ve kültür kavramının şehircilikteki tanımının değişmesi 1930'larda, Chicago Okulu'ndaki antropolojik araştırmaların etkisiyle olmuştur. Wirth (1938) ve Mumford (1938) eş zamanlı yayınlarında günlük yaşamın kültürel niteliğine dikkat çekmişlerdir [63; 64]. Daha sonra Raymond Williams (1958) kültür kavramını "Culture is Ordinary" adlı çalışmasında, açıkça "gündelik yaşam biçimi" olarak tanımlamıştır [65]. Jane Jacobs (1961) New York'da yaptığı gözlemlere dayanarak kentin içindeki yoksul komşuluk birimlerinin birer kültür kozası olduğuna dikkat çekmektedir. Buralardaki insanların yaşam biçiminin ve mutluluğunun, plancıların tasarladıklarından çok farklı olduğunu ve korunması gerektiğini anlatmaktadır [66].

Özellikle 1970'ler ve sonrasında modernist planlamaya dönük eleştiriler yükselmiş ve kentlilerin taleplerinin plan kararlarında nasıl yer alabileceği konusunda farklı önermeler üretilmiştir [67]. Bu yaklaşımlar, örneğin Friedmann'ın önerdiği Etkileşimli (Transactive) Planlama, Davidoff'un önerdiği Savunucu (Advocative) Planlama, plan otoritesiyle planın paydaşlarının müzakeresini savunur ve plancının toplumsal rolünün değişimini önerir [68]. Lefebvre'in (1968) "kent hakkı" kavramının da şehircilik literatüründe öne çıkmasıyla kentin dezavantajlı ve hassas gruplarının planlama gündemine alınmaları önerisi daha güçlenmiştir. 1980'lerin kent planlama teorilerinde baskın olarak ortaya çıkan paradigma değişimi de iletişimsel veya işbirlikçi dönüm (communicative or collaborative turn) yaşandığı yönündedir [69]. Yakın dönemde literatürde sıklıkla atıf yapılan Susan Fainstein (2000) Adil Kent kuramını tanımlarken bu yaklaşımın, güçsüz grupların karar alma süreçlerine katılımını ve çıktıların eşitlikçi olmasını önemsendiğini belirtir. Adil kent kuramı şu üç prensibi dayanak olarak alır;

demokrasi, eşitlik ve çeşitlilik. 2000'ler sonrasında daha fazla tartışılan Adil Kent (Fainstein, 2010) ve kapsayıcı (Inclusive) planlama, karar süreçlerinde hak temelli yaklaşımın benimsenmesini ve dezavantajlı grupların kenttaşlık ve vatandaşlık haklarının gündeme alınmasını önermiştir. İletişimsel teori ve adil kent kuramlarında, gücün ve kaynakların modern kapitalist ekonomilerdeki adaletsiz dağılımına bir karşı çıkış yer alır [70].

Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı'nın hazırlamış olduğu Kapsayıcı Şehirler başlıklı rapora göre; " kapsayıcı politikalar, onurlu bir hayat yaşamayı sağlayan ihtiyaçları, yani sosyal ilişkilerle bağlantılı ihtiyaçları karşılamayı amaçlamaktadır. Bu amaçlara ekonomik, sosyal ve kültürel adaletsizlikleri azaltan eşitlikçi ilişkileri teşvik etmenin yanında sosyal çeşitliliği ve farklılık hakkını da eklemek gerekmektedir. Sosyal kapsayıcılık politikalarının özellikle yoksulluğu azaltması ve istihdam ile gelir imkânı sağlaması gerekmektedir; sağlığı, bireysel özerkliği, ihtiyaç sahiplerine yardımı ve ailelere destek olmayı teşvik etmesi; kültüre, bilgiye ve sürekli eğitime erişimi yaygınlaştırması; yakınlık ilişkilerine dayanan ve kaliteli toplu taşıma vasıtasıyla erişilebilir ve sürdürülebilir bir hareketliliğe dayalı bir kent modeli geliştirmesi gerekmektedir. Son olarak demokrasiyi ve eleştirel, katılımcı ve sorumlu vatandaşlığı desteklemelidir" [71].

Kent Planlama modellerinde yaşanan tüm değişimler güncel olarak deneyimlediğimiz tüm toplumsal değişimlere paralel olarak yaşanmaktadır. Bütün bu değişim ve dönüşüm süreçleri özellikle kentlerde gittikçe hızlandığı halde, zorunlu göçmenlerin kente uyum süreçlerine ilişkin mekân bağlamı ve zorunlu göçmenler konusu ne yazık ki hem ülkemizdeki hem de uluslararası göç çalışmaları ya da kentsel çalışmalar yazınında yeterince tartışılmamıştır. Son dönemde yaşadığımız kitlesel göç akınının yerel etkileri sebebiyle kentsel uyumun sürdürülebilmesi için mekânın anlamı ve planlamanın rolü tartışmaları kaçınılmaz biçimde gündemimize girmiştir.

Kentler sadece nüfus olarak büyümekle kalmamakta, aynı zamanda giderek daha çeşitli ve etnik olarak heterojen hale gelmektedir. Sosyoekonomik kutuplaşma ve mekânsal ayrışma, yaşam kalitesi ve sosyal uyum üzerinde olumsuz etkilere neden

olmaktadır. Planlama ve tasarım ayrışma ve eşitsizliğin kökenleri çözemesi de, kente erişim ve uyumu artırmaya yardımcı olabilir. Farklı etnik kökenlerden insanlar arasında etkileşimin ve sosyal ilişkilerin oluşması için alan sağlayabilir. Kapsayıcılık ilkeleri çerçevesinde planlanmış yerleşmeler sosyal uyumu geliştirmeye uygun yerleşmelerdir.

Kapsayıcı kent hedefine ulaşmada bazı kuruluşlar “Nasıl Yapmalı?” stratejileri geliştirmişlerdir. Örneğin, 2010 yılında 25 ülkenin katılımıyla kurulan EUROCITIES kapsamında hazırlanan “Intercultural Cities / Kùltürlerarası Şehirler” programının stratejileri 10 maddede şöyle özetlenmiştir [72] :

- Çoğulcu bir kent kimliği ve çeşitlilik yaratmak için pozitif kamuoyu tutumu geliştirmeye teşvik etmek
- ‘Kùltürlerarası bir mercek aracılığıyla’ kentin temel işlevlerini tekrar değerlendirip bunu kullanarak en iyi projeler geliştirmek
- Gerginlikleri azaltmak için kentin aracılık ve çözüm becerilerini geliştirmek
- Dil eğitimine ağırlık vermek
- Yerel medya ile ortak bir strateji oluşturmak
- Kenti kendi kimliğiyle ortaya çıkaracak uluslararası ticari ve politik bağlar kurarak, yeni yerel/küresel hemşeri modellerini izlemek ve geliştirmek
- Uluslararası iyi uygulama örnekleri ve veri toplamak için bir gözlemevi kurmak
- Personel ve politikacılar için kùltürlerarası farkındalık eğitim programı başlatmak
- Yeni gelenler için ‘hoş geldiniz’ inisiyatifleri başlatmak
- Sivil toplum örgütleri ve kamu kurumlarında kùltürlerarası karar vermeyi teşvik eden süreçler oluşturmak

Kapsayıcı mekânları teşvik etmek için kurulmuş bir başka girişim ise, Avrupa Birliği tarafından fonlanan, ‘Kentsel Yenilik Eylemleri’ olarak çevirebileceğimiz Kentsel Yenilikçi Eylemler (Urban Innovation Actions-UIA)’dır. Kentsel alandaki

zorluklara yenilikçi çözümler üreten, Avrupa kentlerinde önerilen projeleri destekleyen kuruluş, kültürlerarası mekân ve projelerden zorunlu göçmenlerin yararlanmasının yanı sıra yerel halkın da faydalanmasını hedefler. Antwerp'te 2016 yılında başlayan CURANT (Co-housing and case management for Unaccompanied young adult Refugees in ANTwerp) ve Atina'da 2018 yılında başlayan 'Belirsizliği iyileştirmek' olarak çevirebileceğimiz 'Curing the limbo' projesi, zorunlu göçmenlerle ilgili UIA projelerine örnektir.

UNESCO'nun 'Göçmenler İçin Daha İyi Şehirler Yaratmak' (Creating Better Cities for Migrants) başlıklı raporunda kapsayıcı bir kent gelişimi için sekiz ana ilke belirlenmiştir [73]:

- Göçmen haklarını korumak ve geliştirmek,
- Kentsel hizmetlere erişim ve herkese eşit fırsatlar sağlamak,
- Tüm toplulukların katılımıyla temsili demokrasiyi sağlamak,
- Kültürel çeşitliliği bir değişim ve diyalog kaynağı olarak kutlamak,
- Hoşgörü kültürünü geliştirmek, ayrımcılık ve ırkçılığa karşı mücadele etmek,
- Kentsel topluluklar arasındaki, etnik, kültürel ve dini gerilimleri ve çıkar çatışmalarını hafifletmek,
- Sosyal uyumu ve paylaşılan aidiyetleri teşvik etmek,
- Kentleri ortak değerler olarak gören bir şehir planlama

Bu tür strateji ve ilkelerin pratik alana yansımaları henüz ortaya çıkmış bir oluşum olan "Dayanışma Kentleri" (Solidarity Cities) adında görmekteyiz. 2016 yılı sonlarında hayata geçen girişim, Atina Belediye Başkanı tarafından, EUROCITIES ağı çerçevesinde, zorunlu göç sürecinin hedef kentlerdeki etkilerini yönetebilmek amacıyla önerilmiştir. Özellikle Ege Denizi geçişlerinin en yoğun olduğu 2015 yılından sonra zorunlu göçmenlerin geçiş yaptıkları Yunanistan'a ait adalarda veya başkent Atina'da sokaklarda, parklarda kendi imkânlarıyla yaşamaya başlamaları dolayısıyla krizin yönetilemez olduğu döneme rastlamaktadır. Birçok Avrupa kenti belediye başkanlarının da dâhil olmayı tercih

ettiği ve Türkiye’den henüz hiç üyesi olmayan bu oluşum dört ana temel üzerine oturmaktadır;

- Şehirlerdeki zorunlu göçmen durumuna ilişkin bilgi alışverişi,
- Şehirlerin zorunlu göçmen kabulü ve uyumu konusunda daha iyi katılım sağlamaları ve doğrudan fonlanmaları için savunuculuk yapma,
- Kentten-kente teknik ve finansal yardım ve kapasite geliştirme,
- Yerinden edilmiş bireylerin Avrupa kentlerine kabulünü sağlama.

Kapsayıcı kentler tahayyülünde ortaya çıkan Dayanışmacı Kentler Ağı, devletlerden bağımsız bir organizasyondur. Herkes için yaşama ve çalışma hakkını, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim hakkını, barınma hakkını, bireylerin “yasal” ve mali statülerine, din, dil, ırk, inanç ve cinsiyet ayrımına bakılmaksızın kültürel ve politik şehir hayatına aktif olarak katılabilmelerini savunmaktadır [74].

Sosyal ayrışma, dünya çapında kentsel gelişimin karşı karşıya olduğu temel zorluklardan biridir. Pek çok kentsel gelişim modelinin olağan sonucu, eşitsiz bir sosyal coğrafyadır; yoksullar ya da dezavantajlı gruplar, uzak, izole, tehlikeli veya sağlıksız büyük kümeler halinde yaşamaktadır. Sonuç; sosyal hizmetler veya teknik altyapıya yetersiz kentsel erişim, sosyal izolasyon, mahalle çatışmalarına ve ekonomik fırsat eksikliğine kadar kentsel yaşamın birçok boyutundaki eşitsizliktir [74]. Espino’ya göre bu sorunların çözümünde benimsenmesi gereken kapsayıcı şehircilik şu kriterleri içermelidir: sosyal grupları ve faaliyetleri bir arada bulundurma eğilimi, çeşitli bireysel ve sosyal yetenekleri özümseme, yeni tür endüstriler veya hizmetlerin oluşmasına katkı sunma, kentin tüm sakinlerinin çeşitli aktiviteleri ve girişimleri arasında sinerji üretme fırsatlarının varlığı. Kapsayıcı bir şehirciliğin sadece yaşam kalitesi ile ilgili olmadığını, aynı zamanda hem kentsel yoksullar hem de tüm kentsel ekonomi için ekonomik sağlıkla ilgili olduğunu vurgulamak önemlidir [75].

Şahin (2021)’e göre; “kentlerin politik gücünün sınırları vardır. Kentler, kentsel yaşamla ilgili politika üretebilirler, ancak toplumsal refahı arttırabilmek için fazla bir şey yapamazlar. . Yerel yönetimler gerekli kaynaklara sahip olmadıklarından merkezi idareye bağımlı kalmakta, yoksulluk, göç, kentsel çöküntü alanları ve

yüksek suç oranları gibi sorunlarla yıllardır uğraşmalarına karşın hiçbir kesin sonuç alamamaktadırlar [76]. Bu doğrultuda kapsayıcı kentlerin inşası için yerel yönetimler önemli olsa da merkezi yönetimin desteği de gerekmektedir.

Özetlenecek olursa; kapsayıcı planlama birbirinden farklı pek çok unsurun bir aradalığından, birleşiminden oluşur. Böyle bir yaklaşım; çağımızın en önemli sorunu olan kutuplaşmayı aşabilmek için bize fırsat sunar. Bu doğrultuda küresel bir dünyada bugün pek çok kriz süreci ile birlikte çözümleri hızlı kılabilmek için ulus devlet yeniden önem kazanmış olsa da, küresellik sorunlara köktenci çözümleri sunabilmek için eski önemini yitirmemiştir. Bugünün küresel dünyasında kapsayıcı politikaları benimsemek pek çok soruna çözüm üretmeye olanak sağlamaktadır. Kentsel güvenliğin ve sosyal etkileşim fırsatlarının kentsel nüfus arasında makul bir şekilde dağıldığı şehirlere olan ihtiyaç, kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda planlanmış kentleri zorunlu kılacaktır.

2.3 Konut Hakkı

En geniş anlamıyla hak, hukukun kişilere tanıdığı ve koruduğu yetkisidir. Hak kavramı içinde bir taraftan hukukça korunan bir çıkar/menfaat yatmakta, diğer taraftan da sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi verilmektedir [77]. Çiçek'e göre insan hakları ise; her insanın doğuştan sahip olduğuna inanılan, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilmez nitelikte oldukları kabul edilen evrensel haklardır. İnsan haklarının evrenselliği; yani ırk, dil, din ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklar olması onların en önemli özelliği olup bu hakları kullanmakta herkes eşittir [78].

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre barınma; "Doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak" anlamına, konut ise; "İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgâh" anlamına gelmektedir [19]. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre de barınmak; fiziksel bir temel ihtiyaçtır [79]. Konut ise daha çok mülkiyet tipi olarak değerlendirilmiş ve mülkiyet dokunulmazlığı kategorisi üzerinden tartışılan bir sosyal hak olarak karşımıza çıkmaktadır [80]. Barınma, insanoğlunun sağlıklı ve nitelikli bir hayat sürdürebilmesi için karşılanması zorunlu olan en temel ihtiyaçlardan biri olarak tanımlanmıştır. Konut ise bir mülki hak

olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası metinlerde ise konuta hak ve ihtiyaç temelli yaklaşan hükümler birbirine göre farklılık göstermektedir.

Konut hakkı; bireylerin hak temelli bir yaşamda en temel haklarından biridir. Bu hak sağlıklı yaşam, iş ve yaşanılan çevreyi seçme gibi birçok noktayı etkilediği için özel bir öneme sahiptir [77].

Konut hakkının uluslararası düzeyde dayandığı bildirgeler, sözleşmeler; ulus düzeyinde ise anayasal ve yasal hükümler bulunmaktadır. Öncelikle insan hakkı olarak konut hakkının tartışıldığı ilk metin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesi'nin ilk paragrafıdır. Bu paragrafın içerdiği hükme göre; "Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir" [81]. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi; konuta temel bir ihtiyaç ve sosyal hak olarak yaklaşmaktadır.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin 5. Maddesinin e alt maddesine göre; "Devletler her şekliyle ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın, özellikle herkesin kanun önünde eşitlik hakkını konut edinme hakkı da dâhil olmak üzere garanti altına almak yükümlülüğünü üstlenirler" [82]. Bu sözleşmeye göre konut, mülkiyet olarak değerlendirilmiş ve mülkiyet tipi olarak herkesin aynı şartlar altında eşit erişim imkânı sunulması gerekli olduğunun altı çizilmiştir. Sözleşme konuta, mülki hak olarak yaklaşmaktadır.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin Kırsal Alandaki Kadın Hakları'nın tartışıldığı bölümün 2. Maddesi h alt maddesine göre; "Taraf Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve bu kadınlara özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı tanır" [83]. Sözleşmeye göre konut; yaşam kalitesini belirleyen en önemli insan ihtiyaçlarından biri olarak ele alınmış, sosyal hak olarak değerlendirilmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 27. Maddesi'nin 3. Alt Maddesi'ne göre; "Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre sıralanan ve ölçülenler, ana-babaya ve çevre bakımını üstlenen diğer kişilere, çevre bu bilgisinin uygulanmasına yardımcı olabilir, mevcut olanları tercih edebilirler, beslenme ve barınma konularında maddî yardım ve destek programlarını uygulayarak" [84]. Sözleşme konutu temel ihtiyaç olarak tanımlamıştır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)'nin 21. Maddesi'ne göre; "Taraf Devletler, konut edinme bakımından, bu konu yasalar ve yönetmeliklerle düzenlendiği ya da kamu makamlarının kontrolüne tabi olduğu oranda, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, her halde genel olarak aynı şartlar altındaki yabancılara uygulananlardan daha az olmayacak biçimde, mümkün olduğu kadar müsait bir muamele sağlayacaklardır" [85]. Mültecilerin Hukuki Statüsü'ne ilişkin sözleşme de Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Sözleşmesi gibi konutu; mülk edinme aracı olarak görüp, bir mülki hak olarak yaklaşmıştır.

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin 43. Maddesi'nin 1. Alt Maddesi'ne göre; " Göçmen işçiler sosyal konut programları da dâhil, konut ve kira konusunda istismardan korunma imkanlarından faydalanmada ilişkin olarak İstihdam Devletinin vatandaşlarıyla eşit muamele görürler" [86]. Sözleşme konutu; konut erişimi ve mülkiyet hakkı çerçevesinde ele almış, mülkiyet tipi üzerinden tanımlamıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin hükümlerini uygulayan en önde gelen antlaşmalardan biri Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin 11. Maddesi'ne göre antlaşmaya taraf devletler; "herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar" [87]. Sözleşme konuta; temel bir ihtiyaç olarak yaklaşmış, yaşam kalitesini belirleyen önemli bir sosyal hak olarak tanımlamıştır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 4 numaralı Genel

Yorumu' nda tanımlanmıştır. Bu doğrultuda herkes için konutun elverişli olması, en azından şu yedi temel unsura sahip olmasını gerektirmektedir:

- Kullanım hakkının yasal güvenliği;
- Hizmetlerin kullanılabilirliği;
- Ödenebilirlik;
- Erişilebilirlik;
- Oturulabilirlik;
- Konum;
- Kültürel elverişlilik [88].

Konut hakkının tartışıldığı en önemli platformlardan biri de 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı'dır. Habitat II olarak da adlandırılan bu konferansın "Herkes yeterli konut" ve "Kentleşen bir dünyada sürdürülebilir insan yerleşmelerinin geliştirilmesi olmak üzere iki amacı bulunmaktadır. Konferans bildirgesinin 8. Maddesi'nde; "Uluslararası göç olayında, göçmenler kültürel kimliklerini yitirmeden konut ve temel hizmetler, eğitim, iş ve sosyal bütünleşmeye gereksinim duymakta ve bu insanlara ev sahibi ülkelerde yeterli koruma ve özen gösterilmesi gerekmektedir. " hükmü ile 11. Maddesi'nde "Her zamankinden daha çok sayıda insan, mutlak yoksulluk içinde ve yeterli konut bulamadan yaşamaktadır. Yetersiz konut ve evsizlik olgusu, pek çok ülkede sağlık ve güvenlik standartlarını ve hatta yaşamın kendisini tehdit eden, ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Herkes kendisi ve ailesi için, yeterli besin, giyim, konut, su ve kanalizasyon da dâhil olmak üzere, yeterli yaşam standartlarına kavuşma ve yaşam koşullarını sürekli iyileştirme hakkına sahiptir." hükmü konut hakkının herkes için temel ihtiyacı içerdiğinin önemli dayanağıdır [89].

2016 yılında Kito'da gerçekleştirilen Üçüncü Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı (Habitat III) 'nda ise barınma ve konut hakkını sosyal bir hak olarak ele alan planlama anlayışının geliştirilmesine yönelik ilkelere yer verilmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda; sağlıklı, kentsel işlev ve olanakların dengeli dağıldığı, sürdürülebilir bir kentsel yaşamın oluşturulması önemli görülmüştür. Yaşlılar, engelliler, gençler, kadınlar ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı

kesimleri için yaşanabilirliği artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeten mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. Özel mülkiyet hakkı, konut hakkı, barınma hakkı ve kentli hakları bir arada düzenlenerek kentsel dönüşüm sürecinin yaşanabilirlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekliliğine paralel olarak; anayasal konut hakkı çerçevesinde dar gelirli insanların konut finansmanına daha kolay erişimlerinin sağlanması açısından yeni finansman modellerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Mülk konuta alternatif olarak dar gelirlere yönelik kiralık konut modellerinin teşvik edilmesi çözüm yollarından biri olarak ele alınmış, kooperatifçiliğin de önündeki engellerin kaldırılarak tekrar konut piyasasına kazandırılması ihtiyacına vurgu yapılmıştır. Bu koşullarda sağlıklı, kentsel işlev ve olanakların dengeli dağıldığı, sürdürülebilir bir kentsel yaşamın oluşturulması önemi ifade edilmiştir [90].

Ülkemizde taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, oluşumlar dikkate alındığında konut hakkının planlamada gözetilmesi gereken önemli bir ilke olduğu göze çarpmaktadır. Konut hakkından ulusal mevzuatta kapsamlı dayanağı ise 1961 Anayasası’dır. 1961 Anayasası’nın Sağlık Hakkı olarak nitelendirilmiş 7. Bölüm ve 49. Maddesi’nde; “Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır” hükmüne yer verilmiş, özellikle nitelikli konuta erişimde güçlü yaşaması muhtemel olan toplumsal kesimlerin konut ihtiyacı temel bir ihtiyaç olarak ele alınıp sağlık hakkı çerçevesinde tanımlanmıştır [91].

1961 Anayasası’nı takip eden ve günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan 1982 Anayasası ise Sağlık, Çevre ve Konut alt başlıklarının olduğu bölümde doğrudan “Konut Hakkı” başlığını içermektedir. Anayasa’nın konut hakkını tartıştığı 57. Maddesi; “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler” hükmünü içermektedir [92]. Hükme bakıldığında; anayasa konutu bir planlama bileşeni olarak görerek sosyal konut üretimini destekleyen bir yaklaşımı benimsemiştir.

Yabancıların ÷lkemize giriş çıkışlarını düzenleyen 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Kanun ikamet hakkını düzenleyen hükümler içermektedir. Kanunun kısa dönem ikamet izinleri ile ilgili bölümünün 7. Madde'nin c Alt Maddesi'ne göre; "Genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak" şartı kısa süreli ikamet için gerekli bir koşul olarak belirtilmiş; yasanın 95. Maddesi'nde ise ÷lkeye kabul edilmede, "Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin, barınma ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması esastır" hükmü ile yabancıların barınma ihtiyaçlarına kalıcı çözümün devletin sorumluluğunda olmadığı ifade edilmiştir [93]. Yasa, barınma ve konut hakkını hak temelli bir yaklaşımla değil; ihtiyaç temelli bir yaklaşımla ele almıştır.

Yabancıların konuta ilişkin düzenlemelerini içeren bir diğer kanun da 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'dur. Bu kanunun istisnai vatandaşlıkla ilgili düzenlemelerine yer veren Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, kanunun 12. Maddesi'nin b bendi kapsamına dayandırılarak; "En az 500.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarında gayrimenkul yatırım fonu katılma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payını en az üç yıl elinde tutma şartıyla satın aldığı Sermaye Piyasası Kurulunca tespit edilen" yabancının Cumhurbaşkanı kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilme hakkına sahip olduğu hükmünü içermektedir [94]. Bu yasada alt limit fiyatı belirlenmiş olan konut, bir gayrimenkul tipi olarak ele alınarak, bir ÷lkedeki vatandaşların edindiğı tüm hakları edinebilmek için önemli bir yatırım aracı olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye konut hakkını ele alan pek çok uluslararası sözleşmeye taraf olmuştur. ÷lkemiz yasal sisteminde konut hakkı, anayasal bir sosyal hak olarak değerlendirilebilir. Ancak yasalarımız konutu temel bir barınma ihtiyacı olarak değerlendirmiş; vatandaşlık hakkını elde edebilmek için de önemli bir gayrimenkul tipi olarak tanımlamıştır.

Kabaoğlu'na göre; "Konut hakkı, dar anlamda barınma hakkı olarak anlaşabilirse de, dört duvar ve bir çatıdan ibaret olmayıp, asgari niteliklere sahip, uygun ve yeterli konutu gerekli kılar. Yaşam kalitesinin ya da nitelikli bir yaşamın gerçekleşebildiğı bir konut, belli çevresel koşullar dışında düşünülemez. Sosyal

haklar içinde yer alan barınma hakkı, temel hak ve özgürlükler içinde yer alan yerleşme özgürlüğüyle birlikte; kişilerin konut değiştirme, diledikleri yerde konutlarını seçme ve yerleşme temel haklarını da kapsamına alır. Sosyal haklar, onur içinde yaşama hakkını ifade ederken; özünde, temel hak ve özgürlükleri toplumsallaştırmıştır. İşte konut hakkı, bu çerçevede insanlığın yaşar kalması ve toplumsallaşması için; olmazsa olmaz, en temel insan hakları arasında yer almaktadır. İnsan hakları uluslararası hukukunda hak olarak çözüm bakımından öne çıkan konut hakkı, yerleşim özgürlüğü eksenine dayanır, zorla boşaltma yasaklarını beraberinde getirir. Anayasalar, ulusal ölçekte, yerleşme özgürlüğü ve konut hakkının çerçevesini çizerler. Konut hakkı uluslararası hukukta kavramsal olarak tanımlanma imkânı bulmuş ve tanımında iyi dilek dolu bir düşünce olarak kalmıştır. Konutla doğrudan ilişkili olarak mülkiyet hakkı ise devletler tarafından ulusal mevzuat sisteminde de korunması güvence altına alınmış bir hak olarak kabul edilmektedir. Sonuç olarak, sistematik sınıflandırmalarına bakılmaksızın, bu haklarla ilgili kavramsal açıklamalar konut haklarının korunmasının sağlamlaştırılmasına yol açacaktır. “ [95].

Henkin’ in aktardığına göre ise; “İnsan hakları haktır; bunlar yalnızca iyinin özlemi ya da iddiaları değildir. Onları hak olarak adlandırmak, sadece bireyin bu haklardan faydalanmasının “doğru” olduğunu iddia etmek değildir; aynı zamanda bu haklara saygı göstermenin veya faydaları sağlamanın toplumun geleceği olduğu anlamına gelir. Onlara 'haklar' demek, onların “hak itibarıyla” olduğu anlamına gelir. Herhangi bir nezaket veya lütuf; ya da kardeşlik ve sevgi için yapılan itirazlarla değil; kazanılmaları veya hak edilmeleri gerekmemektedir. Haklar fikri, sahibi tarafından geçerli norm uyarınca bir düzende hak kazanmayı; İnsan hakları fikri, ahlaki bir yasa uyarınca ahlaki bir düzende hak kazanılması, siyasi toplumun yasal düzeninde yasal hak olarak çevrilmesi ve doğrulanması anlamına gelir. Bir toplum, bir insanın bir hakkı olduğunu kabul ettiğinde, bu hakkı doğrular, meşrulaştırır ve haklı çıkarır ve onu diğer toplumsal değerler ile rekabette önemli bir ağırlık vererek toplumun değerler sistemine dâhil eder ve kurar” [96]. Bu doğrultuda Kolocek’ in aktardığına göre ise; “Konut hakkını uygulamak genellikle ilgili tarafların haklarını ve görevlerini dengelemek anlamına gelir. Özel mülkiyet hakları; konut erişimi için bazen neden, bazen çözümdür. Konut ve mülkiyeti

hukuk mercekleriyle incelemek, toprağa sahip olanların (kendi kendine kullanan özel mülk sahibi, mülk sahibi, devlet, belediye veya geliştirici) haklarını ve görevlerini ve olmayanların (evsiz, gecekonduda yaşayan veya kiracı) hak ve görevlerini belirlemek demektir” [97].

Kolocek’e göre; “Devlet, konut hakkını tesis edecek kurumlar ve prosedürler geliştirmeli, planlamalı, bu talepleri karşılamak için kaynakları harekete geçirmelidir ” [97]. Konut, elbette, önemli bir mekânsal planlama konusudur. Keleş’e göre; “Konut, içinde yaşayan insanlara ekonomik ve toplumsal yararlar sağlayan ve bu yoldan ekonomik gelişmeye katkıda bulunan dayanıklı tüketim mallarından biridir. Ekonomiye ve toplumsal gelişmeye katkı sağlama sebebi ile de konut yatırımlarına sermaye birikimi gözüyle bakılmaktadır” [98]. Mülkiyet ve konut arasındaki kavramsal ilişki sıkıdır ve bu nedenle her iki hak da pratik olarak birbirine bağlıdır. Kenna’ya göre ise; “konut hakları mülkiyet yerine ev kavramını birleştirmeye başladığında daha net bir şekilde görülebilir. Aslında, “ev” kavramı, yasal bir kavramdan çok daha geniştir ve önemli öznel, kültürel, duygusal, sosyal statü ve sosyal ilişkisel konuları içerir. Kalıcı veya geçici bir konuttan fazlasını içerir, ancak yaşamının ve ilişki kurmanın insan boyutunu içerir” [99].

Tekeli’ye göre konut temel insan hakkı olan barınmanın en önemli bileşenlerindendir. Bu doğrultuda konutun işlevlerini ise şu şekilde açıklanmaktadır; “Eğer konutun toplumda tek bir işlevi olsaydı konut sorununun tanımlanmasında önemli zorluklarla karşılaşılmazdı. Oysa konutun; a) bir barınak olmak, b)üretilen bir meta olmak, c)bir tüketim malı olmak, d)bir yatırım olarak spekülasyon değer artışlarına el koyma yolu olmak, e)toplumda kişilere ve ailelere geleceklerinde bir güvence mekanizması olmak, f)toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinin aracı olmak, g)kentsel çevrenin oluşturulmasında bir kültürel “artifact” olmak, h)emeğin yeniden üretilmesinde bir role sahip bulunmak gibi çok sayıda işlevi vardır. Eğer böyle çok sayıda işlevin varlığı kabul ediliyorsa, konut sorununu sadece barınak olma açısından tanımlama olanağımız kalmaz. Her işlev açısından farklı türde konut sorununun algılanması olanaklı hale gelir” [100].

Konut hakkının belirgin olarak ev hakkı olarak belirginleşmesine en önemli katkı Henry Lefebvre tarafından “Şehir Hakkı” kitabının yazılmasıyla olmuştur.

Lefebvre'e göre; "Konut hakkı, deyim yerindeyse toplumsal bilince şöyle bir değip geçer. Dramatik olayların yol açtığı öfke ve krizin doğurduğu hoşnutsuzluk içinde fiiliyatta kabul görür. Bununla birlikte, "insan hakları" na eklenmek dışında, resmen ve pratikte kabul edilmiş değildir. Konut, sağlık, eğitim, yaşam hakkı olduğu gibi şehir hakkı da oluşum halindeki haklardandır. Şehir hakkı kent yaşamının, karşılaşma, ticaret alanları, yaşam ritimleri ve zaman kullanımı, bu anlardan ve yerlerden tam anlamıyla faydalanma hakkıdır." [101].

Harvey (2013: 44) şehir hakkını, "şehrin barındırdığı kaynaklara bireysel veya kolektif erişim hakkı" ve "şehri değiştirme ve yeniden icat etme hakkı" olarak ele alır: "Kendimizi ve şehirlerimizi şekillendirmek ve yeniden şekillendirmek insan hakları için en değerli fakat bir o kadar da ihmal edilmiş bir olanıdır." Ancak bu şekillendirme süreci giderek özel ve yarı-özel çıkar gruplarının, şehri gittikçe kendi ihtiyaçları ve arzuları doğrultusunda şekillendirme gücüne sahip, küçük bir siyasi ve iktisadi elitin eline geçmektedir [102]. Harvey'e göre konut ise; bir ihtiyaç olarak pek çok yolla karşılanabilir. Ancak içinde bulunduğumuz çağda; barakaları, çamurdan kuleleri, çadırları, harap binaları ve benzerlerini kapsamaz. Konut ihtiyacını sağlık hizmetleri içinde tanımlayan Harvey; bu şekilde tanımlayarak meşru bir hak olarak tarif eder [103].

Balkır birey için konutu; barınma hakkının kullanılması olarak tanımlamıştır. Barınma hakkıyla birlikte konut hakkı, bireyin; güvenliğinin sağlandığı, güvenliğin ve mahremiyetin olduğu tek yerdir. Konut da sağlık kadar önemli, hayati ihtiyaçlardandır. Konut bireye ait kişisel bir mekân olup, ikamet edenin; kentsel varlığının temel simgesi ve toplumun temel yaşama birimidir. Bu algı ve kabulle insanın en temel ihtiyaçlarından biri de barınma hakkının kullanılması bağlamında konut ve konut hakkıdır [80].

Konut hakkı herkese tanınmış temel bir hakkı olmakla birlikte özellikle konuta erişim sorunu yaşayan yoksul kesimler açısından daha da büyük öneme sahiptir. Bu nedenle insan hakkı belgelerinde yoksul ve dar gelirli kesimlere özellikle yer verilmektedir. Kentteki yaşama uyum göstermeye çalışan zorunlu olarak göç edenler de konut hakkına sahiptir. Elverişli bir konutta yaşam, temel bir insanlık hakkı olup, zorunlu göçmenleri de kapsamaktadır.

2.4 Konut Erişimi ve Elde Edilebilirliği

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Programı kapsamında 2003 yılında hazırlanmış “Gecekondu Tartışması” başlıklı raporda ifade edildiğine göre; yaklaşık olarak 1 milyar insan, ya da dünyanın kentsel nüfusunun yüzde 32'si, gelişmekte olan ülkelerde çoğunluğu gecekondularda yaşamaktadır. Dahası, küresel yoksulluğun odağı, şimdi 'yoksulluğun kentleşmesi' olarak kabul edilen bir süreç olan şehirlere taşınmıştır. Belediye yetkilileri, ulusal hükümetler, sivil toplum aktörleri ve uluslararası toplum üzerinde uyumlu eylemler olmadan, çoğu gelişmekte olan ülkede gecekondu sakinlerinin sayısının artması muhtemeldir. Eğer bu soruna yönelik bir çözüm üretilemezse, dünya genelinde gecekondu sakinlerinin sayısının önümüzdeki 30 yıl içinde 2 milyar insana çıkacağı tahmin edilmektedir [104]. Dolayısıyla pek çok insan elverişli bir konutta yaşamına devam etmemekte ya da hiç elverişli bir konuta erişememiş olma riskine sahip olmaktadır.

Elverişli bir konuta erişim, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde yeterli yaşam standardına sahip olma hakkının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Diğer uluslararası insan hakları antlaşmaları o zamandan beri, evinin ve mahremiyetinin korunması gibi yeterli barınma veya bazı unsurlarını kullanma hakkını tanımış veya bunlara atıfta bulunmuştur.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, yeterli barınma hakkının dar bir şekilde yorumlanmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu doğrultuda elverişli bir konutun; güvenlik, barış ve haysiyet içinde bir yerde yaşama hakkı olarak görülmesi gerektiği savunulmaktadır. Yeterli konut hakkının özellikleri, esas olarak, Komitenin yeterli konut hakkı hakkındaki 4 (1991) ve zorla tahliyeler hakkındaki 7 (1997) genel yorumlarında açıklanmıştır.

Elde edilebilir bir konuta erişim hakkı bazı özgürlükleri içinde barındırır. Bu özgürlükler şunlardır: Zorla tahliyelere karşı koruma ve kişinin evinin keyfi olarak yok edilmesi ve yıkılması, kişinin evine, mahremiyetine ve ailesine keyfi müdahale etmeme hakkı ve bir kişinin evini seçme, nerede yaşayacağını ve hareket özgürlüğünü belirleme hakkıdır [105].

Konutta güvenli su temini, sıhhi atık, katı atıkların bertarafı, yüzey suyunun drenajı, kişisel ve ev içi hijyen, güvenli gıda saklanabilmesi, havalandırma, ıslıklandırma, yapı malzemelerinin güvenliğı konutu fiziksel olarak yeterli kılan özelliklerdir [105]. Ancak konutu fiziksel olarak yeterli kılan bu özellikler, elverişli bir konutun tanımını yapmaya yetmez.

Elde edilebilir ve erişilebilir bir konut bir barınaktan fazlasını sağlamalıdır. Belirli barınma biçimlerinin “yeterli barınma” olarak değerlendirilebilmesi için bir takım koşullar yerine getirilmelidir. Bu unsurlar, konut erişimi kadar önemlidir. Konutun yeterli olup elverişli olarak tanımlanabilmesi için, en azından aşağıdaki koşulları karşılaması gerekir:

- Kullanım süresi: konut sakinleri zorla tahliye, taciz ve diğer tehditlere karşı yasal koruma sağlayan bir derecede kullanım süresi güvencesine sahip değilse konut elverişli değildir.
- Hizmetlerin, malzemelerin, tesislerin ve altyapının mevcudiyeti: sakinleri güvenli içme suyu, yeterli sağlık, yemek pişirme, ısıtma, aydınlatma, yiyecek depolama veya atık toplanabilecek niteliklere sahip değilse konut elverişli değildir.
- Ödenebilirlik (Ekonomik olarak bütçenin karşılayabiliyor olması): maliyeti, konut sakinlerinin diğer insan haklarından yararlanmasını tehdit ederse veya tehlikeye atarsa konut elverişli değildir.
- Yaşanabilirlik: fiziksel güvenliğı garanti etmiyorsa veya yeterli alan sağlamazsa, soğuk, nemli, ısı, yağmur, rüzgâr, sağlık ve yapısal tehlikelere karşı diğer tehditlere karşı koruma sağlamazsa konut elverişli değildir.
- Erişilebilirlik: Dezavantajlı ve farklı grupların özel ihtiyaçları dikkate alınmazsa konut elverişli değildir.
- Konum: Konut, istihdam olanaklarından, sağlık hizmetlerinden, okullardan, çocuk bakım merkezlerinden ve diğer sosyal tesislerden uzakta veya bakımsız ve tehlikeli alanlarda bulunuyorsa elverişli değildir.
- Kültürel Çeşitlilik: kültürel kimliğin ifadesine saygı göstermez ve bu ifadeler dikkate almazsa konut yeterli değildir [105].

Dünya Bankası'nın 2013 yılında hazırladığı "Bugünün Kentlerinde Planlama, Bağlantı ve Finansman" başlıklı raporda belirtildiği şekliyle ise; kentler, kalkınma zorluklarının ve çözümlerinin bulunduğu yerdir. Gelişmekte olan ekonomilerin şehirlerinin 2000-2030 yılları arasında 2 milyardan 4 milyar kişiye çıkması beklenirken, bu hızlı kentleşmeyi sağlayan politikalar ve yatırımlar, esnek ve sürdürülebilir kalkınmanın anahtarını oluşturmak için de bir şeyler yapmak zorundadır. Kentler için nüfus yoğunluk sınırları - önemli olmasına rağmen - ekonomik büyümeyi engellememeli veya elde edilebilir uygun fiyatlı kentsel konut gelişimini engellememelidir [106]. Dolayısıyla finansal olarak herkes için elde edilebilir konut sistemini mülk, kiralama ya da paylaşımlı gibi yaklaşımlarla ele almak ülkeler için evsizlik sorunu ile karşılaşmayı önleyebilir.

Ev sahipliği oranlarının iyileştirilmesi birçok ülkede önemli bir sosyal ve ekonomik sorun olmuştur. Hane halkı için konut temel ihtiyaçlar listesindedir ve diğer temel ihtiyaçlar listesinde yer alan gıda, giyecek, ulaşım, eğitim ve rekreasyon gibi konuları da içeren önemli bir unsurdur. Ancak konut giderleri genellikle hane halkı gelirlerinin çok yüksek bir yüzdesini oluşturmaktadır [107].

Elverişli konuta erişim; çalışma, sağlık, sosyal güvenlik, oy verme, mahremiyet veya eğitim hakları dâhil olmak üzere çeşitli insan haklarından yararlanmanın ön koşulu olabilir. Zorla tahliye edildikten sonra bir kişi istihdam olanaklarından uzaklaştırılan bir yere yeniden yerleştirildiğinde, geçimini sağlama olasılığı ciddi şekilde bozulabilir. İkamet belgesi olmadan, evsizler oy kullanamayabilir, sosyal hizmetlerden yararlanamayabilir veya sağlık hizmeti alamayabilir. Okullar, yerleşim yerlerinin resmi bir statüsü olmadığı için gecekondü çocuklarını kaydetmeyi reddedebilir. Yetersiz barınma sağlık hakkı üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir; örneğin, evlerde ve yerleşim yerlerinde sınırlı içme suyu ve arıtma yoksa sakinleri ciddi şekilde hastalanabilir [3].

Elverişli bir konut erişilebilir ve elde edilebilir olmasının yanında kapsayıcı bir kentin önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkar. Bir kentin kapsayıcılığı elverişli bir konutu herkes için sunabilme kapasitesiyle doğru orantılıdır.

2.5 Kente Zorunlu Göç Koşullarında Konutun Önemi

Göç süreci; hem göç edenleri hem de göç edilen çevreyi karşılıklı olarak etkileyen bir süreçtir [108]. Castels ve arkadaşlarına göre; “güncel yaklaşım ve politikalar çoğu zaman göçün beraberinde uyum sürecinin tek yönlü bir süreç olduğu varsaymaktadır. Göçmenlerin ve mültecilerin, karşılıklı bir etkileşim olmadan mevcut kültür veya topluma bağlanmaları beklenmektedir. Uyum, zorunlu göçmenlerin kültür geleneklerini ve dillerini atmaları beklenen asimilasyon çağrışımına sahiptir. Oysa kente uyum iki yönlü bir süreçtir. Yeni gelenler için değil aynı zamanda ev sahibi toplum tarafından da başarılı bir bağ kurma süreci; ev sahibi toplum işlere ve hizmetlere erişim sağlaması aksamaz ve zorunlu göçmenleri sosyal etkileşimde kabul ederse gerçekleşebilir. Her şeyden önce, bir demokrasiye bağlanma, toplumun yeni üyeleri tarafından yasal ve siyasi haklar elde edilmesini ve böylece eşit ortak olmalarını öngörmektedir. Gerçekten de, çok kültürlü bir toplumda bağlanmanın, tüm nüfusun daha fazla eşitliği için koşullar sağlayan sivil, sosyal, politik, insan ve kültürel hakları edindiği bir süreç olarak anlaşılabilirliğini iddia etmek mümkündür” [109].

Bu çalışmada entegrasyon kavramı yerine uyum kavramı kullanılacaktır. TDK’ ya göre uyum; toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama olarak tanımlanmaktadır [19]. 'Neye uyum?' sorusu başka bir düzeyde önemlidir. Castels ve arkadaşlarına göre; “modern toplumlar oldukça karmaşık olduğu için uyum, çeşitli alt kategorilerde farklı şekilde gerçekleşebilir. Örneğin, zorunlu göçmenler işgücü piyasasına rahatça uyum gösterebilseler de yaşam refah düzeyi ve eğitim hizmetlerinde dezavantajlı konumda olabilirler. Tüm koşullar da uyum süreci tamamlanmış olsa dahi, ev sahibi ülke tarafından siyasi katılımın dışında tutulabilirler. Ya da bu kategorilerin tümüne dâhil olmuş olabilirler; ancak kültür, kimlik ve günlük sosyal etkileşim biçimleri dışında bırakılabilirler” [109].

Kuhlman’a göre; “Eğer zorunlu göçmenler, ev sahibi toplumun ekonomik becerilerine uygun ve değerleri ile uyumlu şekilde katılım sağlayabilirlerse; kültürel olarak belirlenmiş asgari gereklilikleri yerine getiren konut, kamu ve sağlık hizmetlerine erişebildikleri bir yaşam standardı kazanmışlardır. Zorunlu göçmenlerin maruz kaldıkları sosyo-kültürel değişim, kendi kimliklerini

korumalarına ve psikolojik olarak yeni durumlarına uyum göstermelerine izin vermiştir. Zorunlu göçmen akını nedeniyle ev sahibi toplumun üyeleri için yaşam standartları ve ekonomik fırsatların bozulmaması sağlanmışsa ve eğer zorunlu göçmenler daha önce ev sahibi toplumda yerleşik gruplar arasında var olandan daha fazla ayrımcılıkla karşılaşmazlarsa o zaman zorunlu göçmenler gerçekten toplumla bütünleşmiştir” [110].

Zorunlu göçmenlerin kente uyumunu etkileyen çeşitli faktörlerin belirlenmesi; devletlerin göç ve göçmene yönelik politik müdahalelerinin etkinliğini etkileyecek olan bir unsurdur. Politika yapıcılarının uyum süreçlerinde hangi faktörlerin etkili olduğunu ve özgün niteliklerinin ne olduğunu bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, farklı toplumsal yapıların, kurumların ve paydaşların uyumdaki rolünü de incelemeleri gerekir. Kente uyumun başarılı olabilmesi için kabul edilen göstergelerin yanı sıra, süreçteki sorunlara da dikkat etmek gerekmektedir. Politika yapıcılar ayrıca, bu tür süreçlerin geçmişte nasıl gerçekleştiğine dair tarihsel bilgi ile uyumun nasıl gerçekleşmesi gerektiği ve bunun belirli yönlerinin muhtemel gerçekleşme süresi hakkında gerçekçi beklentilerin formüle edilmesine yardımcı olmakla yükümlüdür. Bazı hükümet politikaları, örneğin iş veya konut bulunmasında yardım sağlanması kente uyum sürecini hızlandırabilmektedir. Bir diğer bakış açısıyla ise hükümet politikaları; zorunlu göçmenlerin yetersiz istihdam imkânı olan alanlara yerleştirme, çalışma hakkı veya sosyal haklar konusunda kısıtlamalar getirdiğinde kente uyum sürecinin engellenebileceğinin ya da yavaşlayacağının farkında olmak önemlidir [109].

Kente uyumu ve gerçekleşmesi için faktörleri incelediğimizde, belirli sosyal süreçler, yeni bir topluma giren tüm insanlar için karakter olarak benzerdir. Bununla birlikte, büyük ölçüde yapısal faktörlerle şartlandırılmış olan uyum süreçlerinde veya yörüngelerinde önemli farklılıklar vardır. İlk ve belki de en önemlisi resmi statü meselesidir. Ancak her bir zorunlu göçmen grubu için aşağıdaki faktörlerin birleştirilerek irdelenmesi, belirli durumların, ihtiyaçların ve sorunların belirlenmesinde ve ardından zorunlu göçmen hizmetlerinin planlanmasında yardımcı olabilecek bir tür Kente Uyum Matrisini karşımıza çıkarmaktadır [109] (Tablo 2.3) .

Tablo 2.3 Kente uyum göstergeleri

(Kaynak: Castles, Korac, Vasta ve Vertovec (2002:131-132)'den uyarlanmıştır.)

KENTE UYUM GÖSTERGELERİ		
EĞİTİM, ÖĞRETİM VE İSTİHDAM GÖSTERGELERİ	SOSYAL UYUM GÖSTERGELERİ	SAĞLIK GÖSTERGELERİ
Eğitim programlarına erişim ve tamamlama istatistikleri	Mekânsal ayrışma	Ortalama yaşam süresi
Mesleki eğitim kurslarına erişim ve bu eğitimleri tamamlama istatistikleri	Konut erişimi	Yaşa ve cinsiyete özgü ölüm oranları
Başarılı bir şekilde yeniden kalifiye olmuş ve kendi ülkesinde edinmiş olduğu asıl mesleğini uygulayabilenlerin istatistikleri	Dil Öğrenimi ve dili kullanma becerisi	Yaşa ve cinsiyete özgü bulaşıcı hastalığa yakalanma oranları
Akademik veya istihdam amaçlı olarak nitelikleri bulunan kişi sayısının dağılımı	Kendi grubu içinde veya dışındakilerle etkileşim	Tıbbi hizmetlere erişim oranları
Yapılan iş başvuru sayısı, iş görüşmelerine katılım ve iş teklifi alma sayısı		
Serbest çalışan göçmen sayısı	Suçla mağruz kalma oranları	Kaza oranları
Kendi işini kurabilmiş göçmenlerin sayısı	İrkçilikten kaynaklanan suç oranları	
Göçmen işsizliği oranı		
Mesleğe ve sektöre göre istihdam dağılımı	Çeşitli türlerde suç işleme oranları	Doğurganlık, evlilik oranları
Göçmenlerin mevcut yerleşik nüfusa göre gelir düzeyi karşılaştırması		
YASAL UYUM GÖSTERGELERİ		SİYASAL UYUM GÖSTERGELERİ
Ülkede ikâmet etme izni,		Sendikalara, derneklere, mesleki birliklere katılım
İşgücü piyasasına katılma; çalışma izni		Siyasi partilere katılım
Sosyal hizmetlere erişim hakkı		Seçmen olarak katılım
Vatandaşlık kazanımı		Yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte temsil pozisyonlarına seçilebilme

Castels ve arkadaşlarının hazırladığı kente uyum göstergeleri (Tablo 2) incelendiğinde; uyum göstergeleri sosyo-ekonomik, sosyal, sağlık, yasal ve siyasal düzey olmak üzere 5 düzeyde gerçekleşmektedir. Bu tez çalışmasının odaklandığı konunun kente uyuma etkisi sorunsalı ise; sosyal uyum göstergelerinin içerisinde yer almaktadır. Konuta erişim sorunu, zorunlu göçmenlere barınma hakkı verildikten sonra bir yer bulmaya çalışırken karşılaştıkları engeller ile ilgilidir. Erişim eksikliği, birçok zorunlu göçmenin konut konusunda karşılaştığı temel sorunlardan biri. Konut deneyiminin mülteciler, zorunlu göçmenlerin genel fiziksel ve duygusal refahları ile “evde” hissetme, yani kente aidiyetleri üzerindeki etkisinin olduğu belirlenmiştir. Zorunlu göçmenlerin menşei ülkelerini terk etmelerindeki ana neden evlerindeki güvenliği kaybetmeleridir. Bu nedenle konuta erişimleri kendi güvenliklerini sağlamak açısından önem arz etmektedir. Zorunlu göçmenlerin konut erişilebilirlik sorunları aşağıdaki gibi kategorize edilebilir:

- Konut sıkıntısı,
- Kabul eden topluluk tarafından pahalı konut kiralanması,

- Zorunlu göçmenlerin kalabalık konutlarda yaşamaya zorlanması,
- Kamusal hizmetlerin sunulduğu alanlardan uzak bölgelerde yerleşme alanlarının tahsis edilmiş olması,
- Kültüre özgü konut ihtiyaçlarını göz ardı edilmiş olmasıdır [111].

Zorunlu göç sürecindeki konut, toplum içindeki farklı alt grupların birbirlerine ve kente uyumu için kilit bir araç olmuştur [112]. Konut pazarlarındaki iyi konutlara erişim; kendileri miras alınan mülkiyet hakları, işgücü piyasalarıyla bağlantılı olan gelir ve servetten etkilenir. Sınıf, engellilik, cinsiyet, yaş, bölge, mahalle ve etnik ayrım, konut erişiminde olası fırsat ve zorlukların önemli işaretleridir. Konut erişimiyle birlikte, yeni yerleşilen ülkedeki finansal ve kültürel kaynaklara erişim de oldukça önemlidir. Günümüzde insanların konut erişiminde her zamankinden çok daha fazla seçeneğe sahip olduklarına dair iddialara rağmen, hala hane halklarını kısıtlayabilecek etkili finansal ve idari sistemler de mevcuttur. Bir diğer yandan da zamanla, kentte nüfus çeşitliliğinin tanınmasının artması, konut sisteminden dışlanan azınlıkların ve dezavantajlı kesimlerin konut birlikleri kurmasına da neden olmuş; çeşitli kültürel miraslar ve yerel beklentilerden faydalanabilecek düzeye gelmelerine fırsat sunmuştur [113].

Kente zorunlu olarak göç etmiş kişilerin, uygun fiyatlı ve güvenli bir konuta erişimi; dil eğitimi, iş bulabilme, eğitim ve diğer kamusal haklardan etkin faydalanabilmelerinin ön koşuludur. Bu kişiler eğer güvenli ve nitelikli konuta ulaşamazlarsa, kentteki toplumsal yaşam ve aile hayatı da olumsuz etkilenir. Gönüllü göç etmiş kişilere kıyasla, zorunlu göçmenler uygun konuta erişimde daha çok güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kentte birlikte yaşam pratiğinin huzur ve barış ortamında gerçekleştirilebilmesi için zorunlu göçmenlerin barınma koşullarını iyileştirecek politikalara ve programlara ihtiyaç bulunmaktadır [114].

Ülkemizde ve dünyada düzensiz ve kitlesel göç hareketlerinin sonucu, çok daha fazla sayıda göçmen aile kentlere yerleşmiştir. Pek çok zorunlu göçmen aile konut ödenek sisteminden ve farklı konut programlarından yararlanmamaktadırlar. Zorunlu göçmenlerin hanehalkı olarak konut satın almaları çok zordur, çünkü gelirleri çok düşüktür. Aynı zamanda sübvansede edilmiş düşük fiyatlı konut ve

konut kredisi programlarına erişimlerinde ciddi anlamda güçlükler yaşamaktadırlar. Bu durum kentsel eşitsizliklere ve kentsel yoksulluğa neden olmaktadır [115].

Büyük göç akımlarını mevcut kentlere uyumlu hale getirmek ve konuta erişimlerini sağlayabilmek hem zor bir iştir hem de bunun için genel bir model yoktur. Ulusal düzenlemeler ve yerel politikalar, belirli çözümleri gereken ölçüde uygulayabilirler. Ancak yerel yönetimlerin uygun plan ve stratejileri geliştirerek uygulaması nadiren mümkündür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde mevcut arazi kullanım düzenleme sistemleri, büyük ölçüde tek düze sosyal konut yaklaşımı bu süreçleri uygunsuz hale getirmektedir [116].

Teixeira (2009)'a göre; zorunlu göçmenlerin yeni bir topluma başarılı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için nitelikli ve uygun konuta erişiminin sağlanmış olması, beslenmek gibi temel ihtiyaçların başında gelmektedir. Ancak zorunlu göçmenler için uygun konut erişimin önünde; yüksek konut maliyetleri, konut sahipleri tarafından negatif ayrımcılığa maruz kalarak kiralık konut bulamama, konut yardımı sağlayan kuruluşlara erişimin olmaması gibi engeller bulunmaktadır [117].

Mattu'nun 2002 yılında Kanada'nın British Colombia eyaletinde yürütmüş olduğu saha çalışmalarını derlediği raporunda; zorunlu göçmenler için konut sorununu ilgilendiren konulara değinmiş ve kentte yaşayanlar ile zorunlu göçmenler için konut beklentilerinin ortaya konulduğu bir bakış açısına yer vermiştir. Yazar göçmen ve mültecilerin konuta erişimle ilgili karşılaştıkları sorunları; bir konutta birden fazla hanenin yaşamasından kaynaklanan kalabalık konut kullanımı, konutun yaşam kalitesi standartlarının düşük olmasına ve konut fiziksel olarak kötü durumda olmasına rağmen, yüksek ücretli kiraya verilmesi, konutun bulunduğu bölgenin ulaşım probleminin olması ve ev sahiplerinin negatif anlamda ayrımcılık yapması şeklinde sıralanmıştır. Bulguların sonucunda, zorunlu göçmenlerin konuta erişim konusunda sömürüye açık oldukları ve ciddi bir risk altında oldukları saptanmıştır [118].

Zorunlu göçmenlerin konuta erişim deneyimini, yerleştikleri mahallenin özellikleri açısından analiz etmeye çalışan Hiebert'in 2005 yılı tarihli çalışmasında ise;

insanların yaşam koşullarını, olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek mahalle özellikleriyle kesiştiğini, konut koşullarını iyileştirdiğini ya da azalttığını belirtilmektedir. Güvenlik ve güvenlik ile ilgili unsurlar, hizmetlerin varlığı veya yokluğu, arkadaşların, ailelerin ve aynı etnik kökene mensup kişilere olan yakınlık ve sosyal destek ağları sağlayabilen dini veya ırksal grupların varlığı, zorunlu göçmenlerin barınma deneyiminde önemli rol oynayan mahalle özellikleridir. Zorunlu göçmenlerin birbirleriyle temas içinde olmasını sağlayan sosyal ağların varlığı, aynı zamanda zorunlu göçmenler arasında evsizlik sorunun ortaya çıkmasını önlemektedir [119]. Bu bulguları destekleyecek şekilde; zorunlu göçmenlerin konut satın alım gücünün arttırılması, konut ve mahalle memnuniyetinin arttırılması, gelirdeki iyileşme, yoksulluk oranlarının düşmesi ve istihdam koşullarının iyileştirilmesi gibi seçilen göstergelerdeki olumlu değişimin, zorunlu göçmenlerin yeniden yerleşimini ve uyum sürecini kolaylaştırdığı ortaya konmuştur. Bu yöndeki iyileşmenin aynı zamanda mülteciler için harcanan uzun vadeli sağlık, eğitim ve gelir desteği gibi maliyetleri toplumdaki diğer kesimlerle eş düzeye indirgediği görülmüştür [114].

Dünya genelinde, zorunlu göçmenlerin sayısı artış göstermektedir. Ülkesini terk etmek zorunda kalan bu insanlar çoğunlukla sığındıkları ülkenin kentlerine yerleşme eğilimi göstermektedirler. Bundan hareketle, kentlere yerleşen yabancılar için de yeterli barınma, eğitim ve iş fırsatlarına sahip olma hakkının gözetildiği kapsayıcı kentsel alanlara ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Ancak araştırmalar göstermektedir ki; günümüzde pek çok Avrupa Birliği ülkesinde de dahil olmak üzere, zorunlu göçmenler yaşadıkları mahallelerde, gündelik hayatlarında ve barınma ihtiyaçlarını karşılayacak konut bulma sürecinde oldukça zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar [120].

Murdie'nin (2003) Kanada'da gerçekleştirmiş olduğu araştırmaya göre; Toronto'da göçmenlerin kiralık konut edinebilmesinin önemli bir sorun olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu sorun kiralık konut fiyatlarının enflasyon artışına oranla iki kat daha fazla artmış olmasıyla açıklanmıştır. Kısıtlı maddi imkânlarla sahip olan göçmenlerin, yüksek kiralari ödeme gücü bulunmadığından dolayı, uygun konut bulma ihtimalleri de oldukça azalmaktadır. Aynı araştırmanın bir diğer bulgusuna

göre ise; kente gelen üç farklı göçmen grubunun konut erişiminde yaşadığı güçlükler birbirlerine kıyasla farklılık göstermektedir. Bu araştırma kapsamında Jamaikalıların, Polonyalıların ve Somalilerin Toronto kentinde konuta erişim deneyimleri incelenmiştir. Sonuç olarak Polonyalıların konut sorununu çözme süreçlerinde daha az problemle karşılaştıkları, Somalilerin ise konut sorununu çözebilmek için en zorlu süreçleri yaşadıkları tespit edilmiştir [121]. Bu doğrultuda; konut erişimde etnik kökenin de etkisinin olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Ülkelerinden göç edip, yabancı bir ülkeye yerleşen her grup için, yeni yerleşilen yerde, sosyal uyumun ve toplumsal kabulün sağlanması için, konuta erişimin hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleşmiş olması önemlidir. Yerel yetkililerin ve konut sağlayıcılarının zorunlu göçmenlere konut sunumuna yönelik geliştirmiş oldukları ortaklıklar, zorunlu göçmenlerin konut sorunu yaşamalarının önüne geçebilmektedir [122].

Kapsayıcı bir toplum olabilmek ve kentsel uyum süreçlerini arttırabilmek için, zorunlu göçmenlerin konut erişimini hızlandırmak ve iyileştirmek gerekmektedir [123].

Özetlenecek olursa; kendi ülkelerinden zorunlu göçle gelen nüfusun, yerleştikleri kente ve ülkeye uyum sağlama süreçlerinin azalmasında ya da artmasında konuta erişimin unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle Planlama disiplini açısından; kentlere kısa bir süre içerisinde hızlı bir şekilde giriş yaparak, kentlere dağılmış olan bir nüfusun, nasıl ve ne şekilde, hangi ağlar aracılığıyla kente yerleştiğini anlamaya çalışmak, konut sorununu hiçbir plan kararı olmadan nasıl çözdüklerini irdelemek önem arz etmektedir.

Kente zorunlu olarak göç etmiş kentsel zorunlu göçmenler konut erişiminde hak sahibi olan önemli kesimlerdir. Bu konuya Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun hazırlamış olduğu Göç ve Uyum Raporu'nda da değinilmiştir. Berlin'de incelemelerde bulunan komisyon raporlarında Berlin Eyaletinde Mültecilerden Sorumlu Müdür'ün görüşlerine yer vermişlerdir. Bu görüşler raporda: "Berlin'in nüfusu gelen göçlerden dolayı sürekli artmaktadır. Şu anda 3 milyon 700 bin kişi Berlin'de yaşamakta olup, bu sayı her gün artmaktadır.

Nüfusun artması konut yetersizliğine neden olduğu için, yüksek kiralari ödeyemeyenler için ucuz konut ihtiyacı doğmuştur. Yüksek kiralar nedeniyle, eve çıkamamış 38 bin kişi mülteci yurtlarında yahut acilen oluşturulan barınaklarda kalmaktadır. Gelen mültecilerin topluma uyumu, istihdam piyasasına girişleri ve eğitimlerinin doğru bir şekilde sağlanabilmesi için birincil öncelik barınmadır. Dolayısıyla yeni ve ucuz konutların inşa edilmesi önemlidir” şeklinde belirtilmektedir [124]. Yine yapılan görüşmelerde devletin uzun vadeli bir planlama yapması ve Suriyeliler’in topluma uyum sağlaması gerektiğine değinilmiş; bu kapsamda TOKİ’nin Suriyeliler’in yerleştirileceği konutlar inşa etmesi düşünülebileceği belirtilmiştir [113].

2.6 Bölüm Değerlendirme

Bu bölümde tezin kavramsal çerçevesini oluşturacak olan anahtar kelimelerden oluşan kavramların başlıklar halinde literatürdeki tanımlamalarına detaylı olarak yer verilmiştir. Bu doğrultuda detaylı olarak irdelenen başlıklar; zorunlu göç, kapsayıcı planlama, konut hakkı, konut erişimi ve elde edilebilirliği, kente zorunlu göç koşullarında konutun önemidir.

Bu doğrultuda bu bölümde irdelenen ilk kavram olan zorunlu göç kavramı ile tez kapsamında ele alınan GKK Suriyeliler ile Trabzon ili Çaykara ilçesinden Hatay’a iskân ettirilen Karadenizliler’in yaşadıkları zorunlu göçün teorik temeli ve zorunlu göçte iç ve dış olma durumlarına göre benimsenen konut politikalarına yer verilmiştir. Bu bölümdeki en önemli çıkarımlardan ilki ülkemiz iskân politikaları çerçevesinde bir kişinin göçmen kabul edilmesi için soydaş olma koşulu olma ile birlikte konut yardımının sadece kendi vatandaşımıza ya da soydaşlara gerçekleştiğidir. Dolayısıyla ülkemiz zorunlu iç ve dış göçte soydaşlık hukuku çerçevesinde bir iskân anlayışı benimsemektedir. Kitlemel göçle ülkemiz sınırlarından kentlere yerleşen GKK Suriyeliler için herhangi bir kalıcı konut politikası benimsenmemiş, zorunlu dış göçmenler olarak değerlendirilen Suriyeliler konuta kendi imkânlarıyla erişmişlerdir. Zorunlu iç göçmen olarak değerlendirilen Karadenizliler ise iskân politikası çerçevesinde devlet müdahalesiyle zorunlu olarak yer değiştirmiş ve devletin inşa ettiği konutlarda yaşamlarına devam etmektedir.

Yine bu bölümde zorunlu göç edenlerin konut erişimlerinde farklı ülke örnekleri incelendiğinde; katılımcı ve yeni konut üretmeden, mevcut konut stoğunun değerlendirilerek konut sorununa çözüm üretmenin mümkün olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bu bölümde incelenmiş ülke örneklerinin zorunlu göç edenlerin konut erişimine ürettikleri çözümler 5 başlık altında değerlendirilebilir. Bu başlıklar;

1. Mevcut boş konut stoğunun zorunlu göçmenleri barındıracak şekilde iyileştirilmesine çözüm sunan örnekler,
2. Zorunlu göç edenler için sosyal konut sunan örnekler,
3. Zorunlu göç edenler için konut kooperatifleri ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla konut sunan örnekler,
4. Zorunlu göç edenler için tasarlanmış modüler konut projeleri sunan örnekler,
5. Zorunlu göç edenler için elverişli ve uygun fiyatlı konutlara erişim mekanizması geliştiren örneklerdir.

Bu bölümde irdelenen diğer bir başlık olan kapsayıcı planlama bölümünde; planlamanın kapsayıcılık tartışmalarına doğru geçirdiği evrime yer verilmiştir. Bu doğrultuda zorunlu göçmenlerin konuta erişiminde kapsayıcı bir yaklaşımının içermesi gereken unsurlar özetlenecek olursa; paydaş katılımı, ekonomik destek, ihtiyaca cevap veren fiziksel tasarım ve kentle bütünleşmeyi sağlayacak psiko-sosyal destek mekanizması olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu unsurları beraber bulunduran bir konut politikası yaklaşımı, kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu göç edenler için yaşam fırsatı sunabilir. Kapsayıcı planlama ile ilgili literatürde kapsayıcı kent modelinde olması gereken konut politikalarının içeriği hiç tartışılmamıştır. Tez çalışmasının odaklarından biri de literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi ve kavramlar arası ilişkilerin kurulması yönündedir.

Konut hakkı ile ilgili başlıkta; ülkemizin uluslararası ve ulusal mevzuatında konut hakkına referans veren sözleşmelere ve yasalara yer verilmiş, konut hakkı tanımının literatürdeki yeri irdelenmiştir. İnsanların hakça yaşam sürmelerini sağlayacak olan bir konutun bazı temel unsura sahip olması gerektiği tespit edilmiştir. Bu unsurlar; konutun kullanım hakkının yasal güvenliği olması, su ve

elektrik gibi temel teknik altyapı hizmetlerinin kullanılabilir olması, ödenebilir olması, erişilebilir olması, konumsal olarak kentsel teknik altyapı ve hizmetlerden faydalanılabilir bir noktada bulunması, kültürel çeşitliliğe elverişli olmasıdır. Dolayısıyla bu bölümde hak temelli bir konutun nitelikleri ve yasal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Tezin temel odaklarından biri olan; kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu göçmenlere yönelik konut politikasının neleri içermesi gerektiği konusunun temel hatları bu bölümdeki hak temelli bir konutun içermesi gerektiği unsurlarla çizilmeye çalışılmıştır.

Konut erişimi ve elde edilebilirliği bölümünde; literatürde ayrı ayrı ele alınan konut erişimi ve konut elde edilebilirliği kavramlarını birarada ele alınmıştır. Böylece elverişli bir konutun çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Aslında ayrı ayrı ele alınan bu konuların birlikte değerlendirilmesinin gerekliliği tezin kavramsal çerçevesine özgü bir yaklaşım kazandırmıştır. Zorunlu göçmenlere yönelik kapsayıcı bir konut politikasının unsurlarının belirlenmesinde bu bölümde tanımlanan elverişli konut tanımından faydalanılmıştır.

Bu bölümdeki son başlık olan kente zorunlu göç koşullarında konutu önemi başlığında ise; zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecinde konutun yeri ve önemine yönelik literatür araştırmasına yer verilmiştir. Bu doğrultuda konut, zorunlu göç etmiş kişilerin ülkeye ve kente uyumunun en önemli unsurlarından biridir. Kentsel veya bölgesel bağlamda uyum durumu ve devam eden uyum süreçlerinin merkezi bir göstergesi olduğu kadar, uyum sürecinin etkili bir aracı olarak da görülebilir. Genel olarak, konut sadece insanların günlük yaşamının önemli bir alanı değil, aynı zamanda farklı yaşam fırsatları için bir araçtır. Belirli bir yer, herhangi bir konutla bağlantılıdır ve belirli bir sosyo-ekonomik durum bu konumla ilişkilendirilir. Zorunlu göç edenler, kent içinde bilgi, altyapı ve fırsatlardan mahrum kaldıkları alanlarda ya da toplumla iç içe, etkileşim kurabildikleri alanlarda yaşayabilirler. Hangi konutta nasıl bir mahallede yaşadıkları kente uyum sürecinin en önemli bileşenlerinden biridir. Bu doğrultuda bu bölüm sonucunda kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu göçmenlere yönelik konut politikasının gerekliliği ortaya konulmuştur.

Tüm kavramlar kendi içlerinde ele alınsa da kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu göçmenlere yönelik konut politikasının çerçevesini çizebilmek için bu kavramlar arasında ilişki kuran bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Üstelik oluşturulacak çerçevenin küresel düzlemle ilişkisinin kurulmasına ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda bu tez çalışmasına özgü bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş, oluşturulan bu çerçeve hakkındaki bilgilere bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu tez çalışması kavramsal olarak; kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu göçmenler için olması gereken kapsayıcı konut politikasının hangi özellikleri içermesi gerektiğini tarif etmeye çalışmaktadır. Ancak bunu tanımlarken de 2030 yılı için belirlenmiş “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)” ile ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Sürdürülebilir kalkınma amaçları [125]

SKA’lar yoksulluğu ortadan kaldırmak, dünyayı korumak ve yeryüzündeki tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel bir eylem çağrısıdır. Toplam 17 amacı bulunan bu çağrı, gelecek nesiller için yaşamı sürdürülebilir biçimde iyileştirmek için, bugünden doğru seçimleri yapacak şekilde ortaklık ve pragmatizm ruhuyla tasarlanmıştır. Tüm ülkelere, kendi önceliklerine ve dünyanın karşı karşıya olduğu çevre sorunlarına uygun olarak benimseyecekleri açık rehberlik ve amaçlar sağlar. SKA’lar kapsayıcı bir gündemdir [125]. Bu 17 küresel amacın tez çalışmasının odağı olan kapsayıcı kent modelinde zorunlu göçmenlere yönelik konut politikası ile ilişkisi de 10. Amaç olan “Eşitsizliğin Giderilmesi” ve 11. Amaç olan “Sürdürülebilir Şehir ve

Topluluklar” başlıkları altında kurulmuştur (Şekil 3.2). 10. Amaç olan “Eşitsizliğin Giderilmesi” başlığı altında Hedef 10.2 “2030’a kadar yaşa, cinsiyete, etnik kökene, ırka, dine, ekonomik ya da başka bir statüye bakılmaksızın herkesin güçlendirilmesi ve sosyal, siyasi, ekonomik olarak kapsanmasının desteklenmesi” şeklinde belirlenmiştir. Bu hedefte tanımlanan özellikler kentlerde hak temelli kapsayıcı politikaların herkes için benimsenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Yine aynı başlık altında Hedef 10.7 “Planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanmasıyla insanların sistemli, düzenli, güvenli ve sorumlu göçlerinin ve yer değiştirmelerinin kolaylaştırılması” şeklinde belirtilmiştir. Bu doğrultuda ülkelerin ve göçten doğrudan etkilenen kentlerin iyi tasarlanmış göç politikalarının ihtiyacına referans verilmektedir. Bu hedefler tezin çerçevesinde yer alan zorunlu göçmenler için kapsayıcı kent modelinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

11. Amaç olan “Sürdürülebilir Şehir ve Topluluklar” başlığının altında yer alan Hedef 11.1’de “2030’a kadar herkesin yeterli, güvenli ve uygun fiyatlı konutlara ve temel hizmetlere erişiminin sağlanması ve gecekondu mahallelerinin iyileştirilmesi” belirtilmiştir. Bu hedefte ise tezin odaklandığı zorunlu göçmenlere yönelik konut politikaları konusunun gerekliliği ortaya koyulmuştur.

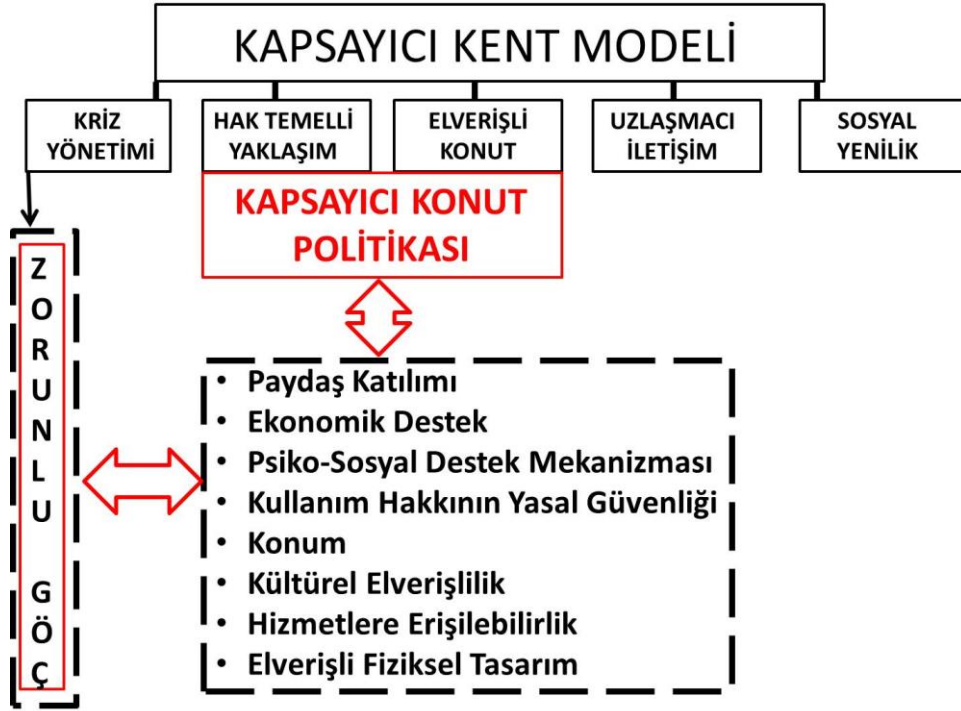

Şekil 3.2 Sürdürülebilir kalkınma amaçları ve hedeflerinin tez çalışması ile ilişkili olan maddeleri

Yine Hedef 11.3’de “2030’a kadar bütün ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin geliştirilmesi ve katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi” belirtilerek, planlama disiplinin bakış açısıyla kentler için pek çok boyutu barındıran bir model gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda bu tez çalışmasında “Zorunlu Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Bir Kent Modeli”nin kavramsal tasarımı yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın tanımladığı kapsayıcı kent modeli; herkes için elverişli bir yaşama olanak sunan, kültürel kimliğin özgürce ifade edilebildiği, nitelik ve nicelik olarak yaşam standartlarını sunan bir kent modelidir.

Bu tez çalışmasının kavramsal olarak tasarladığı kapsayıcı bir kent modelinde olması gereken 5 temel öge bulunmaktadır. Bu ögeler; kriz yönetimi, hak temelli yaklaşım, elverişli konut, uzlaşmacı iletişim ve sosyal yenilik öğeleridir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 Tezin özgün kavramsal çerçevesi

Kavramsal çerçevede (Şekil 3.3) yer alan yer başlık için tez çalışması kapsamında tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalar aşağıda sırasıyla yapılmıştır.

Kriz yönetimi; zorunlu göç, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi durumlarda kent yönetiminin çözüm üretme kabiliyetinin varlığını ifade etmektedir. Kapsayıcı bir kent modelinde krizlerle karşılaşıldığında stratejik olarak kent bu sürece hazır olduğu için herhangi bir olağanüstü durumla karşılaşılmamış gibi süreç sakinlikle yönetilebilmelidir.

Hak temelli yaklaşım; kapsayıcı bir kent modelinde herkesi birey olarak tanımlayıp, politikalarını bireysel yaklaşarak insan hakları temelinde uygulayan bir yerel yönetim modelini tarif etmektedir.

Elverişli konut; her bireye, dört duvar bir çatıdan oluşan bir barınaktan daha fazla bir yaşam kalitesi sunan, kültürel, sosyal, psikolojik olarak yaşamaya elverişli bir konutu tanımlamaktadır.

Uzlaşmacı iletişim; bireyin kent ve kent yönetimine doğrudan aktif rol alabileceği bir veya birden fazla, sanal ya da fiziksel mekân üzerinde iletişim kurulabilecek platformları sunabilen bir anlayışı ifade etmektedir. Uzlaşmacı bir iletişim bireyin

kendini ifade edebileceği, karar alma süreçlerine doğrudan kendisinin katılabileceği demokratik bir anlayış kapsayıcı bir kent modelinin en önemli bileşenidir.

Sosyal yenilik; kapsayıcı bir kent modelinde bireyin kendi yeteneklerini kullanarak kente katkı sunabileceği yeniliklere çevirebilmesini ifade eder. Sosyal yeniliğin olduğu kapsayıcı bir kent modeli çok kültürlü yapısıyla pek çok kente rol model olabilecek bir barış ve uzlaş ortamının var olmasıyla toplumsal üretimin yeniliklerine ev sahipliği yapar. Kapsayıcı kenti diğer kent modellerinden ayıracak özgün nitelik sosyal yeniliğe toplumun tüm renkleriyle ev sahipliği yapabilecek ortamı sunmasıdır.

Tez çalışması kapsamında; zorunlu göçmenler için kapsayıcı bir kentte konut politikasının ne olması gerektiğini araştırıldığı bir kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bir kriz yönetimi durumu olan zorunlu göç durumu, hak temelli yaklaşım ve elverişli konut ögesinin çakıştırılarak kapsayıcı konut politikasının eşleştirildiği bu çerçevede 8 temel ögenin varlığından söz etmek mümkündür. Zorunlu göçmenler için kapsayıcı konut politikasının içermesi gereken 8 öge ise şu şekildedir: paydaş katılımı, ekonomik destek, psiko-sosyal destek mekanizması, kullanım hakkının yasal güvenliği, kültürel elverişlilik, hizmetlere erişilebilirlik, elverişli fiziksel tasarımıdır.

Paydaş katılımı; kapsayıcı bir konut politikasının oluşturulup uygulanabilmesi için sorumluluğu merkezi ve yerel yönetimler dışında sivil toplum kuruluşları, yerel halk, özel sektör, doğrudan gönüllü sponsorlar ya da bireyler ile birlikte paylaşarak, zorunlu göçmenlerin konut sorununa hep birlikte çözüm üretmeyi amaçlayan bir yaklaşımı anlatmaktadır. Aynı zamanda farklı paydaşlarla birlikte konut ihtiyacı olan zorunlu göçmenlerin konut beklentilerinin de gözetildiği konut politikaları oluşturulması için önemli bir ögedir.

Ekonomik destek; zorunlu göçmenlerin konut ihtiyacına yönelik ekonomik destek mekanizmalarının çeşitliliğine vurgu yapan ögedir. Ülkelerin bütçeleri doğrultusunda, zorunlu göçmenleri mülk edindirmeye ya da kiracı olarak yaşamlarını sürdürmelerine olanak sunan destek mekanizmalarını kapsar. Evin

elektrik, su ve haberleşme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanabileceği ya da karşılanmasının teşvik edilmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

Psiko-sosyal destek mekanizması; zorunlu göçmenlerin yaşadıkları konut aracılığıyla uyum gösterecekleri mahalle ve kente uyumları için gerekli olan dil, temel yaşam desteği hizmetlerine erişim, toplumla bütünleşebilecekleri etkinlikleri kapsayan bir mekanizmayı tarif etmektedir. Zorunlu göçmenler için bu mekanizmanın varlığı kente uyumları için önemli bir unsurdur. Zorunlu göçmenlerin barınmasına yönelik pek çok politika konut ihtiyacını temel ihtiyaç sayarak çözüm sunmuştur. Oysa ki psiko-sosyal destek mekanizmasını içermeyen bu politikalar göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde birlikte yaşadıkları toplumla hiç temas etmemelerine ve kültür alışverişinin gerçekleşmemesine neden olmaktadır. Başarılı bir kente uyum için psiko-sosyal destek mekanizması kapsayıcı konut politikasının en temel bileşenidir.

Kullanım hakkının yasal güvenliği; zorunlu göçmenler için sunulmuş konutun hem sağlayıcı hem göçmen için kullanımının mülkiyet haklarının sınırlarını tarif etmektedir. Göçmenler ve ev sahiplerinin de haklarını koruyan bu yaklaşım göçmenin de kendisini güvende hissetmesine neden olacak bir ögedir.

Konum; kapsayıcı bir konut politikasının fiziksel olarak referans noktasıdır. Ev sahibi toplumla olan ilişki, kentsel teknik altyapı ve hizmetlere erişim konutun konumuyla ilişkilidir. Kapsayıcı bir yaklaşımı benimsememiş konut politikası, kent çeperlerinde ayrıştırılmış mahallelerde konut sorununu çözmeye yöneliktir. Kapsayıcı bir konut politikasında konutun konumu, kente uyumu da etkileyen önemli bir faktördür. Toplumsal bütünleşmenin sağlanabileceği, kentsel hizmetlere erişim sağlanabileceği bir noktada olmak kapsayıcı konutun önemli bir ögesidir.

Kültürel elverişlilik; zorunlu göçmenlerin kültür yapılarına elverişli konutlarda yaşam sürebilmeleri için mahremiyet, konutta üretim biçimleri, inançları gibi konuların tesis edildiği bir konutta yaşamın var olmasını anlatmaktadır.

Hizmetlere erişilebilirlik; kapsayıcı bir konut politikasında iki boyutuyla ele alınması gereken bir ögedir. İlk boyut eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel faaliyetlere

erişimdir. İkinci boyut ise; konutun su, elektrik, haberleşme, kanalizasyon gibi hizmetlere erişimidir. Hem konutta temel ihtiyaçların karşılanması hem de kentte temel ihtiyaçların karşılanması için bu iki temel boyut kapsayıcı konut politikasının içermesi gereken ögedir.

Elverişli fiziksel tasarım; kapsayıcı bir konutta zorunlu göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik evrensel tasarıma uygun fiziksel özellikleri anlatmaktadır. Bu ögede özellikle kalabalık aileler olarak yaşayan göçmenlerin aile yapısı ile engelli olma durumları gözetilmelidir.

Tüm bu kriterleri oluşturan bir konut politikası kapsayıcı bir kent modelinde zorunlu göçmenlere yönelik olmalıdır ki sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uygun bir kent yönetimi geliştirilebilsin. Bir sonraki bölümde tezin kavramsal çerçevesi ile uyumlu metodolojik çerçevesine yer verilecektir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMSEL ÇERÇEVESİ

Zorunlu göçmenlerin yaşadığı mahallelerde konuta erişim ile ilgili yaşadıkları sorunlar uluslararası göçmenler düzeyinde bölüm 2 de bahsedildiği üzere farklı çalışmalarda incelenmiştir. Ancak bu tez çalışmasında zorunlu göçmenler dış ve iç olmak üzere iki boyutuyla ele alınmıştır. Bu doğrultuda zorunlu bir göçmen ister aynı ülkede yer değiştirmek zorunda kalan bir vatandaş olsun, ister sığınmacı, mülteci ya da geçici koruma statüsüne sahip bir uluslararası göçmen grubuna dâhil olsun konuta erişimde yaşadıkları sorunların gösterdiği benzerlikler ve farklılıklar ile kente uyum sürecine olan etkisini irdelemek çalışmanın kapsamı doğrultusunda önem arz etmektedir. Bir diğer boyutuyla da zorunlu göçmenlerin konuta erişim sürecinde merkezi veya yerel yönetim düzeyinde bir yer gösteriminin gerçekleştiği durum olması ya da olmaması durumu, her ülkenin kendi dinamiklerine göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla tez çalışmasının yöntemi ve kapsamı oluşturulurken iki temel unsur dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu unsurların ilki; zorunlu iç ve dış göçmen grubunun konuta erişim süreçlerinde benimsenen bir merkezi veya yerel yönetim konut politikasının var olup olmaması durumudur. İkinci unsur ise; her iki göçmen grubunun eriştikleri konutların, kapsayıcı bir konut politikası çerçevesinde niteliğinin değerlendirilmesidir.

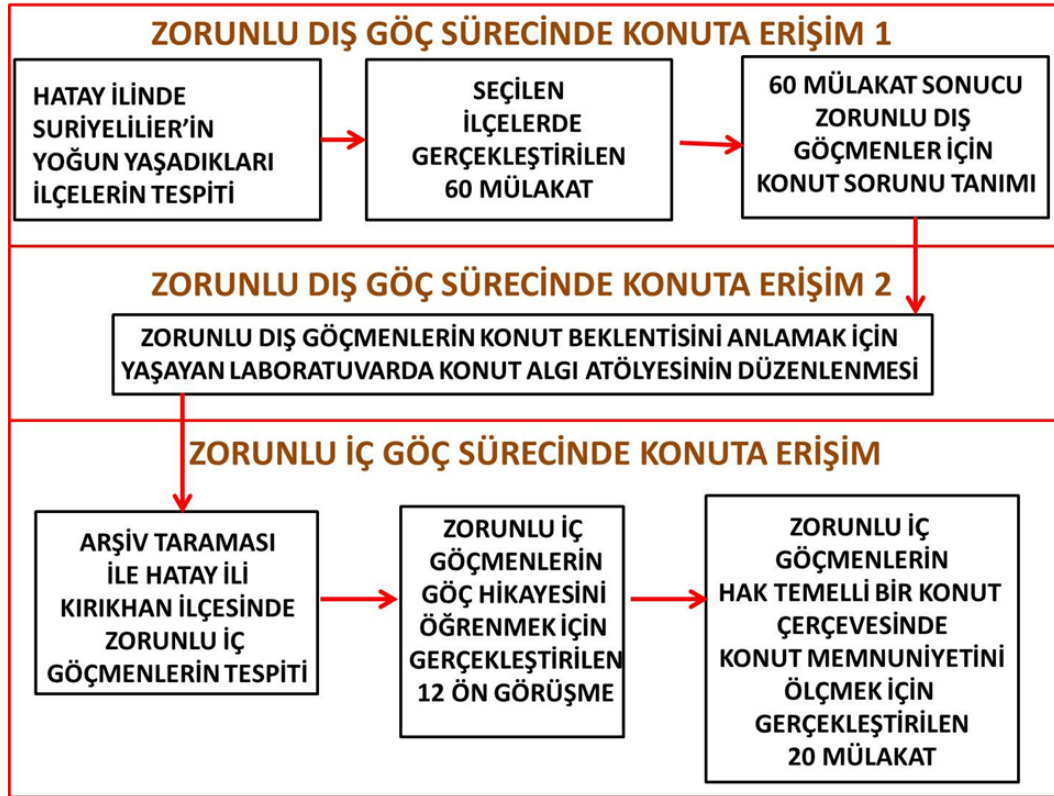
Bu tez çalışması “Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi” başlıklı, 117K826 Kodlu ve TÜBİTAK 1003- Öncelikli Alanlar AR-GE Projeleri Destekleme Programı kapsamındaki araştırma projesi tarafından desteklenmekte olan bir tez çalışması olduğu için yöntemsel çerçevesi hem projenin hem de çalışmanın kendi özgün dinamikleriyle çizilmiştir. Tez çalışmasının yöntemi nitel yöntemlerden mülakat olarak ağırlık kazanmış, ancak arşiv taramaları ve deneysel bir yöntem olan atölye çalışması ile covid19 pandemi süreci nedeniyle çevrimiçi anket de yöntem olarak kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında araştırmaların gerçekleştirileceği il olarak Hatay seçilmiştir. Hatay Suriye ile sınırı bulunan bir il olma özelliği ile çok kültürlü yapısı ile Zorunlu iç ve dış göçmen gruplarının birarada irdelenebileceği ayrıcalıklı bir çalışma alanı olma özelliği göstermektedir.

Hatay ili, bir sınır ili olma özelliğinin yanı sıra, tarihsel süreçte hem çok katmanlı hem de çok kültürlü bir yapıya sahip olma özelliğini taşımaktadır. 2020 yılının Kasım ayındaki nüfus istatistiklerine göre; Hatay ilinin nüfusu 1.659.320 kişidir. Bu nüfusa ek olarak, Hatay ili 436.264 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyelilerin nüfusunun Hatay ilinin toplam nüfusuna oranı ise yaklaşık olarak %28'dir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu araştırmaya konu olan ilçeler; Hatay ilinin Antakya, Reyhanlı ve Kırıkhan ilçeleridir. Suriye'den Türkiye'ye ilk girişlerin yapıldığı sınır kapısı olan Cilvegözü Sınır Kapısı sınırlarını içerisinde bulunduran Reyhanlı ilçesinde yer almaktadır. Kırıkhan ilçesinin de Suriye'ye sınırı bulunmaktadır. Bu ilçelerin nüfusları ise şu şekildedir; Antakya ilçesinin nüfusu 389.377, Kırıkhan ilçesinin nüfusu 119.028 ve Reyhanlı ilçesinin nüfusu 103.417 kişidir.

İl Göç İdaresi'nden alınan 2020 yılı istatistiki verilere göre; Hatay ilinde toplam 436.264 Suriyeli Mülteci; Antakya ilçesinde 108.000, Kırıkhan ilçesinde 48.200 ve Reyhanlı ilçesinde 117.244 Suriyeli mülteci yaşamaktadır. Bu bilgilerin ışığında, bu ilçelerin Hatay'da Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı üç ilçe olduğunu söylemek mümkündür.

Tez çalışmasının yöntemi, projenin yöntemini kapsamakta ancak tamamı projenin yönteminden oluşmamaktadır. Yapılan çalışmalar 3 süreçte ele alınmıştır. Bu süreçler; zorunlu dış göç sürecinde konuta erişim 1, zorunlu dış göç sürecinde konuta erişim 2, zorunlu iç göç sürecinde konuta erişim şeklindedir (Şekil 4.1).

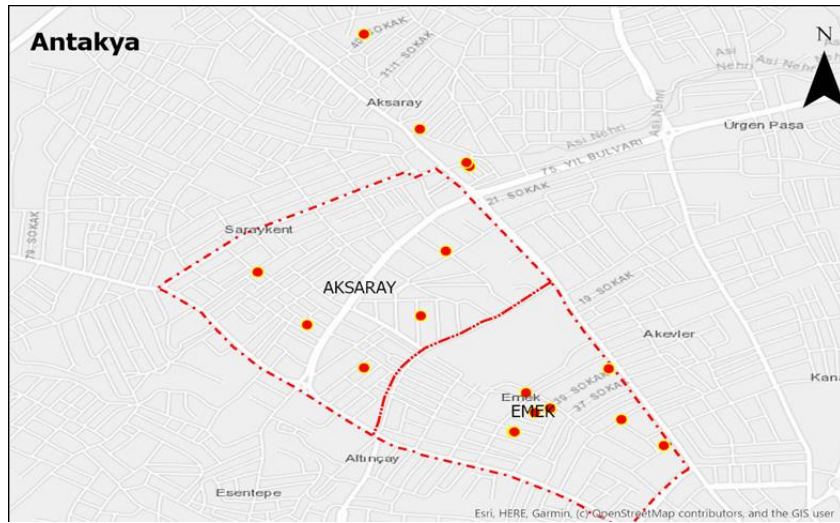

Şekil 4.1 Araştırma çizelgesi

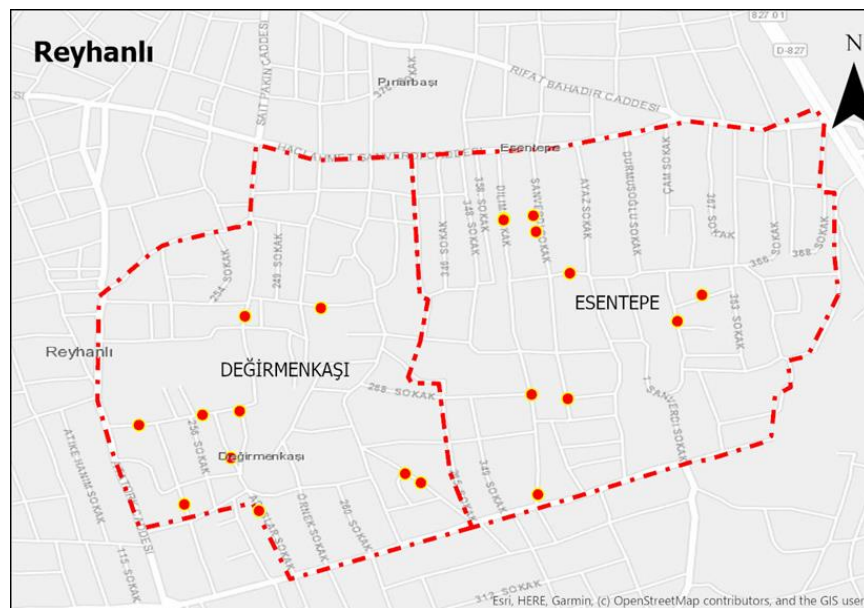
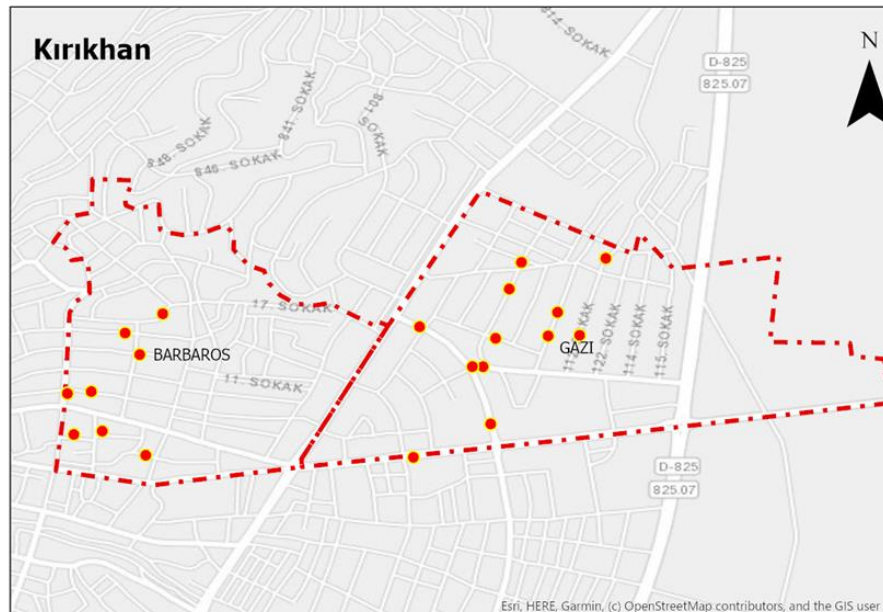
Zorunlu Dış Göç Sürecinde Konuta Erişim 1 adımı süreci üç adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar; Hatay ilinde Suriyeliler'in yoğun yaşadıkları ilçelerin tespiti, seçilen ilçelerde gerçekleştirilen 60 mülakat, 60 mülakat sonucu zorunlu dış göçmenlerin konut sorunun tanımlanmasıdır. Zorunlu Dış Göç Sürecinde Konuta Erişim 1 sürecinin yöntemi ve verileri tez çalışmasının desteklendiği "Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi" başlıklı projeye aittir. Bu doğrultuda Hatay'da Suriyeliler'in yoğun yaşadıkları ilçelerin tespiti öncelikle Hatay İl Göç İdaresi'nden edinilen veriler ışığında belirlenmiştir. Daha sonra bu ilçelerde Suriyeliler'in yoğun yaşadıkları mahallelerin verisine İl Göç İdaresi'nde erişilememiş, tespit edilen üç ilçe olan Antakya, Kırıkhan ve Reyhanlı İlçe Kaymakamları ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kaymakamlıklara bağlı İlçe Sosyal Yardımlaşma Vakıflarından edinilen bilgiler doğrultusunda Suriyeliler'in yoğun yaşadıkları mahalleler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda seçilen ilçe ve mahalleler ile gerçekleştirilen mülakat sayıları şu şekildedir:

- Antakya İlçesi Emek ve Aksaray Mahalleleri Mülteci Mülakatları: 20 Adet
- Kırıkhan İlçesi Gazi ve Barbaros Mahalleleri Mülteci Mülakatları: 20 Adet
- Reyhanlı İlçesi Esentepe ve Değirmenkaşı Mahalleleri Mülteci Mülakatları: 20 Adet

Antakya, Kırıkhan, Reyhanlı ilçesinde Suriyeli mültecilerle gerçekleştirilmiş olan mülakatlarda yöneltilmiş olan sorular “zorunlu dış göç sürecinde konutun önemi” ni anlamaya yönelik çözümlenmiştir. 117K829 nolu Hatay Alt Proje Alanı’nda bulunan Antakya (Emek ve Aksaray Mahalleleri), Reyhanlı (Değirmenkaşı ve Esentepe Mahalleleri) ve Kırıkhan (Gazi ve Barbaros Mahalleleri) ilçeleri için mülakat çalışmaları 27.10.2018 – 04.12.2018 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Mülakatların mahallede mekânsal dağılım haritaları Şekil 4.2, 4.3 ve 4.4’de sunulmakla beraber söz konusu haritalarda Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) ve ayrıca göçmenlerle ilgili yapılan tüm araştırmalarda mevcut olan etik kurullar açısından mülakatların konumları bilinçli olarak değiştirilmiştir ve gerçek konumları göstermemektedir.

Şekil 4.2 Antakya ilçesi Suriyeli mültecilerle mülakatların gerçekleştirildiği mahalleler ve mülakat noktaları

Mülakatlar sırasında görüşülen kişilere çalışmanın amacı, yürütücü kurumlar ve araştırmacıların kimliği hakkında kendi dillerinde (Arapça, Türkçe) yazılı ve sözlü bilgi verilmiş, isim ve katılımcı kimliğine dair bilgilerin araştırmada belirtilmeyeceği ifade edilmiş ve çalışmaya katılım yönünde izni alınmıştır.

Görüşmelerin hepsi katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde yöneltilen sorular ise altı başlık altında yöneltilmiştir. Bu başlıklar;

1. Sosyo-Demografik Özellikler
2. Göç Süreci
3. Emek Piyasasıyla Kurulan İlişki
4. Kent, Mahalle ve Sosyal Çevre İle Kurulan İlişki
5. Devlet ve Kurumlarla Kurulan Kamusal Hizmetlere Erişim İlişkisi
6. Proje Kapsamında Yürütülecek Olan Sosyal İnovasyon Deneyine Katılım Süreci

Tez çalışması saha çalışmalarındaki konut kavramı ile ilişkili olan gerek kapalı uçlu gerekse açık uçlu sorulardan yola çıkarak bulguları ele almaktadır. Her iki soru türünden elde edilen cevaplar karşılaştırma ve yorumlamanın daha anlamlı olabilmesi için grafikler ve tablolar olarak sunulmuş olup, açık uçlu sorularda ilgili soruya verilen cevaplarda anahtar kelimeler üzerinden kodlama yapılarak sayısal bir döküm elde edilmeye çalışılmıştır. Mülakatlar aracılığıyla zorunlu göçmenlerin konut sorunu tanımlanmış, konuta erişimde yaşadıkları sorunlar çerçevelendirilmiştir. Mülakat çalışmalarında gönüllü katılım konusunda katılımcılar bilgilendirilmiş olup, Kişisel Verileri Koruma Kanunu kapsamında çalışma ile ilgili olarak alınan veriler hiçbir koşulda kimseyle paylaşılmamıştır.

Araştırmacı olarak mülakat sırasında ses kayıt cihazı kullanımı için izin istenmiş, aynı zamanda da mülakat ekibi tarafından notlar tutulmuştur. Ses kayıt cihazı kullanımına izin verilmediği durumlarda ise görüşme sırasında sadece not tutulmuştur. Görüşmelerden sonra veriler “Survey123 for ArcGIS” programına konumsal olacak biçimde aktarılmıştır (Şekil 4.5).

My Survey

1.Görüşülen Kişi Profil Bilgileri

▼ 1.1. SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1.Cinsiyet

☐ Kadın

☐ Erkek

☐ Other

2.Yaşınız Kaç

3.Doğum Yeriniz(Ülke)

a.İl

b.İlçe

Şekil 4.5 Survey123 sisteminde mülakat sayfası görüntüsü

Mülakat yapılan göçmenlerin seçiminde tercih edilen yöntem karma bir yöntem olup; ilgili belediyelerin saha çalışmaları sırasında yaptıkları ziyaretlerin verileri ile yapılan muhtarlık görüşmelerinden yola çıkılarak ilk görüşmecilerin belirlenmesi ve sonrasında görüşmecilerin önerdiği kişilere yapılan ev ziyaretleri ile kartopu örneklem metodu olarak tasarlanmıştır. Öte yandan, görüşme yapılan kişilerin verinin temsiliyet düzeyini artıracak biçimde farklı göç gruplarından, yaş, cinsiyet vb özelliklerine dikkat edilecek biçimde seçilmesine özen gösterilmiştir.

Görüşmeler çoğunlukla katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Mülakatlardan elde edilen verilerin Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) kapsamında hiçbir durum ve koşulda araştırma ekibi dışında üçüncü şahıs ve kurumlarla paylaşılmaması yönünde özel önlemler alınmıştır.

Zorunlu Dış Göç Sürecinde Konuta Erişim 2 sürecinde; TÜBİTAK AR-GE 1003 kapsamında 117K826 kodlu ve "Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi" isimli proje kapsamında Hatay ilinde gerçekleştirilmiş "living-lab (yaşayan laboratuvar)" modeli kullanılarak atölyeler gerçekleştirilmiştir.

Kentsel Yaşayan Laboratuvar Deneyi kapsamında, adaptasyon ve uyum süreçlerinin öngörülen kavramsal çerçevenin yenilikçi bir bakış açısı ile ele alınabilmesi yönünde bir deney gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda,

ulusal ve uluslararası literatür ve uygulamalar incelendiğinde birçok kentsel problemin çözümünde “öğrenen toplumlar ve kentler” olgusunun ve buna paralel gelişen “sosyal inovasyon” çalışmalarının son yıllarda giderek önem kazandığı tespiti yapılmıştır.

Fiziksel ve sanal mekânda gerçekleştirilen “kentsel yaşayan laboratuvar” deneyinin önemli hedeflerinden birisi, göçmenler ve yerel toplum arasındaki adaptasyon ve uyum süreçlerinde hangi parametrelerin hangi tür mekânda (fiziksel ve/veya sanal) var olabildiği veya olamadığının tespit edilebilmesidir. Söz konusu deneyler sonunda elde edilen bulgular bir sonraki iş paketi olan “politika üretme ve strateji yol haritasının ortaya çıkarılabilmesi”nde önemli girdiler sunmuştur. Öte yandan, kapsayıcı toplum olma yönünde göçmenler ve yerel toplum bileşenlerinin kolektif öğrenmesini sağlayacak, deneyim aktarımı ve anlayış birliğini destekleyecek bir platformun var olan diğer grupların da algılanabilmesine yönelik altyapı çalışmalarına katkıda bulunmuştur.

Kentsel yaşayan laboratuvar kurgusu iki farklı platform içermektedir. Bu platformlardan ilki “Fiziksel Yaşayan Laboratuvar”dır. Kentsel Yaşayan Laboratuvarlar programı ve kurgusu dünya örnekleri ve dünya literatürüne dayanarak hazırlanmıştır. Ancak, bu iş paketi için bütçe kalemi olmadığından programın yürütülmesi bütünüyle her ilde yerelden alınan desteklerle mümkün olmuştur. Bu desteklerin alınması ve kapsamı illere göre farklılık göstermekle beraber proje ekipleri 6 ay ile 1 yıl arasındaki sürelerde sistemli olarak yerel paydaşlardan taleplerde bulunmuş ve görüşmeler gerçekleştirmiştir. Böylece, kentsel yaşayan laboratuvarın kurulacağı mekân, gönüllü eğitmenlik yapacak uzmanlar, çeşitli mekân atölyelerinde sağlanacak ulaşım imkânları vb. kaynaklar da programın içeriğinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Kentsel yaşayan laboratuvar etkinliklerine her ildeki kurum ve kuruluşların ilgisi, kendi iş takvimleri, bütçe ve olanaklarına göre farklılaşan katkılar sunmuştur. Program; toplam 10 hafta süresince, aynı mahallede yaşamakta olan 10 T.C. Vatandaşı ve 10 kent mültecisi ile; anket ve mülakatlar süresince sahada görüşmeciler tarafından talep edilen hususlar, odak grup toplantısında kurumlar tarafından önerilenler, dünyadaki kentsel yaşayan laboratuvarlar kapsamında yapılan çalışmalar ve

gönüllü kurum-kuruluş ve STK'ların sunduğu kaynaklar dahilinde her ilde çeşitli atölyelerde farklılıklar göstermek üzere kurgulanmıştır.

Kentsel yaşayan laboratuvar programının kurgusu yapılırken yukarıda sayılan tüm parametreler etkili olmuştur. Ek olarak, ilk aşamada, gönüllülerinin birlikte yaşam ve uyum süreçleri açısından çeşitli aşamaları zaten geçmiş olmaları ve halen yerelde aynı mahallede yaşıyor olmalarından dolayı birbirleri hakkında çeşitli olumlu ya da olumsuz ön yargılara sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu sebeple görüşmelerde elde edilen sorun alanlarına yönelik empati geliştirebilme, birlikte hareket edebilme, dayanışmayı pekiştirme amaçlı atölyelerle yerel dayanışmaya dönük pratikleri geliştirmek hedeflenmiştir. Ayrıca görüşmecilerin talepleri ve yerel paydaşların önerileri doğrultusunda hukuki statüyü ve kişisel hakları öğrenme, toplumsal-kamusal alana geçişle ilgili becerileri geliştirme, emek piyasası ve girişimcilik konusunda becerileri geliştirme, yerel kurum ve kuruluşların yetki-sorumluluk ve hizmet alanlarını tanıma, kenti ve mahalleyi tanıma gibi etkinlikleri gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Proje kapsamında Hatay ili Kırıkhan, Antakya ve Reyhanlı ilçelerinde yerel halkla 374 hane halkı anketi, zorunlu dış göçmenler olarak değerlendirilen Suriyeliler ile 60 mülakat gerçekleştirilmiştir. Sonrasında Hatay Büyükşehir Belediyesi iş birliği ile bir living lab (yaşayan laboratuvar) kurulmuş ve burada 10 hafta farklı atölyeyle, Suriyeliler ve yerel halkın etkileşimi gözlemlenmiştir. Ancak bu tez çalışması kapsamında irdelenecek olan atölye 8. Etkinlik olan; "Konut Algısı" atölyesidir. Bu kapsamda bu atölyede 9 Suriyeli ve 4 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak üzere toplam 12 gönüllü ile bir kolaylaştırıcı eşliğinde hayallerindeki konut çizdirilmiş ve daha sonrasında ise bu çizimler anlattırılarak grup içi tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

Atölye 8, 9 Suriye uyruklu 4 T.C. vatandaşı toplam 13 katılımcı ile yürütülmüştür. Tüm katılımcıların belirtilen saatte atölye mekânında hazır bulunmalarının ardından katılımcılardan katılım onay formlarını doldurmaları ve üzerine yapıştırılmış yapışkan kâğıtlara etkinlik öncesi düşüncelerini ifade eden en az bir kelime yazmaları rica edilmiştir. Katılımcılar onay formlarını imzalarken katılımcı kayıt formundaki bilgiler de proje ekibi tarafından doldurulmuştur. Bu işlemlerin

ardından atölye içeriği ve atölye yürütücüsü ile ilgili kısaca bilgilendirmede bulunulmuştur. Bu atölyede katılımcılar hayallerindeki konutları çizmişlerdir. Bu çizimlerle hem Suriyeliler'in hem de yerel halkın konut erişimleri ve konut beklentilerinin yorumlanması hedeflenmiştir.

Zorunlu İç Göç Sürecinde Konuta Erişim Süreci; tez çalışmasının desteklendiği projeden farklılaşan, proje kapsamı genişletilerek tezin özgün boyutunun oluşması için yapılan çalışmalardan oluşan süreçtir. Bu süreç kapsamında öncelikli olarak yapılan ilk adım arşiv taraması ile Hatay'da zorunlu iç göçmenlerin varlığının tespitidir. Bu kapsamda Devlet Arşivleri Başkanlığı web sayfasının arama ekranından "Hatay" ve "İskân" kelimeleri çakıştırılarak detaylı arama yapılmış, 9 adet arşiv belgesine ulaşılmıştır. Bu belgeler içerisinde; 9.10.1959 tarih ve 4/12292 sayılı kararname ek belgesine ulaşılmıştır. Bu belgede; "Trabzon Vilayetinin Çaykara İlçesine bağlı Şahinkaya, Kabataş ve Ulucami köylerinde vuku bulan sel ve heyelan gibi afetlerden evleri yıkılan veya hasara uğramak suretiyle zarar görmüş olan ailelerin, aynı köyler hudutları dâhilinde nakil yeri bulunamaması sebebiyle, Hatay vilayetinin Kırıkhan kasabasının belediye hudutlarının mücavir olan sahada yerleştirilmeleri; ilgili bakanlıklar temsilcilerinden müteşekkil komitenin bu husustaki raporuna dayanan İmar ve İskân Bakanlığı'nın 16/6/1961 ve 100-15/1/5805-9273 sayılı yazısı üzerine, 7269 sayılı kanunun 16ncı maddesine istinaden, Bakanlıklar Kurulunca 26/6/1961 tarihinde kararlaştırılmıştır." yazmaktadır. Böylelikle Hatay'a yerleştirilmiş bir zorunlu iç göçmen grubunun bilgisine ulaşılmıştır.

Bir diğer belgede; "26/6/1961 ve 5/1382 sayılı kararnameye ektir. Hatay İli'nin Kırıkhan İlçesi'ne yerleştirmeleri evvelce kararlaştırılmış bulunan Trabzon İli'nin Çaykara İlçesi'ne bağlı Şahinkaya, Kabataş ve Ulucami köylerinde 1959 Mayıs ayında meydana gelen su baskını ve yer kayması olayından zarar gören 408 aileden her birinin 30.000 er lirayı geçmemek kaydıyla yapılacak inşaat yardımı için 12.240.000 (on iki milyon iki yüz kırk bin) lira ile arazi sağlanması, kadastro, kanalizasyon, yol, su, elektrik için gereken 5.304.245 (beş milyon üç yüz dört bin iki yüz kırk beş) liranın toplamı olan 17.544.245 (on yedi milyon beş yüz kırk dört bin iki yüz kırk beş) liranın fondan ayrılması, Maliye Bakanlığı'nın mütalaasına

dayanan İmar ve İskân Bakanlığı'nın 16/10/1964 tarihli ve 61-25/10157 sayılı yazısıyla yapılan teklifi üzerine 7/11/1964 tarihinde kararlaştırılmıştır." yazmaktadır. Bu bilgiler ışığında Trabzon'dan Hatay'a 408 hanenin yerleştirildiği bilgisi edinilmiştir.

Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan edinilen bilgiler ışığında Hatay ili Kırıkhan ilçesi Tapu Müdürlüğü Arşivi'ne fiziksel olarak gidilerek, arşiv taraması gerçekleştirilmiştir. Burada 408 hanenin yerleştirildiği mahallenin çizimlerine ve bazı bilgileri içeren belgeler olmak üzere toplam 9 belgeye rastlanmıştır.

Bu belgelerden ilki İmar ve İskân Bakanlığı Hatay İl İmar Müdürlüğü'nden Kırıkhan Kaymakamlığı Tapu Sicil Muhafızlığı'na 14.2.1970 tarih ve 210 sayı ile yazılmıştır. Belgede:"İlçeniz dahilinde 408 evlerin tevhit ve ifrazının yapılabilmesi için kısmi istimlakı zaruri olan Alabeyli mıntıkasında 8 ada 1 nolu parselden alınacak 129 m2 lik kısmın m2 si 7.00 TL den 903 TL ve aynı mıntıkada 2 ada 21 nolu parselden alınması icap eden 219 m2 lik kısmın m2 si 5.00 TL den 1095 TL kıymet takdiri yapılmış ve ceman 1998 TL parsel malikleri adına T. Emlak Kredi Bankası Antakya Şubesine de sureti ekli yazı ile bloke edilmiştir." şeklinde yazmaktadır. Bu belgedeki bilgilerle Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan erişilen belgelerin tarihleri karşılaştırıldığında sel felaketinin 1959 yılında gerçekleştiği, iskân kararının 1961 yılında alındığına, yeniden yerleşme sürecinin ise 1970 li yıllarda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Sel felaketinden yaklaşık 11 yıl sonra yerleşilecek alanda hâlâ kamulaştırmaların yapıldığını iddia etmek mümkündür.

408 hanenin ilçeye yerleşme sürecinin detaylı olarak anlaşılması için yaşadıkları mahallede araştırma yapmadan önce Kırıkhan ilçesinde ilçenin tarihi birikimi, göçler ve bugünkü durumu hakkında fikir sahibi olan iki Sivil Toplum Kuruluşu ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin gerçekleştirildiği STK'lar: Kırıkhan Kültür ve Sanat Derneği ile Kırıkhan Ticaret ve Sanayi Odası'dır.

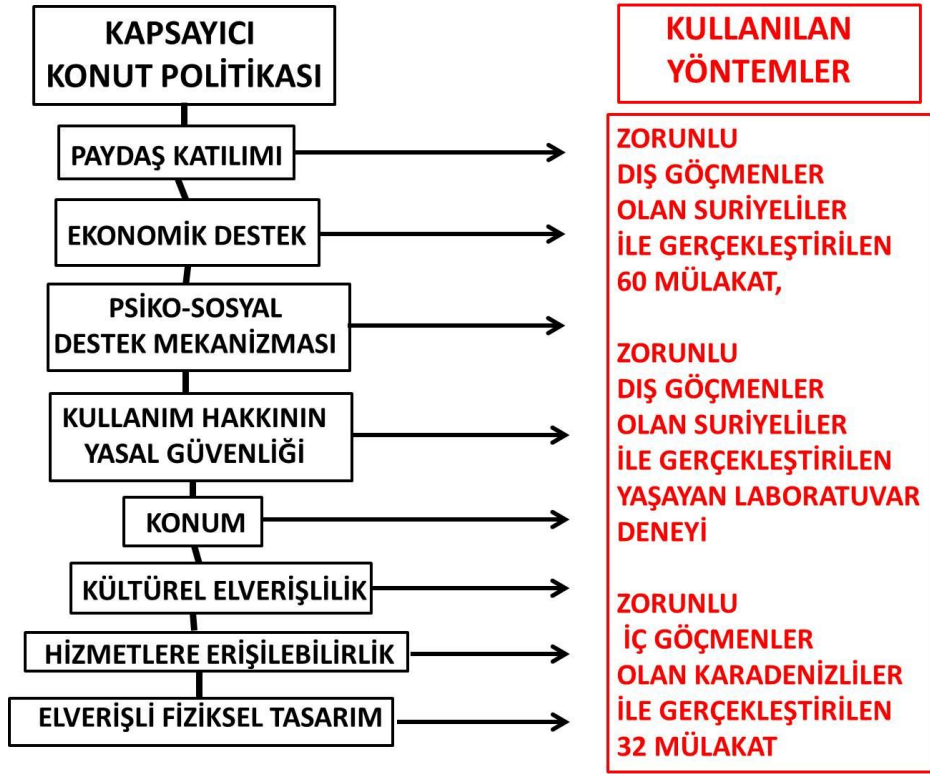
Kırıkhan Kültür ve Sanat Derneği'nden edinilen bilgilere göre; Trabzon'un Çaykara ilçesinden Hatay'a yerleştirilen 408 hanenin yaşadığı mahalle 408 Evler Mahallesi'dir. Bu mahallede yaşamaya 1970'li yıllarda yaşayan Çaykaralılar Kırıkhanlılar tarafından "Lazlar Mahallesi" olarak bilinmektedir. Çaykaralıları ile Kırıkhanlılar arasında toplumsal bütünleşme uzunca yıllar sonra gerçekleşmiş,

birbirleriyle evliliklere sıcak bakmamışlardır. Aynı zamanda ilçeye 3 ayrı köyden yerleşen Çaykaralılar birbirleriyle de uyum sorunu yaşamışlardır.

Kırıkhan Ticaret ve Sanayi Odası'ndan edinilen bilgilere göre; 1970'li yıllarda Kırıkhan'a yerleşen Çaykaralılar Kırıkhan ekonomisinde söz sahibi olan bir kesimdir. 408 hanenin 12 büyük aileden oluştuğunu ifade etmiştir. İlçe ekonomisinde söz sahibi olan bu 12 hanenin kent merkezinde işletmelerinin olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda Kırıkhan Ticaret ve Sanayi Odası'nın Başkanı da Çaykara'dan Kırıkhan'a yerleşen bu ailelerden birinin üyesidir.

Edinilen bilgiler ışığında Çaykaralılar'ın Kırıkhan'a göç sürecini ve bu göç sürecinde konutun önemini anlamlandırmak için iki ayrı çalışma gerçekleştirilmesi planlanmıştır. İlk olarak Kırıkhan Ticaret Odası'ndan edinilen bilgiler ışığında 12 büyük ailenin kent merkezindeki işletmelerini yöneten temsilcileriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlarda Kırıkhan'a yerleşim süreci ile ilçeye uyum süreci hakkında bilgilere erişilmiştir. İkinci olarak bu 12 aileye mensup 20 kişi ile yaşadıkları konut üzerine çevrimiçi anket gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma esnasında gerçekleştirilen mülakatlar da Survey123 programı kullanılarak çevrim içi gerçekleştirilmiştir.

Tezin yönteminde seçilen zorunlu dış göç ve iç göç grubu herhangi bir karşılaştırma yapılabilmesi için seçilmemiştir. İki farklı göç grubunun yaşadıkları göç deneyimi ve süreci birbirinden tamamen farklıdır. Üstelik zorunlu dış göçmen grubunun göç sürecinin üzerinden yaklaşık on yıl, zorunlu iç göç grubunun göç sürecinin üzerinden yaklaşık elli yıl geçmiştir. Zorunlu dış göç sürecinde göçmenler merkezi yönetimin benimsediği açık kapı politikasıyla kentlerde konuta erişmiş, zorunlu iç göç grubu ise merkezi yönetimin benimsediği iskân politikası doğrultusunda konuta erişmiş ve kente yerleşmişlerdir. Birbirinden farklılık gösteren bu iki grubun birarada ele alınışının nedeni; göç sürecinde konuta erişimlerinin hak temelli olup olmaması ve konuta erişimlerinin kente uyum sürecindeki rolünü tespit etmektir. Bir sosyal konuta erişmiş ve kendi imkanlarıyla konuta erişmiş iki farklı sorunlu göçmen grubunun konuta erişimlerinin konut hakkı temelinde kente uyum sürecindeki rolünü anlamak çalışma kapsamında önem arz etmektedir.

Şekil 4.6 Yöntemsel Çerçeve

Özetlenecek olursa “Zorunlu Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Konut Politikası”nın içeriği literatür araştırması sonucu oluşturan kavramsal çerçeve sonucunda 8 öğeden oluşmaktadır. Bu öğeler; paydaş katılımı, ekonomik destek, psiko-sosyal destek mekanizması, kullanım hakkının yasal güvenliği, kültürel elverişlilik, hizmetlere erişilebilirlik, elverişli fiziksel tasarım öğeleridir. Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar zorunlu dış ve iç göç sürecinde bu öğelerin varlığının sorgulanması kapsamında gerçekleştirilmiş; bu doğrultuda zorunlu dış göçmen olan Suriyeliler ile 60 mülakat, 1 konut algısı atölyesi, zorunlu iç göçmen olan Karadenizliler ile 32 mülakat gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.6).

Çalışmanın bir sonraki bölümü olan “Analiz Sonuçları ve Bulgular” bölümünde gerçekleştirilen araştırmaların sonuçlarına değinilmiş, tez çalışması kapsamında üretilen “Zorunlu Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Konut Politikası” kavramsal çerçevesi Hatay örneği üzerinde değerlendirilmiştir.

5

BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın araştırma konusu olan; zorunlu göç sürecinde konutun rolü, zorunlu göç edenlere yönelik kapsayıcı konut politikasının içermesi gereken özellikler ve zorunlu göç edenlere yönelik hak temelli bir konut politikasının boyutları, zorunlu iç ve dış göç sürecinde konuta erişim başlıkları altında ayrı ayrı ele alınmıştır.

Zorunlu dış göç sürecinde konuta erişim kapsamında gerçekleştirilen 60 mülakat ve yaşayan laboratuvar kapsamında gerçekleştirilen 1 atölyenin bulgularına yer verilmiştir.

Zorunlu iç göç sürecinde konuta erişim kapsamında ise; göç hikayesini irdelemek üzere gerçekleştirilen ön değerlendirme niteliğinde 12 mülakat ve konuta erişim kapsamında 20 mülakat olmak üzere toplam 32 mülakatın sonuçlarına yer verilmiştir.

Yapılan araştırmaların sonuçları döküm halinde sunulduktan sonra bölüm değerlendirmesinde; elde edilen bulgular ile tezin kavramsal çerçevesi ile ilişkili kurularak bulguların sonuçları kapsayıcı bir konut politikası kapsamında yeniden değerlendirilerek sunulmuştur.

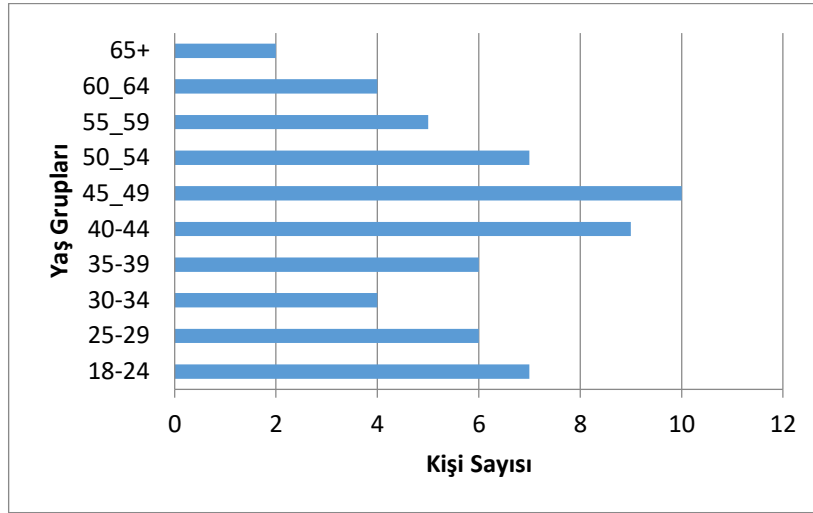
5.1 Zorunlu Dış Göç Sürecinde Konuta Erişim

Zorunlu dış göç sürecinde konuta erişim bölümünde iki farklı araştırma yapılmıştır. İlk olarak tezin desteklendiği TÜBİTAK 117K829 kodlu proje kapsamında gerçekleştirilmiş 60 mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar konutun zorunlu dış göçmenler için ne türde bir sorun olduğunu tespit etmek için yapılmıştır. İkinci olarak; yine tezin desteklendiği TÜBİTAK 117K829 kodlu projenin bir parçası olan yaşayan laboratuvar deneyi kapsamında gerçekleştirilen “konut algı atölyesi” gerçekleştirilmiştir. Konut algı atölyesinde de zorunlu dış göçmenler ve yerel halkın aynı ortamda ürettikleri konut çizimlerinden, kapsayıcı bir konutun içermesi gereken özelliklerin bulgusuna erişilmiştir.

5.1.1 Mülakat Değerlendirmeleri

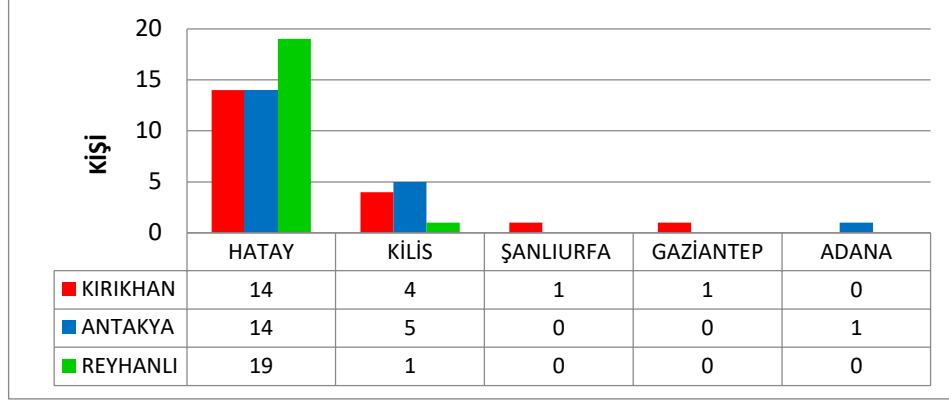
TÜBİTAK 117K829 kodlu proje kapsamında Hatay ili Antakya, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçeleri kapsamında gerçekleştirilmiş 60 mülakatın dökümleri grafikler ve bazı sorulara verilen cevaplardan alıntılarla bu bölümde aktarılmıştır.

Mülakatlara katılan 60 Suriyeli katılımcının 36'sı erkek ve 24'ü kadındır. Bu araştırma kapsamında sadece 18 yaş üstü bireyler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, ağırlıklı olarak 45-49 yaş aralığındaki kişilerle yapılmıştır. Görüşmecilerin hepsinin doğum yeri Suriye'dir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Hatay ilinde mülakata katılan Suriyeliler'in yaş gruplarına göre dağılımı

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Şekil 5.2 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler'in Türkiye'ye giriş yaptıkları iller

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

60 görüşmecinin 47'si Türkiye'ye Hatay İli sınırından giriş yapmıştır. Bu görüşmeciler, sınırdan giriş yaptıkları günden bugüne kadar Hatay İlinde yaşamlarına devam etmektedirler. Ancak ilçelere göre bir değerlendirme yapıldığında Reyhanlı'daki 20 Suriyeli görüşmecinin sadece biri ilçeye Kilis'den giriş yaparak gelmiştir. Antakya ve Kırıkhan ilçelerindeki görüşmeciler ise Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep ve Adana gibi illerden giriş yaparak yerleşmişlerdir. Bu doğrultuda Kırıkhan ve Antakya'da yerleşme nedenleri irdelendiğinde, Hatay'ın sınır ili olması dışında da yerleşim için tercih edildiğinin çıkarımını yapmak mümkündür (Şekil 5.2).

Görüşmecilerin Türkiye'ye giriş zamanlarına bakıldığında ise Türkiye'ye yoğun girişlerin 2012 yılı sonrasında olduğunu, ancak karışıklıklar ve çatışmalar tam anlamıyla başlamadan önce de ülkeye giriş yapan Suriyeliler'in olduğunu söylemek mümkündür. Kırıkhan ilçesindeki 20 görüşmeciden sadece 1'i 2014 yılı sonrasında Türkiye'ye giriş yapmıştır. Diğer 19 görüşmeci 2011-2014 yıllarında giriş yapanlardan oluşmaktadır. Antakya ilçesinde 2016 yılı sonrası giriş yapan görüşmeciyle karşılaşılmamıştır. Buna göre Türkiye'ye sığınma konusunda 2016 yılının bir kırılma noktası olduğu saptanmıştır. Reyhanlı ilçesinde ise 2016 yılı sonrası diğer ilçelere benzer bir kırılma noktası olsa da, ilçeye 2018 yılında gelmiş 2 görüşmeciyle de karşılaşılmalıdır. Reyhanlı'da yakın bir zamanda gelen Suriyeli görüşmecilerle karşılaşılmasının nedeni, Şanlıurfa'daki mülteci kampının

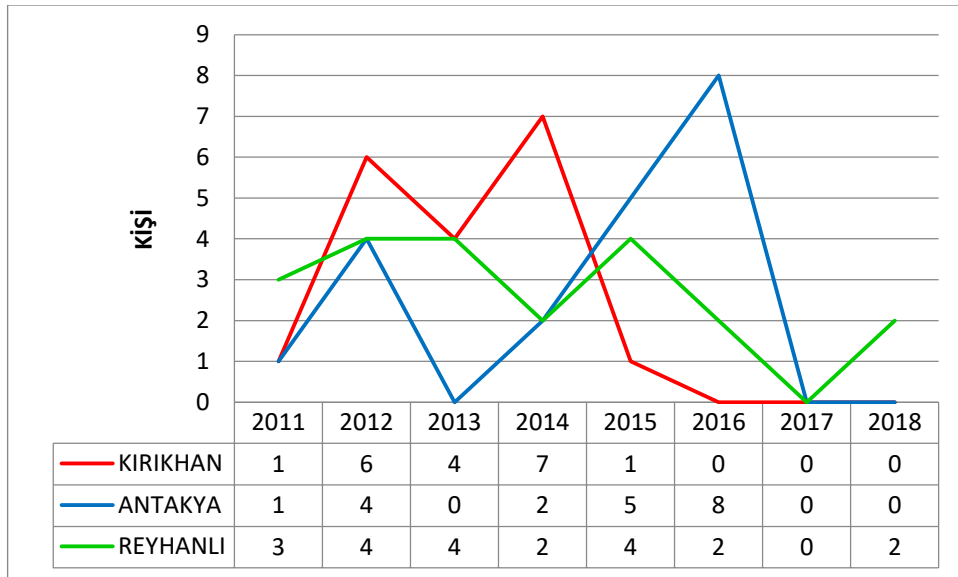
kapatılmasıyla ilgilidir. 2 görüşmeci de mülteci kampı kapatıldığı için Reyhanlı'yı yerleşim yeri olarak tercih etmişlerdir (Şekil 5.3). Reyhanlı'ya yerleşme nedenlerini ise;

“Burada çok fazla Suriyeli var.”

“Reyhanlı’da Arapça konuşuluyor.”

diyerek ifade etmişlerdir.

Ancak üç ilçede de 2016 yılı sonrasında azalma görülmesinin nedeni 18 Mart 2016’da Avrupa Birliği ile Türkiye arasında imzalanan, Türkiye üzerinden AB’ye yönelen düzensiz göç hareketlerini sona erdirmeye konusundaki mutabakat ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. 60 Suriyeli görüşmecinin 42’si sınırdan kayıtsız bir şekilde, 12’si pasaportla geçiş yapmıştır. Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin 59’u geçici koruma kimliğine sahiptir. Kayıtsız olan 1 kişi ile Reyhanlı ilçesinde karşılaşmıştır.

Şekil 5.3 Hatay ilinde ilçelere göre Suriyeliler’in Türkiye’ye giriş yaptıkları yıllar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Görüşmecilerin 56’sının anadili Arapça, 3’ünün Türkçe, 1’inin ise Kürtçe’ dir. Türkçe bilen görüşmecilerin sadece 3’ü Türkçe’yi okuryazar seviyesinde bilmekte, 9’u ise Türkçe’yi sadece iyi konuşabilmektedir. 60 görüşmecinin Hatay’da yaşama süresi yaklaşık olarak 5 yıldır. Mülakata katılan Suriyeli mültecilerin Hatay ilinde

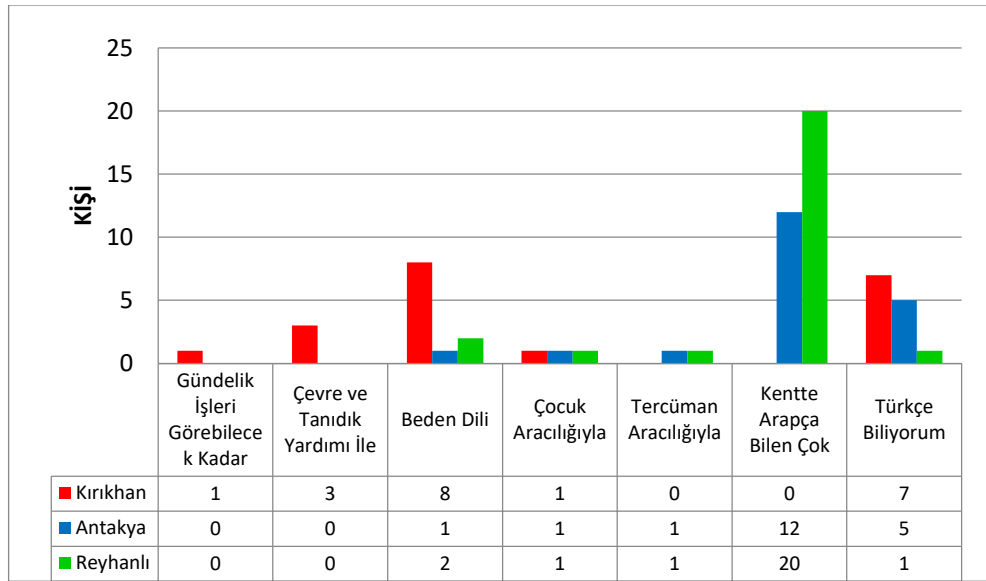
yaşadıkları süreler üzerinden değerlendirme yapıldığında, Suriyeliler'in Türkçe'yi öğrenme zorunluluğu hissetmeden de hayatlarını sürdürdüklerini belirlenmiştir. Bu durumu;

“Burada zaten Arapça dil olarak konuşuluyor.”

“Kendimi ifade etmekte zorlanmıyorum.”

“Hastanede tercümanlar bize yardım ediyor.”

şeklinde belirtmişlerdir. Antakya ve Reyhanlı ilçelerinde yerel halkın konuşma dili olarak, Arapça'yı yaygın bir şekilde kullanması, Suriyeliler tarafından gündelik hayatta iletişimi kolaylaştıran bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu durum aynı zamanda, Suriyeli mültecilerin Türkçe öğrenmelerine de bir engel oluşturmaktadır. Ancak Kırıkhan ilçesinde bu duruma rastlanmamıştır. Görüşmeler esnasında Suriyeli katılımcılar, yerel halkla anlaşırken, çoğunlukla beden dilini kullandıkları veya tercüman eşliğinde iletişim kurduklarını beyan etmişlerdir (Şekil 5.4).

Şekil 5.4 Hatay ilinde mülakata katılan Suriyeliler'in “gündelik iletişiminizi nasıl sağlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Mülakatlar esnasında 60 Suriyeli görüşmecinin sadece 1 tanesi çok eşli evliliğe sahip olduğunu, 47 görüşmeci ise tek eşli evliliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Evliliklerden doğan çocuk sayısı 1 ile 12 çocuk arasında değişim göstermektedir.

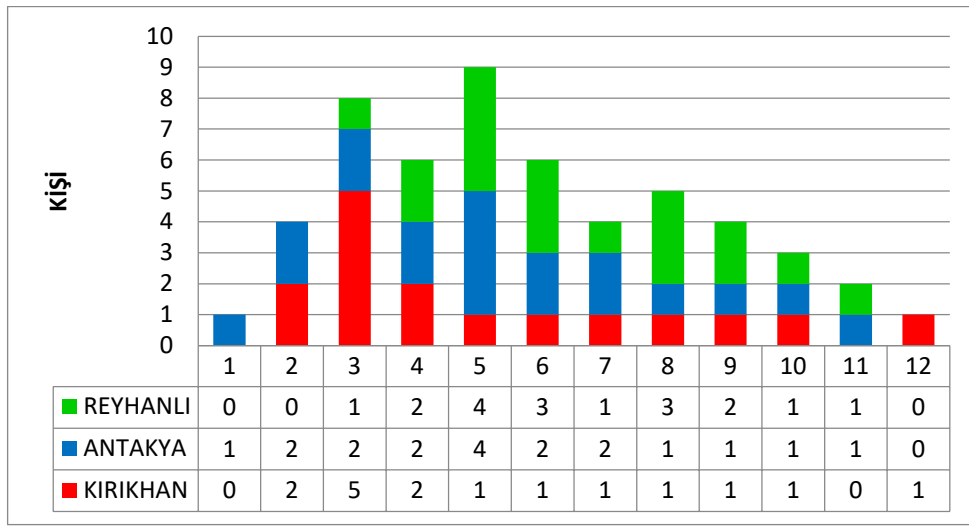
Aile başına çocuk sayısının en fazla olduğu ilçe Reyhanlı ilçesidir. Reyhanlı’da bir ailenin en az 3 çocuğu bulunmakta, Kırıkhan’da 2, Antakya’da ise 1 çocuğu bulunmaktadır (Şekil 5.5). Çocuk sayısının 10, 11 ve 12 olduğu ailelerden bazıları;

“Bizde çocuk çok olmalıdır.”

“Biz kalabalık ailelere alıştık.”

“Bizim ailelerimiz hep kalabalıktır.”

ifadelerle neden kalabalık aile olduklarını belirten ifadelerle açıklama yapmışlardır.

Şekil 5.5 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler’in çocuk sayıları

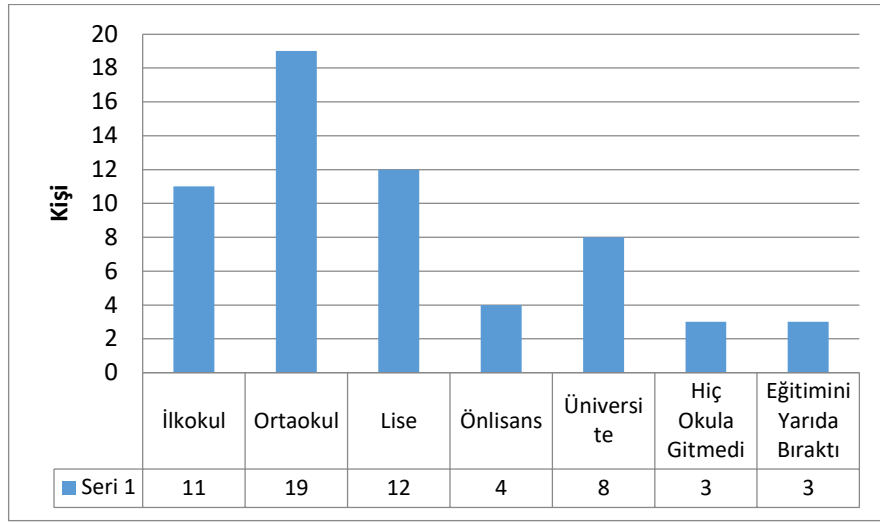
(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Mülakata katılan 60 Suriyeli görüşmecinin 11’i ilkokul, 19’u ortaokul, 12’si lise, 4’ü önlisans, 8’i lisans mezunudur. Katılımcılardan 3’ü hiç okula gitmediğini, 3’ü ise eğitimi yarıda bıraktığını ifade etmiştir. Üniversite mezunu olanların 5’i Kırıkhan’da, 3’ü Antakya’da, 1’i ise Reyhanlı’da yaşamaktadır. Eğitimi yarıda bırakan katılımcılar ile hiç okula gitmeyen katılımcılar Reyhanlı ilçesinde yaşamaktadır. Buna göre eğitimi olmayan katılımcıların yoğun olarak Reyhanlı ilçesinde yaşadıkları tespit edilmiştir (Şekil 5.6). Eğitimi olan katılımcılar ise;

“Burada mesleğimi yapamıyorum.”

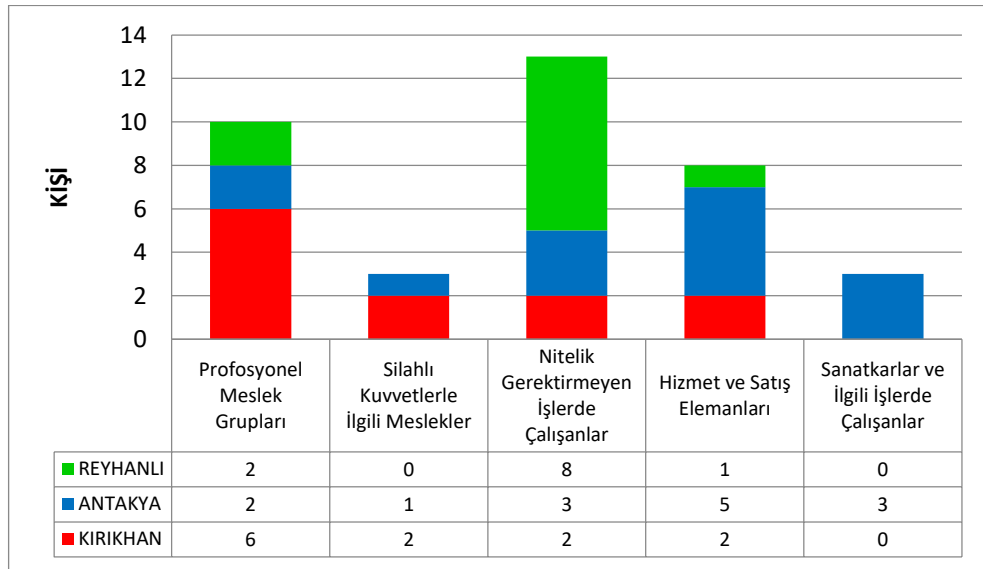
“Diplomam burada bir işe yaramıyor.”

ifadeleriyle eğitimlerine yönelik işlerde çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 5.6 Mülakata katılan Suriyeliler'in eğitim durumu

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Şekil 5.7 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler'in meslekleri

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Görüşmecilerin esas meslekleri; profesyonel meslek grupları, silahlı kuvvetlerle ilgili meslekler, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar, hizmet ve satış elemanları, sanatkarlar ile ilgili işlerde çalışanlar olarak 5 kategoride sınıflandırılmıştır. 60 görüşmecinin sadece 37 si bir meslek sahibidir. Bu 37 kişinin cinsiyet dağılımı ise; 36 erkek ve 1 kadın şeklindedir. 24 kadın görüşmeciden sadece 1 tanesi

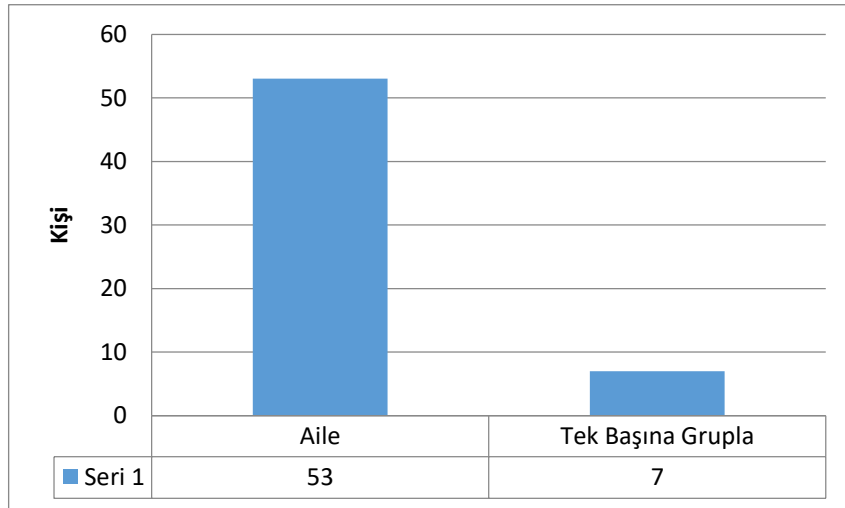
Suriye’deki yaşadığı dönem öğretmen olarak çalışmıştır. Diğer kadın katılımcıların bir mesleği yoktur. Hem Suriye’de yaşadıkları dönemde hem de Hatay’da yaşadıkları dönemde nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların en yoğun olduğu ilçe Reyhanlı ilçesidir (Şekil 5.7). Suriye’de çalışan 37 kişinin, sadece 30’u Hatay’da bir iş bulup çalışmaktadır. Bu kişilerin çoğunluğu da günlük işlerde çalışmaktadır (Şekil 5.7). Günlük işlerde çalışanlar;

“Bir aracı sayesinde inşaatlarda iş bulabiliyorum.”

“Mahallemdeki çavuş sayesinde tarlada iş bulabiliyorum.”

“Günlük çalışma dışında iş bulamıyorum.”

ifadeleriyle gündelik işlerde çalışmalarının bir aracı sayesinde gerçekleştirdiklerini ve gündelik işlerden başka iş bulma seçeneklerinin olmadığını söylemek mümkündür.

Şekil 5.8 Mülakata katılan Suriyeliler’in göç sürecine kiminle katıldıkları sorusuna verdikleri cevaplar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Suriyeli görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu göçe birden fazla aileden oluşan gruplar şeklinde katılmışlardır. Tek başına ama bir gruba dahil olarak geçiş yapan ise sadece 7 görüşmeci bulunmaktadır (Şekil 5.8). Sınırı tek başına ama bir gruba dahil olarak geçen bu görüşmeciler Antakya ilçesinde yaşamaktadırlar.

“Sınırdan geçebilmek için akrabalarımın arabası kiraladım.”

“Sınırdaki kalabalıkla birlikte ailemden ayrı bir şekilde Türkiye’ye geldim.”

diyerek sınırdan kitlesel geçişlerin yaygın olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

60 Suriyeli görüşmecinin 54’ü Türkiye’ye ilk kez geldiklerini beyan etmiş, 6 sı ise savaştan önceki zamanlarda da Türkiye’ye geldiğini ifade etmiştir. Sınır kapısının bulunduğu Reyhanlı ilçesinde yaşayan 20 Suriyeli görüşmecinin tamamı, Türkiye’ye ilk kez geldiğini;

“Türkiye bizim komşu sınırimız ama ilk kez geldim.”

“Hatay bize çok yakın ama ilk kez gördüm.”

şeklinde ifade etmişlerdir.

Bu bulgu bize, sınır kapısının varlığının ve etnik benzerlikler dolayısıyla “Suriyeliler’in Hatay’da yaşayan insanlarla akrabalık ilişkileri var” önermesinin, Suriyeliler’in Hatay’a yerleşmelerinde etkili olan bir faktör olup olmadığını sorgulamaktadır. Türkiye-Suriye sınırının bir kısmının Hatay ilinde yer alması Suriyeliler’in yerleşim yeri seçiminde etkindir. Ancak mülakat yapılan Suriyeli görüşmecilerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye’ye ilk kez gelmesi, akrabalık ilişkileri bulunanların sayıca az olduğunun işareti olarak düşünülmektedir.

Görüşmecilerin çoğu Türkiye’yi beklediklerinden daha iyi bulduklarını ifade etmişlerdir. Ancak görüşmeciler arasında Türkiye’yi beklediğinden kötü bulan 4 kişi de bulunmaktadır. Bu 4 kişiden 3’ü Reyhanlı ilçesinde yaşamaktadır. Reyhanlı ilçesinde genellikle nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan ve çok çocuklu Suriyeli aileler yaşamaktadır. Bu ailelerin büyük bir bölümü, çeşitli sebeplerden dolayı geçim sıkıntısı ve uyum sorunları yaşamaktadırlar. Buna paralel olarak, Reyhanlı üzerinden Türkiye’yi algılama biçimleri de negatif eğilimli hale gelmektedir. Bu durumu da;

“Çok uzun saatler çok düşük ücretlere çalışıyoruz.”

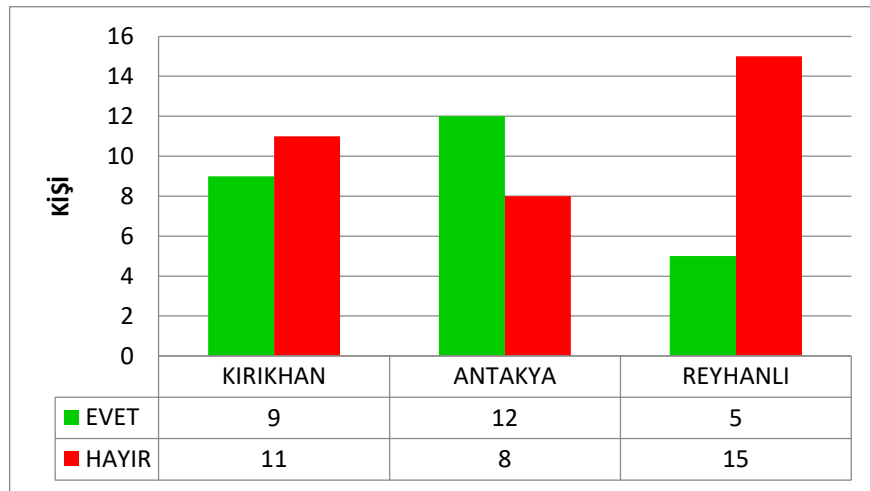
“İş bulmakta zorlanıyorum. Hayatımızı çok zor koşullar altında sürdürüyoruz.” şeklindeki ifadelerle belirtmişlerdir.

Bir diğer bulgu ise Kırıkhan ilçesinde yaşayan ve mülakata katılan Suriyeli mültecilerin verdikleri cevaplardır. Kırıkhan ilçesinde yaşayan 20 görüşmecinin

12'si Türkiye'yi beklediğinden daha iyi bulduklarını, 8'i de bekledikleri gibi bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadelerin en önemlilerinden biri;

“Kırıkhan kendi memleketime benzetiyorum. Burada hiç yabancılık çekmiyorum” ifadesidir.

Antakya ilçesi ise; Hatay ilinin merkez ilçesi olması sebebiyle Reyhanlı ve Kırıkhan ilçelerine göre daha merkezi bir konumda yer almaktadır. Mülakata katılan Suriyeli mültecilere “bulundukları yerlerden taşınmayı düşünme durumları sorulduğunda” görüşmecilerden; Antakya’da yaşamak istemeyenlerin sayısı, yaşamak isteyenlerin sayısından daha fazla çıkmıştır. Mülakat esnasında Antakya’da yaşam maliyetlerinin yüksek olmasından şikayet ettikleri gözlemlenmiştir. Reyhanlı’da ise 20 Suriyeli görüşmecinin 15'i taşınmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir (Şekil 5.9).

Şekil 5.9 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler’in “bulunduğunuz yerden taşınmayı düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilere, başka bir kent yerine, yerleşmek için neden Hatay'ı ve ilçelerini seçtikleri de sorulmuştur. Görüşmecilerin verdikleri cevaplar arasında;

“ Türkiye’ye benden önce akrabalarım geldiği için geldim.”

“Burada çok fazla Suriyeli var.”

“Burada Arapça yaygın olarak konuşuluyor.”

“Hatay sınıra çok yakın.”

cevaplarıyla onlardan önce gelen akrabalarının daha önce Hatay iline yerleşmeleri, Hatay ilinde Suriyeliler’in yoğun yaşaması ve Arapça’nın yaygın konuşulan bir dil olması ile Hatay’ın sınıra yakın bir il olması gibi etkenler en önemli etkenlerdir. Arapça konuşulmayan Kırıkhan ilçesinde ise yaşam masraflarının daha ucuz olması, ilçenin Suriyeliler tarafından yerleşilmek için tercih edilme nedenleri başındadır.

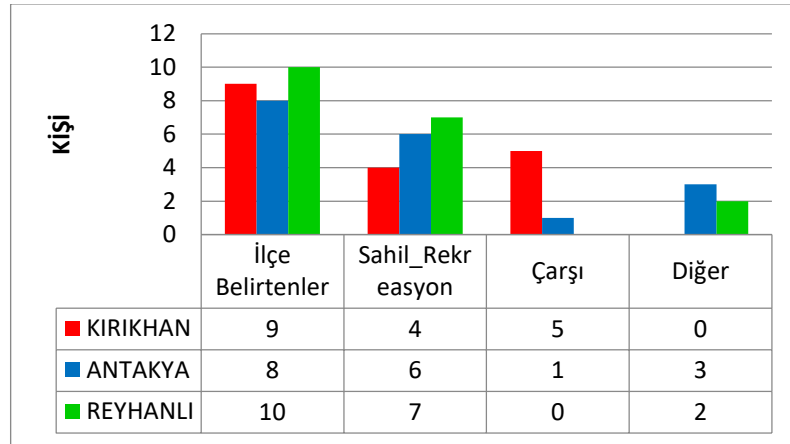
Mülakata katılan görüşmeciler, yaşadıkları kentleri genellikle sevdiklerini ifade etmişler, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları kent içerisinde, en çok park alanlarını yani rekreasyon alanlarını ve çarşığı sevdiklerini belirtmişlerdir (Şekil 5.10). Bu durumu da;

“Parkta vakit geçirmeyi çok seviyoruz.”

“Uzun Çarşı’ya gitmeyi çok seviyorum bizim çarşımıza benziyor.”

“Kırıkhan’ı çok seviyorum bizim memlekete benziyor.”

ifadeleriyle belirtmişlerdir.

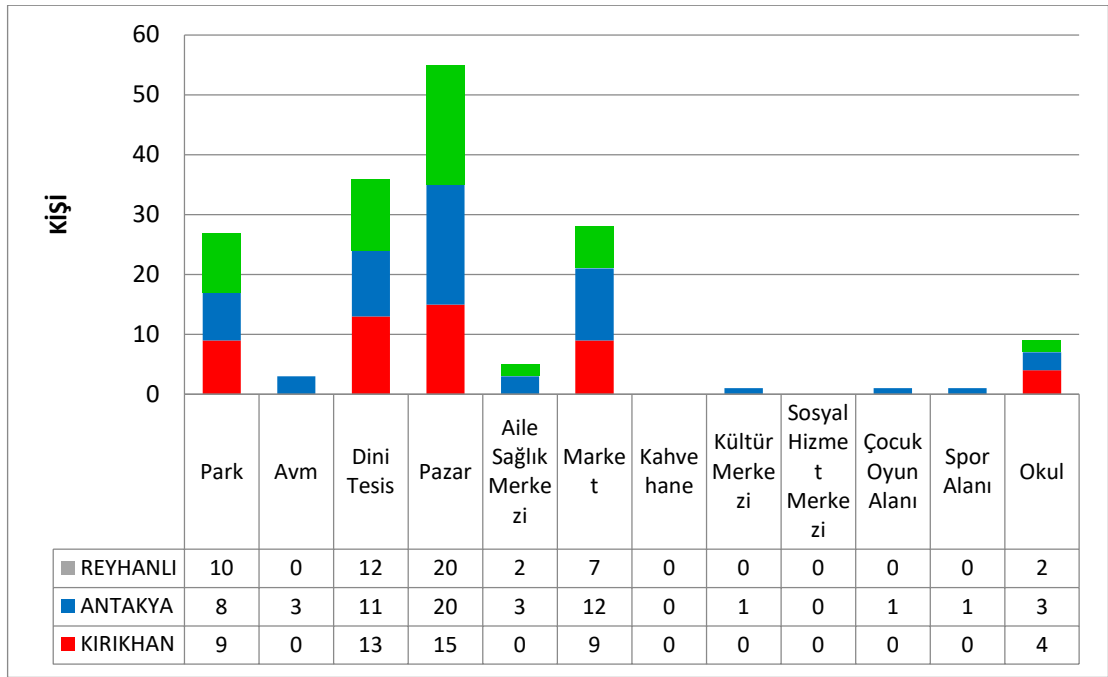
Şekil 5.10 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler’in“kentin en sevdiğiniz yeri neresidir?” sorusuna verdikleri yanıtlar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Ortak kullanılan mekânlar; yerel toplumun ve Suriyeliler’in en çok karşılaştıkları yani yüz yüze geldikleri mekânlar olmaları açısından önemlidir. Kente yeni

yerleşenler ile eskiden beri kentte oturanların karşılaştıkları mekânlar olmaları sebebiyle, bu mekânlar aynı zamanda iki toplumun birbirini tanıma fırsatını buldukları mekânlardır. Zorunlu dış göçmenlerin kente ve ülkeye uyum sağlaması ile toplumsal kabulün sağlanması, mekânın ortaklaşa kullanımına bağlıdır.

Görüşmecilerin kentte yoğun olarak kullandıkları mekânlar; pazar alanları, dini tesisler ve park alanlarıdır (Şekil 5.11). Suriyeliler tarafından sık kullanılan mekânlar üç ilçede de benzerlik göstermektedir.

Şekil 5.11 İlçelere göre mülakata katılan Suriyeliler’in ilçede sık kullandıkları mekânlar

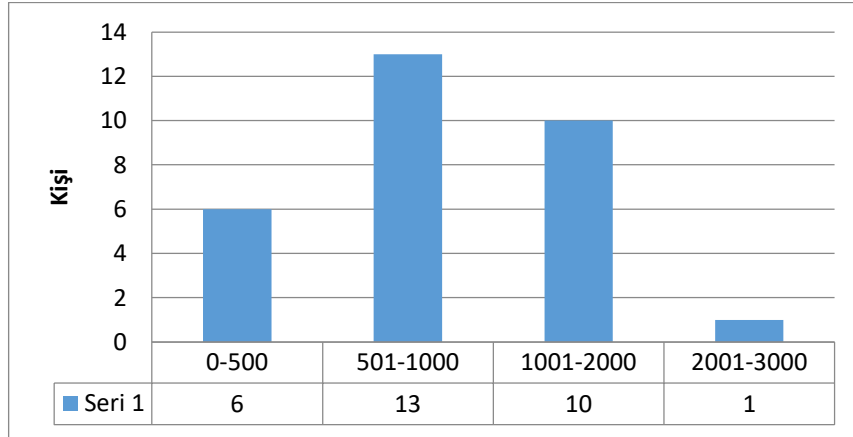
(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Zorunlu göçmenlerin sürdükleri yaşam, barındıkları konutla doğrudan ilişkilidir. Yaşanılan konutun özellikleri, aynı zamanda kenti algılama biçimini ve kente uyumu da doğrudan etkilemektedir. İlk kalıcı evlerine taşınmak, zorunlu göçmenler için önemli bir adımdır. Barınmanın ötesinde, nitelikli ve uygun fiyatlı konut, yeni bir ülke ve şehirde yeni bir başlangıç için bir dayanak noktasıdır. İyi bir konuta yerleşmek, uyumun diğer boyutlarında da ilerleme kaydetmeye etki etmektedir. Bu nedenle, barınmanın sadece uygun maliyetli olması değil, aynı zamanda; dil eğitimi, mesleki eğitim ve uygun iş fırsatları dahil olmak üzere,

hizmetlere ve kaynaklara erişilebilen bir yerde olması da önemlidir. Bazı zorunlu göçmenler özel sağlık hizmetlerine de ihtiyaç duyabilmektedir. Bu nedenle barınma yerinin seçiminde, bu özel sağlık hizmetlerine de ihtiyaç duyabilmektedir. Bu nedenle barınma yerinin seçiminde, bu özel sağlık hizmetlerine olan yakınlığın da dikkate alınması gerekmektedir.

Konut, sadece insanların günlük yaşamının önemli bir alanı değil, aynı zamanda farklı yaşam fırsatları için de bir araçtır. Belli bir konum herhangi bir konutla bağlantılıdır ve belirli bir sosyoekonomik durum, teknik altyapı bu konumla ilişkilendirilir. Zorunlu göçmenler, kentin çeper mahallelerinde; bilgiden, sosyal hizmetlerden, altyapı imkânlarından ve çeşitli fırsatlardan mahrum kaldıkları bölgelere yaşamak zorunda kalabilirler. Bu duruma zıt olarak, bazen devletlerin sağladıkları imkânları dahilinde veya kendi imkânlarıyla yerel toplumla yan yana, daha merkezi mahallelerde yaşayabilirler.

Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin aylık gelir durumları bir görüşmeci dışında asgari ücretin altındadır (Şekil 5.12). Buna göre, Suriyeliler'in gelir düzeyinin düşük olduğunu ve bu durumun da Suriyeliler'in iyi yaşam şartlarına sahip bir konuta erişimlerini güçleştirdiğini söylememiz mümkündür. Aylık gelirlerinin yüzde 40'ından fazlasını barınma giderlerine harcamaktadırlar.

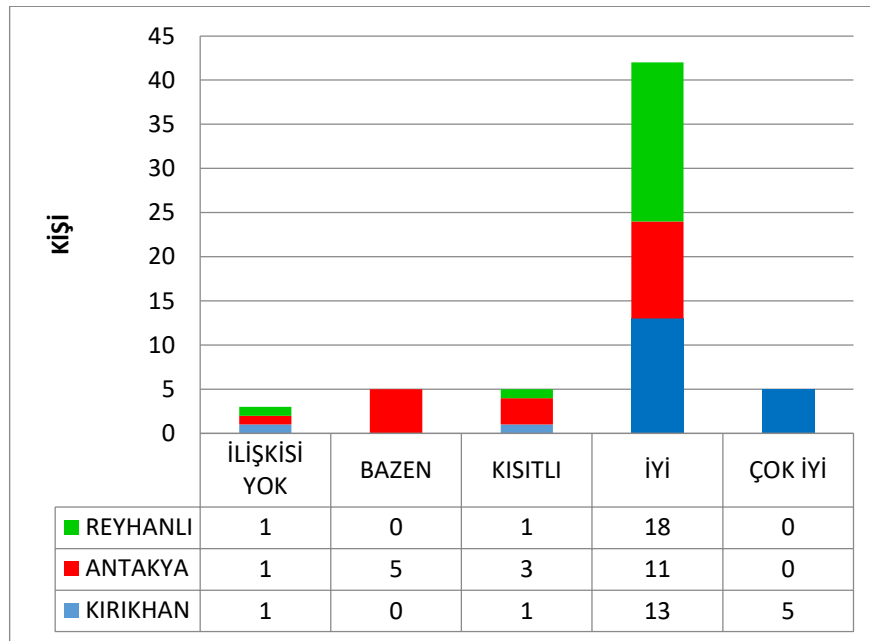
Şekil 5.12 Mülakata katılan Suriyeliler'in aylık gelir durumları

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Ayrıca zorunlu dış göçmenlerin barındıkları mahallede, kendini güvende hissetmeleri ve sosyal bağlantılar kurmalarının kolay olması ideal olmalıdır. Ancak

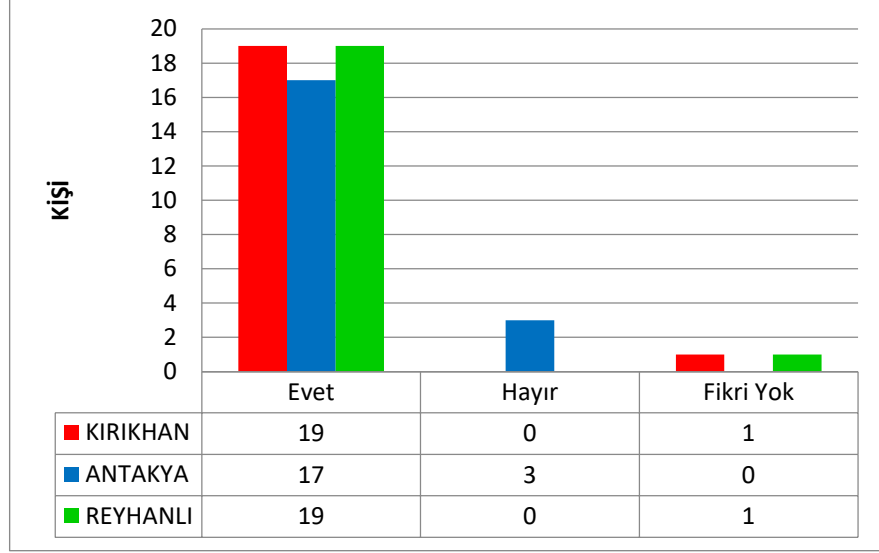
zorunlu dış göçmenler çoğunlukla, sağlıksız koşullarda yaşamak, barınma sorunun çözümü esnasında ayrımcılığa maruz kalmak veya güvensiz bir mahallede yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum onların fiziksel ve ruhsal olarak olumsuz yönde etkilenmekte ve bu da yeni topluma uyum sağlama yönündeki çabalarına da yansımaktadır.

Mülakata katılan Suriyeli görüşmeciler, yaşadıkları mahallelerdeki insanlarla olan ilişkilerini genel olarak, “iyi” olarak ifade etmişlerdir. Ancak bu iyi olma eğiliminin, Reyhanlı ve Kırıkhan ilçesine kıyasla Antakya ilçesinde daha zayıftır. Buna göre, Antakya ilçesinde Suriyeliler’in, yerel halkla olan etkileşiminin daha sınırlı olduğu çıkarımını yapmak doğru olacaktır. Suriyeli görüşmecilerden sadece Kırıkhan ilçesinde yaşayanlar, mahalledeki ilişkilerinin “çok iyi” olduğunu ifade etmişlerdir (Şekil 5.13). Suriyeli görüşmecilere, komşularından memnun olma durumları sorulduğunda, görüşmecilerden yalnızca Antakya ilçesinde oturanlar, komşularından memnun olmadıklarını söylemişlerdir (Şekil 5.14).

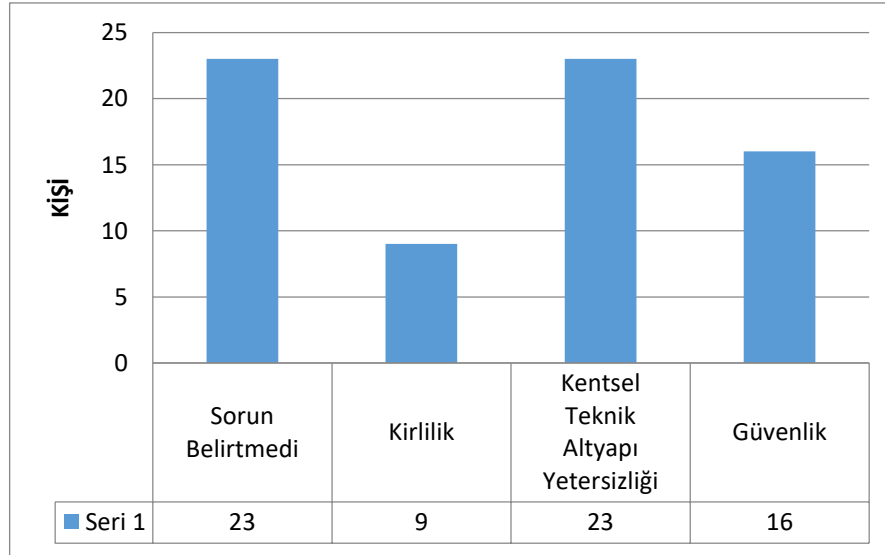
Şekil 5.13 İlçelere göre mülakata katılan Suriyelilerin “yaşadığınız mahallede insanlarla ilişkiniz nasıldır?” sorusuna verdikleri yanıtlar

(Kaynak: 117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Şekil 5.14 Mülakata katılan Suriyeliler’in komşularından memnuniyet durumları

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

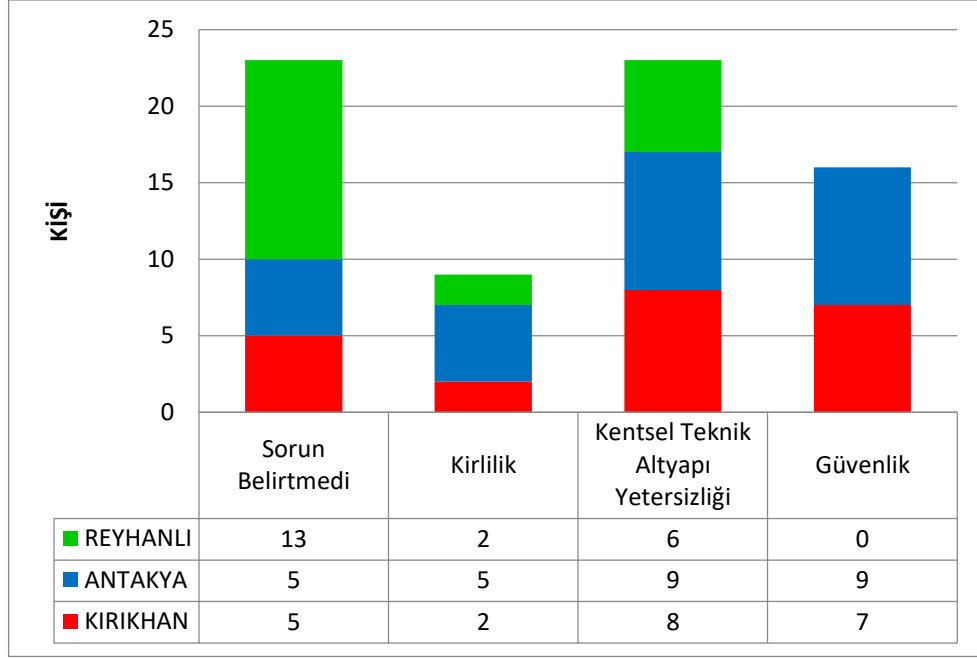

Şekil 5.15 Mülakata katılan Suriyeliler’e göre yaşadıkları mahallenin en önemli üç problemi

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Mülakatlar esnasında, Suriyeli görüşmecilerin yaşadıkları mahalledeki sorunları belirtmeme eğilimleri yüksektir. Görüşmecilerden, yaşadıkları yerlerdeki problemleri belirtenler, genellikle kentsel teknik altyapı problemine, güvenlik problemine ve kirlilik problemine değinmişlerdir (Şekil 5.15). Üç ilçede de Suriyeli mülteciler, yaşadıkları mahallelerde en başta gelen güvenlik sorununun hırsızlık

olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, hırsızlığa uğradıklarını da beyan etmişlerdir. Kırıkhan ve Antakya ilçelerinde yaşayan ve güvenlik sorunu yaşadıklarını belirten Suriyeliler; “gırbat” diye adlandırdıkları kendi mahallelerine yakın bölgelerde yaşayan insanlar tarafından rahatsız edildiklerini söylemişlerdir. İlçelerde kentsel teknik altyapı yetersizliği, yaşadıkları mahallelerdeki sorunların başında gelmektedir (Şekil 5.16).

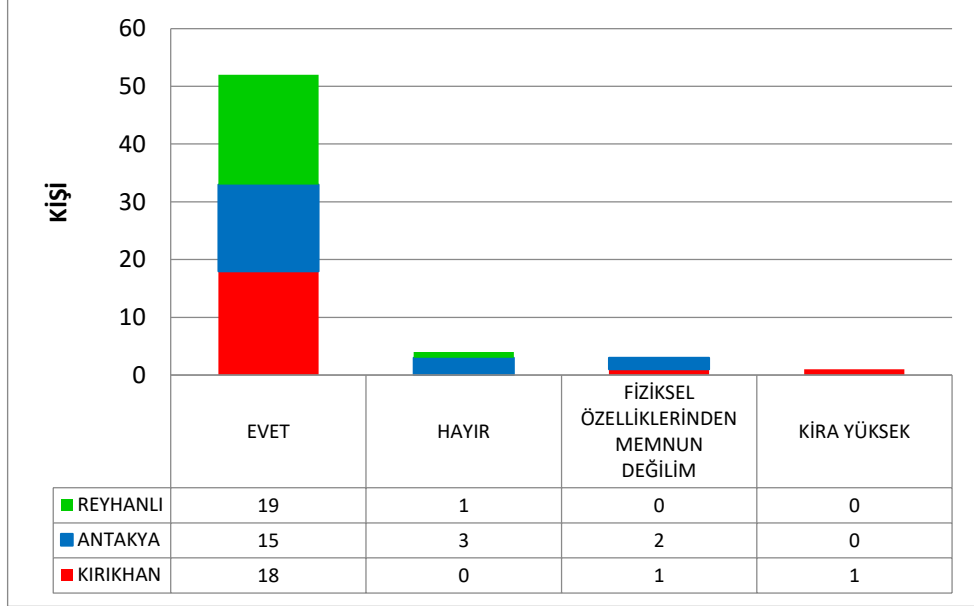

Şekil 5.16 Mülakata katılan Suriyeliler’e göre yaşadıkları mahallenin ilçeler özelinde en önemli üç problemi

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

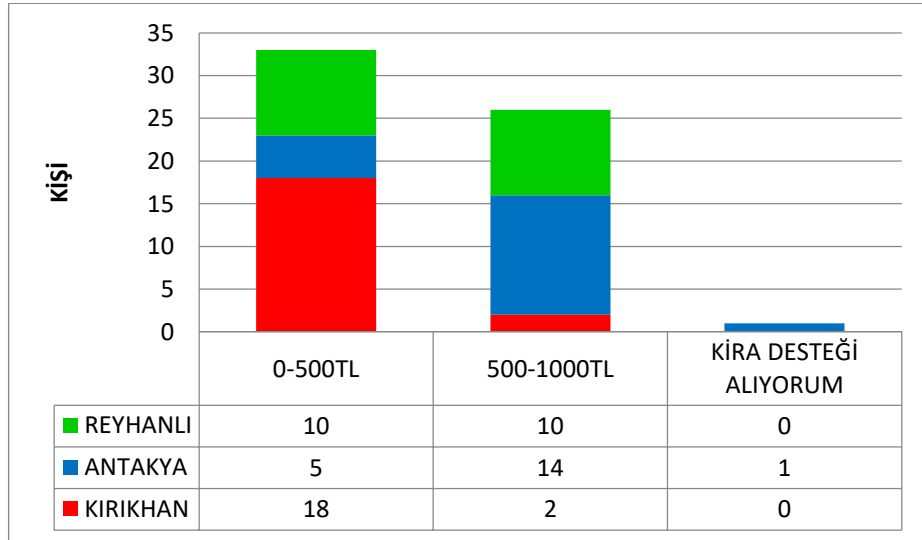
Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin tamamı oturdukları konutlarda kiracı olduklarını belirtmişlerdir. Geçici koruma statüsünden dolayı, herhangi bir koruma elde edemediklerinden Suriyeliler yalnızca kiralık konut piyasasına erişebilmişlerdir. Katılımcıların oturdukları konutların hiçbirisi sosyal konutlardan oluşan toplu konut alanında değildir. Mülakata katılan 60 görüşmecinin 55’i tek bir ailenin yaşayabileceği müstakil konutlarda; 5’i ise müstakil parsel içerisinde 3-4 katlı apartmanlarda oturduklarını belirtmişlerdir. Apartmanda yaşayan katılımcılardan 1’i Kırıkhan’da, 1’i Reyhanlı’da ve 3’ü de Antakya ilçesinde yaşayan görüşmecilerdir.

Mülakata katılan Suriyeli mültecilerin yaşadıkları konutlardan memnuniyet durumları incelendiğinde; Antakya ilçesinde konuttan memnun olmama eğiliminin, diğer ilçelere kıyasla daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Şekil 5.17).

Şekil 5.17 Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin yaşadıkları konuttan memnuniyet durumları

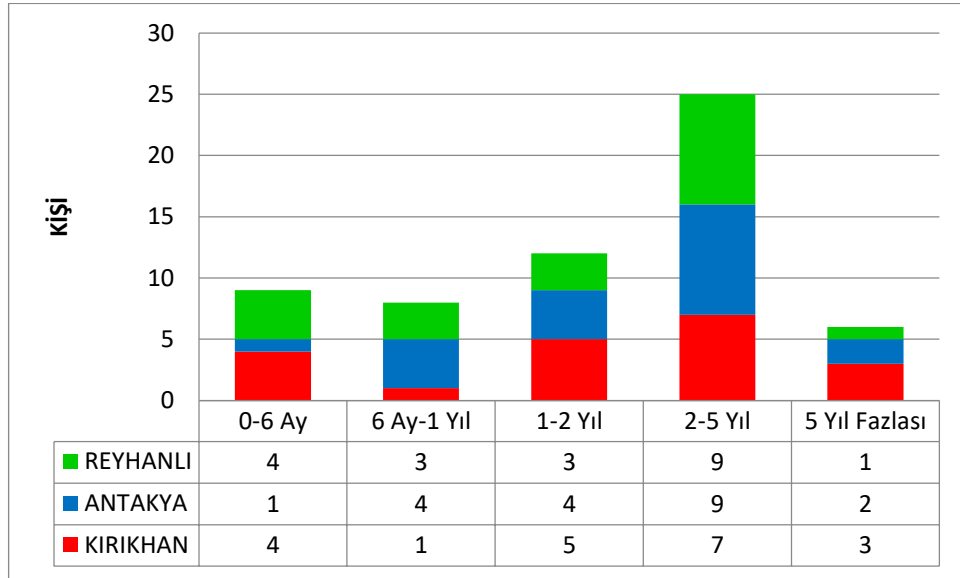
(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Şekil 5.18 Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin yaşadıkları konutların kira bedelleri

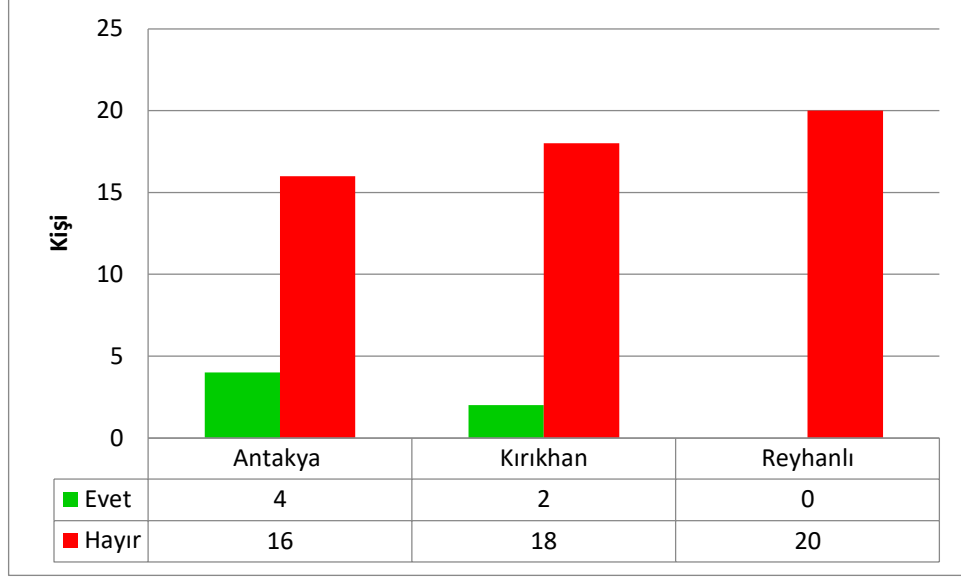
(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Katılımcıların ödedikleri konut kira bedelleri sorulduğunda ise görüşmeciler; 0-500 TL ile 500-1000 TL arasında kira bedeli ödediklerini belirtmişlerdir. Kırıkhan ilçesinde oturan 20 Suriyeli görüşmecinin 18'i, 0-500 TL kira ödemektedir. Dolayısıyla diğer ilçelere kıyasla Suriyeliler, Kırıkhan'da daha ucuza barınmaktadırlar. Sınır ilçesi Reyhanlı ile merkez ilçe Antakya'da ise kira bedellerinin benzer olma durumu ilgi çekicidir. Sahada yapılan gözlemlerden yapılan çıkarımlara göre Reyhanlı ilçesinde; nüfusuna oranla daha yoğun Suriyeli nüfusa ev sahipliği yaptığı için ev kiralarının yüksek olmasına neden olmuştur(Şekil 5.18). Görüşmecilerin yarısı oturdukları konutlarda 2 yıldan fazla süredir yaşadığını belirtmişlerdir. Ancak oturdukları konutlardan ayrılmama eğiliminin Kırıkhan ilçesinde daha fazla olduğu düşünülmektedir (Şekil 5.19).

Şekil 5.19 Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin yaşadıkları konutta yaşam süreleri

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Şekil 5.20 Mülakata katılan Suriyeliler’in Türkiye’de ayrımcılıkla karşılaşma durumlarına verdikleri cevaplar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

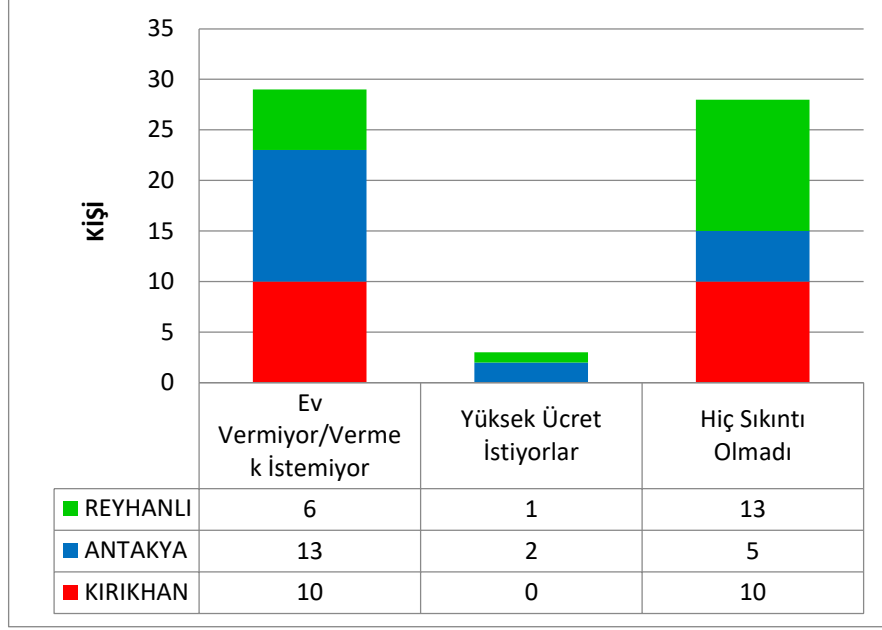
Suriyeli katılımcılara, Türkiye’de ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları da sorulmuştur. Bu soruya, 60 katılımcının 54’ü “Hayır” cevabını vermiştir (Şekil 5.20). Ancak “Ev ararken karşılaştığınız temel zorluklar nelerdir?” soruna görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu kendilerine yerel halkın ev vermek istemediklerini şu cümlelerle belirtmişlerdir:

“Kalabalık olduğumuz için kimse bize evini vermek istemiyor.”

“Bizden önceki Suriyeli aile faturaları ödemededen evden çıkmış, bu yüzden bize ev kiralamak istemiyorlar.”

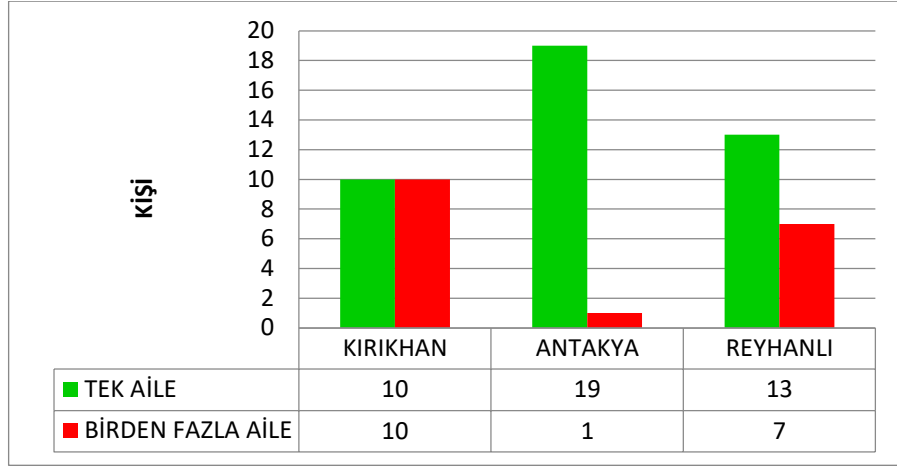
“Suriyeli olduğumuz için bize ev vermek istemiyorlar.”

Özellikle Antakya ilçesinde 20 görüşmecinin 13’ü ev ararken ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmişlerdir (Şekil 5.21). Dolayısıyla gündelik yaşamda çok hissedilmese de ayrımcılığın en çok hissedildiği konunun, konuta erişim konusunda olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 5.21 Mülakata katılan Suriyeliler’in ev ararken karşılaştıkları temel zorluklar
(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

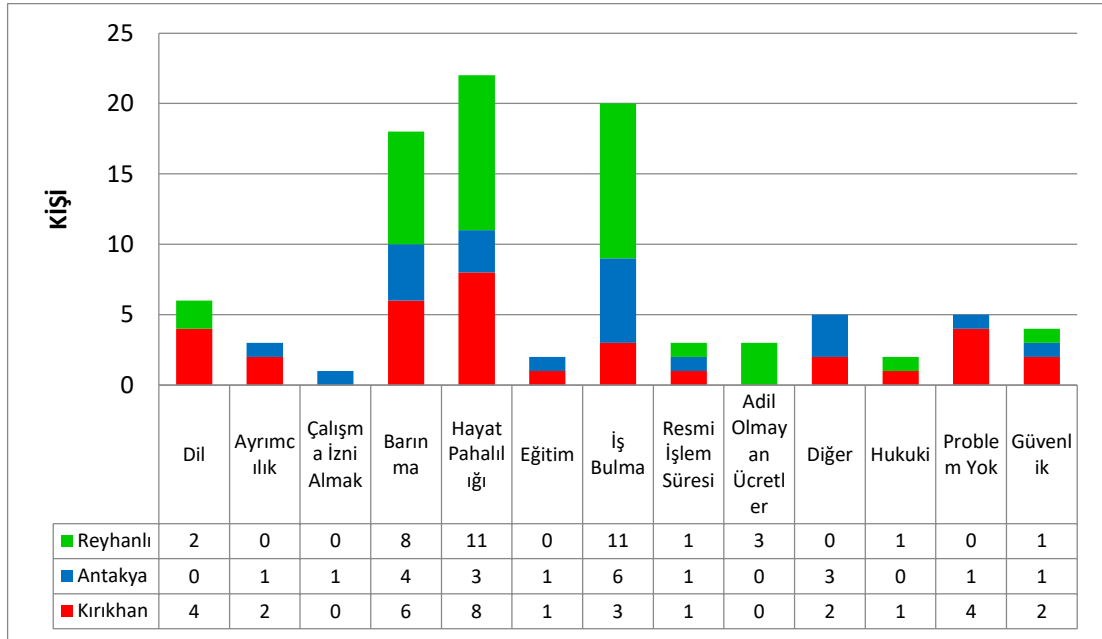
Mülakata katılan 60 Görüşmecinin 42’si yaşadığı konutta tek aile olarak yaşadıklarını, görüşmecilerden 8’i ise tek bir konutta birden fazla aile olarak, geniş aile yapısıyla yaşamlarına devam ettiklerini belirtmişlerdir. Aynı konutta birden fazla aile olarak yaşama, en çok Kırıkhan ilçesinde, en az ise Antakya ilçesinde gözlemlenmektedir. Antakya ilçesinde kiraların daha yüksek olmasına rağmen, birden fazla ailenin bir arada yaşaması durumuyla çok daha az karşılaşılmaktadır. Bu bize, mültecilerin birden fazla aile bir arada yaşayarak barınma maliyetlerini düşürmeyi tercih etmediklerini göstermektedir. Saha çalışmasında yapılan gözlemlerimden çıkarımlara göre, konutların fiziksel yapısının Kırıkhan ilçesinde birden fazla ailenin bir arada yaşamasına daha elverişli olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı Suriyeliler arasında bir arada yaşamanın kültürel bir özellik olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, daha önce Suriye’de bir arada, tek konutta yaşayan ailelerin, Hatay’da da bu kültürel özelliği devam ettirdikleri ve yine birden fazla aile olarak tek bir konutta yaşadığı gözlemlenmiştir (Şekil 5.22).

Şekil 5.22 Mülakata katılan Suriyeli görüşmecilerin “oturduğunuz evde kaç aile yaşıyor?” sorusuna verdikleri cevaplar

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

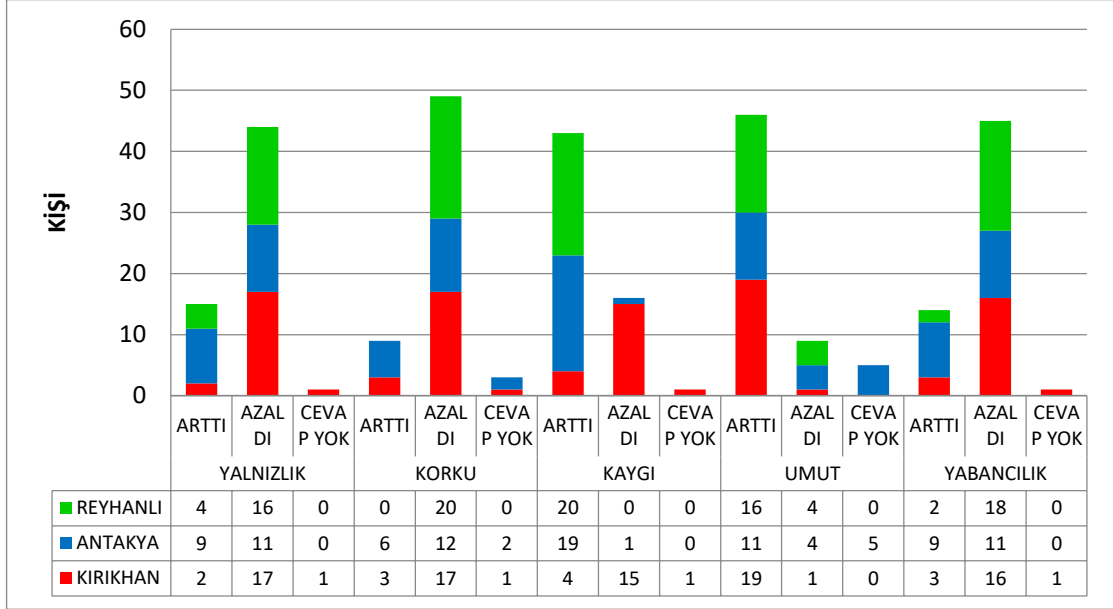
Görüşmeciler Türkiye’de göçmenlere yönelik en problemli konuların başında; hayat pahalılığını, iş bulma zorluğunu ve barınma sorunlarını sıralamışlardır (Şekil 5.23). Özellikle sınır ilçesi olan Reyhanlı’da bu sorunların daha yoğun bir şekilde hissedildiği, görüşmecilerin cevaplarından anlaşılmıştır.

Şekil 5.23 Mülakata katılan Suriyeliler’e göre Türkiye’de göçmenlerin karşılaştığı en problemli konular

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

Tüm bu soruların sonunda, mülakata katılan görüşmecilerin duygu durumları da incelenmeye çalışılmış; Türkiye’de bulundukları dönemde umutları artarken; yabancılık, yalnızlık ve korku duygularının da azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak üç ilçede de görüşmeye katılan Suriyeli mülteciler, kaygı duygularının arttığını belirtmişlerdir (Şekil 5.24).

Şekil 5.24 Mülakata katılan Suriyeliler’in Türkiye’de duygu durumu değişimleri

(Kaynak:117K829 Kodlu Proje Verileri, 2018)

5.1.2 Atölye Değerlendirmeleri

Bu bölümde TÜBİTAK AR-GE 1003 kapsamında 117K826 kodlu ve "Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi" isimli proje kapsamında yöntem olarak denenmiş "living-lab (yaşayan laboratuvar)" modelinin çıktılarının anlatılması hedeflenmektedir. Proje kapsamında Hatay ili Kırıkkhan, Antakya ve Reyhanlı ilçelerinde yerel halkla 374 hane halkı anketi, kentsel mülteciler olarak değerlendirilen Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler ile 60 mülakat gerçekleştirilmiştir. Sonrasında Hatay Büyükşehir Belediyesi iş birliği ile bir living lab (yaşayan laboratuvar) kurulmuş ve burada 10 hafta farklı atölyeyle, Suriyeliler ve yerel halkın etkileşimi gözlemlenmiştir. Ancak bu çalışmada irdelenecek olan atölye 8. Etkinlik olan; "Konut Algısı" atölyesidir. Bu kapsamda bu atölyede 8 GKK

Suriyeli ve 4 Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) vatandaşı olmak üzere toplam 13 gönüllü ile bir kolaylaştırıcı eşliğinde hayallerindeki konut çizdirilmiş ve daha sonrasında ise bu çizimler anlattırılarak grup içi tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

Atölye 8, 9 Suriye uyruklu 4 T.C. vatandaşı toplam 13 katılımcı ile yürütülmüştür. Tüm katılımcıların belirtilen saatte atölye mekânında hazır bulunmalarının ardından katılımcılardan katılım onay formlarını doldurmaları ve üzerine yapıştırılmış yapışkan kâğıtlara etkinlik öncesi düşüncelerini ifade eden en az bir kelime yazmaları rica edilmiştir. Katılımcılar onay formlarını imzalarken katılımcı kayıt formundaki bilgiler de ekibimiz tarafından doldurulmuştur. Bu işlemlerin ardından atölye içeriği ve atölye yürütücüsü ile ilgili kısaca bilgilendirmede bulunulmuştur. Bu bölümde değerlendirilen çizimler konutun anlamlandırıldığı fiziksel, ekonomik, sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerin değerlendirildiği çizimlerden oluşmaktadır.

Şekil 5.25 Konut algı atölyesi'nden bir fotoğraf Tarih:22.12.2019

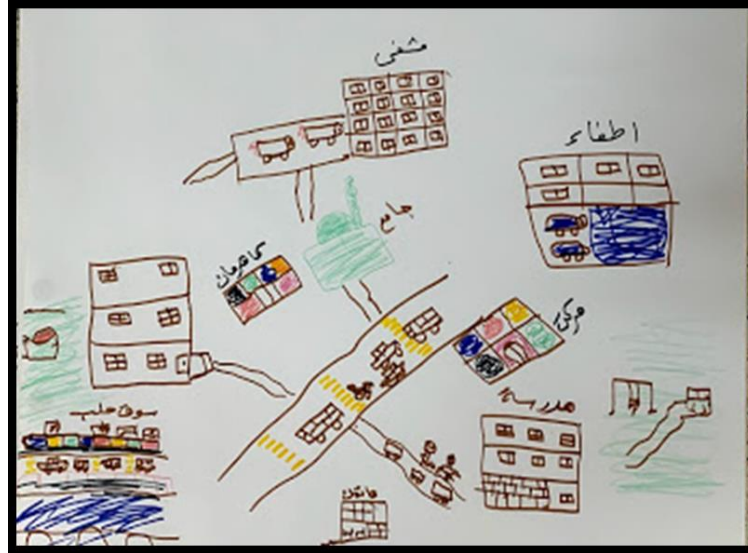
Şekil 5.26 Konut algı atölyesi fotoğrafı, Tarih:22.12.2019

Atölye yürütücüsü kendisinden bahsettikten sonra hazırladığı slaytlar yardımıyla kısaca konut, kent, müştereklik, mekân gibi kavramları hem Arapça hem Türkçe olarak tercüman yardımıyla iki dilli şekilde açıklamıştır. Bu sırada, hazırlanan slaytların da iki dilli olması dikkat çekici ve motive edici bir unsur olarak belirtilmelidir. Ardından tüm atölye katılımcıları ile sorular yönlendirilerek uygulamalar yapılmıştır. Atölyede katılımcılara hayallerindeki konutu çizmeleri beklenmiştir. Atölye “Bana Ait Bir Yer” temasıyla başlamıştır. Katılımcılara yöneltilen sorular ise şu şekildedir: “nasıl bir yerde yaşamak isteriz”, “nasıl bir şehir”, “nasıl bir mahalle”, “nasıl bir sokak”, “istediğimiz evler ne özellikte” gibi soruları hayal etmeleri daha sonra verilen renkli kalemle kâğıtlara çizimleri ve anlatmak isteyenlerin üzerine konuşmaları istenmiştir (Şekil 5.25 ve 5.26).

Şekil 5.27 Konutun fiziksel boyutu ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019

Şekil 5.27 de Suriyeli Katılımcı, karanlık ve ılık görmeyen bir evde yaşadığı için tek bir evde, penceresinin dışarı bakan ve ışığı içeri alan bir yerde yaşamak istediğini ifade etmiştir. Kendi evinin yakınında yine dışarı bakan pencereleriyle aydınlık bir okul ve evine yakın bir noktada çocukları için bir park alanı hayal ederek çizmiştir. Gündelik yaşamında evinin karanlık ve nem sorunu olduğunu ifade etmiştir. Konutunda yaşadığı fiziksel bir sorunun çizimini yönlendirdiği ve hayalindeki konutu fiziksel bir nedenden yola çıkarak şekillendirdiği düşünülmektedir.

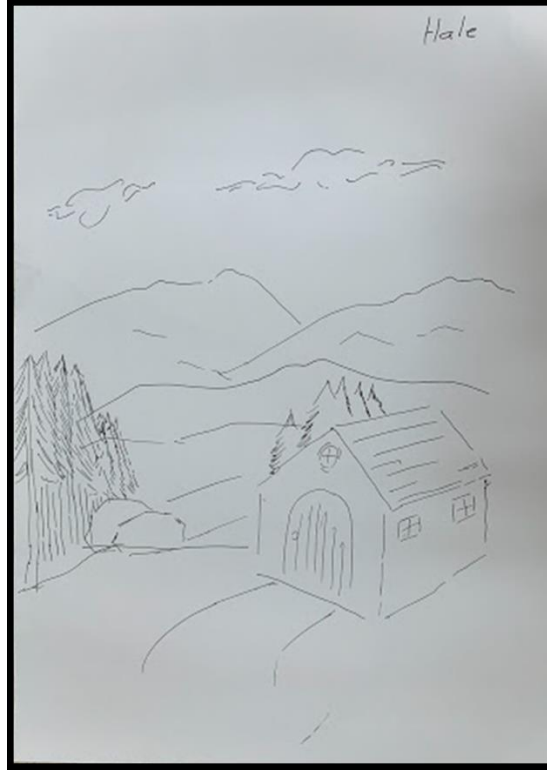
Şekil 5.28 Konutun ekonomik boyutu ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019

Atölye süresince hiçbir katılımcı konutun ekonomik olarak kirası ya da üzerinden nicelik belirten bir çizim üretmemiş ya da bunun üzerine konuşma gerçekleştirmemiştir. Ancak Şekil 5.28'deki çizim konutun ekonomik boyutu ile ilgili bir çizim olarak değerlendirilmiştir. Gerekçesi, konutunun cami, okul, bir ulaşım hattı olarak tramvaya yakın olması gerektiğini çizimin üzerine konuşma yaparak anlatan Suriyeli Katılımcı' nın ekonomik gerekçelerle kent merkezine erişimde zorlandığı bir evde yaşadığını ifade ediyor olmasıdır. Katılımcı bir kent merkezi hayal etmiş ve bu merkezde dini tesis, Antakya'da olmayan bir ulaşım tipi, çarşı, park alanı ve komşularıyla yaşadığı bir apartmanı çizerek resmetmiştir.

Şekil 5.29 Konutun sosyo-kültürel boyutu ile ilgili çizim, Tarih:22.12.2019

Şekil 5.29'da Suriyeli Katılımcı kendisinin içinde yaşadığı bir tek evden yola çıkarak en sevdiği komşularının da kendisi gibi tek evlerde yaşadığını ve okul alanının kendisi ile komşularının yakınında yer aldığını hayal ederek çizdiğini anlatmıştır. Çizimde bulunan çok katlı bina kendisi ve komşuları dışında yaşayan herkesin yaşadığı sıradan bir apartmandır.

Şekil 5.30 Konutun psikolojik boyutu ile ilgili çizim

Şekil 5.30 daki çizim konutun psikolojik boyutu ile ilgili bir çizim olarak değerlendirilmiştir. Çünkü bu çizimde Suriyeli Katılımcı çizimini anlatırken kurduğu ilk cümle: ***“Öncelikle güvenliğin olduğu bir yer hayal ediyorum.”*** diyerek anlatımına başlamış olmasıdır. Mahallelerinde yaşadıkları olayların güvenliklerini tehdit ettiğini ifade etmiş, mahallesinden ve insanlardan uzak bir yaşam hayal ederek resmetmiştir. Sonrasında ağaçların, dağın varlığının temiz hava ve sağlıklı bir yaşam olarak var olması gerektiğini anlatmıştır.

Özetlenecek olursa; Hatay’a zorunlu göçle yerleşen Suriyeliler’in ülkelerine kıyasla güvenli sınırlar içinde yaşasalar dahi konut hakkının tesis edilemediği, ancak barınma hakkının tesis edildiği konutlarda yaşadıkları gerçeği çizimlerden çıkarılan bir bulgudur. Güvenli bir ülkede yaşamak kadar güvenli bir konutta yaşamak kapsayıcılık ilkeleri çerçevesinde önemli yer tutmaktadır. İnsan hakları çerçevesinde barınma hakkını tesis etmiş olmanın adil konuta erişim için yeterli olmadığı bulgusu da çalışmanın bir diğer önemli bulgusudur. Yerel halkın konut çizimlerinde ise; konutun sosyal özellikleri, doğal yaşam ile ilişkisi gibi konular öne çıkmakta ve güvenli bir konuttan çok, nitelikli bir kentsel yaşam çerçevesi içinde bir konut tasviri bulunmaktadır. Aynı kentsel alanı paylaşan mülteciler için konutun güvenliği ve fiziksel özellikleri, yerel halk için de konutun doğayla ve toplumla kurduğu ilişki ön plandadır.

5.2 Zorunlu İç Göç Sürecinde Konuta Erişim

Tez çalışmasının desteklendiği TÜBİTAK 117K829 kodlu projeden farklılaşan yanı zorunlu iç göçmen grubu olarak değerlendirilen Hatay ili Kırıkhan ilçesi, 408 Evler Mahallesi’nde yaşamlarına devam eden ve “Karadenizliler” olarak nitelendirilen sosyal grubunda konuta erişim süreçlerini ele almasıdır. Bu bölümde 2 türde saha araştırması gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Kırıkhan 408 Evler mahallesinde zorunlu iç göçün nasıl gerçekleştiğini anlamak için 12 adet mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar sonucunda göç ve ilçeye yerleşim ile uyum süreçleri hakkında ön araştırma yapılarak bilgi toplanmıştır. İkinci olarak ise; pandemi süreci nedeniyle planlanan yüz yüze görüşmeler survey123 yazılımı kullanılarak online mülakat formatına çevrilerek, belirlenen hedef grubu kapsayacak şekilde 20 adet olarak gerçekleştirilmiştir. Online mülakatlar, zorunlu iç göçle gelenlerin yaşadıkları konutların kapsayıcılığını çerçeveselendirmek için gerçekleştirilmiştir.

5.2.1 Zorunlu İç Göç Süreci Mülakat Değerlendirmeleri

Ön saha araştırmaları sonucunda; 408 Hanenin göç sürecine tanıklık etmiş hane reislerinin 15 inin yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu 15 hane büyüğünün yaşları 75 ve üzeridir. Bu 15 ailenin ise kent merkezinde ticaretle uğraşan 12 aile olduğu

bilgisine erişilmiş ve 12 ailenin ikinci kuşak olarak nitelendirilebilecek 50-60 yaş arası temsilcileriyle ticari birimlerinin olduğu yerlerde yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler kapsamında yöneltilen sorular ise;

- . Doğum Yeri
- . Doğum Tarihi
- . Cinsiyeti
- . Mesleği
- . Göçün gerçekleştiği tarihten bugüne Kırıkhan'da ekonomik olarak nasıl geçim sağladıkları
- . Kırıkhan ekonomisine katkıları

bilgilerini elde etmeye yöneliktir. Ancak çalışmanın işyerlerinde gerçekleştirilmesi sonucu görüşmecilerin cinsiyet olarak hepsinin erkek olmasına neden olmuş, işletme sahibi kadınlara rastlanmamıştır (Tablo 5.1).

Tablo 5.1 408 Evler Mahallesi görüşmeci profili

GÖRÜŞMECİ	DOĞUM YILI	YAŞI	DOĞDUĞU İL/İLÇE	KÖY/MAHALLE	İŞ KOLU
G1	1963	56	Trabzon/Çaykara	Şahinkaya	Kırtasiye
G2	1959	60	Trabzon/Çaykara	Ulucami	Beyaz Eşya Satıcısı
G3	1964	55	Trabzon/Çaykara	Şahinkaya	Reklamcılık
G4	1984	35	Hatay/Kırıkhan	408 Evler Mahallesi	Reklamcılık
G5	1968	51	Hatay/Kırıkhan	408 Evler Mahallesi	Mobilyacılık
G6	1964	55	Trabzon/Çaykara	Ulucami	Beyaz Eşya Satıcısı
G7	1968	51	Hatay/Kırıkhan	Ulucami	Konfeksiyon
G8	1968	51	Trabzon/Çaykara	Ulucami	Beyaz Eşya Satıcısı
G9	1963	56	Trabzon/Çaykara	Ulucami	İnşaat Malzemeleri Satış
G10	1960	59	Trabzon/Çaykara	Ulucami	Mobilyacılık
G11	1962	57	Trabzon/Çaykara	Ulucami	Yapı Market
G12	1965	54	Trabzon/Çaykara	Ulucami	Beyaz Eşya Satıcısı

Görüşmecilerin hepsi Kırıkhan ilçesinde “Karadenizli” olarak kabul edilmiş, Trabzon Çaykaralı, erkek ve 50-60 yaş arası kişilerden oluşmaktadır. Görüşmeler esnasında öğrenilmiştir ki; 1962-1965 yılları arasında Trabzon ili Çaykara ilçesinden Hatay ili Kırıkhan ilçesine getirilmiş 408 hane, köylerindeki heyelan gerekçesiyle getirilmiştir. Göç süreci başlamadan önce Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca 408 haneye Muş, Van ve Hatay olmak üzere 3 ilde yer seçme hakkı tanınmış, Trabzon’dan bu üç ili ziyaret eden 40 kişilik heyet, Hatay’ın tarım açısından elverişli olduğunu gerekçe göstererek iskân alanının burada olmasına karar vermiştir. Bu karar sonucunda 1962-1965 yılları arasında göç etme süreci tamamlanmıştır. İskân politikasının sonucu olarak göç eden her haneye iskân mahallesi olarak belirlenmiş mahalleden tek ailelik bir konut tahsisi ve hanenin büyülüğüne göre 20-27 dönümlük tarım arazilerinin 20 yıllık vade ve düşük faizle geri ödemeli olarak tahsisin yapılmıştır. Bu doğrultuda Kırıkhan Tapu Müdürlüğü’nde arşiv araştırması yapılmaya çalışılmış ve tahsisin 1970 yılından itibaren gerçekleştiği bilgisine belgeler üzerinden erişilmiştir (EK 2).

Görüşmecilerin sadece 2 si Kırıkhan’da doğmuş, geri kalanları ise Trabzon’da doğmuştur. Çaykara ilçesinin 3 köyü olan Şahinkaya, Ulucami ve Kabataş köyleri 408 hanenin yapısını oluşturmaktadır. 3 köyden Kırıkhan ilçesine gelen ve bugün kent merkezinde göç sürecinin başından günümüze ticaretle uğraşan 12 ailenin 10’unun Ulucami köyünden olması dikkat çekmektedir. Görüşmelerde edinilen bilgilere göre; 3 köyün içerisinde Şahinkayalılar okuma yazma oranının yüksek olduğu, daha çok memuriyeti tercih eden bir profile sahiptir. Ulucami köyünden gelenler ticaretle uğraşan, Kabataş köyünden gelenler ise tarımla uğraşan profile sahiptirler. Görüşmecilerden Kırıkhan doğumlu olanlar da kendilerinin “Ulucami” köyünden olduklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla görüşmecilerin hepsi ticaretle uğraştıkları için “Ulucami Köyünden gelenler ticaretle uğraşırlar” yargısı gerçek durumu yansıtmaktadır çıkarımını yapmak mümkündür. Ulucami köyünden olmayan ve kendilerini Şahinkaya köyünden olarak tanımlayan iki görüşmecinin ise asıl mesleğinin öğretmenlik olduğu bilgisine erişilmiştir. Bu kişiler kırtasiye ve reklamcılık işleriyle uğraşmaktadırlar. Ulucami köyünden olanlar ise; mobilya, beyaz eşya, inşaat malzemeleri satış, yapı market sahibi kimseler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca görüşmecilerden biri Kırıkhan

Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı'dır. Yani ilde ekonomi ile ilgili önemli bir sivil toplum örgütünün başkanı "Karadenizli" dir. Bu doğrultuda onunla görüşme yapılırken bazı verilere de erişilmiştir. Bugün Ticaret Odası seçmen profilinin %35'inin Karadenizlilerden oluştuğu ve Karadenizlilerin Kırıkhan kent ekonomisine ciddi katkılarının olduğudur. Hem Ticaret Odası Başkanı'nın verdiği bilgiler hem de diğer görüşmecilerin verdiği cevaplar değerlendirildiğinde Kırıkhan tarıma dayalı ekonomiye sahip bir yerleşmeyken göç süreci gerçekleştirildikten sonra Karadenizlilerin yaptığı yatırımların ilkleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- İlk Çırçır Fabrikası,
- İlk Mobilya Atölyesi ve Mobilya Satış Mağazası,
- İlk Beyaz Eşya Satış Mağazası,
- İlk Yapı Market,
- İlk PVC Kapı ve Pencere İmalatı,
- İlk Yerel Televizyonun Kurulması (Kalpen TV).

GÖÇ ÖYKÜSÜ

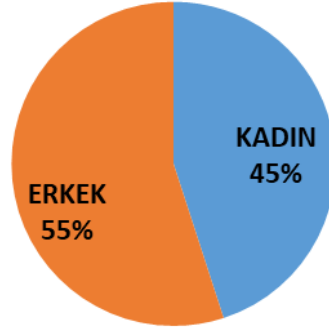
Şekil 5.32 408 Evler Mahallesi göç öyküsü

Görüşmeler sonucu edinilen bu bilgiler Ticaret Odası Başkanı tarafından da doğrulanmıştır. Ticaret Odası bu yatırımları üç gerekçeye dayandırmaktadır. Birinci gerekçe; göçle gelen hanelerin %20 sinde Almanya'ya işçi göçünün gerçekleşmiş olması ve oradaki birikimlerin Kırıkkhan'a yatırım olarak geri dönmüş olmasıdır. Bir diğer gerekçe; Karadeniz'in topografik ve iklim koşullarının insanın zor koşullarda üretime teşvik etmesi ve zorluklarla mücadele edebilme kabiliyetinin, zorunlu göçle geldikleri yere de taşındığıdır. Üçüncü gerekçe; Karadenizliler olarak birlik olabilme ve dayanışma kültürünün yüksek olduğunun altını çizmişti ve hatta: *"Bugün bir çekimin karşılığını ödeyebilecek gücüm olmasa İstanbul'dan bir telefonla çekin karşılığını bulup, on dakikada ödemeyi gerçekleştirebilirim"* diyerek göçmen ağlarının ilçe sınırlarını aştığını da vurgulamıştır. Son olarak ekonomik ve sosyal yaşamda pek çok açıdan uyumun gerçekleşebilmesinin toplumun kendini öz eleştiri kabiliyetiyle ifade etmiştir.

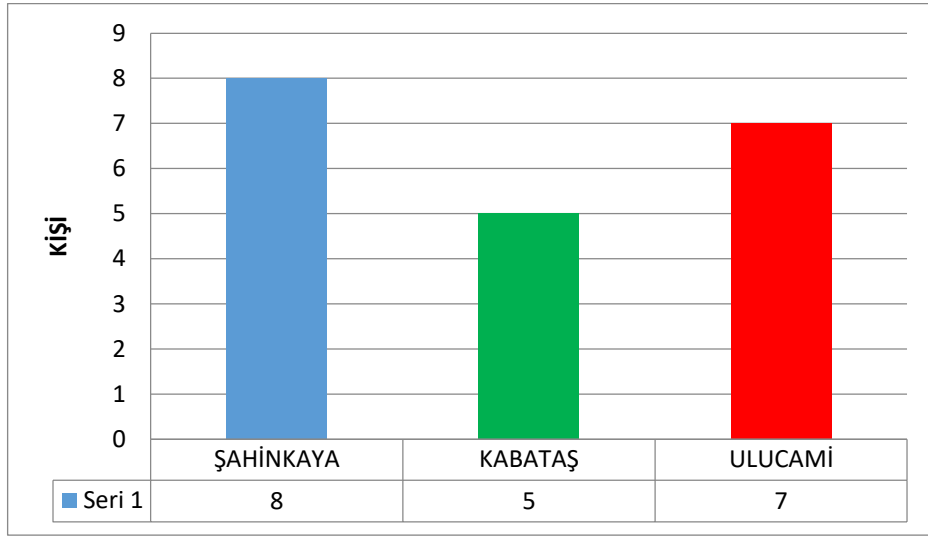
Özetlenecek olursa; tarıma dayalı ekonominin hakim olduğu ve bugün pek çok GKK Suriyeliye ev sahipliği yapan Kırıkkhan ilçesine pek çok yatırımı ve ticari işkolunda faaliyetleri Karadenizliler gerçekleştirmiştir.

5.2.2 Zorunlu İ Göç Süreci Konut Mülakat Değerlendirmeleri

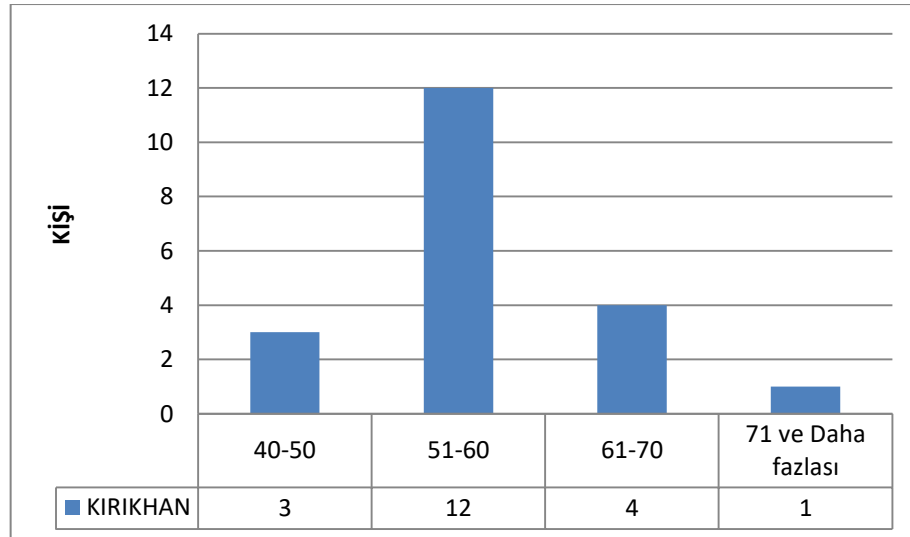
Bu bölümde 408 Evler mahallesinde yaşayanlar ile gerçekleştirilmiş olan aileler ile pandemi süreci nedeniyle online olarak gerçekleştirilmiş anket sonuçlarının bulgularına yer verilecektir. Pandemi öncesi planlanmış 20 mülakat, yöntemsel olarak online mülakata çevrilmiştir. Sorulan soruların içeriği açık uçlu halden kapalı formata çevrilmiş, açıklama bölümleri eklenmiştir. Araştırmacı eşliğinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiş, katılımcıların rızaları telefon ile alınmış, online mülakat formunun linki whatsapp üzerinden iletilmiştir. 408 hanenin ilk göç eden haneleri olan 12 hanenin tamamıyla, göç öyküsünün farkındalığı açısından yalnızca 40 yaş üstü olanlar ile online mülakat gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.33, 5.34 ve 5.35).

Şekil 5.33 Online mülakata katılanların cinsiyet dağılımı

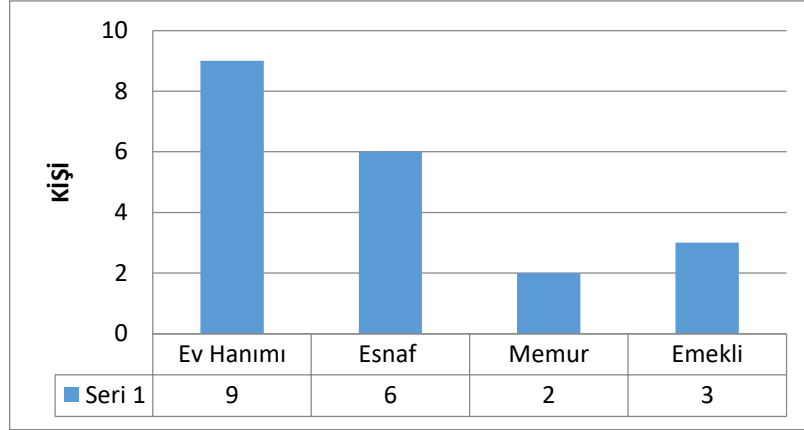
Şekil 5.34 Katılımcıların Çaykara'daki hangi köylerden geldiklerinin dağılımı

Şekil 5.35 Katılımcıların yaş dağılımı

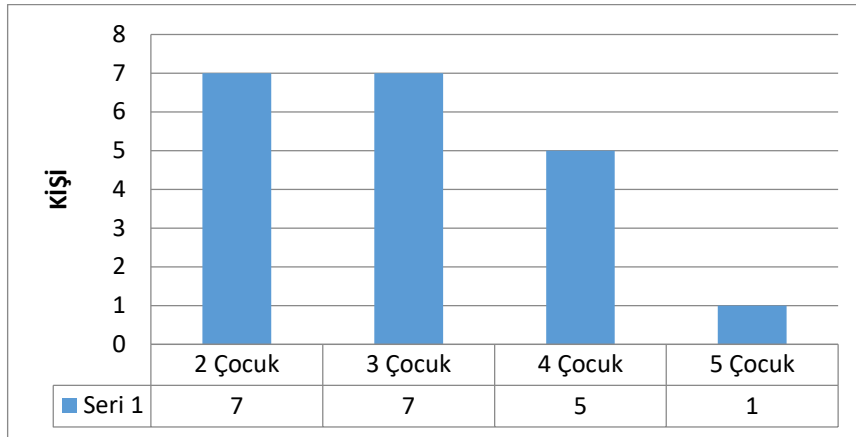
Anket gerçekleştirilirken cinsiyet ve köy dağılımında da bir denge gözetilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılara yöneltilen sorular ise; 7 bölümde ele alınarak yönlendirilmiştir. Bu bölümler sırasıyla; genel bilgiler, ev tanımı, evin fiziksel özellikleri, evin konumsal özellikleri, evin ekonomik özellikleri, evin sosyo-kültürel özellikleri ve evin psikolojik özellikleridir.

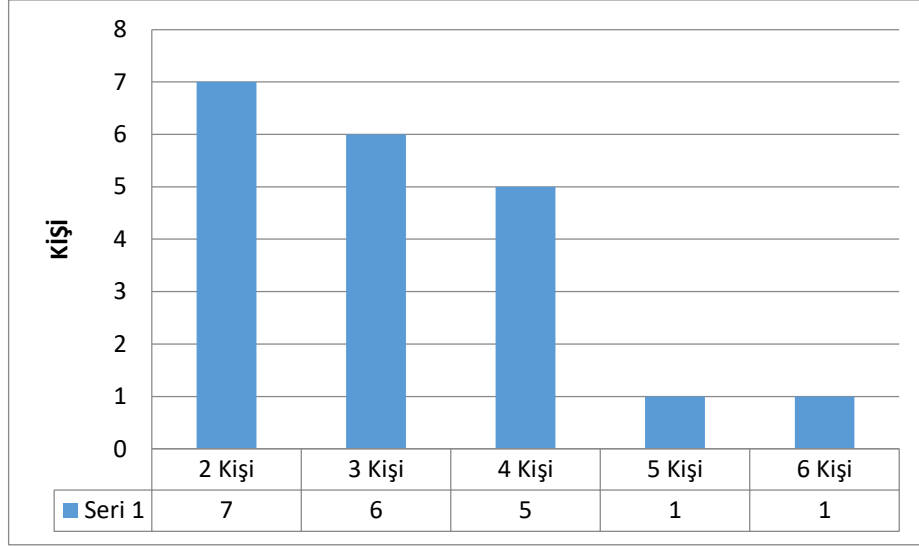
Şekil 5.36 Katılımcıların meslek dağılımı

Şekil 5.36'ya bakıldığında; mülakatlar cep telefonu aracılığıyla hanelerde yaşam sürmeye devam eden yaşça 40 yaş üstü kişilerle gerçekleştiği için meslek dağılımı çeşitlilik göstermemektedir. Mülakata katılanların hepsinin medeni durumu evlidir.

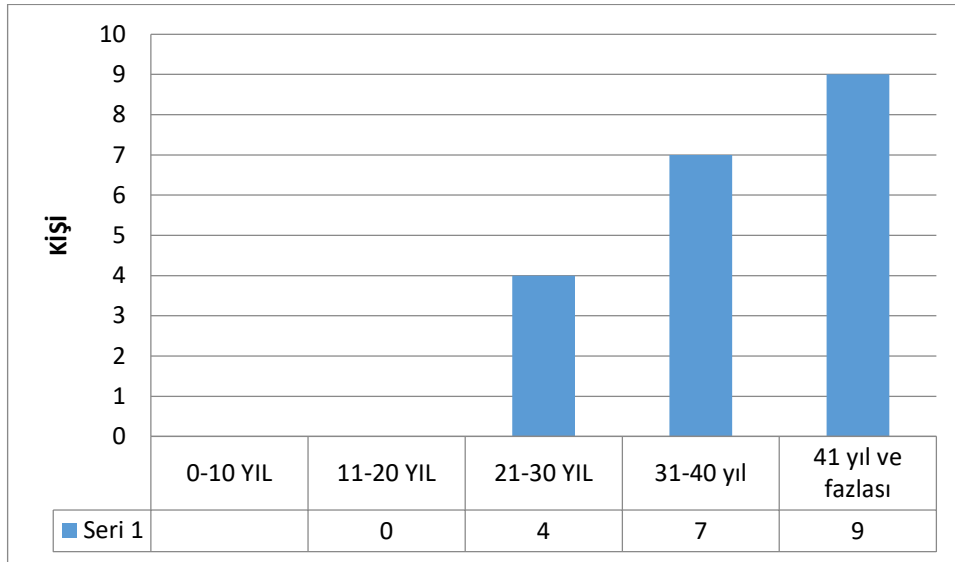

Şekil 5.37 Katılımcıların çocuk sayısı

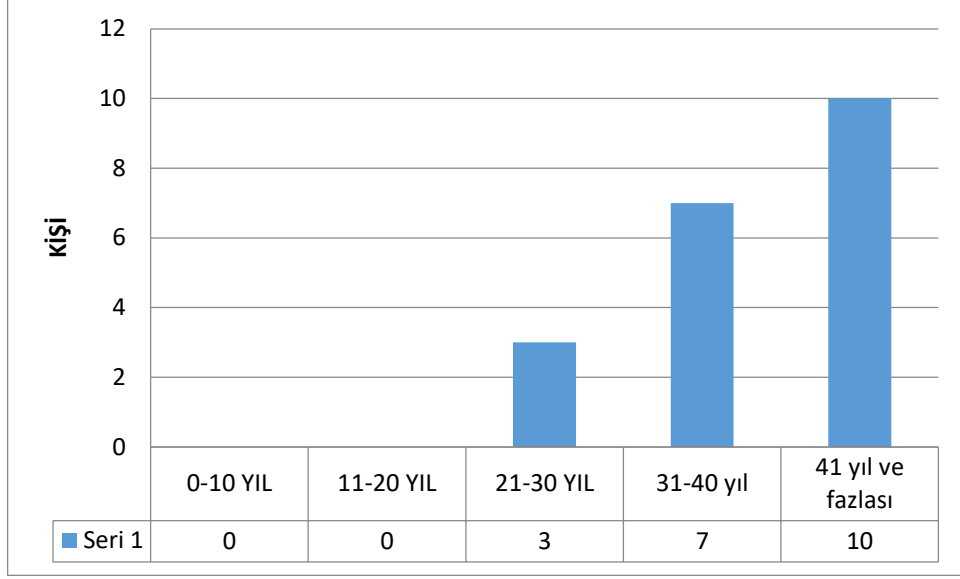
Şekil 5.37’de ise mülakata katılan ailelerin çocuk sayıları ele alınmıştır. Ağırlıklı olarak 2 ve 3 çocuklu ailelerin sayısı yoğundur. Ancak ailelerde tek çocuk olmaması aile büyüklüklerinin mahalle genelinde 4 den büyük olduğuna işaret etmektedir. Ancak Şekil 5.38’de hanede yaşayan kişi sayısı grafiğine bakıldığında aile büyüklükleri ile hane büyüklükleri arasındaki fark, evlenen çocukların mahalle dışında yaşam sürdüklerine işaret etmektedir.

Şekil 5.38 Hanede yaşayan kişi sayısı

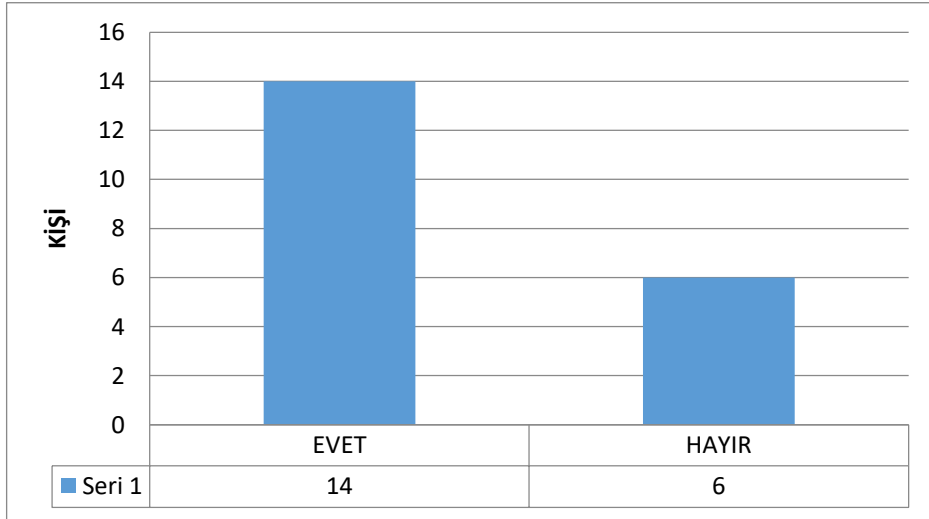

Şekil 5.39 Katılımcıların yaşadıkları evde bulunma süreleri

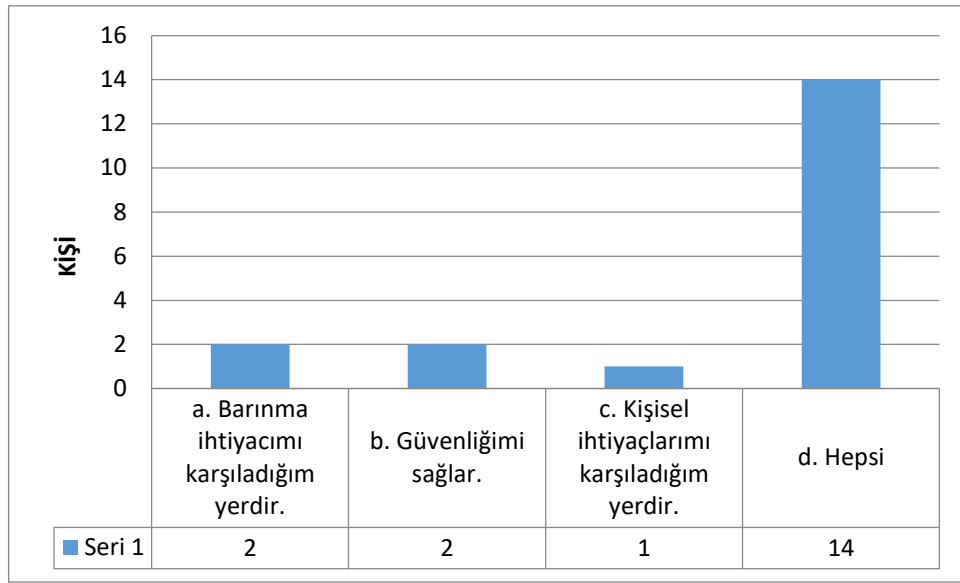
Şekil 5.40 Katılımcıların mahallede yaşam süreleri

Şekil 5.39 ve 5.40'a bakıldığında; mülakata katılanların yarısı oturdukları ev ve mahallede 41 yıl ve fazla süredir yaşamaktadırlar. Oturulan ev ve mahalledeki yaşam yılları verileri bir birleriyle paraleldir. Mahallede en az yaşam sürenin yılı; 30dur. En fazla yaşam sürenin yılı ise 55'dir. 55 yıllık bir göç öyküsünün geri planını sorgulamak daha derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmekle mümkündür. Bu çalışma sadece katılımcılar açısından bir evin anlamını çerçevelendirmek için gerçekleştirilmiştir.

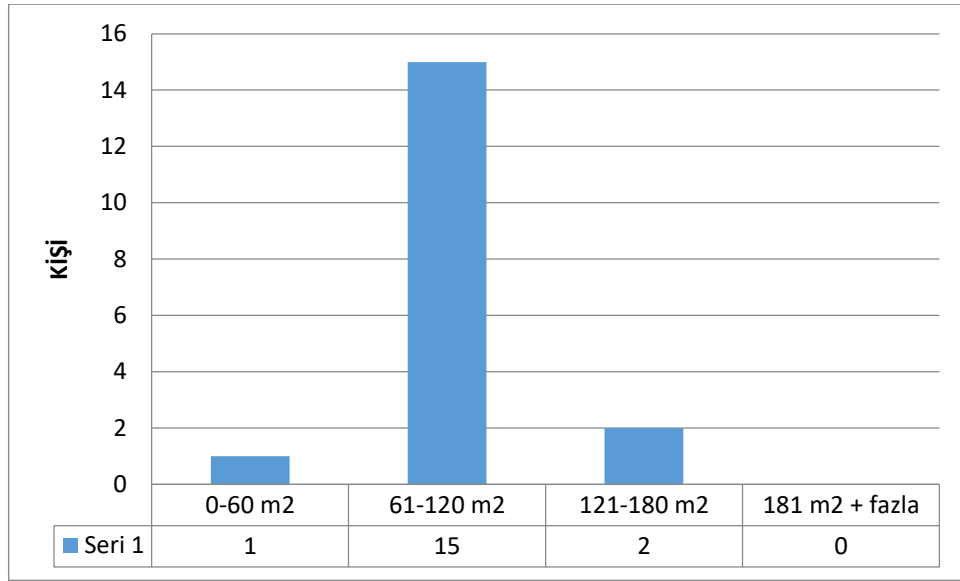
Şekil 5.41 Katılımcılara göre konut ve ev kavramı arasındaki ayrım

Bu doğrultuda Grafik 5.41'e bakıldığında; "Konut ve ev kavramı arasında bir ayrım olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda katılımcıları konut ve ev kavramı arasındaki ayrım konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların hepsine devlet tarafından afet konutu olarak tahsisi olmasına rağmen, konut ve ev kavramı arasında bir ayrım olduğu düşünülmektedir. Bu ayrımı ise katılımcılardan birinin açıkça belirtmek istediği yorumu olan: ***"Evlerimiz devlet güvencesi tarafından verildiği için kira bedeli ve emlak işleri ile uğraşılmamıştır"*** cümlesinden anlamak mümkündür.

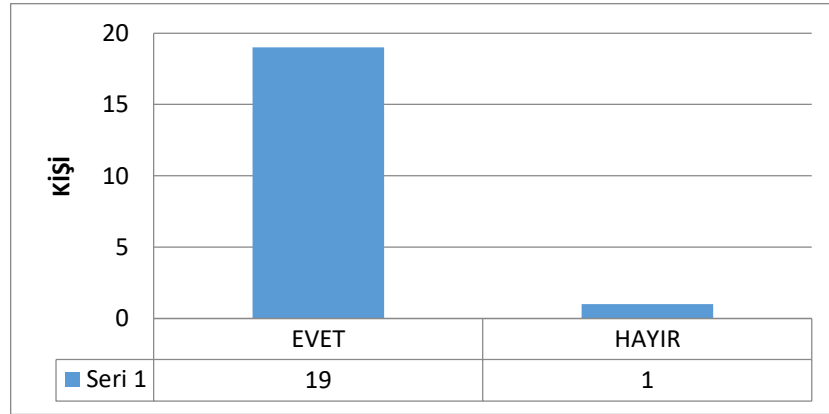

Şekil 5.42 Katılımcılara göre ev kelimesinin anlamı

Şekil 5.42'ye bakıldığında ev kelimesinin barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamamanın yanında, kişisel ihtiyaçların da karşılandığı anlamını içerdiği görülmektedir. Tek başına barınma ihtiyacının karşılanması ya da güvenlik ihtiyacının karşılanması ev kelimesinin içeriğini açıklamaya yetmemektedir.

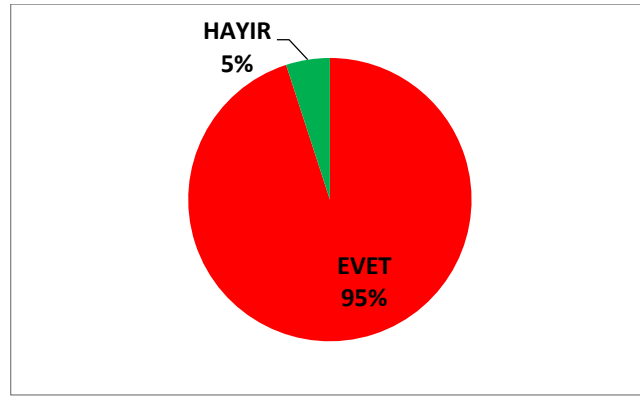

Şekil 5.43 Katılımcıların ev büyüklüklerinin dağılımı

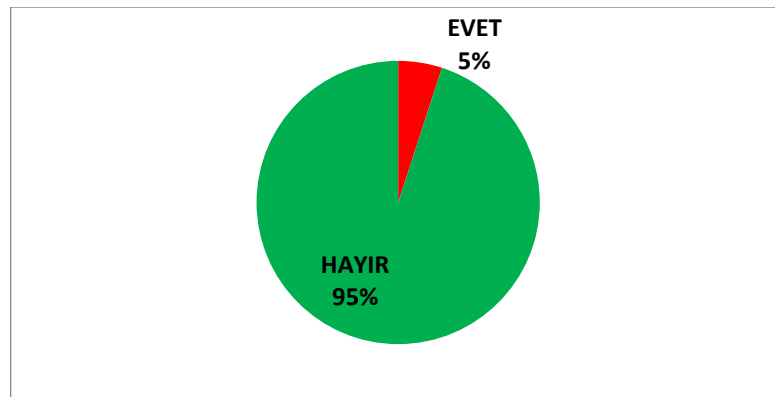

Şekil 5.44 Katılımcıların evlerinin oda sayısı yeterlilik durumu

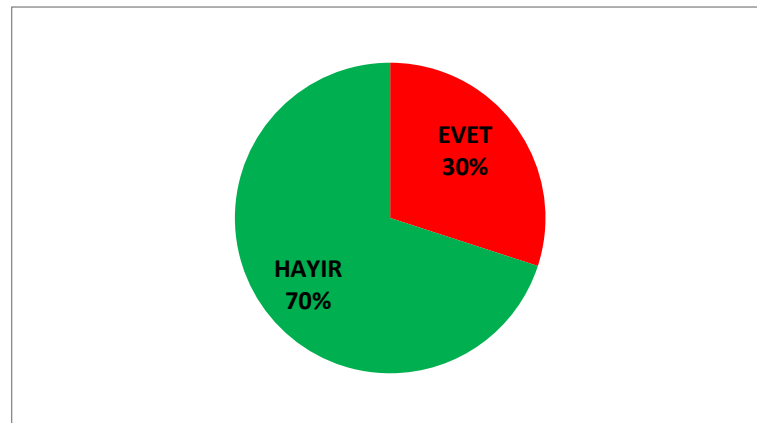
Şekil 5.43 ve 5.44'e bakıldığında ise; devletin afet konutu olarak tesis ettiği 70-75 m2 lik afet konutları dışında farklı ev büyüklüklerinin de mahallede bulunduğu düşünülmekte ve saha da birbirinden farklı yapıların da bulunduğu gözlemlenmiştir. Zaman içerisinde yapılan ek yapılar ile evlerin m2 si, kat adedi ve oda sayısı değiştirilmiş, evde ya da mahallede yaşayan birey sayısına göre evler yeniden inşa edilmiş ya da tadilat edilmiştir. Şekil 5.45, 5.46 ve 5.47'ye bakıldığında ise evlerin güneşlenmesi, tesisatı ve nispeten internet altyapısı ile ilgili sıkıntı yaşanmıyor olması devletin afet konutlarını tahsis ettiği süreçten bugüne fiziksel ve teknik onarımının yaşayanlar tarafından yapıldığının göstergeleridir.

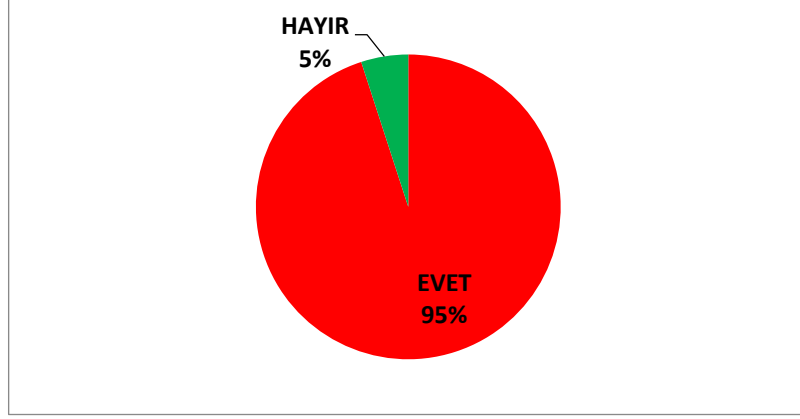
Şekil 5.45 Katılımcıların "eviniz yeterince güneş alıyor mu?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

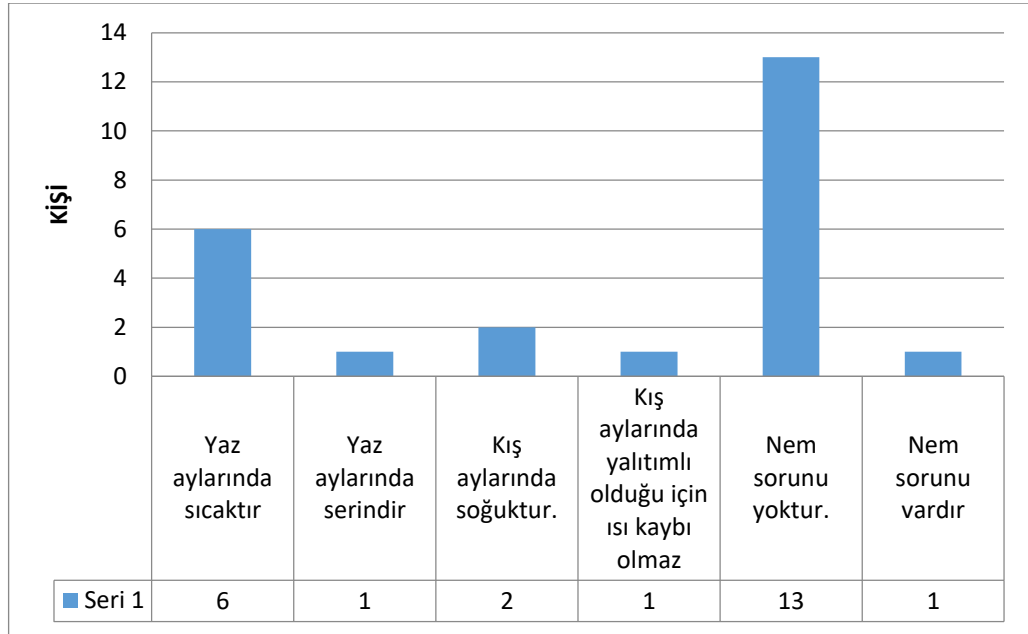
Şekil 5.46 Katılımcıların "evinizde elektrik ve su tesisatı ile ilgili bir sorunuz var mı?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.47 Katılımcıların "internet altyapısı ile ilgili bir sorunuz var mı?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.48 Katılımcıların “evinizin yakınındaki binalarla mesafesini yeterli buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

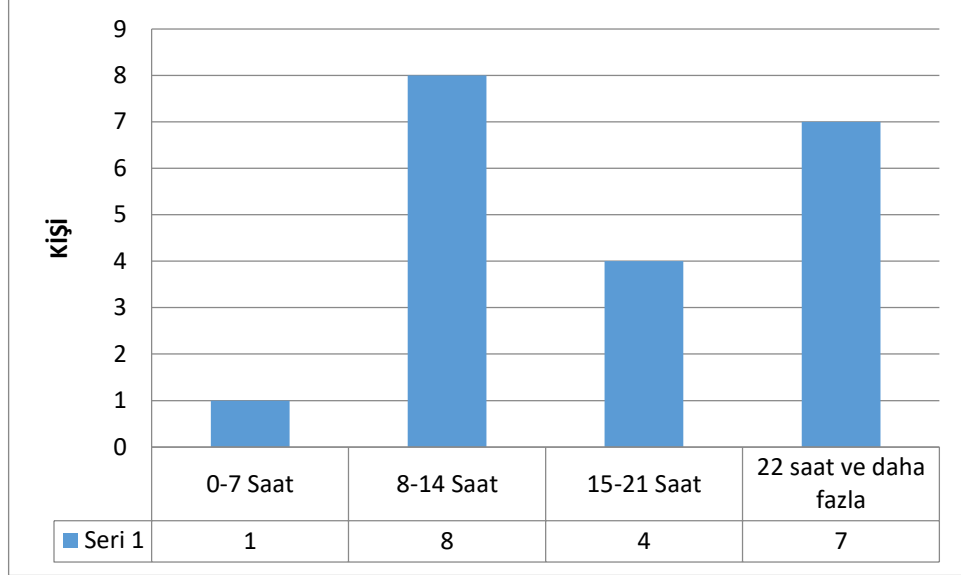

Şekil 5.49 Katılımcıların “evinizin havalandırma özellikleri nasıldır?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

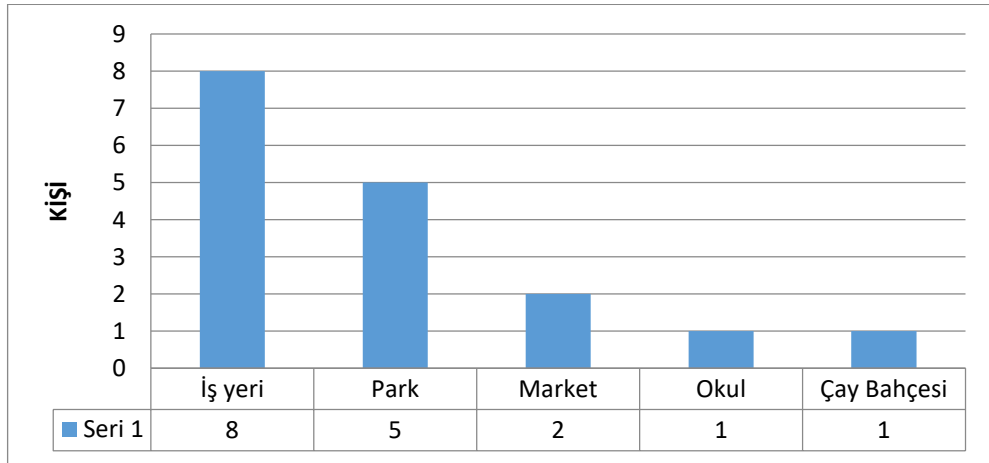
Şekil 5.48 ve 5.49’a bakıldığında katılımcılar evlerinin birbirine olan mesafelerini yeterli bulmakta, yaz aylarında sıcaklığın fazla olması dışında göze çarpan bir havalandırma sorunu olmadığını ifade etmektedirler. Yaz aylarında yaşanan ilçe Kırıkhan’ın iklimsel koşulları nedeniyle, kentin fiziksel özelliklerinin yansıması olarak evlerin sıcak olduğunun ifade edilmesinin birbiri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Şekil 5.50 ve 5.51’e bakıldığında ise; katılımcıların yaşları arttıkça evde geçirdikleri zaman artmaktadır. Cinsiyet verileriyle karşılaştırıldığında erkek katılımcılar ev

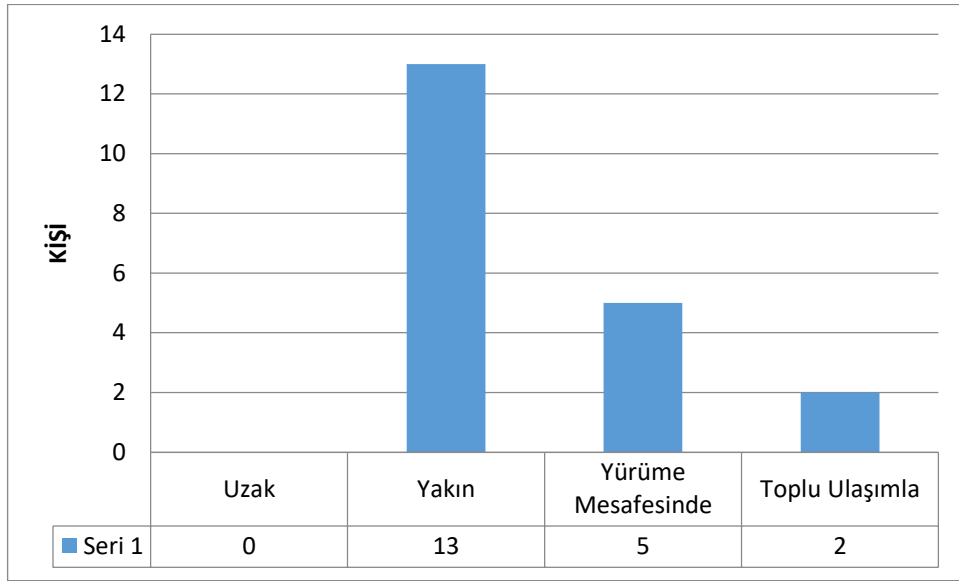
dışında genellikle ailelerine ait işyerlerinde vakit geçirmektedirler. Kadın katılımcılar ise park alanları ve markette vakit geçirmektedirler. Katılımcılar evlerinin kent merkezine olan mesafesini yakın ve yürüme mesafesinde olarak nitelendirmektedirler.

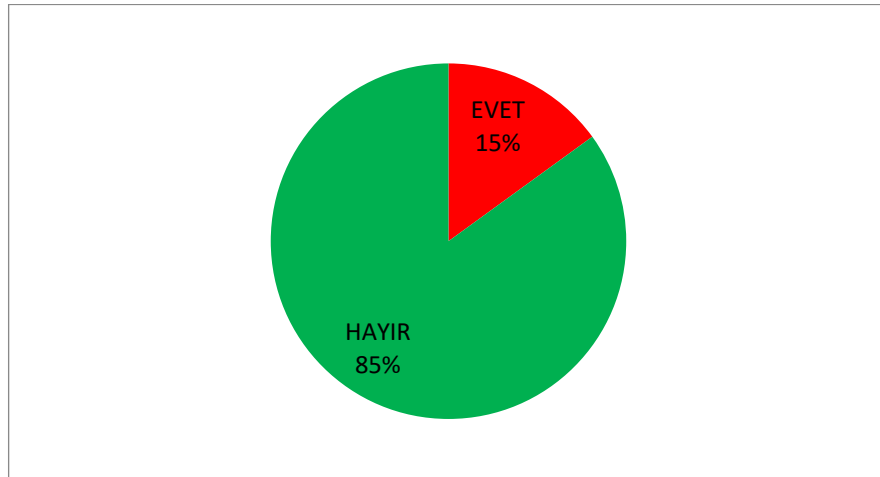
Şekil 5.50 Katılımcıların “evinizde ne kadar zaman geçirirsiniz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.51 Katılımcıların “ev dışında nerede zaman geçirirsiniz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.52 Katılımcıların “evinizin kent merkezine olan mesafesi sizce nasıl?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

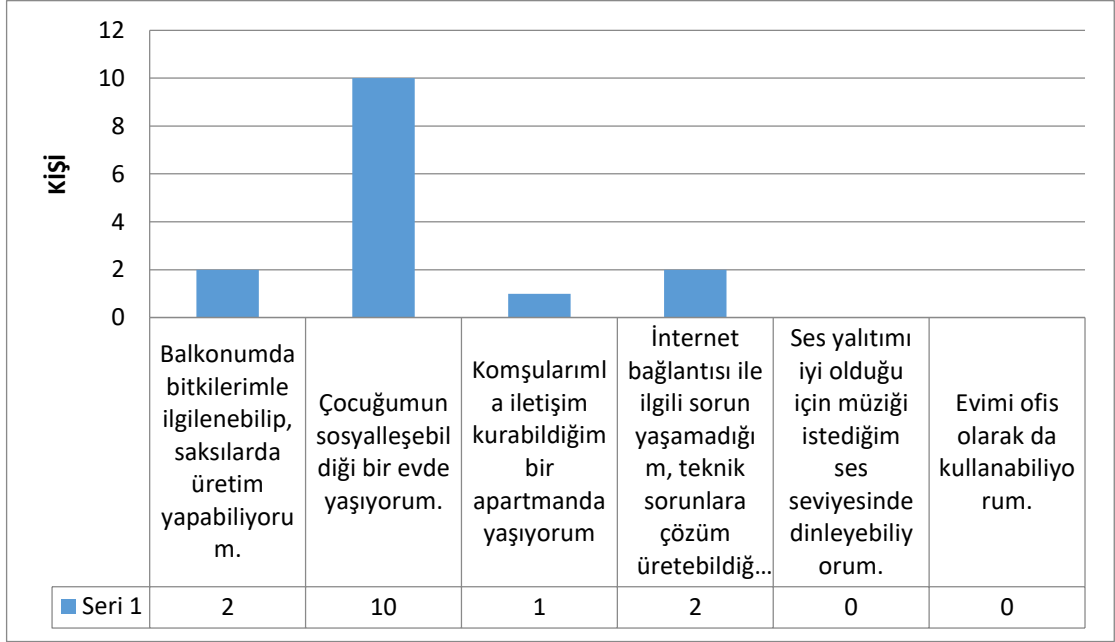

Şekil 5.53 Katılımcıların “sağlık kuruluşlarına erişimde zorlanıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.53’e bakıldığında katılımcılardan yalnızca üçü sağlık kuruluşlarına erişimde sorun yaşadığını belirtmiş okul ve park alanına ise erişimde hiçbiri sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Mahallenin arşiv bilgilerinde erişilmiş olan planında var olan okul ve park alanları günümüzde hâlâ varlığını devam ettirdiği için mahalle merkezinde okula, park alanına erişim sorunu yaşanmamaktadır. Mahalle merkezinin 350 metrelik mesafesinde sonradan inşa edilmiş olan birinci kademe sağlık kuruluşu Aile Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. İkinci kademe sağlık

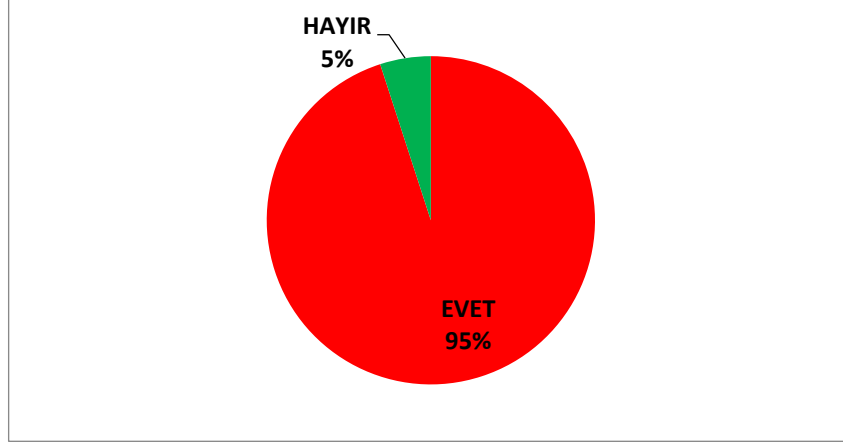
kuruluşu olan Kırıkhan Devlet Hastanesi ile olan mesafesi ise yaklaşık olarak 5 km. dir. İkinci kademe sağlık merkezine olan mesafe ve ulaşım koşulları nedeniyle özellikle yaşı büyük olan katılımcılar sorun yaşamaktadırlar.

Aynı zamanda katılımcıların hepsi gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, pazar ve market alanlarına da erişim sorunu yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

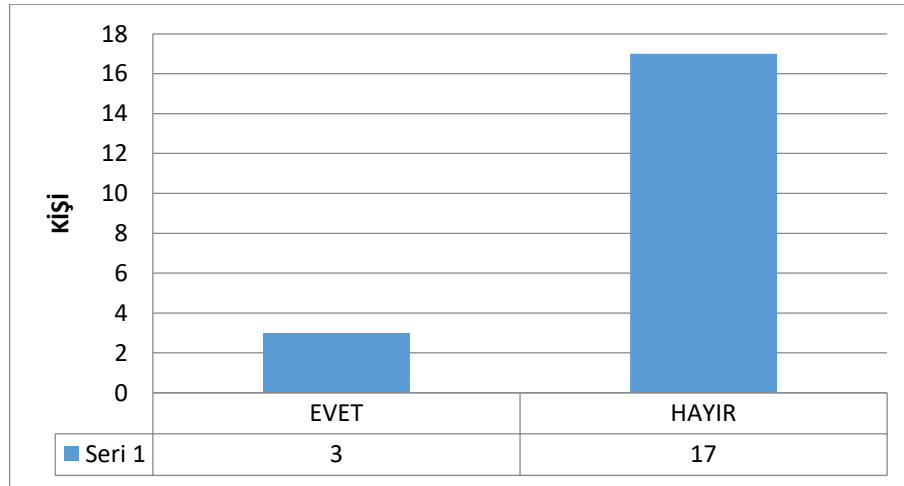
Şekil 5.54 Katılımcıların “evinizin davranışlarda size esneklik sunduğunu düşündüğünüz konular hangileridir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.54’e bakıldığında ise; katılımcılar genel olarak yaşadıkları evden memnun olma eğilimindedir. Ancak farklı sosyal donatı beklentileri mevcuttur. Evlerinin onlara sunduğu esnekliği en çok çocuklarının sosyalleşebilmesi olarak yorumlamışlardır. Bu bulgu ev kavramının barınmayı tesis eden bir mekândan çok daha fazlasına işaret ettiğini göstermektedir.

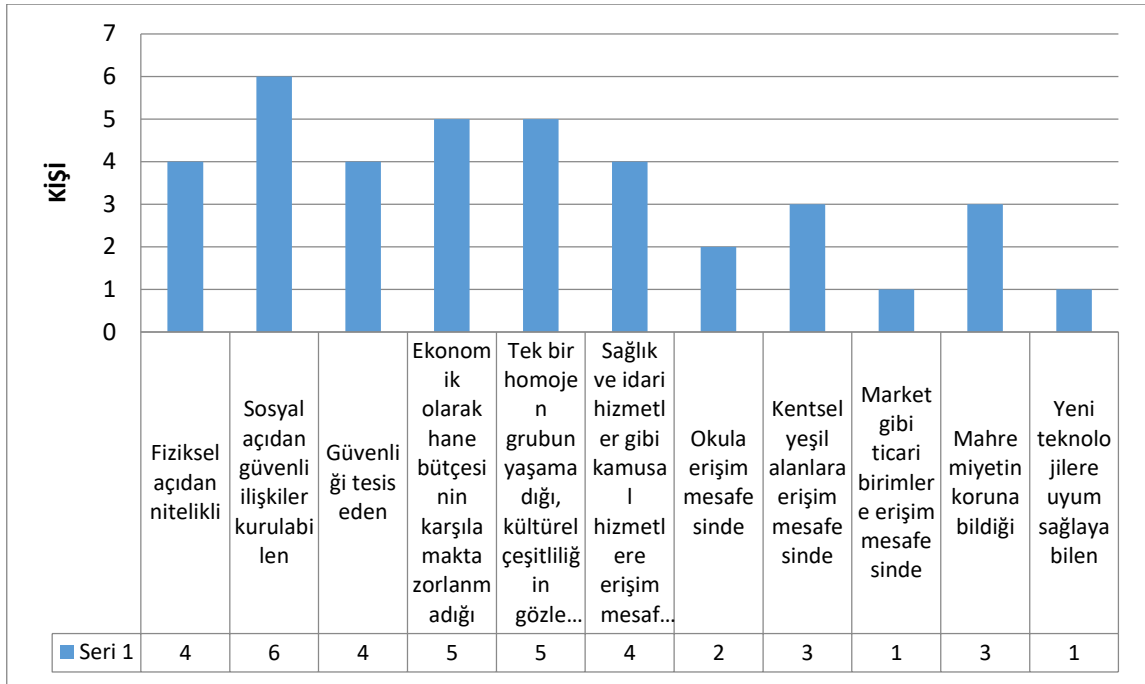

Şekil 5.55 Katılımcıların “oturduğunuz mahalleden memnun musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Grafik 55’e bakıldığında; katılımcılar mahalledeki yaşamlarından genel olarak memnun olma eğilimindedir. Memnun olmayan bir kişi yaşça büyük ve mahalledeki yaşama sosyal olarak katılamadığı için memnun olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların hepsi komşularıyla iletişim kurmaktadır. Ancak Şekil 5.56’ya bakıldığında 3 katılımcı mahallede ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmişlerdir. Ayrımcılığa uğrama gerekçelerinin ise Çaykara’dan geldiği köylerin veya cinsiyetin farklılaşması gerekçesiyle olduğunu belirtmişlerdir.

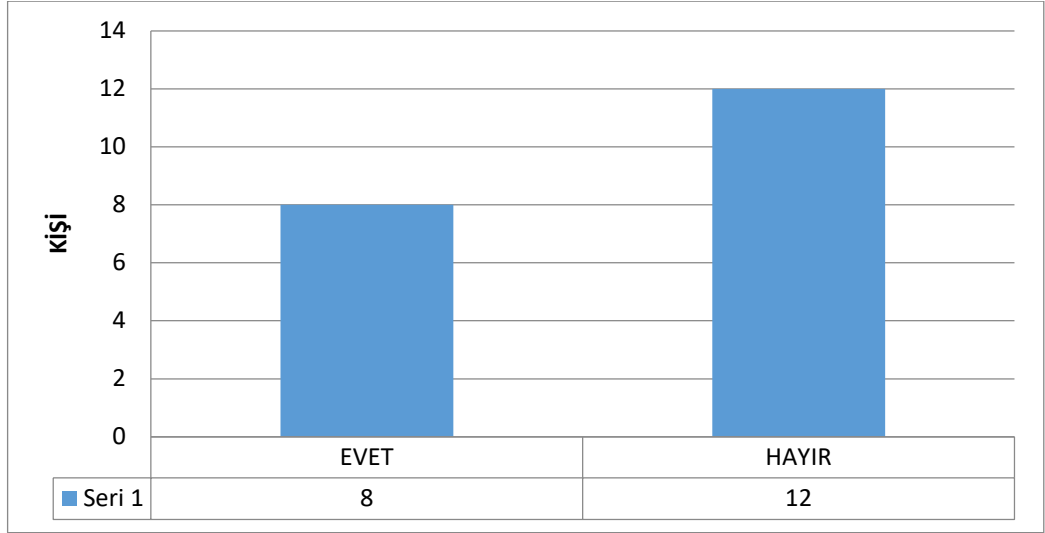

Şekil 5.56 Katılımcıların “mahallede hiç ayrımcılığa uğradınız mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

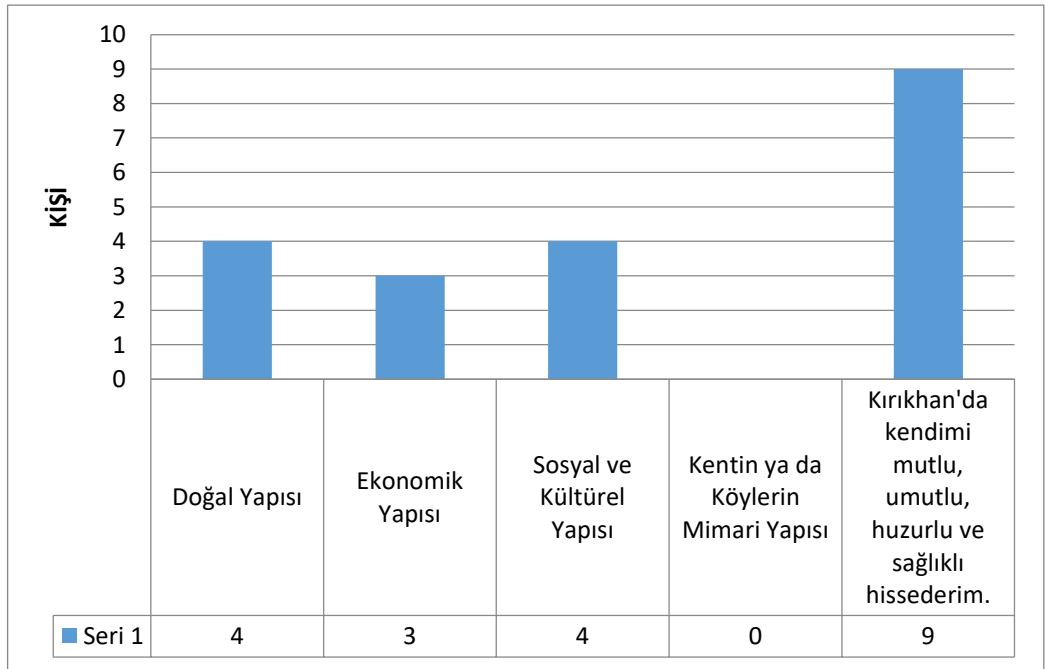

Şekil 5.57 Katılımcıların “sizce herkes için ideal bir konut neleri sağlamalıdır?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.57’ye bakıldığında ise; katılımcıların ideal konut ortamını gündelik ihtiyacın pek çok boyutuyla ihtiyaçlarını karşılayabilmekle mümkün olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu boyutlar sırasıyla; sosyal açıdan güvenli ilişkiler kurulabilen, ekonomik olarak hane bütçesinin karşılamakta zorlanmadığı, tek bir homojen grubun yaşamadığı, kültürel çeşitliliğin gözlemlenebildiği, fiziksel açıdan nitelikli, okula, kentsel yeşil alanlara, kamusal hizmetlere ve markete erişim mesafesinde, mahremiyetin korunabildiği, yeni teknolojilere uyum sağlayan şeklindedir. Katılımcıların hepsi aynı zamanda bu ihtiyaçların evde karşılanmasının temel bir insanlık hakkı olduğunu düşünmektedirler.

Şekil 5.58 Katılımcıların “Çaykara’ya dönmek ister misiniz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.59 Katılımcıların “Kırıkhan’da yaşamaya devam etmeniz de hangi nedenler etkilidir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Şekil 5.58 ve 5.59’a bakıldığında ise; katılımcılar yaşadıkları mahalleden, komşularından ve evden memnun olmalarına rağmen 6 sı Çaykara’ya dönmek istemektedir. Gerekçe ise; Çaykara’da kendilerini mutlu, umutlu ve sağlıklı olacaklarını düşünmeleridir. Ancak Kırıkhan’da yaşamaya devam etmek isteyen 14

katılımcının kentin fiziksel yapısı dışında, diğer tüm faktörlerle kentte yaşamaya devam etmek istediği ve uyum gösterdiği anlaşılmaktadır.

5.3 Bölüm Değerlendirme

Bu bölümde zorunlu iç ve dış göçmenler olmak üzere iki farklı göçmen grubuyla gerçekleştirilen mülakatlar ve yaşayan laboratuvar deneyi kapsamında gerçekleştirilen konut algı atölyesinin sonuçlarına yer verilmiştir. Bu doğrultuda bu sonuçlardan elde edilen bulguların tezin özgün kavramsal çerçevesi olan “Zorunlu Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Konut Politikası” uygunluğunu irdelemek gerekmektedir.

Tez çalışması kapsamında tanımı yapılmış olan “Zorunlu Göçmenlere Yönelik Kapsayıcı Konut Politikası”nın içermesi gereken 8 öge bulunmaktadır. Bu ögeler; paydaş katılımı, ekonomik destek, psiko-sosyal destek mekanizması, kullanım hakkının yasal güvenliği, konum, kültürel elverişlilik, hizmetlere erişilebilirlik ve elverişli fiziksel tasarımıdır.

Paydaş katılımı açısından değerlendirildiğinde; mülakatlar esnasında anlaşılmıştır ki hem zorunlu dış göçmenlerin hem de zorunlu iç göçmenlerin konuta erişim süreçlerinde herhangi bir katılım mekanizması oluşturulmamıştır. Zorunlu dış göçmenler konuta erişirken akrabalarının yönlendirmeleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Konut ise kentte en çok ayrımcılığa uğradıkları konu olmuştur. Sürece dahil olan herhangi bir sivil toplum örgütü bulunmamaktadır. Zorunlu iç göçmenler ise doğrudan devletin gösterdiği yerde ikamet etmek üzere konuta erişmişlerdir. Konutun tasarım aşamasından konuta yerleşim aşamasına kadar herhangi bir paydaş katılımı söz konusu değildir.

Ekonomik destek açısından değerlendirildiğinde; zorunlu dış göçmenlere yönelik herhangi bir ekonomik destek bulunmamaktadır. Zorunlu iç göçmenlere ise doğrudan konutlar tahsis edilmiş ve kredi desteği sunulmuştur. Ancak tezin literatür bölümünde yurtdışındaki zorunlu göçmenlere yönelik uygulamalara bakıldığında pek çok farklı ekonomik destek modelinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla ekonomik desteğin var olması konut politikasının

kapsayıcılığı açısından yeterli olduğunu göstermemektedir. Ekonomik destek sponsorların ya da gönüllülerin dahil olabileceği şekilde kurgulanmalıdır.

Psiko-sosyal destek mekanizması açısından irdelendiğinde; araştırmaların sonucunda edinilen bilgiler ışığında hem zorunlu dış göçmenlere hem de zorunlu iç göçmenlere yönelik psiko-sosyal destek mekanizması bulunmamaktadır. Oysa ki zorunlu göçmenler, yaşadıkları konut aracılığıyla uyum gösterecekleri mahalle ve kent için gerekli olan dil eğitimi, temel yaşam desteği hizmetlerine erişim, toplumla bütünleşebilecekleri etkinliklere ihtiyaç duyarlar. Başarılı bir kente uyumun gerçekleşebilmesi için sadece konuta erişmiş olmak yetmez. Psiko-sosyal destek mekanizmasının varlığı kapsayıcı konut politikasının tesisi için en temel bileşenlerden biridir.

Kullanım hakkının yasal güvenliği açısından irdelendiğinde; mülakatlar esnasında zorunlu dış göçmenler ile ev sahibi arasında herhangi bir sözleşme bulunmadığıve yasal haklarını koruyan bir sistem olmadığı bilgisine erişilmiştir. Zorunlu iç göçmenlere ise konut mülkleri olarak tahsis edildiğinden yaşadıkları konutlar kullanım hakkının yasal güvenliği bulunan konutlardır. Zorunlu dış göçmenler yaşadıkları konutlardan çıkarılma korkusu yaşadıkları için kente uyum süreci de zorlaşmaktadır. Başarılı bir kente uyum sürecinin gerçekleşmesi için yaşanılan konutun kullanım hakkının yasal güvenliğinin olması gerekir.

Konum açısından irdelendiğinde; zorunlu dış göçmenler özellikle konut algı atölyesinde kent merkezine ya da okula erişimin kolay olduğu konutları tasvir etmişlerdir. Mülakatlar esnasında gerçekleştirilen hane ziyaretlerinde gözlemlenmiştir ki kent merkezine ve kentsel altyapı ve hizmetlere erişime uzak mahallelerde yaşam sürmektedirler. Zorunlu iç göçmenler ise konum açısından elverişli bir mahallede yaşam sürmektedirler. Yaşanılan konutun konumu kente uyum sürecini etkileyen önemli bir bileşendir. Dolayısıyla zorunlu dış göçmenlerin yaşadıkları konutların konumu kente uyum sürecini güçleştirmektedir.

Kültürel elverişlilik açısından irdelendiğinde; zorunlu dış göçmenler de zorunlu iç göçmenler de kendileri gibi göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde yaşam sürmektedirler. Ancak yaşadıkları konutların kendi kültür yapılarına olan uyumları açısından irdelendiğinde zorunlu dış göçmenlere yapılan hane ziyaretleri

esnasında kalabalık aileler olarak yaşadıkları için uyumsuz olduğu gözlemlenmiştir. Zorunlu iç göçmenler ise devletin inşa ettiği konutlara ek inşalar yaparak konutlarına müdahaleler gerçekleştirdiği ve kendi yaşam tarzlarına uygun hale getirdiklerini iddia etmek mümkündür.

Hizmetlere erişilebilirlik açısından irdelendiğinde; zorunlu dış göçmenler okul ve park alanlarına erişimde güçlük yaşamaktadırlar. Zorunlu iç göçmenler ise herhangi bir hizmet alanına erişimde sorun yaşamamaktadır. Konuttaki hizmetlere erişim açısından ise her iki göçmen grubu açısından bir sıkıntı bulunmamaktadır.

Elverişli fiziksel tasarım açısından irdelendiğinde ise; zorunlu dış göçmenler konutlarının yeterince ışık almadığını belirtmişler, çizimlerinde konutlarının aydınlık olabilmesi için pencerelere vurgu yapmışlardır. Zorunlu iç göçmenler ise konutlarının fiziksel tasarımı ile ilgili bir sorun belirtmemişlerdir.

Özetlenecek olursa zorunlu dış ve iç göçmenlerin yaşadıkları konutların kapsayıcı konut politikası kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi şu şekildedir (Tablo 5.2):

Tablo 5.2 Zorunlu göçmenlerin yaşadıkları konutların kapsayıcı konut politikası çerçevesinde değerlendirilmesi

ZORUNLU GÖÇMENLER İÇİN KAPSAYICI KONUT POLİTİKASI		
KRİTERLER	ZORUNLU DIŞ GÖÇ	ZORUNLU İÇ GÖÇ
PAYDAŞ KATILIMI	-	-
EKONOMİK DESTEK	-	+
PSİKO SOSYAL DESTEK MEKANİZMASI	-	-
KULLANIM HAKKININ YASAL GÜVENLİĞİ	-	+
KONUM	+	-
KÜLTÜREL ELVERİŞLİLİK	-	-
HİZMETLERE ERİŞİLEBİLİRLİK	+	+
ELVERİŞLİ FİZİKSEL TASARIM	-	+
LEJAND	VAR	YOK
	+	-

Hem zorunlu dış göç hem de zorunlu iç göç grubu için kapsayıcı konut politikasının kriterleri tam olarak sağlanmamaktadır.

Kentleri açıklamaya çalışan Chicago Okulu'na göre; kent insanın doğal yaşam alanıdır. Sadece fiziksel özellikleriyle kentleri açıklamaya çalışmak yetersiz kalmaktadır. Kentler kendisini oluşturan yaşayanların özelliklerini de yansıtırlar. Kente dışarıdan zorunlu göçle gelmiş insanlar sahip oldukları geleneklerini ve yaşam deneyimlerini kimi zaman geride bırakarak kimi zaman beraberinde taşıyarak yerleştikleri yeni kentlerin kent hayatına dahil olurlar. Öte yandan kentin mevcut sakinleri de kente yeni eklemelenen bu gruplarla beraber yeni bir kentsel yaşam deneyimine geçişi yaşar. Söz konusu zorunlu göç ile gelenlerin (ekonomik gücü olanlar hariç) yerleşmek istedikleri alanlar genelde kendileri gibi göçmenlerden oluşan, ucuz, fiziksel olarak eski mahalleler olmaktadır. Bu mahallelerde yaşayarak kent içinde ayrılmış mekanlar oluşumunun bir aracı olsalar da kent yaşamına sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak birçok noktada etki ettikleri de yadsınamaz bir gerçekliktir. Kentler, ilk olarak emeğin yeniden üretim mekânı olarak tarif edilseler de; küreselleşme ile birlikte sermayenin yeniden üretim mekânı haline gelmişlerdir. Sermayenin önem kazandığı kentlerde, kimlik önem kazanmış ve küresel kentler yükselişe geçmiştir. Küreselleşen kent ise birbirinden ayrıştırılmış mekânlarda yaşayan grupların heterojenliğinden oluşmaktadır. Birarada yaşama eğilimi gösteren zorunlu göçmenler bu heterojenliğin en önemli bileşenlerini oluştururlar. Bu doğrultuda bu çalışma kapsamında incelenen GKK Suriyeliler kendi imkânlarıyla eriştikleri konutlarda yaşam sürerek göçmenlerin yoğunlaştığı mahallelerde yaşam sürmektedirler. Çalışma kapsamında incelenen zorunlu iç göçmen grubu olan Karadenizliler ise devletin doğrudan onlar için inşa ettiği konutlarda yaşayarak ayrıştırılmış bir mahallede yaşam sürmektedirler. Suriyeliler kendi imkanlarıyla bir arada yaşama eğilimi göstermekte, Karadenizliler devlet politikasıyla bir arada yaşamaktadırlar. Tüm bu süreçte birarada yaşama eğilimi gösteren ya da devlet politikasıyla birarada yaşayan zorunlu göçmenlerin konuta erişimlerinin kente

uyum sürecindeki rolünü anlamak bu tez çalışmasının ana araştırma konusu olmuştur.

Son yıllarda, kentleşme ve uluslararası göç akışları, kentlerin dünya sahnesindeki önemli rolünü daha da pekiştirmiştir. İşgücü piyasalarının, kamu hizmetlerinin ve sundukları sosyal sermayenin cazibesine kapılan göçmen nüfus, ya bir geçiş merkezi ya da gerçek bir varış noktası olarak giderek kentsel alanlara doğru çekilmektedir. Ülkelerdeki hem göç hem de barınma politikaları öncelikle ulusal düzeyde yönetilirken, yeni gelenlerin sosyal ve ekonomik konaklamalarına yönelik düzenlemeler yerel düzeyde etkin bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

İnsanlar kentlerde yaşamak, çalışmak ve fırsatlar bulmak için bir araya geldikçe, ekonomik uyum, yüksek kentleşme ve göç akışları kentleri çeşitlilik ve yenilik merkezleri haline getirmiştir. Böylece yerel yönetimleri küresel göç aşamasında kilit paydaşlara dönüştürmüştür. Genel olarak, ulusal hükümetler genel göç akışlarını ve bu konuyu yönetmeye çalışan ilgili yasal çerçeveleri yönetir. Ancak, yeni gelenlerin çoğu kentlere yerleştiğinden, zorunlu göçmenlerin ülkeye uyumunun sosyal ve ekonomik sorumluluğunu üstlenenler genellikle yerel yönetimlerdir.

Zorunlu göçmenlerin konuta erişim sürecini yönlendiren politikalarda yerel yönetimlerin etkinliğini tartışmak da bu tezin çizeceği çerçevede önem arz etmektedir. Çünkü tezin literatür özeti bölümünde tartışılan farklı ülkelerin zorunlu göçmenlere yönelik izledikleri konut politikaları irdelendiğinde karşımıza çıkan önemli bir husus; katılımcı, kente uyum programlarını içeren uygulamaların yerel yönetim koordinasyonunda olduğu gerçeğidir. Özellikle Avrupa ülkelerinde yerel yönetimler, göç ve göçmenlere yönelik konut politikasında önemli paydaşlar olarak görülmektedirler. Çünkü zorunlu göç sürecinde konuta erişim sürecinde ve yerleştikten sonra kente uyum sürecinde yerel hizmetlerden faydalanabilmek için yerel yönetimler önemli bir paydaş olarak kabul edilmelidir. Bunun sonucunda da kapsayıcı politikalar yerel düzlemde etkinliğini arttırabilmelidir. Ancak Türkiye’de zorunlu göçmenlere yönelik politikalarda merkezi yönetim etkin olup, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğunda onlara tanımlanan bir rol bulunmamaktadır. Zorunlu göçmenlerin ülkeye kabul, uyum ve barınma

deneyimlerinin ülkeler arasında ve aynı zamanda kendi içinde de büyük farklılıklar gösterebileceğine dikkat edilmelidir. Her kentin, mahallenin yeni gelenleri karşılama kapasitesine bağlı olarak, konuta erişimlerine yönelik stratejiler ve programlar tasarlanırken kültürel ve tarihi koşullar da dikkate alınmalıdır.

Günümüzde gerek küreselleşme gerekse yaşanan iç ve dış göç hareketleriyle çeşitlenen kentler ile planlamanın yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Kentleri hak temelli bir bakış açısıyla yeniden inşa edebilmek için kapsayıcı bir bakış açısına gerek duyulmaktadır. Dünya kentsel nüfusu son 30 yılda iki katından fazla artmıştır. SKA'lar üzerinde anlaşma ve Yeni Kentsel Gündem'in imzalanmasıyla birlikte, kapsayıcı kentlerin inşasına yönelik baskılar giderek artmaktadır. Kapsayıcı kentler, tüm insanlara, onların ihtiyaçlarına ve katkılarına eşit değer veren kentlerdir. Tüm sakinlerin yönetim, planlama ve bütçeleme süreçlerinde temsili bir sese sahip olmasını sağlayan kentler olan kapsayıcı kentler, zorunlu göçmenlerin güvenli ve onurlu geçim kaynaklarına, elverişli konutlara ve teknik altyapı gibi temel hizmetlere erişimini sağlar.

Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında geliştirilmesi gereken ortaklıklar ile kapsayıcı bir kentin inşası için politikalar geliştirmek bugünün kentlerinin en önemli ihtiyaçlarından biridir. Oysa politik güçlerinin sınırları olan kentler, kentin gündelik yaşamı için politika üretiyor olsalar bile, eşitsizliklerden kaynaklanan sorunları aşabilmek için çözüm üretemezler. Kapsayıcı bir kentin inşasında merkezi yönetim ve yerel yönetimin iş birliği ile göç gibi önemli bir süreci yönetmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Ülkemizde 2011 yılında Suriye sınırından başlayan kitlesel göç, zorunlu göçmenlerin barınma sorununu ortaya çıkarmıştır. Barınma sorununa yönelik geçici barınma merkezleri kitlesel olarak göç eden nüfusun sadece %1'inin ihtiyacına cevap vermiştir. Geriye kalan nüfus için kiralık konut stoğuna erişim mümkün olmuştur. Benimsenen açık kapı politikası merkezi yönetimin sorumluluğunda olsa da, kentler göç gündemiyle karşı karşıya kalmış, süreci yönetmek hiçbir yetkileri olmamasına rağmen onlara bırakılmıştır.

Zorunlu göçmenlere yönelik farklı ülkelerin benimsedikleri konuta erişim politikaları da farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler sosyal konuta erişim imkanı

sunarken, bazı ülkeler kiralık konutlara erişim açısından çeşitlilik sunar. Bu çeşitlilik piyasa fiyatlarının altında uygun fiyatlı konaklamaya erişimi iyileştirmeyi amaçlar. Bazı ülkelerde yerel yönetimler ve zorunlu göçmenlere danışmanlık sağlayan sivil toplum kuruluşlarının girişimleriyle bilgi hizmeti ve konaklama yeri bulma konusunda yardım gibi destekler sağlanmaktadır. Bazı ülkelerde boş yapılar ya da fiziksel olarak eski olan yapılar yenilenerek zorunlu göçmenlerin kullanımına açılmıştır. Zorunlu göçmenlerin konuta erişimde ülke düzleminden daha çok kent yönetimleri ve kentteki yerel aktörler önem kazanmaktadır. Çünkü kente uyum sürecinde yer temelli bir yaklaşımı benimseyerek hareket etmek gerekir. Bu bağlamda kentler, mevcutta bulunan yerel aktör ağları ile birlikte (yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, gönüllü bireyler) yeni ortaklıklar inşa etmeye ihtiyaç duyabilirler. Bu doğrultuda da kentlerin zorunlu göçmenleri hangi konut politikalarıyla konuta erişim sürecinde ne ölçüde dahil etmeye başardığı, uzun vadeli bir kente uyum sürecinin önemli bir göstergesidir. Köken, kültürel ve dini geçmiş açısından giderek daha çeşitlenen kentler ve içinde bulunan nüfusun etkin yönetimi, sürdürülebilir kalkınma için tetikleyici olabilir. Böylelikle de zorunlu göçmenlerin konuta erişimi çeşitlenen kentlerde planlanması gereken en önemli konuların başında gelmektedir.

Ülkeler tarafından genel olarak uygulanan konuta erişim programları, uygun fiyatlı konut inşaatına doğrudan yatırımları ya da konut yardımı için sübvansiyonları içerir. Bazı ülkeler zorunlu göçmenlere yönelik konuta erişim sürecinde merkezi bir yaklaşım benimsemiştir. Bazıları ise yerel yönetimler tarafından sivil toplum kuruluşları, gönüllü bireyler, özel sektör yönetişiminde süreçleri benimsemiştir. Yerel düzeyde kente uyum sürecinde konuta erişim ile ilgili benimsenen politikalar, mevzuat, mali ve insan kaynakları dahil olmak üzere coğrafi, sosyal, ekonomik ve politik özelliklere göre farklılık gösterebilir. Ülkelerin göç politikası ve göçle başa çıkma konusundaki tarihsel deneyimleri, Batı ve Doğu Avrupa'daki kentler ve ülkeler arasındaki karşılaştırmalar, bu tür farklılıkların zorunlu göçmenlerin konuta erişim sürecindeki benimsedikleri yaklaşımları ile kente uyum sürecinde ne kadar önemli olduğunu doğrulamaktadır.

Ülkeler tarafından zorunlu göçmenlerin konuta erişimi konusunda yardım sağlayan konut programları genellikle ulusal düzeydeki yetkililer tarafından yönetilirken, yerel düzeyde finansal olan ve olmayan kuruluşların yenilikçi kombinasyonları geliştirilir. Konut yardımları, sosyal konut birlikleri ve belediyeler tarafından sunulduğunda veya yönetildiğinde, genellikle zorunlu göçmenler için uyum sürecine yönelik programları da beraber içerirler. Bu tez çalışması kapsamında incelenen ülke örneklerinden bazıları, kente uyum sürecindeki hizmetlerin sağlanmasıyla birlikte sosyal konutlara yerleştirme programlarını içermektedir. Örneğin, Hollanda'daki Hoost Projesi, yerel yönetim ile gönüllülerin birlikteliği ile oluşturulmuş gençler ile zorunlu göçmenlerin birlikte yaşamasını teşvik eden yenilikçi bir kente uyum programı ile konuta erişimi birleştirmiştir. Sırbistan, Almanya ve Avusturya'dan örnekler, konut tasarımının ve insanlar arasında etnik ve kültürel karışımın teşvik edilmesinin sosyal uyum sürecine nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir. Hedef grupların becerilerini kullanan ve geliştiren, zorunlu göçmenleri konutun yenilenme sürecine dahil eden uygulamalar çok daha verimlidir. İncelenen örneklerin çoğunda, yeni binalar inşa edilirken veya mevcut binalar yenilenirken, önemli bir amaç, yerleşim alanlarını (özel alan) sosyal, kamusal alanlarla (toplantı odaları, açık alanlar, kış ve bahçe gibi) birleştirmektir. Bu, yerel halk ve kente yeni gelen zorunlu göçmenler arasındaki sosyal iletişimi teşvik eder ve bireysel grupların ayrışmasını ve izolasyonunu en aza indirmeye yardımcı olur. Böylece fiziksel mekânlar da yaşanılan mekânlar olarak sosyal bir boyut kazanarak zorunlu göçmenler için aidiyet duygusu oluşturmaya katkı sağlamaktadır.

Ülkeler tarafından zorunlu göçmenlere yönelik konut uygulamalarının genel bakışından üç önemli sonuç çıkarılabilir. İlk olarak, zorunlu göçmenler için konut sağlanması için evrensel olarak herkese uyan bir model yoktur. Bireysel çözümler, farklı ülkelerdeki konut sistemlerinin çeşitliliğine bağlıdır. Bir kısmı konut da dahil olmak üzere ülkeye özgü göç ve uyum politikaları, her topluluğun zorunlu göçmenleri karşılama kapasitesi ve en önemlisi, ulusal ve yerel yönetimlerin zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecine yönelik siyasi bakış açısına bağlıdır. İkincisi, özellikle az gelişmiş sosyal konut sektörlerine sahip ülkelerde, kente uyum politikalarının çok seviyeli yönetiminin, zorunlu göçmenler için sürdürülebilir

konut seçenekleri tasarlama ve sağlamada kilit bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Merkezi ve yerel yönetimler, zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecindeki ihtiyaçlarını daha verimli bir şekilde karşılamak için kentsel planlamayı ve yerel mahallelerin yenilenmesini desteklemek için uygun finansman planları ve önlemleri geliştirmek için işbirliği yapmalıdır. Son olarak, nüfusun daha da geniş katmanları için elverişli konut talebinin artması bağlamında, sosyal uyumu korumak ve uzun vadeli yaşam koşullarını iyileştirmek için kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları tarafından başlatılan yenilikçi konut uygulamalarını teşvik etmek, kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimi için zorunludur.

Konut, göç tartışmasının ön saflarında yer almaktadır. Korunmasız gruplar olan zorunlu göçmenlerin yaşayacakları bir yere erişiminin sağlanması, çocukların, kadınların, erkeklerin, yaşlıların ve gençlerin benzer şekilde güvenlik ve haysiyet içinde yaşayabilmesi ve BM Gündem 2030 uyarınca kimsenin geride bırakılmaması için çok önemlidir. Ayrıca, konumu, erişilebilirliği ve yaşanabilirliği, sakinlerin iş arama ve şehirlerin sunduğu diğer temel hizmetlerin yanı sıra eğitim ve sağlık hizmetlerine erişme yetenekleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğundan, konut entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Yeterli ve uygun fiyatlı konut sağlanması, istihdam ve eğitime erişim fırsatının yanı sıra, bütünleştirici bir sürecin desteklenebileceği başlıca araçtır.

Özellikle zorunlu göçmenlerin konuta erişimleri yönünde güçsüz kalan yerel yönetimler kentin kiralık konut stoğuna erişen zorunlu göçmenler ile yeni bir döneme girmiştir. Konut insanların yaşamlarında fiziksel, ekonomik, psikolojik ve çevresel olmak üzere birçok özelliğe sahiptir. Bu niteliklerin hiçbirisi kendi başlarına hükümet yardımı ve barınmaya müdahale için bir gerekçe olmamasına rağmen, konutun bireylerin ve toplulukların sağlığı ve refahı ile ekonominin başarılı bir şekilde işleyişinde etkili olabilecek birçok yönü olduğunu göstermektedir.

Zorunlu göçmenler için merkezi ya da yerel yönetim tarafından herhangi bir konut sunumu gerçekleşmediği durumda, düşük ücretlerle kiralanabilir konut stoğu potansiyel yaşam alanlarıdır. Zorunlu göçmenlerin yaşadıkları, hak temelli bir yaşam standardını karşılayamayan kiralık konutlar, elverişli bir konutta yaşama hakkının tesis edilmediğini göstermektedir. Zorunlu göçmenlerin ödedikleri kira

bedellerini belirli bir dereceye kadar koruyan herhangi bir mevzuatın Türkiye’de yürürlükte olmaması da, zorunlu dış göçmenlerin konut erişiminde ayrımcılığa zemin oluşturmaktadır.

Zorunlu göçmenlere yönelik uygun fiyatlı konut stoğunu artırmak için kar amacı gütmeyen bir yaklaşımla, hükümet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında ortak bir çaba gerektiren yaklaşımla konut politikası kurgulamak gerekmektedir. Zorunlu göçmenler, kalabalık ailelerden oluşabildikleri için, daha büyük konutlarda daha uygun fiyatlarda yaşamaya ihtiyaç duymaktadırlar. Zorunlu göçmenler için konut istikrarı kalıcı, güvenli, uygun fiyatlı ve yeterli konut anlamına gelir. Konut istikrarsızlığı, bu istikrar kriterlerinden bir veya daha fazlasının eksikliğini ifade eder. Zorunlu göçmenler için konut istikrarı yaşadıkları yerleşmeye uyumun başlıca göstergesidir.

1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde elverişli yaşam hakkının bir parçası olarak elverişli konut tanınmıştır. Elverişli konut, kullanım hakkının yasal güvenliği, ödenebilirlik, yaşanabilirlik, erişilebilirlik, konum, kültürel yeterlilik ve hizmetlerin, malzemelerin, tesislerin ve altyapının kullanılabilirliği ile ilgili ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere özellikleri içerir. Hükümetler yerel nüfusun konut ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırken, göç genellikle azalan kamu bütçelerine daha fazla baskı ekliyor olarak görülmektedir. Dolayısıyla zorunlu göçmenlere yönelik konut politikası oluşturarak çözümler geri planda kalmaktadır.

Zorunlu göçmenlere yönelik oluşturulabilecek konut çözümleri öncelikle toplumsal uyumu sağlamak için kısa süreli konaklama olanaklarının oluşturulmasıyla iyileştirilebilir. Kısa süreli konaklamanın gerçekleştirileceği alanlarda toplumsal bilgi ve psiko sosyal destek mekanizması ile zorunlu göçmenlerin kente uyum süreçleri hızlanabilir.

Zorunlu göçmenlerin konuta erişimde dezavantajlı pozisyonda olmaları yerleştikleri ülkelerdeki kısa ve uzun vadeli uyum süreçlerini etkilemektedir. Adil ve elverişli bir konuta erişim, destek ve çeşitli ağlara erişim koşullarını ve fırsatlarını oluşturur. Elverişli bir konuta erişemeyen zorunlu göçmenin, güvenliği ve sağlığı tehlikeye atılmış, eğitim ve istihdam fırsatlarına erişimi güçleşmiş, aile

yaşamı zorlaşmıştır. Konuta erişim ve konut koşulları, zorunlu göçmenin yerleşimi ve kente uyumunun kilit bir boyutu olarak kabul edilmektedir. Çünkü barınma sürecinde elverişli bir konutun, bireylerin güvenlik ve emniyet duygusu gibi diğer uyum boyutlarıyla da yakından bağlantısı vardır. Nitelikli bir konuta erişim, genellikle istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim için bir ön koşul olarak ele alınır.

Bu tez çalışmasında yapılan analizler sonucunda zorunlu göçmenlerin konuta olan erişimlerinin; eğitim, sağlık ve istihdama olan erişimleri için de baş rol oynadığını ve kente uyum süreçlerinin en önemli faktörü olduğu görülmektedir. Zorunlu göçmenler için uygun fiyatlı ve elverişli bir konuta erişim imkânı sunan politikaların ülkeler ve yerel yönetimler tarafından geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Elverişli konuta erişim, yeni bir topluma uyumun önemli bir kolaylaştırıcısıdır. Zorunlu göçmenlerin kişisel ve kültürel kimliklerini yeniden inşa etmelerini sağlayan yeni bir “ev”, topluluk inşa etmelerini kolaylaştıran bir ortam sağlar. Ayrıca gayri resmi sosyal destek ağları oluşturmalarına da olanak tanır. Konuta erişim, barınmanın ve yeniden yerleşimin ilk adımıdır. Dolayısıyla zorunlu göçmenin elverişli bir konuta erişimi, yeni topluma uyumunu ve yeni yerde yaşama şansını derinden etkiler. Zorunlu göçmenler için elverişli bir konut, ekonomik olduğu kadar sosyal açıdan da önem taşır.

Konuta erişmeye çalışırken, zorunlu göçmenler, ayrımcılığa maruz kalırlar. Ayrımcılık, kiralık konut piyasasında daha yaygındır. Ancak bu ayrımcılığın karşısında sosyal konut, farklı sorunlara çözüm üretmekte yetersiz kalsa da, faaliyet gösterdiği yetki ve düzenlemeler sayesinde zorunlu göçmenlerin öze piyasada karşılaştıkları ayrımcı uygulamalarla karşılaşma olanağını kesinlikle azaltmaktadır. Sosyal konut, aynı zamanda genellikle sınırlı gelirle var olan yeni gelenler için çok daha uygun fiyatlı bir seçenek sunar. Zorunlu göçmenlerin sosyal konuta erişimi, yeniden yerleşim sürecini kolaylaştırabilir. Sağlık, eğitim hizmetlerine ve istihdama erişim gibi uzun vadeli maliyetleri azaltabilir.

Zorunlu göçmenlere yönelik konut politikası tek başına yeterli ve uygun fiyatlı konutu garanti edemez. Ancak kapsayıcı bir konut politikasının; sağlık, eğitim ve

sosyal yardımlar dahil olmak üzere pek çok politikayla güçlü bağlantıları vardır. Dolayısıyla kapsayıcı bir konut politikası birden fazla politika alanıyla çerçevelenmiştir. Zorunlu göçmenlere yönelik kapsayıcı bir konut politikası sadece düşük gelirli ve özel ihtiyacı bulunan ailelerin koşullarını iyileştirmek için değil, aynı zamanda diğer alanlarda politika geliştirmeyi kolaylaştırmak için tasarlanmalıdır.

Zorunlu göçmenlere yönelik konut çözümlerinin farklı türde anahtarları olabilir. Bunlar; mevcut sosyal konutlar, kira destekleri, eski veya standartların altındaki konut binalarının yenilenmesi, endüstriyel veya ofis binalarının konut kullanımı için dönüştürülmesi şeklinde sıralanabilir. Zorunlu göçmenler için uygun fiyatlı ve elverişli konutu sağlamaya yönelik örnekler sıralanacak olursa;

- Kullanılmayan boş evleri yenileyerek, fiziksel olarak yıpranmış mahalleleri canlandırarak zorunlu göçmeleri yerleştirmek,
- Kırsal alanlardaki nüfus azalmasını göz önüne alarak zorunlu göçmenleri kırsal nüfusu azalan yerleşmelere teşvik etmek,
- Yerel nüfus ile zorunlu göçmenler arasındaki etkileşimi arttırabilmek için yerleşik mahallelerdeki boş konutlara zorunlu göçmenler için konut teşvik mekanizması geliştirmek,
- İnşa sürecinden bakım sürecine kadar tüm kesitte zorunlu göçmenlerin de dahil edileceği uzun vadeli sosyal konut projeleri geliştirmek,
- Merkezi ve yerel yönetimler, STK'lar ve özel sektör arasındaki ortaklıklar aracılığıyla zorunlu göçmenlere yönelik konut projelerinde ek kaynaklar oluşturmak

şeklinde sıralanabilir.

Hem konut hem de göç politikası pek çok ülkede ulusal düzeyde belirlenmektedir. Ancak her ikisinin de etkileri öncelikle yerel ve bölgesel düzeyde görülmektedir. Politikalar ulusal düzlemde çerçevelense de eylemler yerel yönetimler düzeyinde gerçekleşmelidir. Zorunlu göçmenlere yönelik başarılı konut politikaları tez çalışmasının literatür özetinde detaylı olarak yer verilen örneklerden yola çıkarak incelendiğinde yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmiştir. Çünkü yerel yönetimlerin çözümlerinin temel hizmetlere erişim ile birlikte, zorunlu

göçmenlerin kente uyum sürecini sağlayabilmek için katılımlarını teşvik edebilecekleri kentin sosyal, kültürel ve ekonomik canlılığını şekillendirebilecekleri yaklaşımları bulunmaktadır. İyi yönlendirilmiş göç politikaları, hem ev sahibi hem de göçmen topluluklar arasında sosyal uyumu ve geçim kaynaklarını geliştirme gücüne sahiptir.

Kente yeni gelen zorunlu göçmenler için elverişli bir konuta erişiminin sağlanması, merkezi yönetimin, yerel yönetimin ve tüm paydaşların anlamlı katılımı ile birlikte geliştirilen projelerle gerçekleştirilebilir. Zorunlu göçmenlere yönelik kapsayıcı bir konut politikası, hem dikeyde hem yatayda farklı kurumların, farklı sektörlerin ve disiplinlerin işbirlikleri ile oluşturulabilir. Kapsayıcı bir konut politikasında zorunlu göçmenlere yönelik olumlu sonuçların yakalanabilmesi için, eğitim, sağlık ve istihdam hizmetlerine erişimin de planlanması ve uygulanmasına yönelik bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir. Merkezi ve yerel yönetim arasında iş birliği ve toplumun farklı kesimlerinin birlikteliği kilit bir öneme sahiptir.

Aynı zamanda zorunlu göçmenlere yönelik farklı ülkelerin uyguladıkları konut çözümleri incelendiğinde, zorunlu göçmenlerin aktif katılımıyla gerçekleştirilen konut projelerinin uzun vadede ekonomik, sosyal ve çevresel olarak daha sürdürülebilir olduğunu söylemek mümkündür. İyi uygulamalar, zorunlu göçmenleri ve ev sahibi toplulukları, başlangıcından bu yana karar alma sürecine dahil eder. Yukarıdan aşağıya politikanın sorunlarını müzakere etmek ve kendi barınma sorunlarına yenilikçi çözümler geliştirmek için bireysel kapasiteleri kullanmak kapsayıcı konut politikasının temelini oluşturur. Kapsayıcı bir konut politikası zorunlu göçmenlerin kenti öğrenmesi ve kente olan aidiyetin artması için olanak sunar. Kapsayıcı bir konutun içerdiği iyi barınma uygulamaları, zorunlu göçmenleri yetkin (değişim değeri olan bilgi ve becerilere sahip), sosyal aktörler (barınma tercihleri etrafında karar alma sürecine katılmak için siyasi öznelliği olan) ve kentsel müttefikler olarak görür.

Zorunlu göçmenler için kapsayıcı bir konut politikasına yaklaşılrken; kente uyum sürecinin de birbiriyle bağlantılı farklı boyutları da göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu şekilde zorunlu göçmenlerin konuta erişimleri; güvenli, kapsayıcı ve misafirperver toplulukların gelişmesini sağlayan daha geniş bir stratejinin parçası

haline gelir. Zorunlu göçmenlerin konuta erişimleri kente uyum sürecinde karşılaşılan tüm sorunları çözemez; ancak kente uyum sürecinde karşılaşılan zorluklarla daha kolay başa çıkabilmeleri için sağlam bir zemin oluşturabilir.

Yaşam kalitesini etkileyen temel bir mesele olan zorunlu göçmenlerin konuta erişimi, aynı zamanda zorunlu göçmenlerin yeni yerleştikleri ülkeye ve kente uyum süreçlerinde de etkili olan faktörler arasında başta gelmektedir. Bir kentteki göçmenlerin ve mültecilerin konuta erişimi, ev sahibi toplumla yapısal bütünleşme durumunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

İlk kalıcı evlerine taşınmak, zorunlu göçmenler için önemli bir kilometre taşıdır. Barınmanın ötesinde, nitelikli ve uygun fiyatlı konut, yeni bir ülke ve şehirde yeni bir başlangıç için bir dayanak noktasıdır. Hem kente uyumun başarılı bir şekilde sürdüğünün bir göstergesi hem de yerleşim ve uyumun diğer boyutlarında ilerleme kaydetmenin bir yoludur. Bu nedenle, barınmanın sadece uygun maliyetli olması değil, aynı zamanda resmi dil eğitimi, işgücü piyasası eğitimi ve uygun iş fırsatları dahil olmak üzere hizmetlere ve kaynaklara erişilebilen bir yerde ve yeni gelen bazı zorunlu göçmenlerin ihtiyaç duyduğu özel sağlık hizmetlerinin de bulunduğu bir noktada olması gerekir.

Bu araştırmada, göç politikasında konuta erişimin yeri ve konutun zorunlu göçmenlerin kente uyum sürecindeki önemi gibi konular, yaklaşık on yıldır Hatay'da yaşayan Suriyeliler ve daha öncesinde iskân ettirilmiş Karadenizliler örneğinde irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında incelenen Hatay ilinin Antakya, Reyhanlı ve Kırıkhan ilçelerinde, Suriyeliler'in uygun konuta erişim ve barınma sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu araştırma kapsamında ayrıca, konuta erişim ve barınma sorununu, Suriyeliler'in yerleştikleri kente uyum sürecine olan etkisi de anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan mülakatlardan ve saha gözlemlerinden elde edilen bulgular yorumlandığında, tüm dünyada zorunlu dış göçmenlerin barınma konusunda uğradığı ayrımcılığı, Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya ilçesi ile Reyhanlı ve Kırıkhan ilçelerine yerleşmiş olan Suriyeliler'in de yaşadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Hatay ilinin ilçelerine yerleşmiş olan ve mülakata katılan Suriyeliler'in aynı zamanda, dünyada yaşanan örneklerle benzer olarak, düşük nitelikteki konutlara

daha yüksek ücretler ödedikleri tespit edilmiştir. Suriyeliler'in uyum sürecini etkileyen en önemli etkenlerden biri barınmadır. Araştırma kapsamındaki üç ilçede de Suriyeliler'in yaşadıkları kente uyum sağladıklarını söylemek pek mümkün değildir. Kente uyumlarını arttırabilmek için kapsayıcı bir konut politikasının gerekliliği kaçınılmazdır.

Araştırma kapsamının bir diğer incelediği grup olan Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yaşayan Karadenizliler de devlet politikası ve desteği ile konuta erişmiş olmalarına rağmen, yaşadıkları konutların kapsayıcı bir konut politikası çerçevesinde yenilenmesi gerekmektedir. Çünkü kendileri gibi göçmen yoğun mahallelerde yaşadıkları için kentsel etkileşimleri düşüktür. Çok kültürlü bir mahallede yaşama beklentileri yüksektir. Konuta erişmiş olmanın tek başına kente uyum sürecinde yeterli değildir.

Sonuç olarak, yerel düzeyde uygulanan konut politikalarının, genel sosyal politikanın önemli bir parçası olduğunu ve bu yönüyle konut politikalarının, göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların uyum süreçleri üzerinde de güçlü bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple, zorunlu göçmenlerin, sayısının çok olduğu ülkelerde, yeni gelenlerin konuta erişimine ve barınma sorununun çözümüne yönelik yerel düzeyde politikaların geliştirilmesi çok önemli bir husustur.

-
- [1] UNHCR. (2019). Global Trends Forced Displacement in 2019. UNHCR.
 - [2] Gardesse, C., & Lel  vri  r, C. (2020). Refugees and Asylum Seekers Dispersed in Non-Metropolitan French Cities: Do Housing Opportunities Mean Housing Access? *Urban Planning*, 5(3), 138-149.
 - [3] HAB  TAT, U. (2016). *The Right to Adequate Housing*.
 - [4] United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Mayıs 24, 2021 tarihinde Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development: <https://sdgs.un.org/2030agenda> adresinden alındı
 - [5] T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *11. Kalkınma Planı Konut Politikaları   zel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
 - [6] Glorius, B., & Doomernik, J. (2020). *Geographies of Asylum in Europe and the Role of European Localities*. Germany: IMISCOE Research Series.
 - [7] Rose, D. (2019). *Creating a Home in Canada: Refugee Housing Challenges and Potential Policy Solutions*. Kanada: Transatlantic Council on Migration.
 - [8] Bonnefoy, X. (2007). Inadequate Housing and Health: An Overview. *International Journal of Environment and Pollution*, 3(30).
 - [9] Astolfo, G., & Boano, C. (2018). *Affordable Housing Policy and Practices*. The Barlett Development Planning University College: London.
 - [10] Oudshoorn, A., Benbow, S., & Meyer, M. (2020). Resettlement of Syrian Refugees in Canada. *Journal of International Migration and Integration*(21), 893-908.
 - [11] Kohlbacher, J. (2020). Frustrating Beginnings: How Social Ties Compensate Housing Integration Barriers for Afghan Refugees in Vienna. *Urban Planning*, 5(3), 127-137.

- [12] Adam, F., Föbker, S., Imani, D., Pfaffenbach, C., Weiss, G., & Wiegant, C.-C. (2019). "Lost in Transition"? Integration of Refugees Into The Local Housing Market In Germany. *Journal of Urban Affairs*.
- [13] Balkan, B., Tok, E. Ö., Torun, H., & Tümen, S. (2018). Immigration, Housing Rents and Residential Segregation: Evidence From Syrian Refugees in Turkey. *IZA Institute of Labor Economics*, 1-34.
- [14] Öztürk, N., & Fitöz, E. (2009). TÜRKİYE'DE KONUT PİYASASININ BELİRLEYİCİLERİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(10), 21-46.
- [15] Karakoç, R. (2011). GÖÇ EDENLERİN KENTSEL BÜTÜNLEŞME VE SİYASAL KATILMA DURUMLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: KONYA ÖRNEĞİ. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 241-262.
- [16] Yenigül, S. B. (2005). Göçün Kent Mekanı Üzerine Etkileri. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 18(2), 273-288.
- [17] Kaya, A., & Erdoğan, M. (2016). *Türkiye'nin Göç Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [18] Yılmaz, A. (2014). Ululararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri, Etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- [19] Türk Dil Kurumu. (2020, Temmuz 3). *Güncel Türkçe Sözlük*. Temmuz 3, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- [20] Chappell, V. (1999). *Hobbes and Bramhall on Liberty and Necessity*. New York: Cambridge University Press.
- [21] Fingerle, M., & Wink, R. (2020). Forced Migration and Resilience: Introduction. M. Fingerle, & R. Wink içinde, *Forced Migration and Resilience* (s. 1-10). Germany: Springer.
- [22] Hugo, G., Abbasi-Shavazi, M. J., & Kraly, E. P. (2018). *Demography of Refugee and Forced Migration*. Springer.

- [23] İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı. (1996, Haziran 3). *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Habitat Konferansları*. Mayıs 2, 2019 tarihinde T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> adresinden alındı.
- [24] Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- [25] Öberg, S. (1996). Spatial and Economic Factors in Future South-North Migration. W. Lutz içinde, *The Future Population of the World What can We Assume Today?* (s. 336-357). Austria: International Institute for Applied Systems Analysis.
- [26] Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., & Pellegrino, A. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- [27] Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2021). *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı*. Mayıs 25, 2021 tarihinde Yapı İşleri Genel Müdürlüğü İskân Dairesi Başkanlığı: <https://yapiisleri.csb.gov.tr/> adresinden alındı.
- [28] Halaçoğlu, Y. (2006). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [29] Keleş, R. (1988). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- [30] 2510 Sayılı İskân Kanunu. (1934, Haziran 14). *Resmi Gazete Arşivi*. Mayıs 6, 2019 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> adresinden alındı.
- [31] 5543 Sayılı İskân Kanunu. (2006, Eylül 26). *Resmi Gazete Arşivi*. Mayıs 6, 2019 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm> adresinden alındı.
- [32] İnan, C. E. (2016). Türkiye'de Göç Politikaları:İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 10-33.

- [33] Bayraktar, N., & Özden, M. (2012). Cumhuriyet Dönemi Göçmen İskân Politikaları: Bir Uygulama Örneği Olarak Ankara Varlık Mahallesi. *Mimarlık*(366), 72-76.
- [34] Tercan, B. (2019). *Türkiye'de Afet ve Yeniden Yerleştirme (İskân) Politikaları: Doğubayazıt Depremi Örneği*. Ankara: Palme Yayınları.
- [35] Tekeli, İ. (1990). Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu. *Toplum ve Bilim*(50), 49-71.
- [36] Uğurlar, A. (2015). Dünyada Konut Politikaları. (L.Alkan, A. Uğurlar (Ed.).Türkiye'de Konut Sorunu ve Konut Politikaları. Kent Araştırmaları Enstitüsü, 7-30.
- [37] Beyazıt, E., & Yarım, U. S. (2020). Farklı Refah Devleti Modellerinde Konut Politikaları. *Journal of History School*,, 3604-3623.
- [38] Kanada Hükümeti. (2020). *Government of Canada*. Ekim 20, 2020 tarihinde How Canada's Refugee System Works: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/canada-role.html> adresinden alındı.
- [39] Hollanda Hükümeti. (2020). *VluchtelingenWerk Nederland*. Ekim 20, 2020 tarihinde <https://www.vluchtelingenwerk.nl/forrefugees/huisvesting?language=tr> adresinden alındı.
- [40] Bier, A., & Siegert, M. (2018). The Housing Situation of Refugees in Germany. *Forschungszentrum Migration*, 1-12.
- [41] Taylor-Neumann, L. N., & Balasingam, M. R. (2013). Migratory Patterns and Settlement Experiences of African Australians of Refugee Background in Murray Bridge, South Australia. *Australian Geographer*, 44(2), 161-175.
- [42] Darrow, J. (2015). The (Re)Construction of the U.S. Department of State's Reception and Placement Program by Refugee Resettlement Agencies. *ournal of the Society for Social Work and Research*, 6(1), 91-119.

- [43] Cities of Migration. (2016, Haziran 7). *Dream Neighbourhoods: City Innovation in Refugee Housing*. Aralık 1, 2020 tarihinde Cities of Migration: https://citiesofmigration.ca/good_idea/dream-neighbourhoods-city-innovation-in-refugee-housing/ adresinden alındı.
- [44] Canopy Housing. (2020, Aralık 1). *Canopy*. Aralık 1, 2020 tarihinde Canopy Housing: <http://canopyhousing.org/living-with-us/> adresinden alındı.
- [45] Bloomberg. (2016, Mart 1). *Bloomberg*. Aralık 8, 2020 tarihinde Italian Villages Welcome Refugees to Avoid Oblivion: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-01/italian-villages-reach-out-to-refugees-as-oblivion-fear-mounts> adresinden alındı.
- [46] GrandHotel Cosmopolis. (2020, Aralık 8). *GrandHotel Cosmopolis*. Aralık 8, 2020 tarihinde GrandHotel Cosmopolis: <https://grandhotel-cosmopolis.org/de/?close-splash=true> adresinden alındı
- [47] UNECE. (2019, Kasım 11). *UNECE*. Aralık 8, 2020 tarihinde Housing Solutions for Migrants and Refugees: <https://www.unece.org/unece/search?q=REFUGEE&op=Search> adresinden alındı.
- [46] CLIP NETWORK. (2007). *Housing and Integration of Migrants in Europe*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- [47] ILO. (2016, Aralık 9). *International Labour Organization*. Aralık 18, 2010 tarihinde Cooperative Housing for Refugees in Greece: http://www.ilo.org/global/topics/cooperatives/news/WCMS_537883/lang--en/index.htm adresinden alındı.
- [48] Sandercock, I. 1998. Towards Cosmopolis: Utopia as Construction Site, Readings in Planning Theory, ed. Campbell, S., Fainstein, S. (2003), İkinci Basım, Blackwell, Oxford, 401-412.
- [49] Sandercock, I. 2000. "When Strangers Become Neighbours: Managing Cities of Difference". *Planning Theory & Practice*, 1(1), 13-30.

- [50] Yarım, U , Beyazıt, E , Güneş, M . (2020). Bourdieu Perspektifiyle Bürokratik Çatışma Alanı ve Konut: Fransa’da Yeni Konut Politikasının İnşası . İDEALKENT , 11 (31) , 1984-2005.
- [51] Avcu, T. (2020). Avrupa’da aşırı sağ’ın yükselişinin göç politikalarına etkileri: Hollanda örneği. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(1), 235-247.
- [52] PERSPEKTİF. (2021, Ocak 12). *PERSPEKTİF*. Ağustos 7, 2021 tarihinde Hollanda’da Göçmen Kökenli Yaşlılara Yönelik Sosyal Konut Projesi: <https://perspektif.eu/2021/01/12/hollandada-gocmen-kokenli-yaslilara-yonelik-sosyal-konut-projesi/> adresinden alındı
- [53] Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2019). Migration.
Erişim: <https://www.iom.int/mission>
- [54] UNESCO (2016). Cities Welcoming Refugees and Migrants. Paris.
Erişim: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246558>
- [55] Huang C. ve Graham J. (2018). Are Refugees Located Near Urban Job Opportunities? Center for Global Development. Erişim: <https://www.tent.org/resources/refugees-located-near-urban-job-opportunities/>
- [56] HABITAT III. (2015). Issue Paper on Migration and Refugees in Urban Areas. New York. Erişim: <http://www.ipu.org/PDF/publications/migration-en.pdf>
- [57] MEWA, U. (2014). BİRLEŞMİŞ KENTLER VE YEREL YÖNETİMLER ORTADOĞU VE BATI ASYA BÖLGE TEŞKİLATI. UCLG-MEWA Sosyal İçerme Komitesi: <http://uclg-mewa.org/sosyal-icerme-komitesi/> adresinden alınmıştır.
- [58] Thomas, H., 2008. “Race Equality and Planning: A Changing Agenda” Planning Practice and Research 23(1): 1-17.
- [59] Kurtarır, E.; Ökten, A. N. 2014. “Çeşitlenen Kentlerde Körleşen Planlama” Toplumsal Çeşitlilik: Yeni Söylem, Politikalar, Mekânsal Planlama ve Uygulamalar, 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı.

- [60] Kurtarir, E. 2016. Urban refugees and disappearing role of urban planning in Istanbul and Turkey. AESOP Thematic Group for Public Spaces and Urban Cultures Series - Unstable Geographies – Dislocated Publics First meeting, 9-11 November, Beirut, Lebanon.
- [61] Hall, P. 1990. Cities of Tomorrow. An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century, Basil Blackwell, Oxford.
- [62] Young, G. (2006) 'Speak Culture! Culture in Planning's Past, Present and Future', in M. Guardia and J. Monclus (eds), Culture, Urbanism and Planning, pp: 43—59, London, Ashgate
- [63] Wirth, L. 1938. Urbanism as a Way of Life, The American Journal of Sociology, 44(1) 1-24.
- [64] Mumford, L. 1938. The culture of cities, Harcourt, Brace and Company, New York.
- [65] Williams, R. 1958. Culture is Ordinary, Resources of Hope. Culture, Democracy, Socialism, ed. G. Robin (1989), Verso, London; 3-18.
- [66] Jacobs, J. 1992 (1961). The Death and Life of Great American Cities, Vintage Books, New York.
- [67] Burayidi, M. A. (2015) Cities And The Politics Of Difference: Multiculturalism And Diversity In Urban Planning, University of Toronto Press, Toronto.
- [68] Fainstein, S. S., Defilippis j. (2016), Readings in Planning Theory, (4th ed). Wiley- Blackwell, Oxford.
- [69] Allmendinger, p.; Tewdwr-Jones, M. 2002. The Communicative Turn in Urban Planning: Unravelling Paradigmatic, Imperialistic And Moralistic Dimensions, Space and Polity, 6(1) 5-24.
- [70] Fainstein, S. S. (2010) The Just City, Cornell University Press, Ithaca.
- [71] Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı. (2014). *Kapsayıcı Şehirler*. İstanbul: Aryan Yayıncılık.

- [72] Broadhead, J. (2017). Inclusive practices for newcomers at city level and examples of innovation from overseas. Background paper for the first meeting of the Inclusive Cities UK Working Group.
- [73] Taran, P., Neves de Lima, G., & Kadysheva, O. (2016), (Editörler). Cities welcoming refugees and migrants - enhancing effective urban governance in an age of migration. UNESCO Inclusive and Sustainable CITIES Series.
- [74] EU-Smart Cities (2016), Inclusive Smart Cities: A European Manifesto on Citizen Engagement Erişim: 24 Mayıs 2020 https://eu-smartcities.eu/sites/default/files/2017-09/EIP-SCC%20Manifesto%20on%20Citizen%20Engagement%20%26%20Inclusive%20Smart%20Cities_0.pdf
- [75] Espino, N. A. (2015). *Building The Inclusive City*. New York: Routledge Research In Planning And Urban Design.
- [76] Şahin, S. Z. (2021). Kent Yurttaşlığı Temelinde Göç ve Kent Konseylerini Düşünmek. *Göç Dergisi*, 23-39.
- [77] İnce, N., Kanlı, İ. B., & Eryiğit, B. H. (2017). İnsan Hakkı Olarak Konut Hakkı. *International Journal of Political Studies*, 3(2), 21-36.
- [78] Çiçek, E. (2009). Bir İnsan Hakkı Olarak Su Hakkının Dava Edilebilirliği. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 182-228.
- [79] McLeod, S. (2018, Mart 1). *Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi*. Nisan 26, 2019 tarihinde Gorgon Kültür, Tarih ve Araştırma Dergisi'nin Web Sitesi: <http://gorgondergisi.org/maslowun-ihtiyaclar-hiyerarşisi/> adresinden alındı.
- [80] Balkır, Z. G. (2010). Konut Hakkı ve İhlalleri: Kentli Haklarının Doğuşu . *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu* (s. 342). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- [81] İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. (1948, Aralık 10). *TBMM İnsan Hakları Komisyonu* . Nisan 30, 2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> adresinden alındı.

- [82] Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme. (1972, Ekim 13). *TBMM Tutanaklar*. Nisan 30, 2019 tarihinde TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/kanuntbmmc086/kanuntbmmc08604750.pdf adresinden alındı.
- [83] Kadınlara Karşı HerTürlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. (1981, Eylül 3). *TBMM Kadınlara Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu*. Nisan 30, 2019 tarihinde TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf adresinden alındı.
- [84] Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1990, Ocak 26). *TBMM Tutanaklar*. Nisan 30, 2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c073/tbmm19073049ss0017.pdf> adresinden alındı.
- [85] Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. (1951, Temmuz 28). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uluslararası Mevzuat. Nisan 30, 2019 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü : http://www.goc.gov.tr/icerik6/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641_icerik adresinden alındı.
- [86] Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme. (1999, Ocak 13). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uluslararası Mevzuat. Nisan 30, 2019 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: http://www.goc.gov.tr/icerik6/tum-gocmen-iscilerin-ve-aile-fertlerinin-haklarinin-korunmasına-dair-uluslararasi-sozlesme_340_341_639_icerik adresinden alındı.
- [87] Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. (2003, Ağustos 11). *TBMM İnsan Hakları Komisyonu*. Retrieved Nisan 26, 2019, from Türkiye Büyük Millet Meclisi: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>.

- [88] TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent İzleme Merkezi. (2013). *Elverişli Konut Hakkı Bir İnsan Hakkıdır!* Ankara.
- [89] İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı. (1996, Haziran 3). *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Habitat Konferansları*. Retrieved Mayıs 2, 2019, from T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746>.
- [90] Üçüncü Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı. (2016, Haziran 10). *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Habitat Konferansları*. Mayıs 3, 2019 tarihinde T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> adresinden alındı.
- [91] 1961 Anayasası. (1961, Mayıs 27). *TBMM Anayasalar*. Mayıs 3, 2019 tarihinde TBMM: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> adresinden alındı.
- [92] 1982 Anayasası. (1982, Kasım 7). *TBMM Anayasalar*. Mayıs 3, 2019 tarihinde TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf adresinden alındı.
- [93] 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, Nisan 4). *T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Mevzuat*. Mayıs 6, 2019 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: http://www.goc.gov.tr/icerik6/yukk_327_328_329_icerik adresinden alındı.
- [94] Türk Vatandaşlığı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (2010, Şubat 11). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Mayıs 6, 2019 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=3.5.2010139&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> adresinden alındı.
- [95] Kaboğlu, İ. Ö. (1996). Yerleşme Özgürlüğü ve Konut Hakkı. *İnsan Hakları Yıllığı* (Cilt 17-18, s. 36). içinde Ankara.
- [96] Henkin, L. (1990). *The Age of Rights*. New York: Columbia University Press.

- [97] Kolocek, M. (2017). *The Human Right to Housing in the Face of Land Policy And Social Citizenship*. Germany: Palgrave Macmillan.
- [98] Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- [99] Kenna, P. (2008). Globalization and Housing Rights. *Indian Journal of Global Legal Studies*, 15(2), 369-469.
- [100] Tekeli, İ. (2012). *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü (1923-1980)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- [101] Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*. (İ. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- [102] Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. (A. D. Temiz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- [103] Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- [104] UN-HABITAT. (2003). *The Challenge of Slums*. London: EARTHSCAN.
- [105] Thiele, B. (2002). The Human Right to Adequate Housing: A Tool for Promoting and Protecting Individual and Community Health. *American Journal of Public Health*, 92(5), 712-715.
- [106] The World Bank. (2013). *Planning, Connecting & Financing Cities Now*. Washington: The World Bank.
- [107] Lee, C.-C., Ho, Y.-M., & Chiu, H.-Y. (2016). Role of Personal Conditions, Housing Properties, Private Loans and Housing Tenure Choice. *Habitat International*, 301-311.
- [108] Erder, S. (2018). *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [109] Castles, S., Korac, M., Vasta, E., & Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping The Field*. (B. İ. rapor, Dü.) Mayıs 8, 2019 tarihinde Britanya İçişleri Bakanlığı: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr2803.doc> adresinden alındı.
- [110] Kuhlman, T. (1991). The Economic Integration of Refugees in Developing Countries: A Research Model. *Journal of Refugee Studies*, 4(1), 1-20.

- [111] Avrupa Mülteci ve Sığınmacı Konseyi. (2001). *Good Practice Guide on the Integration of Refugees in the European Union: Housing*. Brussels: ECRE.
- [112] Beider, H. (2012). *Race, Housing & Community*. WILEY-BLACKWELL.
- [113] Harrison, M. (1995). *Housing, 'Race', Social Policy and Empowerment*. Aldershot, Avebury.
- [114] Carter, T. S., Polevychok, C., & Osborne, J. (2009). The role of housing and neighbourhood in the re-settlement process: a case study of refugee households in Winnipeg. *The Canadian Geographer* (3), 305-322.
- [115] Sato, H., & Kunutachi, N. (2006). Housing Inequality and Housing Poverty In Urban China In The Late 1990s. *China Economic Review*, 17(1), 1-33.
- [116] Kreibich, V. (2000). Self-help Planning of Migrants In Rome and Madrid. *Habitat International*(24), 201-211.
- [117] Teixeira, C. (2009). New Immigrant Settlement in A Mid-sized City: A Case Study of Housing Barriers and Coping Strategies in Kelowna. *The Canadian Geographer*, 323-339.
- [118] Mattu, P. (2002). *A Survey on the Extent of Substandard Housing Problems Faced by Immigrants and Refugees in the Lower Mainland of British Columbia*. Multilingual Orientation Service Association for Immigrant Communities. MOSAIC.
- [119] Hiebert, D. (2005). Immigration and the transformation of Canadian cities: Exploring contemporary forms of globalization using the example of Koreans in Vancouver. *Korean Review of Canadian Studies*, 1-18.
- [120] Netto, G. (2011). Strangers in the City: Addressing Challenges to the Protection, Housing and Settlement of Refugees, Housing and Settlement of Refugees. *International Journal of Housing Policy*, 11(3), 285-303.
- [121] Murdie, R. A. (2003). Housing affordability and Toronto's rental market: perspectives from the housing careers of Jamaican, Polish and Somali Newcomers. *Housing, Theory and Society*, 20(4), 183-196.

- [122] Mullins, D., & Jones, P. A. (2009). Refugee Integration and Access to Housing: A Network management perspective. *House and Built Environment*(24), 103-125.
- [123] Bolzoni, M., Gargiulo, E., & Manocchi, M. (2015). The Social Consequences of the Denied Access o Housing for Refugees in Urban Settings: The Case of Turin, Italy. *International Journal of Housing Policy*, 15(4), 400-417.
- [124] Göç ve Uyum Raporu. (2018, Mart). TBMM İnsan Hakları Komisyonu. Retrieved Mayıs 7, 2019, from TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf
- [125] UNDP. (2021, Mayıs 28). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. Mayıs 28, 2021 tarihinde UNDP Türkiye: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> adresinden alındı.
- [126] <https://www.cleveland.com/opinion/2015/07>

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. GÜNGÖRDÜ Z., (2018), “Zorunlu Göçle Gelen Nüfusun Barınma Deneyimleri Üzerinden Konut Politikalarının İncelenmesi: Hatay Örneği”, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokiyumu, 7-9 Kasım 2018, İzmir.
2. GÜNGÖRDÜ Z. ve KURTARIR E. (2019), “Kentsel Mültecilerin Barınma Deneyiminin Adaptasyon Süreçlerine Etkisi: Bir Sınır Kenti Hatay Örneği”, 8th International Migration Conference, 18-20 Haziran 2019, Bari-İTALYA.
3. GÜNGÖRDÜ Z. (2019), “Kent Merkezinde Zorunlu Göç Edenlerin Rolü: Hatay Örneği”, 4. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi, TEPAV-TOBB ETÜ, 16-19 Ekim 2019, ANKARA.
4. GÜNGÖRDÜ Z. ve ÖZBAKIR B.A. (2020), “Kapsayıcı Kent Modelinde Zorunlu Göçmenlerin Konut Beklentilerinin İzini Sürmek: Hatay Örneği”, Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 7. Sempozyumu, 10-12 Eylül 2020, MERSİN

Makale

1. GÜNGÖRDÜ Z. (2021), “Zorunlu Göçmenlerin Penceresinden Hatay’da Mekânsal Hareketliliğin İzini Sürmek”, SPEKTRUM Tasarım Rehberleri, S:4.
2. GÜNGÖRDÜ Z. ve ÖZBAKIR B. A. (2021), “Kentsel Mültecilerin Kente Uyum Süreçlerinde Konuta Erişimleri: Hatay Örneği”, GÖÇ Dergisi, C:8, S:1.

Projeler

1. TÜBİTAK 1003 Projesi 117K829 Kodlu Proje: Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi, Doktora Öğrencisi Bursiyeri.